

BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

Ioan Al. Brătescu-Voinești

Întuneric și lumină

LITERA

biblioteca școlarului

Nicolae
BRĂTESCU-VOINEȘTI

ÎNTUNERIC ȘI LUMINĂ

Litera
INTERNAȚIONAL
BUCUREȘTI — CHIȘINĂU

CUPRINS

CZU CZU 859.0-3
B 79

CUPRINS

Not[asupra edi\iei

Textele au fost reproduse dup[:

I. Al. Br[tescu-Voine=ti, *Opere*, I. Edi\ie]ngrijit[, note =i comentarii de Teodor V`rgolici. Prefa\[de Al. Piru. Editura “Grai =i suflet — Cultura Na\ional[“, Bucure=ti, 1994;

I. Al. Br[tescu-Voine=ti, *}ntuneric =i lumin[*. Antologie, postfa\[=i bibliografie de Mariana Ionescu. Editura “Minerva”, Bucure=ti, 1987;

I. Al. Br[tescu-Voine=ti, *Nicul[i\[Minciun[*. Prefa\[=i note finale de Mihai Gafi\a. Text]ngrijit de Andrei Rusu. Editura “Ion Creang[“, Bucure=ti, 1973.

Au fost operate unele redact[ri pur ortografice (“cari” — “care”, “f[g[duin\i” — f[g[duin\e” etc.).

Coperta: *Isai C`rmu*

ISBN 9975-904-92-0

NOT{ BIOBIBLIOGRAFIC{

1868 *1 ianuarie* Se na=te, la T`rgovi=te, Ioan Alexandru Br[tescu-Voine=ti, al doilea copil al lui Alexandru Br[tescu, horticultor, =i al Alexandrinei, n[scut[Voinescu.

1872—1875 }n casa p[rinteasc[din T`rgovi=te =i din Br[te=ti, sat din apropierea T`rgovi=tei, viitorul scriitor ascult[muzic[=i istorisiri captivante ale unchiului Alexandru Voinescu, povestitor de un farmec irepetabil. }ntrebat ce ar vrea s[fie]n via\[, micul Ioan a r[spuns: “Povestitor, ca nenea Alexandru”.

1875—1879 Ioan urmeaz[clasele primare]n ora=ul natal.

1879—1883 Ioan studiaz[la gimnaziu, apoi la liceu]n Bucure=ti. }n 1881 public[prima sa poezie]n ziarul “Armonia”, condus de Alexandru Vlahu\[.

1883—1887 }n anii de studii la liceul “Sf. Sava” descoper[poezia lui Mihai Eminescu, pe care o]ndr[ge=te p[tima=.

1888—1891 Sus\ine bacalaureatul. Se]nscrie la Facultatea de Drept. }l cunoa=te pe Titu Maiorescu =i se bucur[de aten\ia acestuia. Scrie versuri =i proz[, se apropie de “Junimea” =i de “Convorbiri literare”, unde public[schi\a **Cea din urm[scrisoare** (1880). }=i ia licen\a]n drept =i lucreaz[judec[tor, iar mai t`rziu — avocat.

1892—1896 Perioada cea mai activ[a colabor[rii la “Convorbiri literare”, precum =i la alte publica\ii.

1903 Ioan Alexandru Br[tescu-Voine=ti public[primul s[u volum **Nuvele =i schi\e**.

1906 Apare cea mai ampl[=i mai important[nuvel[a scriitorului: **}n lumea drept[\ii** (]n revista “Via\a rom`neasc[“, nr. 2—6).

1907 }i apare volumul **}n lumea drept[\ii**, pentru care ia premiul Academiei Rom`ne.

1910 I. Al. Br[tescu-Voine=ti este ales vicepre=edinte al Societ[\ii Scriitorilor Rom`ni.

1911 }n bro=ura **Pe marginea c[r\ilor** scriitorul discut[despre evolu\ionismul darwinian.

1912 Apare al doilea volum de nuvele =i schi\e al scriitorului: **}ntuneric =i lumin[.**

1914 Este numit director al Teatrului Na\ional. Activeaz[ ]n r`ndurile partidului liberal, fiind p`n[ ]n 1940, cu scurte pauze, deputat de D`mbovi\a.

1915 Se stabile=te la Bucure=ti. Conduce,]mpreun[cu Al. Vlahu\[, ziarul “Dacia”.

1918 Este ales membru al Academiei Rom`ne.

1919 I. Al. Br[tescu-Voine=ti public[volumul cu tematic[antir[zboinic[**}n slujba p[cii.**

1923 Public[volumul de nuvele =i schi\e **R[t[cire**.

1929 Este anul volumului **Firimituri.**

1933 Apare,]n volum, eseul “ecologist” **Cu undi\a.**

1935 Vede lumina tiparului volumul de eseuri **Din pragul apusului.**

1937—1940 Are loc o alunecare vertiginoas[a scriitorului c[tre mi=c[rile de dreapta. De aceea ultimii ani =i-i tr[ie=te]ntr-o atmosfer[de ostilitate =i rezerv[din partea publicului, pe care scriitorul]nsu=i =i le atr[sese de partea sa.

1946 *14 decembrie* Ioan Alexandru Br[tescu-Voine=ti se stinge din via\[, la Bucure=ti, l[s`nd posterit[\ii, dincolo de r[t[cirile din ultimii s[i ani, o mo=tenire literar[pe deplin meritorie.

CUPRINS

Din volumul
}N LUMEA DREPT{ |II
(1906)

CUPRINS

}N LUMEA DREPT{ |II

De ce s-o fi duc`nd Andrei Rizescu s[-=i petreac[ seara la avocatul Vineanu, a c[rui so\ie prime=te ]n toate joile, nu =tie nici el. Afaceri =i politic[ nu se pricepe s[ discute, c[r\i nu =tie s[ joace, s[ danseze, nici at`t, iar miopia lui]l face s[tresar[la fiecare mi=care, de team[s[nu r[stoarne ceva. Se pricepe s[c`nte din vioar[, c[ e absolvent al Conservatorului; dar, din cei =ase ani de r[t[cire prin provincie, a ]nv[\at c[ lumea vine la sindrofie s[ r`z[, s[vorbeasc[, iar nu s[stea smirna ca s[asculte muzica.

O s[fac[=i ast[-sear[ce a f[cut joia trecut[: o s[se mi=te cu precau\iune de la un grup la altul, o s[priveasc[portretele =i litografiile de pe pere\i, o s[aud[acelea=i convorbiri =i acelea=i valsuri c`ntate la pian de domni=oare, =i o s[ plece obosit de ur`t, cu dorul Bucure=tiului]nzecit. Ajuns, v[zu cu o trist[mul\umire c[parc[n-ar fi alt[sear[, ci tot a de joia trecut[. }n odaia din dreapta, acelea=i doamne cu figuri p[tima=e,]n care nu mai era nimic feminin, jucau maus scump, care le aduna galerie]mprejur;]n odaia de al[turi jucau aceia=i b[rba\i;]ntr-alt[parte c`\iva al\i in=i vorbeau despre aceea=i tr[dare na\ional[ =i mic=orare a prestigiului \[rii; ca =i ]n joia trecut[, c`\iva ofi\eri se pl`ngeau c[tre domni=oare de lipsa unui lac pentru patinaj ori ]mp[rt[=eau cu bucurie hot[r`rea colonelului de a pune la anul parchet]n salonul clubului militar. Erau de fa\[trei colegi de magistratur[ai lui Andrei, dar procurorul =i supleantul jucau pocher, iar cu pre=edintele nu prea era]n dragoste mare; mai erau =i al\i avoca\i, dar parte erau tot la c[r\i, iar parte discutau politic[; cu alt[lume nu se cuno=tea bine, nefiind]n ora= dec`t de vreo c`teva luni;

noroc c[erau pe o mas[albumuri de fotografii =i de c[r\i po=tale ilustrate, pe care Andrei puse m`na, ca s[fac[=i el ceva.

Era ad`ncit ]n r[sfoirea lor, c`nd din odaia cu pian se auzi altceva dec`t obi=nuitele valsuri. Dup[ o clip[ de g`ndire,]=i aduse aminte c[e *Mondschein-Sonnate* a lui Beethoven, o bucat[pe care o c`nta =i el la vioar[.

L[s`nd albumurile, se strecur[ p`n[la u=a od[ii. C`nta o fat[ ]mbr[cat[ ]ntr-o rochie modest[, cenu=ie, care i se p[rea c[-i e cunoscut[. Se]ntreba cu nedumerire: unde a mai v[zut el acel chip, a c[rui frumuse\e nu sta numai]n fr[gezimea tinere\ii, dar mai ales]n distinc\iune: o frunte bombat[sub care str[luceau ochi negri, sclipitori de inteligen\[, iar]n p[rul negru piept[nat]n sus, o vi\[de p[r alb, ca un buchet de iasomie!

}n vremea asta domni=oarele r`deau de glumele unui ofi\er;]n odaia de al[turi se iscase o ceart[la o mas[.

— Fugi, domnule, d-aici, se auzea strig`nd vocea colonelului, joci ca o mazet[. O joci de patruzeci de ani =i tot n-ai ]nv[\at-o. Apoi c`nd m[vezi c[-\i lep[d pic[de-un ceas...

Lumea r`dea cu hohote.

Fata care c`nta la pian, cu ]nsu=irea pe care o au femeile de a vedea f[r[ s[ priveasc[, observase pe t`n[rul cu ochelari, care sta]n pervazul u=ii de al[turi =i singur asculta cu sfin\enie ce c`nta ea.

“Unde am mai v[zut eu figura asta?” se fr[m]nta Andrei =i, sim\ind pe cineva care se apropiase de d`nsul, se]ntoarse.

Era Antonescu, noul director al gimnaziului, cu care f[cuse cuno=tin\[c`teva zile mai]nainte pe uli\[.

— Era s[v[ ]ntreb cine e domni=oara care c`nt[ la pian, dar b[nuiesc c[ nu =ti\i, c[ sunte\i venit mai de cur`nd dec`t mine.

— Ba =tiu, r[spunse directorul. E domni=oara Murgu, sora nevestimii.

— A=a!? Ce bine c`nt[la pian domni=oara Murgu...

Deodat[i se f[cu lumin[ ]n minte =i]ncepu s[r`d[.

— A, domnule Antonescu, s[vezi ce lucru ciudat mi se]nt`mpl[.

De aproape un sfert de or[m[chinuiesc s[-mi aduc aminte de unde cunosc pe domni=oara =i acum]mi reamintesc.

— De unde?

— Acum doi ani,]n vacan\a mare, am fost]n treac[t vreo trei zile la Govora. }ntr-o sear[s-a dat o reprezenta\ie]n folosul cantinelor =colare. Nu e a=a c[printre alte domni=oare a c`ntat =i domni=oara Murgu?

— A=a e.

— P[strez =i acum afi=ul cu o]nsemnare de c`t de bine a c`ntat domni=oara, mi se pare, Elena Murgu.

— Asta e nostim, zise Antonescu z`mbind. S[i-o spunem.

— A, ba nu.

— Ba da, cum o ispr[vi.

Se a=ezar[pe canapea =i urmar[pe =optite convorbirea, din care Andrei afl[c[doamna Antonescu a r[mas acas[, nefiind tocmai bine; c[Antonescu, din pricina aerului Giurgiului, care nu-i pria, a ob\inut s[fie mutat aci,]n or[=elul acesta de munte; c[, m[car c[nu era venit dec`t de dou[ luni, sim\ea o mare ]mbun[t[\ire ]n s[n[tate; c[ Elena ]i era cumnat[ =i fiic[ tot ]ntr-o vreme, deoarece ei o crescuser[, fiindc[-i muriser[ p[rin\ii c`nd era abia de =ase ani; iar Antonescu afl[c[nici Andrei n-are p[rin\i, c[e =i el numai de =ase luni]n ora=.

}n vremea asta fata sf`r=ise =i, ]ntorc`ndu-se,]i privea.

Directorul se scul[=i lu`nd pe Andrei de m`n[ ]l duse la d`nsa.

— Eleno, d[-mi voie s[-\i prezint pe domnul Andrei Rizescu, judec[tor de =edin\[la tribunal =i absolvent al Conservatorului la vioar[.

Apoi istorisi, cu toate]mpotrivirile lui Andrei, chestiunea afi=ului de la Govora.

— Admirabil[e sonata asta, domni=oar[, zise Andrei, ca s[schimbe vorba. Nu =tiu dac[a\i auzit-o vreodat[la pian =i vioar[.

— Nu.

— O =tii la vioar[?]ntreb[directorul.

— Da.

Gazda, doamna Vineanu, care auzi]n treac[t cuvintele din urm[, veni s[st[ruiasc[de Andrei s[-=i aduc[vioara.

— Te rog frumos, domnule Rizescu. Sunt trei pa=i p`n[la dumneata.

— Alt[dat[da, ast[-sear[ ]ns[nu.

— M[ ]nso\esc =i eu la rug[ciunea doamnei Vineanu, st[rui Elena Murgu. Sunt aci, v[pot acompania la pian.

}i suna vocea mai dulce dec`t pianul de care sta rezemat[, =i privirea ei z`mbitoare ucidea orice putere de]mpotrivire.

Dup[o clip[de codire se]nclin[:

— Fie.

Atunci fata f[cu un pas c[tre d`nsul =i-i zise, privindu-l drept]n ochi:

— Dac[nu v-ar pricinui prea mult[c[utare, v-a= ruga s[aduce\i =i afi=ul.

— O! asta nu, r[spunse el]ndrept`ndu-se spre ie=ire.

Totu=i l-a adus. Citise]n grab[acas[ ]nsemnarea f[cut[pe el =i v[zuse c[nu era nimic de ascuns; deci,]nainte de a]ncepe s[c`nte, ]l scoase din buzunar =i-l ]ntinse fetei, care citi cu obrajii ]nflori\i, desigur din pricina r[sfr`ngerii culorii afi=ului:

“Eram]n picioare l`ng[ scen[. Cea din urm[ care a c`ntat a fost domni=oara Elena Murgu,]mbr[cat[simplu]ntr-o rochie civit[, o fat[palid[la fa\[, cu ochii vii =i cu o vi\[de p[r alb pe frunte. Nu =tiu ce mi-a dat de la]nceput]ncredin\area c[, dac[va c`nta =i aceast[ domni=oar[, va c`nta bine. O parte din public se preg[tea s[plece, s[tul de at`ta muzic[. Dar de la primele acorduri a robit toat[ sala, iar c`nd a terminat, cu drept cuv`nt i s-au f[cut ova\ii.”

Dup[ce Andrei]ntocmi afi=ul cu]ngrijire =i-l v`r] ]n buzunar, ]ncep s[ c`nte, =i c`nt[ am`ndoi at`t de bine =i puterea muzicii e at`t de mare,]nc`t capetele se ]ntorc, vorbele ]nceteaz[, p`n[=i jocul de c[r\i se opre=te, to\i se]nghesuiesc]n cadrul u=ilor, iar c`nd sf`r=esc, lumea izbucne=te]n aplauze:

— Admirabil!

— Domnule Rizescu, nu te mai primesc f[r[vioar[, zise gazda...

... +i acum,]ntors acas[, Andrei se g`nde=te ce r[u i-ar fi p[rut s[ nu se fi dus la sindrofia lui Vineanu. Un bine nespus ]i umple inima. }=i ia vioara =i c`nt[de unul singur, pe c`nd]n minte]i flutur[doi ochi negri, sub o frunte mare, cu o vi\[de p[r alb, ca un buchet de iasomie...

*

O pornise de jos Andrei Rizescu. Era fiul dasc[lului Rizea de la biserica Sf`ntului Gheorghe din Pite=ti, om s[rac, f[r[ alt[ avere dec`t venitul a trei pogoane din p[m`ntul parohiei. Ajutat la cheltuieli de boierul M[rescu, ctitorul bisericii, Andrei a ]nv[\at al[turi de b[iatul M[rescului; dar pe c`nd feciorul boierului]=i trecea clasele cu propteli, b[iatul dasc[lului ie=ea printre cei dint`i.

La sf`r=irea liceului s-ar fi ]nscris la alt[ facultate dec`t la Drept, dac[nu ar fi fost st[ruin\ele b[tr`nului M[rescu, care vroia s[-=i aib[ copilul al[turi cu Andrei, a c[rui s`rguin\[=i cumin\enie puteau s[-i fie un]ndemn. Pe l`ng[ Facultatea de Drept, Andrei mai f[cea =i pe cea de Filozofie =i mai urma =i Conservatorul la vioar[, talent pe care-l mo=tenise de la tat[-s[u, c[ =i dasc[lul Rizea c`nta la vioar[. +i iar[=i, pe c`nd Andrei ducea o via\[ a=ezat[, necunosc`nd alte petreceri dec`t cititul, vioara, lungile plimb[ri ]mprejurul Bucure=tiului =i regulatele partide de =ah cu Klein, un coleg de conservator, care-l ]nv[\ase acest joc, socotindu-se vinovat =i stricat dup[ o sear[ petrecut[ prea t`rziu la ber[rie]n discu\ii — t`n[rul M[rescu ]=i cheltuia via\a ]n cafenele =i ]n petreceri desfr`nate.

Dup[ce =i-a luat licen\a, pe c`nd M[rescu pleca la Paris pentru doctorat, Andrei c[p[ta, cu sprijinul boierului, un post de substitut la Teleorman. Trecuser[ doi ani de la intrarea lui ]n magistratur[, c`nd s-au]nt`mplat nenorocirile care au sf[r`mat deodat[toate leg[turile de recuno=tin\[ce-l legau de neamul M[re=tilor.

Andrei avea o sor[, Ana, care mergea]n casa boierului de ajuta la cusut doamnei =i domni=oarei M[rescu. Aceast[sor[, nespus de drag[

lui Andrei, a fost sedus[de t`n[rul M[rescu,]ntors]n vacan\[de la Paris.

Ru=inea ce fata f[cuse tat[lui =i fratelui s[u a isp[=it-o prin chinurile]n care s-a sf`r=it, otr[vindu-se. Peste c`teva luni s-a r[pus =i dasc[lul Rizea, iar Andrei a r[mas singur pe lume.

De atunci, f[r[sprijinul nim[nui, numai prin purtarea lui bun[=i prin munca lui — c`teva studii ]nsemnate, publicate ]n reviste juridice, atr[seser[ luarea-aminte a lumii judec[tore=ti — ]naintase ]ncet, din treapt[ ]n treapt[, ajung`nd]n timp de =ase ani judec[tor de =edin\[aci,]n acest ora=. Colegii lui]i g[seau trei cusururi: ziceau c[este zg`rcit, ursuz =i m`ndru; dar n-aveau dreptate. Zg`rcit ]i ziceau pentru c[ nu-=i risipea banii la c[r\i, dar ar fi de cercetat =i de num[rat c`\i magistra\i cinsti\i, f[r[nici o alt[stare, au putut, ca Andrei, cu economii din leaf[, s[-=i fac[o bibliotec[frumu=ic[, s[c[l[toreasc[o dat[p`n[ la Roma =i s[ aib[ =i dou[ mii de lei pu=i deoparte. M`ndru =i ursuz]i ziceau pentru c[nu-i pl[ceau chefurile =i nu da ghes cu dragostea nim[nui, nu prea se ducea]n lume; dar asta \inea =i de miopia lui, care-l f[cea sfios; iar dac[aveau ni\ic[dreptate c`nd ziceau c[ “fulger[ la Cornul caprei c`nd o r`de Rizescu”, tot at`t e de adev[rat c[nu l-au v[zut niciodat[nec[jit, nici nu l-au auzit vorbind altfel dec`t cu nep[sare mersul st[rilor suflete=ti ale oamenilor, f[r[ s[ vrei, pe nesim\ite, te sim\i ]mpins spre m`hnire =i spre mizantropie, v[z`nd zilnic pe oameni sub acela=i unghi al sf`=ierilor =i]ntrem`nc[rilor pentru un peticel de interes.

A=a cum era,]n scurta vreme de c`nd era ]n acest ora=, pl[cuse multora =i nu erau pu\ini acei care, av`nd o fiic[, o sor[sau alt[rud[de m[ritat, ar fi primit cu bucurie s-o dea dup[d`nsul. Se poate, prin urmare, ]n\elege u=or ce v`lv[a st`rnit ]n acest or[=el, ]n care orice c[s[torie era un eveniment, vestea c[ Rizescu o s[ se c[s[toreasc[ cu cumnata directorului gimnaziului. Auzi dumneata, s[ ia fat[ str[in[, abia venit[, f[r[ un ban de zestre, c`nd, slav[Domnului, erau]n ora= at`tea fete frumoase, binecrescute =i cu stare.

Lucrurile s-au]nt`mplat]n chipul cel mai firesc.

}n duminica urm[toare sindrofiei de la Vineanu, Andrei se dusese la Antonescu.

Directorul locuia chiar]n localul gimnaziului, av`nd pe seama lui trei od[i jos, ]n aripa dreapt[ a cl[dirii. }ntr-o alt[ cas[, unde venea s[ fac[ ]nt`ia vizit[, ar fi stat cel mult zece minute, cu m[nu=ile]n m`ini, nemi=cat pe scaunul pe care ar fi apucat s[se a=eze; dar aci, atitudinea prietenoas[=i lipsit[de etichet[a lui Antonescu]l f[cuse s[stea mai bine de un ceas.

C`nd a intrat, so\ia =i cumnata directorului nu erau ]n odaie. }l primise el, ]ntr-o h[inu\[ de cas[, p[tat[ =i ars[ ]n mai multe locuri de fel de fel de acide, =i ]nt`ia vorb[i-a fost:

— M[rog, \ii la etichet[? s[m[duc s[-mi schimb haina...

— Te rog, nu te deranja, r[spunse Andrei z`mbind. Iar dup[ce veniser[cucoanele =i dup[ce l-a]nf[\i=at nevesti-si,]l]ntrebase dac[se gr[be=te, =i fa\[cu r[spunsul negativ al lui Andrei:

— Apoi scoate-\i m[nu=ile. M[rog, nu te las a=a cu una, cu dou[: mi-ai spus deun[zi c[nu cuno=ti gimnaziul =i vreau s[\i-l ar[t]n am[nun\imi.

+i au mers cu to\ii s[vad[localul gimnaziului. Era]n adev[r vrednic de v[zut: s[li de studiu curate, mari =i luminoase, sal[de desen, sal[de gimnastic[, o bibliotec[cum nu s-ar fi a=teptat Andrei s[g[seasc[ ]ntr-un or[=el at`t de mic; =i ]n sf`r=it, p[strat pentru la urm[, laboratorul de fizic[=i chimie, specialitatea lui Antonescu, al[turi cu un amfiteatru]nc[p[tor.

La fiecare exclama\ie de admira\ie a lui Andrei, directorul se]ntorcea c[tre fat[=i o]ntreba:

— S[-i spunem aci? =i r[spundea tot el: Nu, las[la urm[.

Antonescu era un om de vreo patruzeci =i cinci de ani, blond, sl[bu\, chel ca sticla, vioi ca o vrabie; porecla de “Neam\ul”, pe care o purta din =coal[, i se cuvenea =i pentru]nf[\i=area lui, =i pentru c[ ]n adev[r era german dup[mam[; iar aplecarea lui pentru =tiin\ele naturale o mo=tenise de la bunicul s[u matern, r[posatul Maller, farmacistul.

— Uite ce am combinat noi, domnule Rizescu, zise el, dup[ce se

]ntoarser[ ]n odaia de primire... dar cum s[ ]ncep, c[trebuie o introducere?

— Las[mai t`rziu, Alexandre, zise nevast[-sa.

— A, nu! Nu m[=tii pe mine? Eu c`nd am ceva de spus, trebuie s[-l spun]ndat[, c[m[sup[r[, parc[mi-ar umbla un fir de p[r pe limb[. Uite ce e.

+i]ncepu s[explice cum]i lipseau din laborator multe lucruri esen\iale, care trebuiau neap[rat cump[rate; c[de la minister era gata de c[p[tat suma trebuincioas[, c[jude\ul, vorbise cu prefectul, n-avea fonduri.

Atunci ce s-a g`ndit? A=a e c[ Elena c`nt[bine la pian?

— O, foarte bine!

— Eleno, a=a e c[domnul Rizescu c`nt[bine la vioar[?

— Mai mult dec`t bine, r[spunse fata.

Atunci era foarte simplu: s-a g`ndit c[ ar putea organiza ]n amfiteatrul gimnaziului un concert — era destul de ]nc[p[tor amfiteatrul — =i s-ar putea scoate o sum[ destul de frumu=ic[; =i p[r`ndu-i-se c[vede o mi=care de protestare a lui Andrei:

— Mai]nt`i, n-o s[ ai de c`ntat toat[seara, c[o s[mai fie =i alte buc[\i; b[ie\ii o s[c`nte ]n cor, al\ii o s[ declame, al\ii o s[ mai fac[ scrim[. M[ rog, de toate. S[ nu zici nu, domnule Rizescu. }n orice caz, las[-m[ s[ mai trag n[dejde dou[-trei zile. Ce e azi? Duminic[? Uite, ]\i acord[m trei zile de g`ndire: luni, mar\i =i miercuri, c`nd te rug[m s[ fii s[ pr`nze=ti cu noi. Dac[prime=ti, vii miercuri cu vioara, dac[nu, vii f[r[vioar[.

A=a e c[va s[fie cineva afar[din cale de ursuz ca s[nu se simt[atras c[tre ni=te oameni a=a de deschi=i la inim[?

Miercuri seara se dusese cu vioara. Dup[-mas[venise =i doctorul Georgescu, un coleg de =coal[al directorului, cu nevast[-sa, =i petrecuser[o sear[minunat[, f[c`nd muzic[ cu Elena =i discut`nd]mpreun[cu doctorul planurile de reforme pe care vroia s[le introduc[Antonescu]n cursurile lui.

De atunci, pe m[sur[ce trecuse vremea, se]ncredin\ase ce oameni

de isprav[erau Antone=tii. La fiecare re]nt`lnire g[sise noi cuvinte s[-i fie dragi =i s[ se apropie de d`n=ii. El, un om de=tept, harnic,]nv[\at nu numai]n ramura =tiin\elor naturale, dar pe care-l interesa orice fel de cuno=tin\e; Matilda, nevast[-sa, o femeie bun[=i simpl[care inspira de la]nt`ia vedere o trainic[ simpatie. Nu era frumoas[, dar avea o bl`nde\e care te fermeca. Toate treburile casei le f[cea f[r[nici un ropot, f[r[cea mai mic[tevatur[. Cu rost la toate, cu spor la munc[, mi=c[rile aduceau aminte sprinteneala nezgomotoas[a unei furnici. Cu drept cuv`nt zicea directorul despre ea c[ el n-are ]n tot laboratorul de fizic[ un aparat mai precis dec`t nevast[-sa. Elena, pe l`ng[ ]nsu=irile sor[-si, care-i slujise de mam[ (]i zicea Mama Tilda), avea inteligen\a mai vie, era mai zglobie, era frumoas[ =i avea mare talent la pian. C`te=trei aveau]n comun simplitatea, naturale\ea, lipsa de supraveghere de tine]nsu\i =i de dorin\a de a produce efect,]nsu=irile greu de l[murit pe care le au mai ades nem\ii dec`t rom`nii,]nsu=iri care sparg ghea\a =i te]mbie la intimitate =i la prietenie de la]nt`ia ]nt`lnire.

Om singur pe lume, m`nc`nd pe la birturi, tr[ind]ntr-o od[i\[rece de singur[tate, la u=a c[reia c`nd se ]ntorcea nu era nimeni s[-l ]nt`mpine cu un z`mbet ori cu o vorb[ bun[, e lesne de ]n\eles ce ]nr`urire a avut asupra g`ndurilor =i hot[r`rilor lui Andrei fericirea casnic[aflat[ ]n casa Antone=tilor. Citiri]mpreun[, discu\ii interesante, muzic[, p`n[ =i =ahul de odinioar[, c[ =i Antonescu juca =ah, =i toate astea sub lumina unor ochi z`mbitori, a c[ror pereche n-o]nt`lnise ]nc[ ]n via\[ — i se p[rea c[ dup[ o lung[ r[t[cire printr-o negur[ umed[ =i rece a sosit ]ntr-o locuin\[ curat[, cald[ =i ]mb[ls[mat[. G`ndurile mohor`te despre z[d[rnicia str[duin\elor omene=ti, ]ndo-ielile nelini=titoare despre rostul lumii, care-l fr[m`ntaser[at`tea nop\i f[r[ de somn, ]n pustietatea od[i\ei lui de om stingher, se risipeau acum ca valurile de cea\[ la razele soarelui. Via\a dus[ de el p`n[atunci]l f[cuse s[ajung[p`n[ la v`rsta de 29 ani cu inima ad[postit[de sim\irea ce acum i-o cucerea cu furie, parc[vroia s[-=i rec`=tige ]nt`rzierea. Ce alt[ ]nf[\i=are c[p[tau toate c`te p`n[acum i se

p[ruser[f[r[ ]nsemn[tate... +i dup[lungi certuri cu sine]nsu=i, dup[lungi =ov[iri, c`nd din fericirea f[r[ de nume pe care o sim\ea al[turi de fat[ =i din nelini=tea dureroas[ care-l rodea departe de ea, c`nd din t[ierea r[sufl[rii pe care i-o pricinuia numai g`ndul c[ s-ar putea s[ n-o mai vad[, s-a ]ncredin\at c[ f[r[ d`nsa nu se mai poate — a cerut-o lui Antonescu.

*

Dnei Adina c[pitan Gh. Nicolau
Giurgiu

Nu \i-e ru=ine, Adino drag[, s[r[spunzi cu o pagin[la scrisorile mele de =ase =i de opt pagini? Vroiam s[-mi r[zbun =i s[nu-\i scriu dec`t un r`nd: “Sunt bine merci; sper c[=i voi idem”, =i s[isc[lesc; dar nu pot. Eu nu sunt ca tine, la un loc cu toate prietenele copil[riei noastre, av`nd cui spune at`tea c`te a= avea de spus; eu n-am aici dec`t pe Mama Tilda, dar cu ea nu pot vorbi acum cum a= vorbi cu tine. Ce n-a= da s[te pot avea aici m[car o zi...

Am primit fotografia b[ie\elului t[u. Numaidec`t am poruncit la un t`mplar o ram[pe care s-o pirogravez (am g[sit un model cu c[l\una=i de toat[frumuse\ea) =i o s-o a=ez]ntr-un loc de unde s-o privesc toat[vremea. Ce dr[gu\ e! C[o s[am tot b[iat =i eu nici nu m[ ]ndoiesc. Prea o dorim din ad`ncul inimii =i Andrei =i eu, prea ne-am obicinuit cu ideea asta, pentru ca Dumnezeu s[ nu ne ]mplineasc[ dorin\a. +i Mama Tilda tot a=a crede — la toate c`te lucreaz[pentru copil le-a pus panglici albastre.

Numai dac[ar fi frumos ca al t[u. Andrei a s[rutat fotografia de zece ori, m`ng`ind-o: “Feciora=ul tatei, feciora=“. G`ndul c-o s[ aib[ =i el un feciora= ]l ]nnebune=te de bucurie. A! dac[ ai =ti ce bun, ce plin de aten\ii e pentru mine Andrei, a=a de bun ]nc`t i-am spus c[dac[o vrea s[-=i r[sfe\e copilul cum m[r[sfa\[pe mine,]l iau de sub cre=terea lui (!!). S[ne auzi planuri ce facem; s[vezi pe Andrei cum

]=i noteaz[fiecare cusur =i cum discut[m mijloacele prin care le-am putea]nfr`nge la copil. Am r`s ieri de ne-am pr[p[dit; m[rog, era s[ne cert[m, pentru c[eu ziceam c[o s[-l pui la pian de la trei ani, =i Andrei zicea c[nu, c[e prea devreme.

Sunt fericit[, Adino drag[, a=a de fericit[ ]nc`t parc[ m[ cuprinde o grij[. A= vrea s[ se ]mpietreasc[ lumea a=a cum e acum, s[ r[m`i totdeauna sub iubirea m`ng`ietoare =i ocrotitoare a lui Andrei... Nu e frumos ca b[rbatul t[u Andrei, are]ns[o privire bun[=i un timbru de voce grozav de duios,]ntre bas =i bariton. Unele cuvinte spuse de el]mi plac la nebunie, parc[vibreaz[inima]n mine c`nd le aud: “marmur[, bravur[“.

Parc[\i-am scris c[avem o c[su\[mic[=i dr[gu\[ca un pahar, a=ezat[ ]n mijlocul unei cur\i pline de flori. Proprietarul, care =ade]n fundul cur\ii]n dou[od[i\e, un pensionar b[tr`n, nenea Mache, cum]i zice toat[lumea, e un grozav iubitor =i de flori =i de p[s[ri.

Am f[cut aici cuno=tin\a unui coleg de =coal[al lui nenea Alexandru, un doctor — Georgescu, a c[rui nevast[seam[n[leit cu Victoria Nanu, dar ni\el mai]n v`rst[. Sunt am`ndoi oameni foarte buni =i care au prins mare dragoste de noi. Am primit de la ei mai multe daruri de nunt[. Duminica trecut[am petrecut la via lor; o pozi\ie]nc`nt[toare, din pridvorul casei lor se vede tot ora=ul. Nici nu mai ]ncerc s[-\i descriu frumuse\ea de rai a viei. Parc[ n-am v[zut de c`nd sunt a=a nuci uria=i =i umbro=i, nici f`n at`t de plin de flori =i de miresme. Ne-am]ntors seara acas[t`rziu pe lun[, cu sufletul]mb[ls[mat de fericire.

Zici c[te duci la C`mpulung ]n iulie. Po\i s[ ]n\elegi c`t[pl[cere mi-ar face s[putem veni =i noi; dar nici nu vreau s[m[g`ndesc la fericirea asta. Noi nu putem veni, at`t din pricina pozi\iei mele, c`t =i din alt[ privin\[. Andrei =i-a cheltuit cu instalarea noastr[ tot ce-a pus deoparte =i tocmai acum vin cheltuieli serioase. Voi ]ns[... dar nu, ar fi prea frumos =i bine. }n orice caz, dac[ s-ar ]nt`mpla s[veni\i, te rog s[m[ ]n=tiin\ezi. Sosirea voastr[f[r[de veste mi-ar putea face r[u de bucurie.

M[car c[ ]n ropotul examenului, nenea Alexandru mi-a spus s[nu

uit s[v[scriu salut[ri din parte-i. Din partea mea salut[ri dlui Nicolau; iar pe tine te]mbr[\i=ez cu drag =i cu dor ca pe o sor[.

Elena Rizescu

P.S. Uituc[ce sunt! S[rut[pe b[ie\el de sute de ori, pentru Andrei =i pentru mine.

*

Oricine trecea ziua prin dreptul caselor lui Matache Petrescu,]n care acum locuie=te Andrei Rizescu, se oprea s[admire gr[dini\a. Cum]mprejmuirea de la uli\[e de plas[de s`rm[, se poate vedea tot: c[r[rile b[t[torite cu nisip galben, netezit ca-n palm[, f[r[ zare de buruian[, iarba tuns[ cu ma=ina, rondurile de flori a=ezate =i alese dup[ culori, be\e de trandafiri vopsite verde, cu b[=ici de sticl[ ]n v`rf; la umbra unui ienup[r un arap de ipsos cu joben galben, hain[ro=ie =i pantaloni alba=tri, care, picior peste picior =i cu \igara]n gur[, =ade citindu-=i gazeta; dincolo tol[nit pe iarb[ ]ntr-o r`n[, un pitic b[rbos care z`mbe=te trec[torilor;]mprejmuirea din dreapta =i din st`nga ]mbr[cate p`n[sus]n ieder[;]ntr-o parte bolta de vi\[, iar]n mijlocul gr[dinii, simpl[, dar curat[, c[su\a.

Ce alt[treab[are Mache Petrescu, v[duv, acum de zece ani pensionar, dec`t s[ ]ngrijeasc[ toat[ ziua de flori =i de p[s[ri? }n dosul casei ]nchiriat[ lui Rizescu, e alt[ c[su\[ cu dou[ od[i =i buc[t[rie, care nu se vede de la drum =i ]n care locuie=te el; tot acolo e =i curtea p[s[rilor. Cei care au intrat p`n[acolo au putut vedea g[ini cu adev[rat vrednice de v[zut: Paduane mo\ate de nu li se mai v[d nici ochii, nici ciocul,]nc[l\ate de de-abia se pot mi=ca; g[ini de Cochinchina uria=e; g[ini de Bramaputra cu urechi mari, care le at`rn[ca ni=te cercei de m[rgean; g[ini de Iocohama]n cozile c[rora str[lucesc toate culorile curcubeului =i ale pietrelor scumpe.

Din zorii zilei p`n[-n noapte, b[tr`nul, cu o p[l[rie cu margini mari]nfundat[p`n[la ochi =i ve=nic cu un tartan cenu=iu pe umeri, nu st[

o clip[, umbl[de colo p`n[colo; ici are de plivit o buruian[, dincolo are de tuns o ramur[,]ntr-alt[parte de sem[nat ori de pres[dit o floare.

Dup[patruzeci de ani de slujb[la tribunal, unde treptat-treptat de la practicant]n arhiv[ajunsese grefier, acum zece ani, c`nd se retr[sese la pensie, =i-a cl[dit c[scioara pe care o da cu chirie =i tr[ia cu florile =i cu g[inile, ajutat la treburile casei de o m[tu=[ mai b[tr`n[dec`t d`nsul.

Porecla de “inim[rea” i s-a n[scocit de lume, nu at`t ]n ]n\elesul de om r[u ori hain, c`t]n]n\elesul de om am[r`t =i iubitor de singur[tate...

De c`nd s-au mutat Rize=tii aci, trec[torii se opresc =i seara ]n dreptul caselor, ca s[ asculte o clip[ valurile de armonie care ies pe ferestre. Preajma e a=a de t[cut[ ]n ora=, ]nc`t din uli\[se aude numai pianul, vioara =i violoncelul, dar se aude deslu=it =i un glas de om care zice din c`nd ]n c`nd: “*No, no, no! da capo, più sostenuto*”.

E glasul c[pitanului Caselli, =eful muzicii regimentului, care c`nt[cu violoncelul =i conduce.

Cu [st Caselli au f[cut cuno=tin\[Rize=tii cur`nd dup[mutarea lor]n casele lui Mache Petrescu.

}ntr-o sear[c`ntau]mpreun[o melodie de Rubin=tein.

C`nd au sf`r=it, au pornit din dreptul ferestrei ni=te aplauze puternice =i un glas de om striga: “*Bravo! bravissimo! mio complimento!*”

Era Caselli, care intrase]n gr[din[=i se furi=ase]n v`rful degetelor p`n[sub fereastr[.

Antonescu =i doctorul Georgescu, care-l cuno=teau din vedere,]l poftiser[ ]n[untru.

N-avea cuvinte italianul s[-=i exprime mirarea =i mul\umirea pe care i le st`rnea descoperirea ]n ora= a unei case unde se f[cea muzic[. +i, ]ntr-o limb[ italiano-francezo-rom`n[, nu t[cuse timp de un ceas, v[rs`ndu-=i tot necazul =i tot dispre\ul ]mpotriva or[=enilor, care au at`t sentiment muzical c`t teaca sabiei lui,]n care b[tea cu pumnul

]n semn de demonstrare, =i]mpotriva colonelului regimentului: “*una bruta, ve dico!*”

A! ce alte vremuri apucase el, c`nd comanda regimentul colonelul Opran... Gagi=ti pl[ti\i bine, orchestr[ cu care organizase audi\ii muzicale la clubul militar, proiecte de cump[rare de instrumente perfec\ionate, saxofoane, =i de-a ]nfiin\a o muzic[ cum n-a existat ]nc[ ]n \ar[, c`nd, “*una bona mattina, erac!*”, colonelul Opran mutat, =i-n locul lui un om... un om care concediaz[gagi=tii, un om c[ruia nu-i trebuie muzic[, ci fanfar[, care s[=tie, acolo, un cadril, un vals... “*una bruta, ve dico!*”

Dar atunci pentru ce se pl[tea de jude\ =i de comun[subven\ie muzicii? Erau pro=ti c[i-o d[deau.

+i ridic`ndu-=i m`inile spre cer, se mira: “*Cristo!*” cum de nu]n\elegea lumea c[ ]ntr-un or[=el mic ca [sta, lipsit de teatru, lipsit de muzee, lipsit de cor]n biserici, lipsit de toate, singurul mijloc de a scoate pe oameni din l`ncezeala, din trivialitatea vie\ii de toate zilele era]nfiin\area unei muzici bune! Dar nu]n\elegeau ei ce important rol are]n educa\ia unui om muzica =i cum]l]mbuneaz[? Iat[aici un exemplu:]n ce cas[ar fi]ndr[znit el s[intre a=a f[r[s[cunoasc[pe nimeni? Aici a intrat pentru c[e o vorb[, unde se c`nt[, nu te sfii, intr[, c[sunt oameni buni. “*Meloterapia, signor dottore, nu a=a?*” Dar cu cine s[se]n\eleag[? +i cu un ton de des[v`r=it[dezn[dejde: “*A! Colonel Opran! da quando a plecat, ze suis oun homme perdou*”.

De aceea n-avea cuvinte s[-=i exprime mirarea =i mul\umirea, auzindu-i c`nt`nd a=a de bine. +i el c`nta cu violoncelul =i, dac[ voiau, puteau organiza trio frumoase... A doua zi ]=i adusese instrumentul =i d-atunci cel pu\in de dou[ ori pe s[pt[m`n[venea regulat dup[-mas[.

Rize=tii]l primeau cu drag pentru mai multe cuvinte. Mai]nt`i c`nta perfect =i sub conducerea lui f[ceau progrese v[dite; apoi doctorul Georgescu zisese]ntr-un r`nd c[ ]ndeletnicirile mumei din timpul sarcinii se mo=tenesc de copil, =i ]n sf`r=it, at`t Andrei, c`t =i Antonescu =i doctorul sim\eau deslu=it ce bine le f[cea aseast[cur[

de muzic[, cum]i lecuia de oboseal[=i de sup[rarea muncii de peste zi.

Mai v`rtos sim\ea aceast[ binefacere Andrei, care se ]ntorcea ades acas[ istovit =i cu inima plin[ de o sil[ pe care i-o f[ceau at`t cele =ase ceasuri de munc[ne]ntrerupt[, c`t =i zilnicele lui ne]n\elegeri cu pre=edintele tribunalului.

Era [st pre=edinte, Nicolae Z[rnescu, o fire ciudat[. Fiul unui negustor din Ploie=ti, odinioar[foarte bogat,]n urm[sc[p[tat, ajunsese judec[tor de =edin\[ ]n ora=ul s[u natal. Perspectiva marii averi ce urma s[mo=teneasc[de la tat[l s[u f[cuse pe un ministru de Justi\ie de pe vremuri s[-i dea]n c[s[torie o nepoat[de var[din Ploie=ti. Mic=orimea zestrei ce aducea fata se compensa cu =ansele de]naintare pe care le oferea]nrudirea =i n[=ia ministrului drept[\ii. }nlocuit cur`nd dup[ aceea, la schimbarea guvernului, ]ncercase timp de un an, f[r[ izb`nd[, s[practice avocatura]n Ploie=ti. Atunci s-a]nt`mplat falimentul tat[lui s[u, care a ]nghi\it toat[ averea, din care n-a sc[pat dec`t o mo=ioar[de o sut[de pogoane la V[leni, unde s-au retras =i fostul negustor, =i fostul magistrat. Un an]n urm[tat[l murise, iar Nicolae Z[rnescu, urm`nd s[ fie ]nscris de form[ ]n baroul de Prahova, ]=i vedea acum de mica lui gospod[rie: livezi de pruni, f`nea\[=i un petic de vie. Pled`nd o dat[pe lun[la judec[toria din V[leni =i la un an o dat[un proces la tribunalul din Ploie=ti,]nconjurat de stima concet[\enilor,]n ochii c[rora calitatea lui de fost magistrat =i rudenia ministrului erau titluri]nsemnate, urmase timp de opt ani o via\[tihnit[, care-i pria de minune.

+i des[v`r=it[ i-ar fi fost fericirea, cu preocup[rile s[n[toase =i neobositoare ale micii lor gospod[rii, ]n mijlocul naturii care-l cucerea necontenit, departe de fr[m`nt[rile min\ii pentru care nu-=i sim\ea nici o chemare, dac[dorul vie\ii de ora=, de care se ofilea nevast[-sa, nu ar fi pus]n c[snicia lor s[m`n\a unei ne]n\elegeri care cre=tea =i se]ntindea mereu ca o buruian[rea.

Opt ani de-a r`ndul, cu prilejul Sf`ntului Gheorghe, c`ntarul

negustorului mai de seam[din localitate ar[tase c[sporul de s[n[tate al so\ului era egal cu sc[derea s[n[t[\ii so\iei.

Revenirea at`t de dorit[la minister a unchiului a pus cap[t r[ului lor trai. Rug[ciunile st[ruitoare, lacrimile,]ngenuncherile =i amenin\[rile ei cu sinuciderea pe de o parte; statornicia sentimentelor lui politice =i chipul]n care fusese]nlocuit =i care f[cea dintr-]nsul un fel de victim[politic[pe de alta — au fost cuvinte destul de puternice, pentru ca unchiul s[-l numeasc[pre=edinte,]n locul r[mas vacant printr-o moarte sosit[parc[ ]ntr-adins.

Bucuria so\iei c[pleca din satul]n care-=i]ngropase cei mai frumo=i ani ai tinere\ii nu se putea m[sura dec`t cu p[rerea de r[u cu care se smulgea el din locul unde gustase dulcea\a odihnei =i a considera\iunii ieftine. A!]n primele vremi, ce greu ap[sa pe grumazul dezobi=nuit al bietului om jugul slujbei =i al vie\ii ceremonioase =i complicate la care-l]ndatora situa\ia sa de cel mai]nalt magistrat al jude\ului. Adio via\a simpl[=i ticnit[de odinioar[, care nu cerea nici o fr[m`ntare de creier, nici o supraveghere de sine; adio plimb[rile ]n f`nul plin de miresme al livezilor de la V[leni =i dulcea\a celor dou[ceasuri de somn dup[dejun]n cerdacul cu perdele de ieder[=i de zorele — adio libertatea!

Acum, cu m`ncarea ]n gur[ era silit s[ dea fuga la tribunal, =i, cu riscul unui atac de dambla la grosimea =i la scurtimea g`tului s[u, trebuia s[=eaz[ceasuri]ntregi nemi=cat, s[asculte teorii de drept =i]mprejur[ri de fapt, care-l oboseau p`n[la durere.

Ca un pom prea]n v`rst[, smuls dintr-un loc =i mutat ]ntr-altul, mult[ vreme a t`njit, buim[cit de mul\imea]ndatoririlor ce-i impunea]nsemnata lui slujb[=i]ndurerat de schimb[rile firii sale, pe care le cerea]ndeplinirea lor.

A! Nu era u=or! C`t[ pruden\[ =i c`t me=te=ug trebuia, pentru a]mp[ca at`tea interese care se b[teau]n cap.

Cu prilejul numirii sale, ministrul]i atr[sese luarea-aminte asupra marii puteri cu care-l]nvestea slujba lui =i-i spusese l[murit c[e trimis acolo ca s[echilibreze balan\a justi\iei, care, prin purtarea predece-

sorului s[u, at`rna prea greu ]n partea avoca\ilor din partidul advers. Se cerea deci ]ndeplinirea acestei misiuni la care-l ]mpingeau credin\ele lui politice; dar pe de alt[ parte, cazuri ]nt`mplate chiar atunci, =i care dovedeau =ubrezenia garan\iei inamovibilit[\ii, cereau o tactic[ ]ntortocheat[, prin care s[se puie la ad[post de vr[jm[=ia puternicilor de m`ine.

Mult[vreme, inima lui de om simplu =i cinstit]n fond suferise din pricina complica\iei =i pervertirii suflete=ti pe care i-o cerea noua lui situa\ie; dar]ncet-]ncet, ajutat pe de o parte de m[gulirea pe care i-o procura considera\iunea aparent[a lumii =i con=tiin\a marii puteri cu care era]nvestit, pe de alta, de pre\iosul sprijin al so\iei sale, femeie de=teapt[=i plin[de tact, p[str`nd totu=i]n fundul inimii o nespus[foame de odihn[=i regretul vie\ii ticnite de odinioar[,]ncepea s[se dezmeticeasc[, s[se adapteze condi\iunilor mediului]n care intrase.

Dragostea so\iei sale]i fusese de mare ajutor, =i]ncet-]ncet]ngrijirea dezmierd[toare de care-l]nconjura =i delicata st[ruin\[cu care se c[znea s[pliveasc[din mi=c[rile, din]nf[\i=area =i din tot modul lui de a fi, p[r\ile aspre, greoaie =i lipsite de gra\ie, pe care le ad[ugaser[cei opt ani de via\[la \ar[, au gonit din mintea lui hot[r`rea de a demisiona, care-l st[p`nise mult[vreme.

Toat[lupta asta vrednic[de comp[timire disp[ruse, =i acum, la sosirea lui]n acest tribunal, Andrei Rizescu se g[sea]n fa\a unui om antipatic =i la fizic =i la apuc[turi. Scurt, gras, lat]n ceaf[=i]n f[lci, cu ni=te ochi mici, pierdu\i]n gr[sime, o frunte]ngust[sub un p[r des =i aspru ca o perie, avea o atitudine protectoare =i suficient[, c[p[tat[din cei opt ani de raporturi cu oamenii inferiori lui, care nu se potrivea cu vulgaritatea vorbirii lui pres[rat[de “\ar[eminamente agricol[“, “fiul operelor sale”, “cu o or[mai]nainte”, toate locurile comune =i frazele f[cute gata,]nv[\ate din gazeta partidului, care fusese at`ta vreme, la V[leni, singura, dar zilnica lui hran[intelectual[.

Ne]n\elegerea lui cu Andrei Rizescu se iscase de]ndat[.

Ochirea indiscret[, pe care Andrei o aruncase de la]nceput]n jocul lui, cu privire la stratagemele la care recurgea pentru a-=i]mp[ca

simpatiile politice cu dorin\a de a nu nemul\umi pe nimeni, era unul din cuvintele ne]n\elegerii. Ori de c`te ori era un proces ]nsemnat, ]n care pledau fa\[-n fa\[ cei doi =efi adversari ai politicii locale, se ferea =i se sustr[gea de la judecare, fie sub pretextul unei subite migrene, fie sub altul; iar pe de alt[ parte, ]n mod piezi= =i ascuns c[uta s[ ]nr`ureasc[hot[r`rea colegilor care judecaser[procesul.

Cu supleantul =i cu predecesorul lui Andrei lucrurile merseser[de minune. Am`ndoi, prin asemenea acte de supunere, g[siser[ mijlocul de a-=i c[p[ta indulgen\[ pentru propriile lor gre=eli; cel dint`i av`nd de iertat nop\ile albe petrecute la c[r\i, sau la chefuri, care-l f[ceau s[ fie ]ntotdeauna la slujb[ t`rziu, cu ochii umfla\i de somn; cel de-al doilea, desele]nt`rzieri la Bucure=ti p`n[luni seara.

P`n[ atunci intra ]n =edin\[ la un proces, dou[, =i apoi se retr[gea, ocupat cu redactarea unor pretinse rapoarte la minister, ]n cabinetul s[u, de unde pleca cel mai t`rziu la ceasurile patru.

Andrei]n\elegea lucrurile cu totul altfel. De o exactitate]n serviciu =i de o scrupulozitate exemplar[, pretinsese ca cincisprezece din cele patruzeci de zilnice procese s[se ia de pre=edinte.

Stratagema migrenei nu se mai putea prinde, de la descoperirea]ntr-unul din sertarele biroului a unei gr[mezi de capsule de antipirin[ne]ntrebuin\ate pe care aprodul le cump[rase de la spi\erie, de at`tea ori trimis]n grab[de cum sosea la tribunal.

Ba ceva mai mult. Andrei ceruse]mp[r\irea vacan\ei din urm[, =i pre=edintele fusese silit s[-=i ciunteasc[fericirea vilegiaturii de la V[leni,]ntorc`ndu-se ]n ora= de la 10 august. +i ce era mai sup[r[tor, e c[ de spiritul de independen\[ al noului-venit se molipseau acum ceilal\i colegi de magistratur[. Judec[torul de instruc\ie, p`n[atunci gata s[intre]n =edin\[la orice chemare,]ncepea s[refuze acum, zic`nd c[-i cople=it de treburi. }n sf`r=it, rezerva =i seriozitatea lui Rizescu, v[dit inten\ionata lui ab\inere de la discu\iile]n care se v`ra el, lic[rirea de comp[timitor dispre\ ce i se p[ruse c[ vede uneori ]n privirea lui Andrei, c`nd el se]ncumeta s[vorbeasc[despre lucruri pe care nu le =tia, st[p`nirea ce-=i impuneau =i unul =i celalt pentru a

p[stra aparen\ele unei des[v`r=ite armonii — toate aste pricini adunate la un loc aduseser[ ]n camera de chibzuire a tribunalului o p`cl[ap[s[toare,]nec[toare, ca]n preajma unei vijelii. Durerea oboselii ceasurilor de lucru, petrecute]ntr-o astfel de atmosfer[, avea de vindecat Andrei cu muzica. De la primele acorduri, toat[m`hnirea pierea ca prin farmec.

De aceea acum, cel pu\in de dou[ori pe s[pt[m`n[, trec[torii auzeau seara valuri de armonie ie=ind pe ferestrele casei din strada Speran\ei, =i din c`nd]n c`nd glasul lui Caselli: “*No, no, no! da capo, più moderato, molto più moderato*”.

La pian e Elena,]n dreapta Andrei cu vioara,]n st`nga Caselli cu violoncelul. La o mescioar[ al[turi joac[ =ah doctorul Georgescu =i Antonescu. Pe c`t de lini=tit e cel dint`i, care-=i m[n`nc[tacticos v`rful favoritei st`ngi, f[c`ndu-=i greoi planurile, pe at`t de ner[bd[tor e cel de-al doilea, care, calcul`nd cu repeziciune mi=c[rile, e silit s[ a=tepte prea mult. De aceea se s`c`ie pe scaun, ]=i scoate =i v`r[ceasornicul, v`ntur[ dintr-o m`n[ ]ntr-alta pionii m`nca\i ori]=i scarpin[cu furie chelia.

}n antreu,]n fa\a unei mese pline de jurnale de mod[=i de cataloage de la Louvre, st[Mama Tilda =i so\ia doctorului, ad`ncite ]n c[ut[ri de lucruri noi pentru ruf[ria copilului ce se a=teapt[ ]n cur`nd...

*

C`nd aflase de la grefier avocatul Berlescu, deputat =i primar, c[ pre=edintele lipsea, chemat cu telegram[ la Bucure=ti, ]ncercase toate mijloacele ca s[ am`ie procesul, dar]i fusese cu neputin\[. Protivnicul s[u, Vineanu, s-ar fi]nvoit bucuros la am`nare, dac[ nu i-ar fi fost de fa\[ clientul, care se ]mpotrivise ]n ruptul capului. +i a=a procesul se ]nf[\i=ase. Dup[ sf`r=irea dezbaterilor, tribunalul, prezidat de Andrei Rizescu, se rostise, f[r[a se ridica de pe scaun, resping`nd ac\iunea ca prescris[. La auzirea hot[r`rii, Berlescu, ro=-v`n[t la fa\[, adun`ndu-=i h`rtiile =i ghiozdanul, plecase f[r[o vorb[acas[=i d-acolo la gar[.

Furia cu care tr[sese perdeaua =i]ncerca s[ ]ncuie u=a compartimentului era fireasc[. Vroia s[r[m`ie singur s[-=i mistuiasc[ necazul =i planurile. Pierdea cel pu\in dou[sprezece mii de lei, sum[ cu care, la situa\ia cam ]ncurcat[ ]n care se g[sea de vreo c`t[va vreme, ar fi putut astupa multe g[uri. Nu pretindea c[i se f[cuse nedreptate. }nc[de la pornirea procesului sim\ise puterea incidentului de tardivitate ce i se putea ridica. Chiar]nvoiala scris[pe care o isc[lise clientul, de a]mp[r\i c`=tigul pe din dou[, dovedea nesiguran\a pricinii. Lipseau 300 de pogoane din cele “ca dou[ mii” ar[tate ]n actul de v`nzare, ceea ce, socotit dup[pre\ul total, f[cea 60.000 de lei — =i se scula acum cump[r[torul s[cear[mic=orarea pre\ului peste doi ani de la v`nzare, c`nd legea spunea l[murit c[a=a proces va s[fie pornit p`n[ ]ntr-un an; iar scrisoarea prin care se ]ncercase s[ dovedeasc[ recunoa=terea dreptului s[u din partea protivnicului, ]=i da bine seam[, c[ cuprindea, dimpotriv[, cea mai hot[r`t[t[g[duire. N[d[jduise]ns[c[, cu sprijinul protivnicului s[u, va putea sili pe v`nz[tor s[ cad[ la pace. Cu c`teva zile]nainte de proces,]ntorc`ndu-se am`ndoi de la Bucure=ti, vorbiser[ ]mpreun[. Nu]nc[pea codire]ntre [=ti doi oameni, =efi politici din jude\,]n aparen\[adversari]nver=una\i,]n realitate cei mai buni prieteni; nu pentru]nt`ia oar[ combinau ei o a=a afacere. De c`te ori]ns[aveau de pus la cale astfel de treburi, o r[m[=i\[de pudoare]i f[cea s[simt[nevoia de a-=i]mprumuta parc[o alt[personalitate. }ntotdeauna]ncepeau cu glume, schimb`ndu-=i glasul, ]mit`nd la vorb[pe b[tr`nul conu Li\[Pit[rescu, un tip caraghios din localitate, a c[rui amintire]i]nveselea]ntotdeauna.

— C`t ]\i pl[te=te \ie Cost[chescu ]n proces, Mateia= neic[? ]ntrebase Berlescu pe Vineanu, m`ng`indu-l pe gu=e =i vorbind peltic.

De la primele vorbe Vineanu pufnise de r`s.

— O mie de lei.

— }\i d[nen’tu trei, Mateia= neic[. S[fa\em cum e bine, Mateia= neic[.

— Nu se poate. Nu =tii cine e Cost[chescu?

— }l =tiu, Mateia= neic[. E un ursuz =i un tufut, dar =i tu e=ti mare =mecher, Mateia= neic[.

Vineanu r`dea cu hohote, Andrei Berlescu, schimb`nd tonul:

— Nu, ascult[, s[l[s[m gluma... =i la r`ndul meu... }\i aduci aminte cu mo=nenii St[ne=ti... F[-l s[ ]n\eleag[c[depinde de suverana apreciere a tribunalului =i c[s-ar putea =i s[piarz[.

— Vezi c[nu depinde.

— Fugi, m[, d-acolo. Nu e p[rerea ta c[nu e proces, oric`t de nedrept, care s[ nu se poat[ c`=tiga cu abilitate? Nu sunt vorbele tale: "Mare e puterea judec[torului c`nd vrea"? Am cerut =aizeci de mii de lei, s[ne dea treizeci... dou[zeci =i cinci...

+i relu`nd vorba peltic[a lui conu Li\[Pit[rescu:

— +i are neica trei mii de lei pentru Mateia=u lui.

— S[ ]ncerc, r[spunse Vineanu. }n orice caz tu f[tot posibilul s[c`=tigi procesul la tribunal =i atunci mult mai lesne]l putem sili la pace.

Peste c`teva zile]i dase r[spunsul: cu neputin\[; Cost[chescu nu vrea s[aud[de pace d-ar =ti de bine c[ar cheltui]nc[o dat[pre\ul mo=iei. Atunci vorbise cu pre=edintele, care-i f[g[duise c[va face tot ce-i va fi cu putin\[. Nenorocul lui s[fie chemat la Bucure=ti chiar]n ziua procesului. +i acum, cerc[rile de am`nare z[d[rnicite — z[d[rnicit[=i ultima n[dejde a demersurilor]n zilele]n care tribunalul ar fi deliberat. Auzi! s[-i resping[ac\iunea f[r[a se ridica de pe scaun! S[nu-i fac[m[car cinstea unei deliber[ri... Cel pu\in dou[sprezece mii de lei!...

Indignarea =i necazul care-l rodeau se puteau ghici din glasul cu care r[cnea acum conductorului:

— Permanent! |i l-am ar[tat de dou[sprezece mii de ori p`n[acum.

Nici m[car cinstea unei deliber[ri! +i nu pentru]nt`ia oar[ i-o f[cea "\`rcovnicul"! De mai multe ori, acolo,]n sala plin[de lume, care-i ascultase pledoaria =i a=tepta ner[bd[toare rezultatul,]l "r[sese" f[r[a se ridica de pe scaun. A! dar de r`ndul [sta nu mai merge a=a. De vreo c`teva ori pre=edintele]i vorbise cu nemul\umire de atitudinea

lui Rizescu, d`ndu-i s[ ]n\eleag[ c[ l-ar mul\umi mutarea lui. Avea deci ca s-o fac[ un ]mp[trit c`=tig:]ndatorarea pre=edintelui, sporirea]n ochii tuturor a dovezilor atotputerniciei sale]n jude\,]nl[turarea unui judec[tor a c[rui purtare]i cam =tirbea influen\a, =i,]n sf`r=it, mul\umirea sufleteasc[ de a se r[zbuna de pierderea unui c`=tig care-i era at`t de trebuincios...

A fost cu des[v`r=ire de prisos s[ vorbeasc[ ministrului r[spicat, cum se hot[r`se]n ajun. Rug[ciunea ce i-a adresat a doua zi venea nu se putea mai bine. }n ajun trecuse pe acolo pre=edintele, care,]ntrebat despre colegi, r[spunse cu privire la Andrei: “M... da... b[iat bun... cam prezum\ios... cam]nc[p[\`nat... cam prea dese divergen\e, care pierd vremea tribunalului...” +i nu era un ceas de c`nd plecase de la minister vicepre=edintele Camerei, care cerea cu st[ruin\[pentru a zecea oar[un loc]ntr-un tribunal aproape de Bucure=ti, pentru un partizan credincios, un b[iat bun, talentat, autorul revistei hazlii, care biciuise regimul trecut — =i care acum]=i m`nca amarul la judec[toria din Urziceni...

“Zb`rnn” — sunase clopo\elul. C`teva vorbe trecuser[de la ministru la secretar, de la secretar la =eful de birou, p`n[la copistul care scrisese ordinul ale c[rui litere jucau acum]naintea ochilor lui Andrei Rizescu, cu o iu\eal[ame\itoare.

}nt`i nu pricepu. }ntorcea h`rtia]n toate felurile, ca un lucru f[r[ ]nsemn[tate. Numai c`nd se ivi]naintea ochilor imaginea Elenei — a=a cum o l[sase acas[,]n bra\ele Matildei =i ale doctorului, palid[ca ceara de accesele de friguri prin care trecuse dup[na=tere, =i din primejdia c[rora sc[pase ca prin minune —]=i dete seama de groz[via lucrului.

I se p[rea c[cuvintele erau scrise cu litere de foc =i c[furtuna care v`jia ]n fereastra camerei de chibzuire arunca peste unele din ele pete de ]ntuneric, sting`ndu-le: “Am onoare...]n urma propunerii... sa regele a binevoit a v[transfera... 1 noiemvrie... de judec[tor al ocolului Urziceni... Paul Albescu, care trece]n locul ocupat de domnia-voastr[.” De zece ori s-a uitat la plic =i la adresa din josul ordinului cu speran\a

c[poate s-a]n=elat; dar nu, era deslu=it, =i nu mai]nc[pea nici o]ndoial[...

Totdeauna avusese el credin\a asta, c[dup[o bucurie mare trebuie s[urmeze o sup[rare; socotise]ns[c[cu fr[m`nt[rile chinuitoare, prin care-l f[cuse s[treac[ ]n zilele din urm[teama pierderii Elenei, pl[tise bucuria]mb[t[toare pe care i-o adusese na=terea b[ie\elului. +i acum aceast[veste de mutare,]n starea]n care se g[sea,]l l[sa ca tr[snit.

Ce s[r[spunz[pre=edintelui, care se]nchina ca de-o minune, ori procurorului =i supleantului, care-l]ntrebau dac[se duce la Urziceni? Lu`ndu-=i p[l[ria =i paltonul, a plecat ]ntr-un suflet la gimnaziu. Era numai Antonescu acas[. Mama Tilda era la Elena. La aflarea vestei, Antonescu s[ri ca ars; apoi, ]n\eleg`nd c[nu era vreme de pierdut cu o indignare nefolositoare, se socoti cu Andrei c[urma s[plece]ndat[la Bucure=ti, pentru a ar[ta ministrului starea]n care se g[sea =i pentru a]ncerca s[-l fac[s[revie asupra acestei mut[ri.

— A! }mi spuneai odat[c[Dumitrescu, senatorul,]\i arat[o deosebit[dragoste. Du-te la el, vezi poate merge =i el cu tine la ministru. Stai, s[trimit dup[o birj[.

Asta era o idee bun[. Senatorul Dumitrescu]n adev[r]i ar[tase]ntr-o vreme mare dragoste. Cum locuin\a lui Andrei, pe c`nd era nec[s[torit, era peste drum de casele sale, adeseori seara, pe la dou[sprezece noaptea, ]ntorc`ndu-se din ora=,]l v[zuse citind, ori scriind la mas[, sau c`nt`nd din vioar[; =i compara\iunea dintre via\a a=ezat[a lui Andrei cu via\a de petreceri a colegilor lui de tribunal ne]nsura\i f[cuse s[-i lic[reasc[ ]n minte putin\a unei c[s[torii pentru una din cele cinci fete ale cumnatului s[u. De aceea, de c`te ori ]l ]nt`lnea pe-atunci, avea pentru d`nsul un z`mbet binevoitor =i-l m`ng`ia cu dragoste, zic`ndu-i “m`nzule”.

Se scula tocmai de la mas[la sosirea lui Andrei. De la]nt`ia arunc[tur[de ochi pe cartea de vizit[, pe care i-o dase servitoarea,]n\elese de ce era s[-i vorbeasc[. Se]ntorsese din Bucure=ti cu Berlescu =i =tia de mutare.

La auzul rug[ciunii lui Andrei de a-l]nso\i la Bucure=ti, =i mai ales la descrierea st[rii]n care se g[sea: cas[ ]nchiriat[, so\ia mam[numai de cinci zile, bolnav[,]n primejdie de moarte... =i toate astea spuse cu o voce tremur[toare de emo\iune, inima i se muie, avu pentru Rizescu o m`ng`iere plin[de duio=ie:

— M`nzul neichii!

Dar]ndat[,]n\eleg`nd nemul\umirea pe care ar fi pricinuit-o lui Berlescu intervenirea lui de altminteri nefolositoare pe l`ng[ministru, =i scutur`ndu-se ca de-o sl[biciune periculoas[:

— }mi pare r[u, domnule Rizescu, dar nu pot. Peste putin\[.

Cu durere]n suflet, Andrei se]ntoarse la gimnaziu. }i trebuia ajutorul lui Antonescu ca s[nu se tr[deze fa\[de Elena =i pentru a explica nevoia plec[rii sale de]ndat[.

C`nd ajunser[acas[, Elena se sim\ea mai bine. Sub plapuma de m[tase albastr[, cu chipul palid ca de cear[=i cu p[rul ei negru,]n care vi\a de p[r alb din frunte p[rea un buchet de iasomie, era ne]nchipuit de frumoas[.

De cum intr[, Antonescu]ncepu:

— Ei bine, dar sunt nebuni! pe supleant nu putea s[-l trimit[? A=a e, bine zici, lipse=te; dar pe judec[torul de instruc\ie?

— E bolnav.

— Ce e?]ntreb[Elena.

— Uite ce e, Andrei e nevoit s[plece chiar azi la 5 cu trenul s[ia consim\[m`ntul unuia care-=i face testamentul. Supleantul lipse=te, judec[torul de instruc\ie e bolnav =i cazul urgent.

Apoi, pe c`nd Andrei, lu`nd m`na Elenei, ]i spunea c[ se ]ntoarce a doua zi =i s[ n-aib[ grij[, c[ Mama Tilda va veni s[ doarm[ la d`nsa, Antonescu lu[pe Matilda afar[=i-i spuse despre ce era vorba. La auzul vestei, Matilda]=i]n[bu=i un \ip[t]n batist[.

— Ascult[, Tildo drag[, acum nu e vorba de bocete. Andrei pleac[la Bucure=ti. E cu neputin\[ca ministrul, afl`nd situa\ia]n care se g[se=te, s[nu revie. E vorba s[supraveghezi ca nu cumva vestea s[ajung[la Elena.

Se]ntoarser[ ]n cas[.

— E! acum, Andrei, m[car c[ceasurile nu sunt dec`t 3 =i trenul pleac[la 5, ia-\i r[mas bun, ia-\i ce-\i trebuie =i vino cu mine la gimnaziu. Vreau s[-mi mai aju\i la redactarea unor rapoarte.

C`nd ajunser[din nou la gimnaziu, Andrei scrise o lung[scrisoare lui Z[treanu, deputat de Vla=ca, un bun prieten al s[u, care avea mare trecere la minister.

Toate au fost de prisos. Z[treanu era greu bolnav, nu putea s[ias[din cas[; iar c`nd a doua zi, dup[ o a=teptare de dou[ ceasuri ]n anticamera plin[ de postulan\i, Andrei p[trunse la ministru, g`ndul acestuia numai la p[surile lui nu era. Pe u=a opus[ie=ise nevast[-sa, care-i adusese vestea c[trei dintre persoanele poftite la pr`nzul diplomatic ce da]n acea sear[se scuzau c[nu pot veni; =i trebuia acum o nou[b[taie de cap de mai bine de un ceas pentru potrivirea locurilor fiec[ruia din comeseni.

Dup[ce a ascultat, mo\[ind din cap =i sco\`nd din c`nd]n c`nd ceasornicul din buzunar, descrierea dureroasei situa\ii ]n care se g[sea Rizescu; dup[ ce a ascultat surprinderea lui de a se vedea (dup[ aproape opt ani de magistratur[, ]n care nu a dat prilej de cea mai mic[ pl`ngere]mpotriv[-i) retrogradat... "c[ci egalitatea]n grad a judec[torului de pace cu judec[torul de =edin\[nu]nseamn[nimic, domnule ministru; =i trecerea din capitala unui jude\, din tribunal, la o judec[torie de plas[e o adev[rat[retrogradare"... ministrul se sculase de pe scaun, pentru a-i da s[ ]n\eleag[c[n-avea vreme de pierdut, =i-i r[spunse c[singurul lucru ce putea face era acordarea unui concediu de zece zile,]n care s[se mute.

Ca la loviturile fizice care tocmai mai t`rziu dor, acum, la ]ntoarcerea sa spre cas[, Andrei ]=i da seama nu numai de groz[via situa\iei ]n care ]l punea aceast[ mutare, dar =i de c`t de singur =i de lipsit de sprijin era pe lume.

De c`teva ori proprietarul c[su\ei]n care locuia]l]ntrebase ce protector are =i ce persoan[cu trecere se interesa de soarta lui, =i la r[spunsul lui c[n-are pe nimeni, nenea Mache ar[tase o mirare, al

c[rei rost acum]l pricepea. +i acum mai pricepea c[toat[situa\ia la care ajunsese nu se datora at`t meritelor bunei sale purt[ri, c`t unor sprijine de care acum era lipsit. P`n[ la sf`r=irea studiilor =i pentru c[p[tarea]nt`iului loc ]n magistratur[, avusese sprijinul boierului M[rescu; de la ruperea leg[turilor cu acesta, avusese sprijinul anonim al persoanelor influente din ora=ele prin care trecuse =i care-l priveau cu dragoste, ]n vederea c[s[toriei vreunei fete din neam. Acum ]=i da seama pentru ce oamenii, care p`n[atunci erau plini de bun[tate c[tre d`nsul,]i ziceau “Andreia=“,]ndat[dup[c[s[torie]i ziceau cu r[ceal[=i cu ceremonie “domnule Rizescu”...

+i acum ce era de f[cut? Ce era de f[cut? Iarn[... afar[ningea cu viscol. S[-=i lase nevasta =i copilul =i s[plece la Urziceni? Dar se putea? A! toate le pusese la socoteal[ ]n planurile de viitor ce adesea]=i f[urea cu Elena: economiile de f[cut deocamdat[ ]n a=teptarea]naint[rii ce nu putea s[ ]nt`rzie prea mult, c[ci avea s[ se puie pe munc[, s[ scrie articole interesante care aveau s[-i fac[ un nume ]n lumea judec[toreasc[; =i atunci c`nd o ajunge pre=edinte =i, cine =tie? poate consilier la o Curte]ntr-un ora= mare, unde copilul ar fi putut... a! numai putin\a unei re]ntoarceri]napoi nu le tr[snise prin minte.

Dup[cinci zile de fr[m`nt[ri, =i-a dat demisia.

De p[rerea asta fuseser[doctorul Georgescu, Antonescu, Amedeu Niculescu, un avocat t`n[r din baroul local, b[iat bun, prieten al lui Andrei, care-l asigura c[-=i va c`=tiga leafa cu avocatura, =i Caselli. Bietul italian! Cum amenin\a cu pumnul spre Bucure=ti, unde era ministrul: “a, bruta!” =i cum se ruga de Andrei s[nu plece, s[r[m`ie: *“zé sérais oun homme perdou”*.

Numai nenea Mache fusese contra acestei hot[r`ri. De c`teva ori se amestecase]n chibzuielile lor.

Nu era bine s[-=i dea demisia din magistratur[. Mai bine s[se duc[acolo, s[a=tepte vremuri mai bune, s[scrie articole de drept, =i mai ales, mai ales, s[-=i caute un protector puternic...

— Ascult[-m[pe mine, eu sunt om b[tr`n =i am ]mb[tr`nit]n lumea asta a tribunalului. Dumneata nu faci de avocat! Avocatul, mai

ales]ntr-un or[=el d-astea micile, va s[fie =mecher, =iret, =i la dumneata =iretenia ca la mine]n palm[. Nu te v[z eu? dumitale]\i plac altele: cititul, vioara, habar n-ai de lumea =i de chichi\ele ei... Afar[numai dac[nu vrei s[mori de foame.

— Ei bine, dar [ilal\i cum tr[iesc?

— Care [ilal\i? P[i \i-i num[r pe degete. Sunt vreo cinci care c`=tig[ parale mai bune cu afacerile dec`t cu avoc[tura; dar ca [=tia n-o s[ajungi niciodat[pentru c[n-ai nici situa\ia lor politic[, nici firea lor, nici nu]ncepi]n condi\iile]n care au]nceput-o ei. E! c`nd au ]nceput avoc[tura Vineanu =i Berlescu, nu erau aici ]n ora= dec`t doi avoca\i, =i [ia practican\i, f[r[titlu. Azi sunt treizeci; vii =i dumneata al treizeci =i unulea... Afar[de Vineanu =i Berlescu mai sunt Bene=, Urziceanu =i Amedeu, care c`=tig[ ceva; [ilal\i abia dac[ ]=i c`=tig[p`inea de toate zilele; =i bag[de seam[, nu e unul din [=tia care s[n-aib[ca dumneata nici o alt[stare, nici leg[turi de rudenie]n ora= =i]n jude\. +i s[mai =tii de la mine: clientul nu vine la avocatul cinstit care =tie carte =i care vorbe=te frumos; se duce la [l care =tie c[are trecere. Uit[-te dumneata la Berlescu. S[zici c[e vreun om]nv[\at? Nu e. Cum vorbe=te, l-ai auzit; la fiecare zece vorbe “[[... [[...”, dar n[p[desc clien\ii la el, c[=tie c[e tare =i mare.

Antonescu]l]ntrerupse]ntr-un r`nd:

— Ia las[, nene Mache, c[prea vezi toate alea negre. D-aia]\i zice lumea “inim[rea”.

— A=a? prea bine.

}=i s[ltase tartanul pe umeri =i plecase, dar numaidec`t se]ntorsese ca s[adauge cu un glas plin de duio=ie:

— Numai Dumnezeu =tie c`t m[ m`hne=te pe mine g`ndul plec[rii dumneavoastr[. De c`nd sunt, n-am avut chiria=i mai de isprav[. }mi pl[ti\i =apte sute de lei pe an =i pe deasupra muzic[, alinare; dar nu faci de avocat, nu; ar fi p[cat de firea =i de inima dumitale.

*

Au trecut mai bine de cinci ani de la]nscrierea lui Rizescu]n barou.

}n vremea asta copilul a crescut =i e — nu numai pentru ochii lui

de p[rinte, dar pentru to\i c`\i ]l cunosc — cel mai dr[gu\ copil ce s-a v[zut vreodat[; frumos ca un ]nger, av`nd chipul Elenei, cu p[rul cre\, numai inele castanii, o frunte bombat[sub care sclipesc doi ochi negri, cu gene lungi, cu albul vioriu; =i e a=a de]n\elept, a=a de cuminte. Avea dreptate doctorul Georgescu c`nd zicea c[ ]ndeletnicirile mamei din timpul sarcinii se mo=tenesc de copil. Abia la toamn[ o s[ ]mplineasc[ =ase ani =i c`nt[la pian cu m`nu\ele lui — s[ te ]nchini ca de o minune, nu altceva. C`nt[=i la patru m`ini cu Elena =i, cu drept cuv`nt, c`nd]l vede Caselli strig[: *“Un zegundo Mozart, ve lo dico io!”*

Tot p[rintele]=i iube=te copilul, dar pu\ini a=a ca Andrei. Da, Radu lui, al c[rui nume]l pronun\[cu evlavie, e pentru el toat[fericirea, toat[m`ng`ierea, “toat[n[dejdea lui de mai bine”, =i ce ad`nc[ ]nr`urire a avut asupra]ntregului s[u suflet copilul [sta...

Acolo,]mprejurul patului lui,]mprejurul rug[ciunii lui de fiecare sear[: “Doamne sfinte =i-ndurate, vars[-\i marea bun[tate peste noi cei umili\i”, zis[cu m`nu\ele ]mpreunate =i cu ochi=orii ridica\i ]nspre icoane — acolo =i-a reg[sit Andrei toat[ m`ng`ietoarea credin\[ pierdut[ ]ntr-o vreme. +i acum, cu ad`nc[convingere spune lui Antonescu =i doctorului:

— Crez, da, crez]ntr-o con=tiin\[a]ntregii lumi. C`nd vezi armonia =i echilibrul [sta admirabil din tot universul, ce te poate]ndrept[\i s[-i t[g[duie=ti o con=tiin\[? Ce e]n creierul nostru? Azot, c[rbune, fosfor, mai =tiu eu? =i elementele astea ajung ca s[produc[con=tiin\a noastr[, de existen\a c[reia nu ne]ndoim. Dar de azot, de c[rbune, de fosfor =i de toate celelalte elemente din care se compune creierul nostru e plin universul, =i cine poate afirma cu siguran\[c[combinarea lor numai sub form[de creier omenesc poate produce o con=tiin\[? Chiar]n organismul nostru sunt parc[mai multe con=tiin\e. Dumneata spuneai, nene doctore, c[dac[-\i intr[o \eap[ ]ntr-un deget =i o la=i, se formeaz[acolo puroi, care roade pielea, o sub\iaz[, o crap[=i iese cu el =i \eapa, c[dac[e prea ad`nc intrat[=i n-o poate goni, se formeaz[un =an\, care]ncearc[s[despart[restul corpului de partea rea, parc[ar fi acolo o minte =i o putere care lucreaz[cu scop — =i

c`nd mintea =i puterea de-acolo nu-=i pot ajunge scopul, atunci intervine mintea =i puterea organismului]ntreg =i taie cu cu\itul r[ul. Tot a=a =i]n lumea asta, avem fiecare mintea =i puterea noastr[, =i, dac[nu le]ntrebuin\[m]ntr-un anumit scop, crez, da, crez cu toat[t[ria c[intervine o minte =i o putere mai mare...

Nu e m`hnire pe care s[ n-o goneasc[ din sufletul lui Andrei o raz[ din ochii frumo=i =i senini ai copilului, =i simte c[ parc[ i se tope=te inima dintr-]nsul c`nd]l aude zic`ndu-i cu duio=ie: “T[ticule, dac[ e=ti sup[rat =i te doare capul, s[-\i c`nt eu ceva, ca s[-\i treac[“.

}n copilul lui o s[tr[iasc[el via\a curat[=i fericit[pe care n-o poate tr[i]n el]nsu=i...

Antonescu =tia ce o s[ajung[copilul acesta: naturalist;]l vedea el dup[apuc[turi; =i e drept c[avea un spirit de observa\ie nemaipomenit. C`nd nu era ]n cas[, era dup[ nenea Mache la g[ini ori la flori, pe care nu se mai s[tura admir`ndu-le,]ntreb`nd pe b[tr`n =i]ntreb`ndu-l iar de fiecare lucru, s[ nu-i r[m`ie nimic neexplicat. Ceasuri]ntregi sta cu ochii a\inti\i la cuibul de sub strea=in[, urm[rind r`ndunica cum pleac[=i cum se]ntoarce.

}ntr-o sear[,]n amurg, Antonescu]l g[sise privind cu mare luare-aminte spre turnul bisericii de al[turi.

— Ghici, nene Alexandre, ce fac ciorile alea de pe crucea bisericii?

— +tiu eu? Stau.

— Dar de ce st[?

— Ca s[se odihneasc[.

— Nu, st[la p`nd[!

— La p`nd[?

— Da, st[la p`nd[dup[c[r[bu=i. Uite-o! Uite-o!

}n adev[r, o cioar[se ridicase =i urm[rea un c[r[bu= pe care l-a prins chiar deasupra lor.

Cea mai mare fericire a copilului era s[-l duc[Antonescu la gimnaziu la laborator, ori s[-i spuie]ntr-o zi la ce slujesc p[s[rile,]ntr-alta la ce slujesc florile; =i-\i venea s[-l m[n`nci]n s[rut[ri de seriozitatea cu care apoi povestea lui Andrei cele]nv[\ate de la unchiu-s[u:

“T[ticule, mi-a spus nenea Alexandru azi ceva, care n-a= fi crezut niciodat[! Mi-a spus c[furnicile...”

Cu un copil at`t de dr[g[la=, cu o nevast[ frumoas[, bun[ =i cuminte, ce via\[ fericit[ ar fi putut tr[i Rizescu dac[ — ]n anii trecu\i de la ]nscrierea lui ]n barou — fiecare zi n-ar fi venit cu ]nv[\[m`ntul ei, pentru a-i plivi c`te o iluzie =i pentru a-i dovedi temeinicia prezicerilor lui Mache Petrescu, c[nu face de avocat.

Din cele v[zute de el]nsu=i, din cele povestite de nenea Mache =i din criticile reciproce ale confra\ilor a f[cut cuno=tin\a absolut[a tovar[=ilor s[i de avocatur[=i a tainelor acestui me=te=ug.

Azi nu-i mai r[m`ne nici o nedumerire.

Acum =tie c[lumea avoca\ilor e]mp[r\it[ ]n dou[tabere aproape egale, organizate milit[re=te, av`nd ]n cap una pe Vineanu, cealalt[ pe Berlescu, “mari electori”, r`nd pe r`nd, satrapi atotputernici ]n jude\, dup[ cum e la putere partidul unuia sau al celuilalt — am`ndoi]nc[rca\i de procese. }mprejurul lor sunt grupa\i actualul =i viitorul senator, actualul =i viitorul prefect, actualul =i viitorul avocat al satului, actualul =i viitorul ajutor de primar; iar mai jos de cei cu grade vin solda\ii simpli, avoca\ii care abia]=i c`=tig[ p`inea zilnic[, f[c`nd parte dintr-o tab[r[sau dintr-alta, dup[cum]i pov[\uiesc interesele prezentului sau n[zuin\ele viitorului. M[sura dup[care]n[untrul celor dou[tabere sunt cuvenite gradele e capitalul politic pe care-l reprezint[, fie]n virtutea abilit[\ii, fie]n virtutea rudeniei, cu un num[r]nsemnat de voturi.

Pe =efi]i cunoa=te acum bine. Sunt unele deosebiri]ntre am`ndoi.

Vineanu e un om simpatic, diplomat, insinuant, foarte muncitor, ad`nc cunosc[tor nu numai al codului, dar al tuturor regulilor “de tactic[ =i de strategie”, cum zice adesea; amorezat de meseria de avocat, a=a de amorezat, ]nc`t]ncurc[turile,]n care a b[gat pe mul\i, de dragostea artei, i-ar fi zdruncinat clientela, dac[n-ar fi avut — pentru ca s[=i-o poat[p[stra — pe de o parte sprijinul situa\iei politice, pe de alta o putere de robire pe care o avea]n ochi,]n vorb[=i]n]nf[\i=area de patriarh pe care i-o da barba lui lung[=i alb[.

Pe c`t de explicabil[ p[rea lui Andrei ajungerea la situa\ia de =ef a lui Vineanu, pe at`t]i p[rea de ne]n\eleas[=efia lui Berlescu.

}i povestise nenea Mache c[era furnizorul de procese grase]n timp de opozi\ie al lui Stavrescu, care niciodat[nu lipsea din minister c`nd venea la putere partidul din care f[cea parte Berlescu, =i c[ gra\ie creditului deschis de Stavrescu a ajuns aici — totu=i nu-i intra ]n cap cum un ]ntreg jude\ putea primi =efia unui om ignorant, netalentat, batjocoritor, cinic, f[r[ alt[ ]nsu=ire dec`t o =iretenie f[r[margini, care se citea c`t de colo ]n iu\eala mi=c[rilor, ]n figura sp`natic[, cu b[rbia ascu\it[, cu buze sub\iri, cu ochii ascun=i dup[ni=te ochelari negri, care]i dau o]nf[\i=are des[v`r=it[de scamator.

Cur`nd a trebuit s[ se ]ncredin\eze c[, afar[ de doi-trei tineri naivi, =efi, cadre =i solda\i, to\i aveau ]n comun lipsa de orice alt[ cultur[ dec`t a codului, de orice alt[preocupare dec`t a afacerilor =i a politicii militare, de orice alt[ aspira\iune, de orice alt ideal dec`t al c`=tigului =i al parvenirii.

Cum n-are dec`t foarte rare procese, are vreme s[cugete la cele ce vede =i aude — =i cu propria experien\[pe care a f[cut-o]n fiecare zi, =i cu ajutorul lui nenea Mache,]=i d[acum seama de tot mecanismul ma=inii care]mparte dreptatea.

Acum pricepe. E limpede.

Zece la sut[din dreptatea pe care are s-o]mpart[un judec[tor e]ngr[dit[de articole de lege, =i acelea]nc[t[lm[cite]n zeci de feluri — restul e l[sat la “suverana lui apreciere”.

Aici cere dreptatea un om dibaci, priceput, me=ter, care are sub m`na lui toat[ oc`rmuirea jude\ului, care n-are dec`t s[ ]ntind[ m`na s[sune la telefon, ca s[dea porunci tuturor primarilor =i notarilor; dincolo judec[un om care n-are nici experien\[, nici timpul, nici putin\a de a pricepe dedesubturile pricinii, dar care cunoa=te atot-puternicia celui care-i cere dreptatea.

Zilnic vede acela=i tablou: de o parte Vineanu ori Berlescu, ori Bene=, c`teodat[doi; la spatele lor clientul, de care se mai intereseaz[=i primarul sau preotul, care st[pe banca din fundul s[lii; de partea

cealalt[un avocat ne]nsemnat, at`ta avocat a putut pl[ti nenorocitul tren\[ros, care a=teapt[ cu privirea aiurit[ dreptatea de la boierii care judec[ cu crucea pe mas[. +i procesul se pledeaz[; cu at`ta me=te=ug din partea]mpil[torului, at`t de slab din partea celui ]mpilat, ]nc`t nimeni nu se]ndoie=te de dreptatea hot[r`rii, dec`t cel care a c`=tigat-o.

De c`teva ori refuzase procese care i se p[ruser[ cu neputin\[ de c`=tigat, procese]n care]ns[=i partea m[rturisise]naintea judec[torului de ocol dreptatea protivnicului — =i apoi asistase la c`=tigarea procesului ]naintea tribunalului. Da, m[rturisirea era anulat[ pentru un vi\iu de form[: Vineanu asigura pe judec[tori c[ “suverana lor apreciere scap[ de sub controlul casa\iei”. +i iac[ a=a, ]mpricinatul trecea pe l`ng[d`nsul r`z`nd: “Ziceai c[ n-o s[ c`=tig, domnule Rizescu” — =i se g`ndea c[ [st ]mpricinat are s[ spuie ]nt`mplarea]n sat la d`nsul: iar ca s[ puie v`rf zdruncin[rii credin\elor lui, cincisprezece avoca\i care erau de fa\[ ]nt`mpinau cu hohote de r`s cinica zeflemea a lui Berlescu: “Procese drepte poate s[c`=tige orice dobitoc. Meritul e s[ c`=tigi procese nedrepte. Aud?...”

Avea dreptate nenea Mache: nu, nu f[cea de avocat! P`inea cea de toate zilele pe care abia o c`=tiga]l costa prea mult[fr[m`ntare =i prea mult[ sil[ de el ]nsu=i =i de toate. Pe l`ng[pricinile din afar[care-i produc dezgustul astei meserii sunt =i pricini din[untru. Mo=tenise de la tat[-s[u o inim[bun[, iubitoare de frumos =i de adev[r. Ajutorul b[nesc al boierului M[rescu, scutindu-l de nevoia de a munci spre a-=i c`=tiga existen\a, ]i dase putin\a de a-=i cultiva talentul la vioar[ =i de a-=i ]mpodobi mintea cu cuno=tin\e frumoase, dar ]l ]mpiedicase de a cunoa=te realitatea vie\ii; =i acum era silit s[ munceasc[ pentru c`=tigarea ei,]ntr-o lume]n care]nsu=irile lui suflete=ti nu erau de nici un folos, monede f[r[curs]n pia\[.

Ce caut[el]ntr-o meserie]n care]nsu=irea de c[p[t`i era =iretenia?

Ce n-ar da s[poat[re]ncepe]nv[\[tura altei meserii! A! dac[ar fi putut b[nui —]n vremea c`nd, dup[ ]ndemnul st[ruitor al M[rescului, se hot[r`se s[ ]nve\e Dreptul — am[r[ciunea sufleteasc[=i dezgustul

de care se sim\ea acum]necat, ar fi primit mai bucuros s-o curme cu]nv[\[tura =i s[urmeze meseria simpl[, dar curat[=i cinstit[, a dasc[lului Rizea,]n strana bisericii din Pite=ti...

Adeseori vorbea cu ai lui:

— M[mir c[nu pricepi dumneata, un om a=a de inteligent. Dar nu e meserie care s[-\i produc[fr[m`nt[ri suflete=ti =i care s[ te sileasc[ la scamatorii cu propria ta con=tiin\[, ca asta. Nu e meserie care s[-\i produc[ at`tea indign[ri. S-o compar[m cu meseria dumitale de doctor. Ai]n fa\a dumitale un bolnav. Dac[i-ai ghicit boala, dac[ai fost chemat la timp, dac[organismul bolnavului nu e cu des[v`r=ire pr[p[dit =i dac[ ]i dai doctoria prescris[ de =tiin\[, se produc ]n organismul lui reac\ii, opera\ii chimice c`rmuite de legi statornice, =i bolnavul se vindec[. A=a e?

— A=a, r[spunde doctorul Georgescu.

— E! la meseria noastr[nu e a=a. Vine un om la mine cu o pricin[. Are dreptate, dreptate evident[=i absolut[. }i studiez procesul, adun jurispruden\[, doctrin[, i-l pledez c`t se poate de bine. Ar trebui s[ c`=tig; =i cu toate astea]l pierz; pentru ce? pentru c[aici hot[r`rea judec[torului nu se produce, ca]n cazul dumitale, dup[o lege fizic[, statornic[, ci depinde de voin\a lui liber[, pe care, ca s-o cuceresc, nu e destul s[am dreptate =i s[i-o fac evident[; mai]mi trebuie =i altceva, pe care nu-l am =i-l are protivnicul meu, care-mi t[g[duie=te dreptatea.

— Bine, sile=te-te =i c`=tig[acest *altceva*, zicea Antonescu.

— Cum?

— Adapt`ndu-te la mediu, \i-am mai spus-o.

— }mi pare r[u de dumneata, nene Alexandre!... Aduce\i-v[aminte de afacerea lui Manolescu. +ti\i c`t[ dreptate avea. Am studiat =i am pledat procesul c`t nu se putea mai bine. L-am pierdut! +i =ti\i pentru ce. V-am spus cum am]nt`lnit pe Berlescu duc`ndu-se]n sus cu o tr[sur[ ]n ziua pronun\[rii hot[r`rii; v-am spus cum am ]ntrebat pe birjar unde-l dusese =i cum mi-a r[spuns c[ ]l dusese la judec[torul de =edin\[... Se poate ceva mai revolt[tor? Se poate altceva care s[ te duc[ cu indignarea p`n[la grani\ele nebuniei? +i bag[de seam[,

clientul [la nu mai vine la mine c`t o fi, =i p[\ania lui, pe care o s-o istoriseasc[ tuturor, face ca nici al\ii s[ nu-mi vie. +i are dreptate, bietul om. El n-a venit la mine ca s[-mi asculte pledoaria, el a venit ca s[-i c`=tig pricina =i i-am pierdut-o!

— *Ma il a raison il povero ragazzo*, zicea Caselli.

— Negre=it c[am dreptate. Caut]n zadar ceva analog, care s-ar putea]nt`mpla]n meseria unui doctor. A! uite:]nchipuie=te-\i pe un prieten, pe un frate, care \i-e drag ca ochii =i pe care-l cau\i de o ran[primejdioas[. }l]ngrije=ti,]l speli,]l pansezi, =i merge spre bine. Deodat[vezi c[rana se agraveaz[. Tai, raclezi, cauterizezi, iei cele mai riguroase m[suri de antisepsie... zadarnic! }i e r[u, m`ine mai r[u, poim`ine =i mai r[u. Te sile=ti, te zba\i, te fr[m`n\i =i sim\i c[-l pierzi, f[r[ ca s[ po\i pricepe pricina r[ului =i... deodat[ descoperi c[ ]ngrijitorul bolnavului, c`nd pleci dumneata de l`ng[ el, dup[ ce i-ai sp[lat rana, i-o infecteaz[ dinadins cu puroi de la altul. Spune-mi dac[ nu \i-ar veni s[-l ucizi... C`t despre chestia adapt[rii la mediu, ce pretinzi dumneata, nene Alexandre? c[putin\a de a te adapta mediului e o dovad[de superioritate?

— Da.

— Ba nu.

— Ba da!

— Ba nu! Adaptarea la mediu e o condi\ie de existen\[la care se supun orbe=te plantele =i animalele inferioare. Cu c`t o fiin\[ e mai sus pe scara vie\uitoarelor, cu at`t caut[s[se dezrobeasc[de sub greutatea acestei nevoi. Omul seac[b[l\ile; omul spintec[mun\ii =i scobe=te tuneluri; omul prime=te s[fie schingiuit =i zice: “*epur si muove*!”, omul pune m`na pe bici =i gone=te zarafii din templu. Omul transform[mediul.

— Dac[poate, dac[nu...

— A, nu! pentru stima pe care \i-o port, te rog s[nu-mi mai spui vorba asta ...Pe urm[e altceva care m[... =tiu eu?... e g`ndul c[permanen\a tic[lo=iei sufletului omenesc e condi\ia existen\ei noastre.

— Aici n-ai dreptate, zicea doctorul. Tot a=a =i la meseria noastr[: permanen\a boalelor =i a durerii e condi\ia existen\ei noastre.

— Da, =i cu toate astea e o nuan\[. Mai]nt`i, durerea, vezi, are rostul ei, sluje=te la ceva]n lume; dar la ce poate sluji tic[lo=ia? Pe urm[, voi sunte\i chema\i s[alina\i, s[vindeca\i durerea, nu s-o exploata\i. Noi nu avem chemarea de a vindeca tic[lo=ia omeneasc[; dimpotriv[, o exploat[m. Uite, nu mai departe, alalt[ieri sear[— =tie =i nenea Mache, c[era de fa\[— mi-a venit un \[ran de la M`ndre=ti, \[ran chiabur, se cuno=tea dup[ port. Avea a doua zi un proces la tribunal. }l dase ]n judecat[ frate-s[u, cer`nd s[ ]mpart[cu el cele dou[zeci de pogoane de p[m`nt r[mase de pe urma lui tat-su; ]l ]ntreb dac[-l recunoa=te de frate =i-mi r[spunde: “Da, mi-e frate, dar de ce s[ se scoale tocmai acum, dup[ optsprezece ani de la moartea taichii?” “P[i bine, zic, d-asta n-ai s[ te pl`ngi dumneata. El st[p`ne=te ceva din avere?” “P[i cum? i-am dat un pogon.” “Are copii fratele dumitale?” “Are.” “C`\i?” “+apte.” “Dar dumneata?” “Am =i eu doi.” Zic, “Bine, nu e p[cat, el cu =apte copii s[st[p`neasc[ un pogon, =i dumneata numai cu doi copii s[ st[p`ne=ti nou[sprezece? De ce nu vrei mai bine s[le]mpar\i cu el fr[\e=te? s[nu mai cheltui\i nici dumneata, nici el cu judecata, c[cost[o groaz[de parale. Mai bine ia-l, vino cu el la mine, s[v[fac un act de]mp[r\eal[, s[renun\e =i el la venitul p[m`ntului pe [i optsprezece ani, c[ =ade r[u s[ v[ m`nca\i]ntre voi, fra\i ce sunte\i.” Dup[ce s-a g`ndit ni\el, a plecat, zic`nd c[o s[vie cu frate-s[u. Nenea Mache, care era de fa\[, mi-a prevestit c[n-o s[mai vie, c[o s[-l duc[vreun samsar la altul =i o s[-i dea parale bune =i o s[-l aib[client doi-trei ani,]n care vreme o s[-i vie]n curte de treizeci de ori,]ntotdeauna cu m`na plin[ de plocoane. +i a=a s-a ]nt`mplat. Asta a fost alalt[sear[. Ieri l-am v[zut la tribunal cu Bene=. S[-l fi auzit cu ce t[rie t[g[duia fr[\ia lui frate-s[u, un nenorocit tren\[ros pe care de-abia se \inea zeghea: “Nu-l cunosc! nu e frate cu mine. E crescut de suflet de taica!” Procesul s-a am`nat peste =ase luni, ca s[-=i dovedeasc[cre=tinul fr[\ia. Pe urm[l-am v[zut pe omul meu]ntr-un col\, se scobea de parale. A venit]n pragul camerei avoca\ilor, a f[cut

un semn cu capul. Bene= a trecut]n odaia de al[turi. L-am auzit cum]i zicea: “Las[, c[am s[\i-l aduc p`n[ i-o ie=i p[rul prin c[ciul[, p`n[s-o lipsi”; apoi s-a]ntors radios zornaind un fi=ic de patace... +i n-ar fi de mirare s[c`=tige procesul. Cine =tie ce forme scap[din vedere frate-s[u!...

Nu, nu face de avocat, avea dreptate nenea Mache.

+i ceea ce-l m`hne=te mai mult dec`t toate, mai mult dec`t grea\a nevoii de-a ie=i gr[bit dup[client =i de a se precupe\i pentru onorariu, e pierderea lini=tii =i a senin[t[\ii de odinioar[. Se simte nervos, sup[r[cios =i — ce e mai dureros =i mai dezgust[tor —]=i simte inima n[p[dit[de ur[=i de invidie, el care nu cuno=tea ce sunt aceste]njositoare patimi.

Purtarea fa\[cu d`nsul a lui Berlescu =i a pre=edintelui Z[rnescu i-a aruncat ]n inim[ s[m`n\a lor.

Z[rnescu — iat[unul care se adaptase grozav mediului, dac[el, omul bun de odinioar[, care]n vremea vie\ii la V[leni n-ar fi fost]n stare s[vateme pe nimeni, putea acum pe de o parte s[-l]ntrebe cu un z`mbet prietenos: “Ce mai faci, Andreia=-b[ie\a=.”, iar pe de alt[ parte s[-l loveasc[ de c`te ori avea prilej.

Pe l`ng[ pricinile ne]n\elegerii din trecut, au mai venit =i alte ]mprejur[ri care au sporit-o. }ntr-o zi, Andrei pierduse un proces, a c[rui dreptate era v[dit[ tuturor. Nemaiput`ndu-=i st[p`ni m`nia, strigase]n camera avoca\ilor: “{=tia nu sunt judec[tori, sunt slugi!” Atunci se ridicase Vineanu, care-i fusese adversar:

— Nu e permis unui avocat s[se exprime astfel!

— Ce, nu e permis s[spui adev[rul?

— Adev[r-neadev[r, nu =tiu, dar eu]n calitatea mea de decan al baroului...

— Nu vreau s[=tiu!

— ...am dreptul s[observ pe avoca\ii care se exprim[necuviincios la adresa...

— Nu vreau s[=tiu!

— Am s[-\i dau avertisment!

— Poftim!

Striga unul, striga =i celalt. }n dreptul u=ii se adunase lume, copi=tii din grefa de al[turi, arhivarul; =i de la unul la altul vestea ajunsese la Z[rnescu, care a chemat pe Vineanu s[-i istoriseasc[ce s-a]nt`mplat.

Se poate]n\elege ce indignare l-a cuprins, auzind c[“\`rcovnicul” ]l f[cuse slug[, pe el, c[ruia venerabilul Vineanu, cu barb[ alb[ de patriarh, ]i zicea ]n =edin\[: “De c`nd avem distinsa onoare de a v[avea]n capul justi\iei acestui jude\...”

D-atunci pornise]mpotriva lui Andrei cel mai sup[r[tor r[zboi. A! nu lovea cu sabia, s[se cunoasc[; dar]n fiecare zi]mpungea cu acul. +i are un judec[tor la]ndem`n[ni=te ace sub\iri-sub\iri, care nu las[nici cea mai mic[urm[. Acolo,]n cuptorul “suveranei aprecieri, care scap[oric[rui control”, coace judec[torul un cozonac mare, din care dac[n-o vrea s[ ]mp[rt[=easc[pe un avocat cu nici o firmitur[,]l las[pe drumuri; =i mai are un pre=edinte =i putin\a de a face s[fie v[dit pentru toat[lumea din sal[care avocat]i e drag =i care nu. Unul intr[la el de-a dreptul, altul va s[a=tepte: “Domnul pre=edinte e ocupat.” Pentru unul se g[se=te]n condic[orice termen cere: “Ce termen v[convine?”; pentru altul termenul vine la r`ndul condicii: “Optsprezece noiemvrie”. “Domnule pre=edinte, optsprezece noiemvrie vine peste =ase luni, =i omul n-are ce m`nca.” “Optsprezece noiemvrie. Domnule grefier, strig[alt proces.” Unul e l[sat s[vorbeasc[ ]n lini=te, f[r[ ]ntreruperi; poate s[fac[zeflemele la adresa adversarului, =i e ascultat cu]ncordare; cel[lalt e ascultat cu sil[, cu priviri aruncate]n tavan sau cu =oapte c[tre celalt judec[tor ori e]ntrerupt: “Veni\i la chestiune... trece\i peste asta, cunoa=tem... scurta\i... avem]nc[zece procese.” Unuia, m[car c[cere cuv`ntul pentru a treia oar[, i se d[ cu polite\e: “Pofti\i, ave\i cuv`ntul!”; cel[lalt dac[cere replica, i se r[spunde scurt =i t[ios: “Tribunalul e luminat.”

+i iat[acum c[de purtarea pre=edintelui se molipsesc =i ceilal\i func\ionari.

Mai deun[zi Ilie=, ajutorul de gref[, c[ruia Andrei]i ceruse frumos

un dosar,]i r[spunde \ip`nd: “Nu se poate. Cite=te regulamentul grefei! La ora 3!”

A! ce val de s`nge v`j`itor ]i adusese ]n urechi r[spunsul [sta. {st Ilie= era ajutor de gref[ =i ]n vremea c`nd era el judec[tor — =i fiind prins]ntr-un r`nd c[ sf[n\uia ]mpricina\ii, se t`r`se ca o r`m[dinaintea lui Andrei, lu`ndu-i m`na]n m`inile lui ve=nic ]n[du=ite =i rug`ndu-se s[st[ruiasc[s[nu-l dea afar[. +i uite acum cum]i vorbea. +i dac[se pl`nsese]n camera avoca\ilor, era acolo =i Berlescu s[-i r[spund[: “Ai]nceput s[suferi de mania persecu\iei.”

Cinismul [stui om =i zeflemeaua ieftin[,]nt`mpinat[ ]ntotdeauna de hazul tuturor, sub care ]=i ascundea cu at`ta me=te=ug nulitatea, scotea din fire pe Andrei. De c`te ori plecase de la tribunal nebun de m`nie. Acum]l cuno=tea perfect. +tia c[, de dou[ori ales]n parlament, nu deschisese o dat[gura s[spuie un cuv`nt despre p[surile celor care-l trimiseser[ acolo; c[ pentru d`nsul deput[\ia nu era dec`t un prilej de ghe=efturi, ca afacerea indigenatelor =i a canaliz[rii ora=ului, de care vorbea]n =oapte toat[lumea. +i [st om necinstit, ignorant =i netalentat]l p[lmuia]n fiecare zi cu o zeflemea care-l]njunghia]n inim[.

Adeseori, c`nd n-avea procese, venea cu c`te o carte la tribunal, cu g`ndul ca la plecare s[ ias[ undeva la c`mp =i s[citeasc[. Pentru Berlescu, Spencer era Laib[r =i Nietzsche era Ni\[: =i cum r`deau [ilal\i, c`nd]l]ntreba: “Iar ai venit cu Laib[r?”

Alteori, =tiind c[Andrei era]n odaia de al[turi =i poate s[aud[, zicea unuia dintre avoca\i: “M[, s[ ]ntrebi pe Rizescu, dac[zici c[e citit, s[ne spuie el nou[de ce fel de cire= erau tunurile lui Mihai Viteazu, de cire= dulce ori de cire= amar?” +i to\i se pr[p[deau de r`s.

Iac[azi. Andrei a pierdut un proces,]n care de cealalt[parte a pledat Berlescu, =i acum,]n camera avoca\ilor, istorise=te unuia c[la]nceput venise la el clientul lui Berlescu, dar c[-l refuzase v[z`nd c[ n-are dreptate — =i ]n hohote de r`s, care fac s[zb`rn`ie geamurile, Berlescu]i arunc[ ]n fa\[cu cinism:

— Tot aceea=i soart[aveai =i dac[erai de ailalt[parte.

+i iat[-l acum pe el, lini=titul, m[suratul de odinioar[, venind acas[ca un nebun =i sp[l`ndu-se pe cap cu ap[ rece... ap[ rece... ap[ rece... ca s[-=i goneasc[ s`ngele care v`j`ie =i zv`cne=te ]n urechi, pe c`nd Elena, speriat[,]l dojene=te:

— Andrei! Pentru numele lui Dumnezeu! E=ti de nerecunoscut!

Atunci se lini=te=te deodat[. Da, are dreptate Elena. A=a e. Uitase c[i-a f[g[duit s[nu mai vie a=a acas[, s[nu-i mai otr[veasc[=i pe ei, s[se]ntoarc[cu z`mbetul pe buze; =i trec`ndu-=i m`na peste frunte ca s[goneasc[cel din urm[rest de sup[rare:

— Vrei s[ie=im ni\el]mpreun[, s[ne plimb[m?

— Da, dar a venit adineauri o cucoan[b[tr`n[, care zicea c[are treab[cu tine. A spus c[se]ntoarce la =ase. Dac[vrei, a=teapt-o. Eu m[duc ni\el la Didi Urziceanu. Cum ispr[ve=ti, ia-l pe Radu =i vino de m[ia, s[mergem cu to\ii s[ne plimb[m.

— Bravo, viu neap[rat...

La =ase vine femeia. E o cucoan[b[tr`n[, usc[\iv[, ]mbr[cat[ ]n negru, pe cap cu o bonet[ de dantel[ tot neagr[. Intr[, se a=eaz[ jos =i ]ncepe s[ vorbeasc[ cu voce bl`nd[=i duioas[, oprindu-se din c`nd ]n c`nd:

— Uite la ce-am venit, coco=elul maichii. M[vezi, sunt b[tr`n[, neputincioas[... Am venit la dumneata c[ am auzit c[ e=ti un om cinsitit =i cu frica lui Dumnezeu... Eu n-am pe nimeni dec`t o nepoat[, fata fii-mii, care e la azil la Bucure=ti... Din pensia r[posatului, din ce-am mai c`=tigat =i eu cu cusutul, pe la unul =i pe la altul, =i din v`nzarea viei — c-am avut =i eu o vie, zestre de la p[rin\i, dar am dat-o c[mi-o culegeau vecinii =i nu puteam]ngriji de ea =i a=a, am pus =i eu deoparte, cocona=ul maichii, ban cu ban, Dumnezeu m[=tie cum, s[adun =i eu o zestre Viorichii, nepoati-mii, c`nd o fi s[se m[rite, s[nu fie silit[s[ia pe cine i-o ie=i-nainte... c[acum, vezi,]n ziua de azi, o fat[f[r[zestre, mai bine s[nu dea Dumnezeu — =i a=a, cu spargerile astea de se tot fac de la o vreme]n ora=, singur[cum sunt, mi-e fric[, Doamne fere=te! s[nu vie =i la mine... =i nu mi-e de via\a mea, dar mi-e de zestrea copili\ei...

— +i c`\i bani ave\i?]ntreb[Andrei.

— De! coco=elul maichii, banul se pr[se=te dac[nu-l risipe=ti... am dou[sprezece bonuri de c`te o mie... +i mi-a deschis =i mie capul unul =i altul c[ la ce s[ \in banii ]n bonuri? De ce s[ nu-i dau cu ipotec[, s[ iau o dob`nd[de zece ori de dou[sprezece la sut[?... Dar tot mi-a fost team[s[-i dau, s[nu pierz zestrea =i viitorul fetei... +i acum am auzit de dumneata c[e=ti om cinstit =i cu frica lui Dumnezeu... +i d-aia am venit s[-\i spui c[, dac[mi-ai g[si dumneata un loc bun =i sigur, i-a= da dup[vorba dumitale... +i nu degeaba; te pl[tesc, coco=elul maichii, cu ce m[-i]ndatora, =i dac[are coconi\a ceva de cusut, bucuros o ajut... +i v[z`nd pe Radu, care intr[ ]mbr[cat, gata de plecare: Aoleu! vin la maica, ]ngera=ul maichii, ptiu! ptiu!... ptiu!... de c`nd sunt n-am v[zut a=a copil frumos.

— Bine, cucoan[drag[, zice Andrei, cu drag[inim[, o s[m[c[znesc s[-\i g[sesc un loc sigur...

— Sigur, cocona=ul maichii, s[nu pierz viitorul fetei.

— +i c`nd voi g[si, te]n=tiin\ez. Unde stai dumneata?

— L`ng[B[r[\ie, coco=elul maichii... o c[su\[mic[=i ro=ie. Zinca S[rd[reasa, m[cunoa=te domnul Mache.

— Prea bine.

— A=a. Bun[ziua. Dumnezeu s[te bucure de copila=. +i aplec`ndu-se s[mai s[rute o dat[copilul, plec[...

— Mergem.

}=i ia p[l[ria =i o pornesc...

Pe strada Salc`milor, copilul zice:

— T[ticule, uite m[mica, vine]ncoace cu un domn.

— Unde?

— Tocmai colo]n capul uli\ei.

Andrei nu vede bine de departe. Peste c`t[va vreme o vede =i el: vine iute-iute]nso\it[... de cine oare?... a! de Bene=, colegul de avocatur[al lui Andrei.

S-au]nt`lnit drept]n poarta clubului.

— Bun[ziua, Andrei.

— Bun[ziua.

— Veneam din colo =i \i-am]nso\it cucoana, care ie=ea de la Urziceanu. A! Ce mai faci, domnule Radu? Nu-mi zici bun[ziua?

— Bun[ziua.

— Mi-a vorbit Caselli de tine. Cic[e=ti un muzicant =i jum[tate.

Copilul se uit[cu admira\ie la el. Ce elegant e! Haine civile, ghete fumurii, m[nu=i ro=ii, pardesiul cu c[ptu=eala de atlaz pe m`na st`ng[, iar]n dreapta, baston cu m`ner de aur.

— +i unde v[duce\i?

— S[ne plimb[m ni\el afar[din ora=.

— E! petrecere bun[. S[rut m`na. La revedere.

+i]nv`rtindu-=i bastonul intr[ ]n club.

Andrei d[bra\ul Elenei =i o pornesc.

E acolo, la marginea ora=ului, o punte peste g`rl[, care duce ]nspre vii. De-o parte =i de alta a drumului sunt s[lcii, anini mari =i tufi=uri dese ]n care c`nt[privighetorile de la Pa=ti p`n[la]nceputul lui iunie.

— Ia auzi, m[mico, ce frumos c`nt[privighetorile — =i colo, =i colo, =i colo. Ai auzit cum a f[cut aia? Clings! Clings!

— Da.

Ajun=i pe punte, copilul arat[pe=tii care se v[d jos]n apa limpede ca sticla. Sunt sute. Unii stau]n loc fic=i, la suprafa\[, al\ii]noat[repede pe dedesubt, lic[rind ca ni=te sc`ntei argintii.

— Ia uite, m[mico! unul mare, colo. A! ce mare.

— Da, r[spunde Elena, f[r[ca s[se uite.

— Eleno, ia te uit[colo ce de nuan\e sunt]n dealurile alea. Civit, violet-]nchis, violet-deschis — =i c`te feluri de albastru! Uite albastrul [la din fundul z[rii, ca fumul de \igar[.

— Da.

— A! Dac[mi-o ajuta Dumnezeu s[c`=tig ceva parale ]n lunile astea, s[ nu intr[m ]n vacan\a mare f[r[ un ban, ca anul trecut, cum m-a= duce =i eu la vie la nenea doctorul, s[-mi d[ruiesc zece zile de repaus, de odihn[ des[v`r=it[... des[v`r=it[...

— Da.

— Dar ce ai tu? Nu \i-e bine? Ai ceva.

— M[doare capul. Am stat acolo la Urziceanu l`ng[ ni=te st`njenei, care miroseau a=a de tare,]nc`t m-a apucat capul]ngrozitor...

— Vrei s[ne]ntoarcem acas[?

— Ba nu, mai bine s[ne plimb[m...

*

Printre avoca\i erau doi]nscri=i]n barou]n urma lui Andrei, b[ie\i tineri, f[r[experien\[, pe care Andrei]i privea cu sentimentul cu care te ui\i la un portret al t[u]nsu\i de c`\iva ani]n urm[. Unul din ei e Titu Vasilescu, cu care pleac[acum de la tribunal.

— Mergi spre cas[, domnule Rizescu?

— Da.

— Mergem]mpreun[.

+i iat[-i merg`nd al[turi.

— Z[u! ce dreptate ai dumneata, domnule Rizescu, c`nd zici c[ \i-e sil[ de meseria asta. M[ uit la noi cum st[m diminea\a pe sala tribunalului, ca t[ietorii de lemne la Bucure=ti pe pia\a Sf`ntului Gheorghe, a=tept`nd s[ ne pice un ]mpricinat ]n m`n[... S[stai s[te cer\i cu samsarii care forfotesc de colo p`n[ colo =i ]ntind clien\ii de m`nec[.

— A=a e! r[spunde Andrei.

Dup[o t[cere, Vasilescu zice:

— Am v[zut azi ceva!...

— Ce?

— Marinescu a f[cut azi un act, prin care nevasta vindea b[rbatului ni=te p[m`nt. L[sase actul pe mas[. Din ]nt`mplare mi-am aruncat ochii pe el. V[z: v`nz[toarea: Maria P. Diaconescu; cump[r[tor: P. Diaconescu. C`nd a venit s[-=i ia h`rtiile ]l ]ntreb: “Sunt rude p[r\ile din actul acesta?” Zice: “Da, e nevast[-sa.” “P[i, zic, actul e nul, nevasta nu poate s[ v`nz[b[rbatului.” Ei ce crezi c-a f[cut?

— Ce?

— Zice: “Ti! bine c[-mi atr[se=i aten\ia. M[duc s[-l dau judec[-

torului de instruc\ie, c[el nu pretinde s[-i cite=ti actul dac[p[r\ile =tiu carte, =i n-o s[bage de seam[.” +i a b[gat actul.

— Ei a=i!

— Pe onoarea mea!

Dup[o nou[pauz[, Vasilescu urmeaz[:

— +tii care mi se pare mie [l mai imoral dintre to\i?

— Berlescu?

— Nu, Bene=. Las[c[are]n permanen\[trei samsari. Bine, a= mai]n\elege s[se slujeasc[de samsari un]ncep[tor, dar el, om cu stare, fost prefect... las[c[l-am auzit de nu =tiu c`te ori ]nfrico=`nd pe martorii protivnicului =i]nv[\`ndu-i ce s[spuie... dar chiar]n afar[de meseria avocaturii... Moral lucru e s[intri]n casa omului, s[profi\i de prietenia lui, ca s[-i furi cinstea =i]nc[s[te =i lauzi, cum face el cu V[leanu?... }mi spunea Pan\u mijloacele perfide pe care le]ntrebuin\a ca s[ ]ntoarc[capul veri-sii. I le-a spus chiar ea. Zice c[oriunde o]nt`lnea]i =optea: “Unei femei tinere =i frumoase]i trebuie un cadru demn de tinere\ea =i de frumuse\ea ei. Virtutea e o calitate negativ[...” Alt[dat[ ]i zicea: “Lumea tot vorbe=te c[...”

A! poate s[spuie de-acu Vasilescu ce-o vrea, c[tot nu-l mai aude Andrei. Ajun=i la o r[sp`ntie, ]i ]ntinde m`na:

— La revedere.

— Ziceai c[mergi acas[.

— Mi-am adus aminte c[trebuie s[merg]ntr-un loc.

+i plec[. Unde? Nici el nu =tie. A=a,]nainte... unde-o fi... unde-o nimeri ...ah! numai de-ar fi un loc unde s[-i piar[din minte g`ndurile chinuitoare care-i sfredelesc creierii... E cu neputin\[! Elena lui la care se]nchin[ca la o icoan[! Mama lui Radu!

— Ei! Ei! p[ze=te, p[ze=te! strig[c`t poate un birjar, care numai printr-o minune nu-l calc[.

A! acum]=i explic[distrac\ia ei de alalt[ieri, c`nd s-au plimbat pe punte, dup[ ce i-a ]nt`lnit]mpreun[! +i nu e o s[pt[m`n[ de c`nd la sindrofia de la c[pitanul Toporanu ea era la pian, iar el]i]ntorcea foile

notelor, aplecat peste d`nsa. Tic[losul! Desigur =i ei ]i c`nta]n urechi acela=i c`ntec: “Virtutea e o]nsu=ire negativ[...”

Ce nedrept e]n presupunerile lui. Dac[ar =ti el]n ce chip demn =i hot[r`t Elena a t[iat lui Bene= orice n[dejde, chiar atunci, ]n ziua ]n care i-a ]nt`lnit]mpreun[. Dac[ar =ti c[nelini=tea ei din ziua aceea era pricinuit[numai de indignare =i de sfor\[rile pe care le f[cea s[nu-i spuie lui nimic, ca s[nu-i sporeasc[nemul\umirile... Dac[ar =ti toate astea poate n-ar suferi chinul care-l face acum s[ ]ntinz[c`t poate de gulerul care-l str`nge de g`t, ]l ]n[bu=e. Cu toate c[, mai =tii? ]mpotriva astei otr[vi nu e leac. Atunci =i-ar zice: “Da, a rezistat acum, dar o s[ poat[ rezista totdeauna?” Acum ]i r[sun[ ]n urechi cuvintele lui Bene=, auzite de at`tea ori]n camera avoca\ilor: “Femeile sunt ca perele: toate cad, totul e s[=tii s[le culegi la vreme”, ori: “Dac[o femeie r[m`ne cinstit[, e c[sau e prea proast[, sau nu e deloc ajutat[de]mprejur[ri.”

+i ce rost avea s[-i vorbeasc[Vasilescu de nevasta lui V[leanu =i de vara lui Pan\u, dac[nu ca s[-i deschiz[lui ochii? +i iat[c[lucruri c[rora nu dase odinioar[nici o luare-aminte iau acum o]nsemn[tate]nsp[im`nt[toare. Acum ]=i aduce aminte numele tuturor femeilor de care se vorbe=te c[ au avut leg[turi cu Bene=... Compar[ ]mbr[c[-mintea lui simpl[ cu elegan\a des[v`r=it[a celuilalt, st`ng[cia — pe care i-o d[ miopia =i neaverea lui — cu gra\ia =i siguran\a pe care o dau mi=c[rilor lui Bene= averea =i con=tiin\a izb`nzilor lui. Cu ce gentile\e =tie el s[ofere *=ampanie* cucoanelor la cofet[rie =i cu ce lini=te =tie s[se scoale de la masa de c[r\i la care a pierdut c`teva sute de lei...

Dar]ncet-]ncet, aerul curat, plin de miros de sulfin[,]n care umbl[de mai bine de un ceas, primene=te s`ngele, gone=te otrava, ]l lini=te=-te, ]i aduce g`nduri bune. Nu, e o nebunie! Ce? nu cunoa=te el mintea s[n[toas[=i inima cinstit[ale Elenei? Nu e cea mai bun[mam[ce se poate]nchipui? Nu! ochii [ia frumo=i =i limpezi, care nu au alt[pereche pe lume dec`t ochii lui Radu, nu pot s[ ]n=ele niciodat[.

Ceasurile sunt aproape opt c`nd se]ntoarce acas[, unde pe banca

de la poart[ ]l a=teapt[+erb C[lug[reanu, un \[ran chiabur din C[rbuneni.

— Iar pentru afacerea aia ai venit?]l]ntreab[Andrei.

— Da, r[spunde omul.

— |i-am mai spus o dat[c[nu se poate. P[m`ntul nu e al dumitale, e al copiilor, =i nu po\i s[-l ipotechezi dumneata.

— Dac[vre\i Dumneavoastr[, se poate, domnule Andrei, =i pl[tesc bine.

— Haide, haide! \i-am spus: nu se poate! r[spunde, Andrei intr`nd ]n curte =i ]nchiz`nd poarta.

Sub bolt[ ]l a=teapt[Elena,]ngrijat[.

— Unde ai fost?

— M-am plimbat spre via lui nenea doctorul. Ce frumos era.

}=i s[rut[copilul, o s[rut[pe ea, str`ng`nd-o cu putere la piept =i silindu-se s[ ]ntoarc[ ]napoi un suspin care i se urc[ ]n g`tlej.

— Iar te-ai sup[rat la tribunal? zice Elena.

— Nu, z[u nu, r[spunde el vesel.

Dar Elena simte =i]i zice: “Bietul b[iat; nu mai vrea s[ne am[rasc[=i pe noi istorisindu-=i neajunsurile”, =i juc`ndu-se cu m`na]n p[rul lui:

— Las’ c[am s[-\i c`nt ceva frumos dup[mas[, s[-\i treac[...

— Da, s[-mi c`n\i...

— T[ticule, s[-\i c`nt eu ceva care-\i place \ie. Am]nv[\at-o]ntr-adins pentru tine. +tii, partea aceea din *Cavaleria*: “*Voi le sapete o! mama...*”

*

Au trecut dou[luni, dou[luni lungi, lungi, nesf`r=ite.

}ndoiala d-at`tea ori batjocorit[ =i gonit[, dar ]ntoars[ tiptil pe c[i piezi=e ]n nop\ile de nesomn, pune acum st[p`nire pe sufletul lui cu brutalitatea =i cu cruzimea unui cuceritor. Rezerva lui Bene= fa\[cu Elena, v[dita lui ferire de a vorbi cu d`nsa, el care mai ]nainte, de c`te ori]i]nt`lnea, trecea strada ca s[ le str`ng[m`na — iau acum]n

mintea lui]n\elesuri chinuitoare. Teama de a nu jigni pe Elena]l]mpiedic[de a-i cere ei l[murirea acestei schimb[ri; iar ea pune nelini=tea lui]n socoteala lipsei de procese, care-i face s[intre]n vacan\a de peste c`teva zile mai s[raci ca oric`nd.

Ce tic[los vierme e gelozia, dac[poate l[sa]n sufletul so\ului unei femei cinstite =i bune ca Elena veninul g`ndurilor care-l ]mpiedic[ acum s[ ]nchid[ ochii, venin care-i aduce p`n[=i]n gur[un gust coclit, ca de otrav[! Nu-i erau lui de ajuns zbucium[rile din afar[, de la tribunal? Nu mai departe, ieri, pe c`nd vorbea cu unul, se ]ntorsese Berlescu =i-i zisese: “Eu m[ mir ce cau\i aici dac[ nu-\i place avocatura. De ce nu te faci sub=ef la muzic[? O sut[ cincizeci de lei pe lun[, [ia sunt bani. Aud?” }i r[sun[ ]nc[ ]n urechi vorbele astea, care-l usturaser[ ca o plesnitur[ de g`rbaci peste obraz... Nu-i era de ajuns indignarea pe care i-o pricinuia]n fiecare zi duplicitatea lui Z[rnescu? +i pentru ce-=i permiteau oamenii [=tia s[se poarte a=a cu d`nsul, dec`t pentru c[-l =tiau s[rac? Dar cel pu\in]i r[m`nea fericirea =i lini=tea c[su\ei lui, la care se-ntorcea ca la un liman, cum se]ntoarce cor[bierul]n port dup[o noapte vijelioas[... +i acum... a pierdut =i fericirea asta!... +i ce s[fac[? S[se coboare la tic[lo=ia de a-=i supraveghea, de a-=i urm[ri pe Elena lui? E! =i dac[s-o]ncredin\a c[presupunerile lui sunt]ntemeiate, ce o s[aib[de zis? Ce? n-are dreptate Bene=? Are dreptate, tic[losul! “Frumuse\ii =i tinere\ii unei femei]i trebuie un cadru vrednic de ele”; =i ce cadru face el tinere\ii =i frumuse\ii Elenei? Firea lui mohor`t[ de om m`hnit =i am[r`t? Buc[\ica de p`ine de toate zilele? P[l[riile =i rochi\ele alea de zece ori c`rpite =i pref[cute, la care priveau z`mbind femeile celorlal\i? A! acum]n\elege pentru ce nu vrea s[mearg[nic[ieri sub pretextul c[nu prea e bine. Acum pricepe ce trebuie s[se petreac[ ]n sufletul ei, c`nd aude pe altele istorisind cum au petrecut la Constan\a, ce frumos era la Bucure=ti la teatru, la curse ori la b[taia de flori.

}nc[o noapte]n care n-a]nchis ochii nici m[car o clip[; =i acum slujnica, intrat[ ]n v`rful degetelor ca s[ aduc[ ap[, v[z`nd c[nu doarme,]l]n=tiin\eaz[:

— Domnule, te a=teapt[un om afar[.

Se]mbrac[pe t[cute, ca s[nu de=tepte pe Elena, =i iese. E +erb C[lug[reanu, \[ranul de la C[rbuneni, care se roag[de Andrei de at`ta vreme s[-i dea lui cu]mprumut banii cucoanei Zinchii S[rd[resii.

— Faci r[u c[nu vrei, domnule Andrei... Da, a=a e, nu e p[m`ntul meu, e de la nevast[-mea; dar n-ai grij[; nu-=i pierde femeia banii. Nu-i iau dec`t pentru un an. Eu sunt om vrednic, =i acum am o ocazie care cine =tie c`nd s-o mai ivi: o p[dure mare pe care pot s-o iau pe nimic =i din care pot c`=tiga mai bine de o sut[de mii de lei. Sunt]n stare s[dau oric`t pretinde\i. Are dou[sprezece mii de lei? iau eu zece =i dumneata dou[.

Dou[mii de lei! Ce n-ar putea face cu suma asta? Cinci sute de lei Elenei s[se duc[la Bucure=ti cu Mama Tilda s[-=i cumpere tot ce-i trebuie; cu al\i cinci sute =i-ar putea mobila odaia]n care e pianul =i s[ ]mplineasc[dorin\a d-at`tea ori visat[ =i exprimat[ de Elena: “+tii, Andrei, dac[ ar da Dumnezeu s[-\i mearg[ bine, [l dint`i lucru pe care a= vrea s[-l facem ar fi s[mobil[m salona=ul, s[am =i eu unde primi pe ale patru-cinci prietene la care m[duc”... +i ar putea chiar s[plece cu Elena =i cu copilul, s[tr[iasc[lini=tit m[car dou[s[pt[m`ni undeva, departe de tribunal, de Z[rnescu, de Berlescu, de toat[atmosfera asta otr[vit[,]nveninat[...

Andrei, nu face asta! +tii bine c[+erb C[lug[reanu nu e un om muncitor, cum zice; chiar marea sum[pe care \i-o d[ca plat[dovede=te c[ia banii s[-i risipeasc[ ]n petreceri desfr`nate, cum =i-a risipit toat[starea lui. Andrei, ri=ti fericirea =i viitorul feti\ei frumoase cu codi\ele pe spate, pe care ai v[zut-o deun[zi, Andrei, te vede Dumnezeu.

Care Dumnezeu? Dumnezeu care]ng[duie parodia de dreptate la a c[rei desf[=urare asist[zilnic la tribunal? Dumnezeu care nu numai c[trece cu vederea netrebnicia unui om ca Berlescu, dar face ca toat[lumea s[se descopere cu respect]naintea lui? Ce! nu =tie el c[de at`\ia ani s-a hot[r`t de minister]mp[r\irea la \[rani a mo=iei P[une=ti; c[toate lucr[rile de plan =i de parcelare sunt sf`r=ite =i c[de cinci ani,

]n schimbul unei mituiri grase din partea arenda=ului, Berlescu]mpiedic[ ]mp[r\irea mo=iei \[ranilor rup\i, h[rt[ni\i, galbeni de foame =i de mizerie, pe care]i vede]n fiecare iarn[ ]n curtea prefecturii, veni\i s[cer=easc[un pumn de porumb st[p`nirii? Dumnezeu care-i trimite ]n fiecare zi c`te o am[r[ciune =i care]ng[duie s[i se r[peasc[p`n[=i ultima comoar[, ultimul liman, ultimul balsam!!...

*

— Cucona=ul maichii, scoate-mi un ghimpe de la inim[. Toat[noaptea n-am dormit. Adev[rat s[fie ce am auzit, c-ar fi murit +erb?

E adev[rat. Andrei o =tie de acum o s[pt[m`n[, de c`nd s-a]ntors din c[l[torie. }n vremea asta a putut s[-=i f[ureasc[lini=tea cu care acum r[spunde cucoanei Zinchii.

— Da, a murit.

— Vai de mine, maic[! Ce m[fac eu cu ipoteca mea?

— Cum ce te faci? Dumitale nu-\i era dator +erb,]\i e datoare mo=ia. A murit el, pl[tesc mo=tenitorii. N-or vrea s[pl[teasc[? Scoatem mo=ia]n v`nzare, care face de trei ori at`ta.

— P[i, maic[, mi-a spus un vecin c[i-a spus un om de la munte, d-acolo de unde e +erb, c[p[m`ntul pe care mi l-a z[logit mie n-ar fi al lui, c-ar fi de la nevast[.

Cum perdelele sunt l[sate, lumina cenu=ie a od[ii]n care se g[sesc]mpiedic[ochii b[tr`nei de a vedea schimbarea fe\ei =i tremurarea m`inilor lui Andrei. Cu o voce str[in[pe care parc[nu =i-o recunoa=te, r[spunde:

— Te iei dup[o vorb[aruncat[a=a de un om din lume, ca s[te fr[m`n\i degeaba... E al lui p[m`ntul... Am cercetat eu]nainte de a te sf[tui s[-i dai banii.

— Dumnezeu s[-\i dea bine, coco=elul maichii. Nu =tii ce ghimpe]nveninat]mi sco\i de la inim[... De, ce s[faci cu pustia de fric[? Dar m[g`ndeam eu c[nu se poate... c[dumneata e=ti un om cinstit =i cu frica lui Dumnezeu... +i-\i mul\umesc c[mi-ai risipit grija c-o vorb[bun[.

— ...

— A\i fost de v-a\i plimbat, cucona=ul maichii.

— Da.

— A\i fost departe?

— Am fost pe la Bra=ov, pe la Sibiu, =i ne-am]ntors pe valea Oltului.

— Frumos! Eu nu m-am putut]nvrednici s[m[duc niciodat[, dar]mi spunea bietul r[posatul c[e grozav de frumos la Bra=ov =i prin mun\i.

— Da, frumos de tot...

}n curte coana Zinca]ntreab[:

— Ai fost bolnav, maic[, ori de oboseala drumului? c-ai mai sl[bit, e=ti tras la fa\[.

— Acum, de-o s[pt[m`n[, de c`nd m-am]ntors, nu prea mi-a fost bine...

+i lu`ndu-=i r[mas bun, b[tr`na pleac[vorbind singur[... }n t[cerea serii care se las[, se aud unele vorbe: “cinstit... cu frica lui Dumnezeu...”

Da, cu frica lui Dumnezeu, =i o fric[grozav[, care l-a]mpiedicat s[guste toat[fericirea c[l[toriei]n locuri frumoase,]ntov[r[=it de dr[g[l[=ia Elenei =i a copilului; o fric[grozav[, care o s[-i m[n`nce =i cel din urm[ dram de lini=te sufleteasc[ =i care o s[-l mistuie, ]nc`t to\i au s[se mire: “Cum a]mb[tr`nit Rizescu, =i numai acum, de cur`nd, de vreo c`teva luni!”

*

A trecut un an. }n vremea asta a avut dou[momente]n care se mir[c[nu =i-a pierdut judecata. Unul, cel mai grozav, a fost c`nd a aflat de la arhiva tribunalului c[ mo=tenitorii lui +erb C[lug[reanu au pornit proces de anulare a ipotecii =i c`nd i s-a p[rut c[t[ierea r[sufl[rii ce sim\ea era pricinuit[de n[ruirea]ntregii cl[diri a tribunalului peste d`nsul...; al doilea a fost c`nd i-a venit cucoana Zinca cu cita\ia. }n r[stimpul trecut de la aflarea despre pornirea procesului p`n[ la darea cita\iei ]n primirea b[tr`nei avusese vreme s[culeag[ni=te informa\ii care-l mai lini=tiser[.

A putut dar]ndura zbuciumarea pe care i-o pricinuia spaima =i durerea b[tr`nei.

Venise lini=tit[, cu cita\ia]n batist[.

— Mi-a adus azi un om de la tribunal h`rtia asta =i a l[sat-o ]n m`na slujnicei, c[eu eram dus[pentru un parastas la cimitir, cucona=ul maichii. Eu zic c[-mi pune]n vedere c-a murit +erb. Ia vezi dumneata.

C`nd a auzit pe Andrei zic`nd: “Ce =arlatani! }ncearc[marea cu degetul, s-o prinde ori nu s-o prinde? Te cheam[ ]n judecat[, ca s[strice ipoteca”, a]nchis ochii =i s-a f[cut la fa\[cu turta de cear[; dar t[ria de convingere cu care]i zisese Andrei: “S[n-ai grij[, cucoan[Zinco, sunt eu aici ca s[te ap[r”, =i mai ales iluziile de existen\a drept[\ii, ce poart[ ]n suflet mai toate femeile, o f[cuser[s[-=i deschiz[ochii, s[ia =i d`nsa m`inile lui]n m`inile ei tremur[toare =i s[-i zic[:

— Da, sufletul maichii, s[m[aperi... s[aperi norocul... =i viitorul... =i cinstea feti\ei... s[le aperi, sufletul meu... c[eu a= muri... Se oprise ca s[-=i =tearg[ochii... +i ce s-ar face ea singur[... frumoasa maichii... un copil... f[r[sprijin... f[r[un ban... pe drumuri, ca fetele lui Nisipeanu...

*

Acum e mai lini=tit. Muzica de care s-a reapucat cu patim[ ]i aduce un ritm egal]n mersul s`ngelui =i ordine]n judecat[— =i are mare trebuin\[de ordine]n judecat[...

A fost la C[rbuneni, unde s-a]ncredin\at cu ochii lui cum stau lucrurile... De nenum[rate ori =i-a spus sie]nsu=i pricina =i s-a]ncredin\at c-o s-o c`=tige... A l[sat C[lug[reanu doi mo=tenitori: un b[iat de dou[zeci =i patru de ani =i unul de =aptesprezece — =i a r[mas de pe urma lui, ca avere a sa proprie, casa =i ograda de dou[pogoane. De la moartea tat[lui, b[iatul cel mare, care era b[gat la o pr[v[lie din Ploie=ti, s-a mutat]n casele tat[lui s[u, pe care le-a st[p`nit =i le st[p`ne=te =i acum; a v`ndut prunele =i f`nul din livede, a luat banii care s-au g[sit asupra tat[lui s[u, patru mii de lei. A declarat el c[renun\[la mo=tenire, dar aia nu se prinde, s[declari c[renun\i =i s[

st[p`ne=ti... prin urmare el r[spunde de datoria tat[lui s[u, nu numai cu ce a mo=tenit de la el, dar =i cu averea mo=tenit[de la mam[-sa. +i ce bine a f[cut c[a chemat =i el]n judecat[pe mo=tenitori ca s[-i pl[teasc[banii]mprumuta\i =i c[a cerut =i]nfiin\are de sechestru pe partea de avere a b[iatului v`rstnic, r[mas[de la mam[...

I se pare limpede ca lumina zilei, =i inima lui, plin[de dorin\a nem[rginit[de a c`=tiga procesul, ]i f[ure=te iluzii. Ce? C`nd o auzi tribunalul cum spun martorii g[si\i la C[rbuneni =i pe care o s[-i aduc[la]nf[\i=are, oameni b[tr`ni, doi dintre cei care au cump[rat prunele =i f`nul, al\i trei care erau de fa\[c`nd s-au num[rat banii g[si\i la +erb, patru mii de lei lua\i de b[iatul v`rstnic, n-are dec`t s[ deschiz[ gura ca s[ c`=tige procesul...

Da, a=a ar fi, dac[protivnicul cucoanei Zinchii ar fi un b[tr`n neputincios ca d`nsa, cu locuin\[la dou[po=tii de C[rbuneni, — dar protivnicul ei e un b[iat ager la minte =i la mi=c[ri, chiar d-acolo din C[rbuneni, dintr-un sat cu martorii; a=a ar fi, dac[avocatul b[iatului ar fi un avocat naiv, nepriceput ca d`nsul — dar adversarul lui e Vineanu, ad`nc cunosc[tor nu numai al codului, dar =i al tuturor regulilor “de tactic[=i de strategie”... +i iat[c[ ]n ziua procesului are certificat de la prim[ria din C[rbuneni, care sun[ritos c[b[iatul v`rstnic “n-a st[p`nit nici un moment averea r[mas[pe urma defunctului s[u p[rinte +erb C[lug[reanu”... =i iat[c[=i martorii nu =tiu nimic, se mir[de ce i-a “prepus” martori; abia doi care]ng`n[ f[r[ convingere c[ da... l-au v[zut =i pe b[iatul [l mare prin casa lui +erb, dar dac[ st[p`ne=te ori nu...

Zadarnic se fr[m`nt[ Andrei cu dezn[dejde. Zadarnic, cu toate protest[rile lui Vineanu de a l[sa ca ]ntreb[rile s[ se fac[ de “onor tribunal”, se apropie el de martor =i-l ]ntreab[ privindu-l ]n ochi: “Nu mi-ai m[rturisit dumneata mie, pe b[tr`ne\ile dumitale, c[erai de fa\[c`nd s-au num[rat cei patru mii de lei g[si\i la +erb =i c[i-a luat dumnealui?”, martorul r[spunde cu t[rie: “Fereasc[Dumnezeu!”

Are dreptate tribunalul s[hot[rasc[anularea ipotecii, r[m`n`nd

ca creditoarea s[se desp[gubeasc[urm[rind casa, casa care nu face nici dou[mii de lei...

B[tr`na n-a ]n\eles cum s-a rostit tribunalul. +edin\a fiind suspendat[, e ]mbr`ncit[p`n[la u=[de lumea care d[n[val[s[ias[. Acolo se]ndur[s-o lumineze aprodul, care-i strig[la ureche:

— Ai pierdut, cucoan[. |i s-a anulat ipoteca.

Ea cade pe banca de l`ng[u=[, vorbind f[r[=ir: “Viorica... viitorul... norocul... f[r[sprijin... fetele lui Nisipeanu”.

+i v[z`nd pe Andrei, care iese, ]i zice cu m`na dreapt[ ]ntins[a blestem:

— Dumnezeu s[-\i pl[teasc[=i s[te miluiasc[.

El pleac[, coboar[scara =i repede cote=te pe dup[tribunal; pe-acolo ajunge iute la z[voiul din marginea ora=ului, unde e o f`nt`n[cu un =ipot de ap[rece ca ghea\a. Ajuns,]=i smulge gulerul =i leg[tura de la g`t, le bag[ ]n buzunar, se apleac[ =i pune capul ]n b[taia apei. Aaa! ce bine face r[ceala asta care-i curge ]n cre=tet! Cum potole=te zv`cneala din t`mple =i zgomotul din urechi... Mult[vreme st[a=a; apoi se scoal[, se =terge =i porne=te prin z[voi spre punte...

*

At`ta vreme de c`nd umbl[ ]ntruna =i nici frumuse\ea locurilor prin care a r[t[cit, pline de miresme =i de c`ntece de greieri, cu orizontul [la frumos de dealuri verzi =i de mun\i cu at`tea nuan\e de albastru, nimic nu i-a putut goni din auz sunetul propriilor lui cuvinte spuse odinioar[doctorului: “Avem fiecare mintea =i puterea noastr[, =i dac[nu le]ntrebuin\[m]ntr-un anumit scop, crez, da, crez cu toat[t[ria c[intervine o minte =i o putere mai mare...”

Cu ele]n urechi a plecat de la tribunal acum patru ceasuri =i tot cu ele]n auz intr[acum]n strada Speran\ei...

Ce]nseamn[asta?... Lume adunat[la poart[? Copii sp`nzura\i pe uluce? Gr[be=te pasul dup[ ritmul b[t[ilor inimii. }n curte ]l ]nt`mpin[nenea Mache:

— Nu e nimic, nu te speria, nu e nimic.

El]l]mbr`nce=te =i intr[ ]n sal[. Acolo]i iese]nainte Antonescu.

— Ce s-a]nt`mplat?]l]ntreab[Andrei cu o voce stins[.

}n locul lui Antonescu r[spunde glasul doctorului din odaia de al[turi:

— Nu a=a. Ridic[-i capul mai sus, mai sus.

Aceste vorbe aduc]n mintea lui lumina orbitoare a unui tr[snet. D[n[val[ ]n u=a od[ii de culcare, care se bate de perete... }ntr-o privire de-o clip[vede tot: Elena le=inat[... doctorul... dou[femei... sticle... ligheanul plin de s`nge =i copilul!!... Vrea s[ ]nainteze, dar nu poate =i, sco\`nd un r[cnet]nsp[im`nt[tor, ca de uria=]njunghiat, se n[ruie]n pragul u=ii...

*

— Fra\ilor, zice Urziceanu intr`nd]n camera avoca\ilor, s[v[spui o veste trist[; a]nnebunit bietul Rizescu.

— Tocmai ce le spuneam eu, adaug[altul.

— Da,]nt`lnii chiar acum pe doctorul Georgescu; venea d-acolo; pl`ngea s[racul. Copilul scap[, e]n afar[de orice primejdie.

— Eu, zice Berlescu,]ntotdeauna]mi ziceam c[are s-o sf`r=easc[a=a omul [sta. Ce era mania aia a persecu\iei de care suferea?...

CUPRINS

V~RCOLACUL

Una din cele mai pl[cute fizionomii ale ora=ului e conu Costache.

Cei de-o v`rst[cu el spun c[are aproape =aptezeci de ani, dar traiul f[r[necazuri pe care l-a dus, st[ricica frumoas[, nevasta iubitoare ca o sor[, doi copii ajun=i bine =i mai ales firea lui bun[l-au p[strat voinic, sprinten la mi=c[ri =i vioi la minte, de nu-i dai nici cincizeci de ani.

Istorise=te cu un farmec =i cu un haz care-i adun[ ]mprejur galerie, de c`te ori deschide gura s[ spuie c`te una, =i fiind un om umblat prin str[in[tate, =i mai fiind =i v`n[tor, =tie fel de fel de comedii.

{st om bun ca p`inea, totdeauna z`mbitor, care parc[r[sp`nde=te dintr-]nsul valuri de veselie, devine acru =i stifos de c`te ori s-o]nt`mpla s[-i mearg[ r[u la preferan\[, singurul, dar zilnicul joc de c[r\i pe care-l joac[. +i nu se sup[r[ de zg`rcenie, c[nu e zg`rcit, dimpotriv[, e larg la m`n[, dar a=a e firea lui.

Cum s-o]nt`mpla s[ intre de dou[ ori pe r`nd =i l-or nec[ji =i partenerii, se sup[r[foc. Toate]i par rele: dulcea\a acr[, cafeaua prea dulce, apa prea rece, lampa prea mic[, tibi=irul neascu\it; \ip[la b[iatul care-l serve=te; schimb[scaunul c[sc`r\`ie; tr`nte=te cu pumnii]n mas[de sar sfe=nicele; arunc[celor care fac haz priviri de uciga= peste ochelari — m[rog, o sup[rare grozav[, toat[sup[rarea de care e]n stare un om care n-a avut alt pe ce s[=i-o cheltuiasc[.

Partenerii]l cunosc =i =tiu c[la cinci minute dup[sf`r=itul partidei, [st om o s[devie iar bunul, pl[cutul =i hazliul conu Costache.

Dac[stai l`ng[ el, c`nd o juca preferan\[, s[te scoli cum o intra o dat[, s[n-a=tep\i s[-\i zic[: “Mai scoal[-te, neiculi\[, c[m-ai uscat!”

Zisese]ntr-o zi, dup[dou[intr[ri, unuia cu care chiar atunci f[cuse cuno=tin\[=i care nu se urnea de l`ng[ d`nsul:

— Iart[-m[, domnule, dar eu cred]n v`rcolaci. {sta e joc =i de fizionomie. Eu d-abia pot s[-mi compui fizionomia mea, p-a dumitale nu pot s-o compui. Mut[-\i, te rog, scaunul mai a=a. Mersi. Nu te sup[ra.

D-atunci, celor care fac galerie la joc le-a r[mas numele de v`rcolaci, =i ]n odaia unde joac[ conu Costache mi=un[ v`rcolacii c[, dac[-i merge bine, e gr[din[=i-l ascult[cu drag, — dac[-i merge r[u, trec din apropierea lui =i fac haz de cum se sup[r[.

Ast[-sear[e sindrofie la prefectul. }n salon danseaz[domni=oarele;]n alte od[i, partide de cucoane; aici masa de pref[, unde joac[conu Costache cu al\i trei,]ntre care procurorul, juc[tor =iret, care are un dar deosebit de a-l scoate din r[bd[ri;]mprejur, galerie numeroas[.

Conu Costache pierde; e foc, dar se st[p`ne=te, nu-=i poate da drumul sup[r[rii — al[turi sunt cucoanele. Ceilal\i sunt pe la mijlocul talonului, el abia a scos =ase =i e intrat]n c[su\[cu treizeci...

}n vremea asta o cucoan[b[tr`n[ se apropie. E moldoveanc[, mama doctorului Iona=cu. Ia un scaun =i se a=eaz[ l`ng[conu Costache, cu lini=tea =i senin[tatea b[tr`nilor, care nici nu v[d, nici nu prea aud bine... +i st[.

Din c`nd ]n c`nd pune, cuminte, lui conu Costache c`te o]ntrebare, care se potrive=te peste turbarea lui ca untdelemnul peste j[ratic.

— Ce frumos trebuie s[fie la mo=ie la mata acu, coane Costache.

— Frumos, coan[Raluco, r[spunde el, silindu-se s[z`mbeasc[— =i se mai scrie cu 18]n c[su\[.

— Merji adese, c[-i tari]n apropiere.

— Am fost =i azi, coan[Raluco.

Nu se poate descrie deosebirea dintre lini=tea cu care coana Raluca]=i num[r[m[t[niile =i furia cu care conu Costache face c[r\ile.

— }s frumoase gr`iele, coane Costache?

— F... f... frumoase, coan[Raluco, r[spunde el, b[g`ndu-=i m`inile]ntre g`t =i c[ma=[ =i tr[g`nd c`t poate ca s[-=i l[rgeasc[gulerul...

... Joc]nchis, procurorul]l joac[de sub as, conu Costache intr[de dou[ori la =apte carale.

— Ai p`n[acolo o =ose tari bun[.

— D... d... da, coan[Raluco.

E o minune cum batista nu-i ia =i pielea de pe frunte; a=a =i-o =terge de cu furie. Partenerii =i galeria r`d pe ]nfundate; =i procurorul nu-l sl[be=te deloc, ]l vede ]nfuriat, ]l liciteaz[ cu nimic ]n m`n[=i-l las[tocmai la vreme ca s[intre de c`te dou[ ori... =i ]n vremea asta ]ntreb[rile coanei Ralucii pic[ una c`te una ca boabele m[t[niilor. Ea nu aude cum p`r`ie c[r\ile, nici locomotiva din g`tul lui conu Costache, ea nu vede nici necazul lui, nici veselia celorlal\i.

— Dar p[durea cea frumoas[di pi dreapta s-o t[iet, coane Costache?

— S... s... s-a t[iat, coan[Raluco, r[spunde el uit`ndu-se ]n tavan =i grebl`ndu-=i t`mplele.

Ajut[— intr[; zice joc — g[se=te regulat talon dou[trefle care nu-i trebuie. A=a potriveal[de carte, f[cut[parc[ ]ntr-adins, nu s-a mai v[zut. S[te c[zne=ti s-o pui cu m`na, n-ai putea. Regulat mori=c[; unul taie la carale, [l[lalt taie la pici =i din opt jocuri ghintuite se alege cu cinci. Bun[oar[acum un as =i un mariaj t[iate. Intrare patruzeci =i opt!

— Dar l[cu=orul =ela din st`nga mai este, coane Cost[chel?

— M... m... mai este, coan[Raluco.

V`jie pe postav periu\a cu care =terge =irul]ntreg de intr[ri =i le scrie adunate la un loc: 94, cu cifre de-o palm[.

— Dar, m[rog matale, hanu...

Conu Costache se]ntoarce cu scaun cu tot:

— Coan[Raluco, m`ine dup[-amiaz[ merg la mo=ie cu nevast[-mea, — trecem s[ te lu[m =i pe dumneata. A=a o s[ po\i vedea cum s-a t[iat p[durea din dreapta; o s[ po\i vedea cum umbl[ cocost`rcii pe lacul din st`nga; o s[po\i vedea cum s-au reparat podi=tele; o s[po\i vedea cum s-a]nnoit hanul de la barier[; o s[po\i vedea ce case

frumu=ele =i-a f[cut loni\[Andreescu de la Ulmi; o s[po\i vedea ce rezervoare mari a a=ezat l`ng[=osea fabrica “Aurora”...

Coana Raluca a]n\eles =i se dep[rteaz[, num[r`ndu-=i m[t[niile; acum o fi ]n a treia odaie, =i conu Costache urmeaz[, pe c`nd to\i se pr[p[desc de r`s:

— ... o s[po\i vedea cum s-a =ters num[rul de pe piatra de la kilometrul 76; o s[po\i vedea cum au spart b[ie\ii cu pietre candelele de la st`lpii de telegraf; o s[ po\i vedea cum s`s`ie g`scanii c`nd trece tr[sura; o s[po\i vedea...

+i]ntorc`ndu-se c[tre partenerii care r`d cu lacrimi:

— Teribil v`rcolac!!!

CUPRINS

PUIUL

Sandi, s[ascul\i pe m[mica

}ntr-o prim[var[, o prepeli\[aproape moart[de oboseal[— c[venea de departe, tocmai din Africa — s-a l[sat din zbor]ntr-un lan verde de gr`u, la marginea unui l[star. Dup[ ce s-a odihnit vreo c`teva zile, a]nceput s[adune be\iga=e, foi uscate, paie =i fire de f`n =i =i-a f[cut un cuib pe un mo=oroi de p[m`nt, mai sus, ca s[nu i-l]nece ploile; pe urm[, =apte zile de-a r`ndul a ouat c`te un ou,]n tot =apte ou[mici ca ni=te cofeturi =i a]nceput s[le cloceasc[. Ai v[zut cum st[g[ina pe ou[? A=a sta =i ea, doar c[ea]n loc s[stea]n cote\, sta afar[ ]n gr`u; =i ploua, ploua de v[rsa =i ea nu se mi=ca, ca nu cumva s[ p[trunz[ o pic[tur[ de ploaie la ou[. Dup[ trei s[pt[m`ni i-au ie=it ni=te pui dr[gu\i, nu goi ca puii de vrabie,]mbr[ca\i cu puf galben ca puii de g[in[, dar mici, parc[erau =apte gogo=i de m[tase, =i au]nceput s[umble prin gr`u dup[ m`ncare. Prepeli\a prindea c`te o furnic[, ori c`te o l[cust[, le-o firimi\ea]n buc[\ele mici, =i ei, pic! pic! pic! cu ciocule\ele lor, o m`ncau numaidec`t. +i erau frumo=i, cumin\i =i ascult[tori; se plimbau primprejurul mamei lor =i c`nd ]i striga: “Pitpalac!” repede veneau l`ng[ea. Odat[, prin iunie, c`nd au venit \[ranii s[ secere gr`ul, [l mai mare dintre pui n-a alergat repede la chemarea m[-sii, =i cum nu =tia s[zboare, ha\! l-a prins un fl[c[u sub c[ciul[. Ce fric[a p[\it c`nd s-a sim\it str`ns]n palma fl[c[ului, numai el a =tiut;]i b[tea inima ca ceasornicul meu din buzunar; dar a avut noroc de un \[ran b[tr`n, care s-a rugat pentru el:

— Las[-l jos, m[Marine, c[e p[cat de el, moare. Nu-l vezi c[de-abia e c`t luleaua?!

C`nd s-a v[zut sc[pat, fuga speriat la prepeli\[ s[-i spuie ce-a p[\it. Ea l-a luat, l-a m`ng`iat =i i-a spus:

— Vezi ce va s[zic[s[nu m[ascul\i? C`nd te-i face mare, o s[faci cum [i vrea tu, dar acum, c[e=ti mic, s[nu ie=i niciodat[din vorba mea, c[po\i s[p[\e=ti =i mai r[u.

+i a=a tr[iau acolo lini=ti\i =i ferici\i. Din seceratul gr`ului =i din ridicarea snopilor se scuturaser[ pe miri=te o groaz[ de boabe cu care se hr[neau =i, m[car c[ nu era vreo ap[ prin apropiere, nu sufereau de sete, c[ beau diminea\a pic[turi de rou[ de pe firele de iarb[. Ziua, c`nd era c[ldur[mare, stau la umbr[ ]n l[star; dup[-amiaza, c`nd se potolea vipia, ie=eau cu to\ii pe miri=te; iar]n nop\ile r[coroase se adunau gr[mad[, ca sub un cort, sub aripile ocrotitoare ale prepeli\ei. }ncet-]ncet puful de pe ei s-a schimbat]n fulgi =i]n pene, =i cu ajutorul mamei lor au]nceput s[zboare. Lec\iile de zbor se f[ceau diminea\a spre r[s[ritul soarelui, c`nd se ]ng`na ziua cu noaptea, =i seara]n amurg, c[ci ziua era primejdios din pricina here\ilor, care d[deau t`rcoale pe deasupra miri=tii.

Mama lor]i a=eza la r`nd =i ]i ]ntreba: “Gata?” “Da”, r[spundeau ei. “Una, dou[, trei!” +i c`nd zicea “trei”, frrr! zburau cu to\ii de la marginea l[starului tocmai colo l`ng[ cantonul de pe =osea =i tot a=a ]nd[r[t. +i mama lor le spunea c[-i ]nva\[ s[ zboare pentru o c[l[torie lung[, pe care trebuiau s-o fac[ ]n cur`nd, c`nd o trece vara. “+i o s[ zbur[m pe sus de tot, zile =i nop\i, =i o s[ vedem dedesubtul nostru ora=e mari =i r`uri, =i marea.”

}ntr-o dup[-amiaz[pe la sf`r=itul lui august, pe c`nd puii se jucau frumos]n miri=te]mprejurul prepeli\ei, aud o c[ru\[venind =i oprindu-se]n drumeagul de pe marginea l[starului. Au ridicat to\i]n sus capetele cu ochi=orii ca ni=te m[rgele negre =i ascultau.

“Nero!]napoi!” s-a auzit un glas strig`nd. Puii n-au priceput; dar mama lor, care ]n\elesese c[ e un v`n[tor, a r[mas]ncremenit[. Sc[parea lor era l[starul, dar tocmai dintr-acolo venea v`n[torul. Dup[

o clip[de socoteal[, le-a poruncit s[se pituleasc[jos, lipi\i cu p[m`n-tul, =i cu nici un pre\ s[nu se mi=te.

— Eu o s[zbor; voi s[r[m`ne\i nemi=ca\i; care zboar[, e pierdut. A\i]n\eles?

Puii au clipit din ochi c-au]n\eles =i au r[mas a=tept`nd]n t[cere.

Se auzea f`=`itul unui c`ine care alerga prin miri=te =i din c`nd]n c`nd glasul omului:

— Unde fugi?]napoi, Nero!

F`=`itul se apropie — uite c`inele: a r[mas]mpietrit cu o lab[ ]n sus, cu ochii \int[ ]nspre ei.

— Nu v[mi=ca\i, le =opte=te prepeli\a =i se strecoar[bini=or mai departe. C`inele p[=e=te ]ncet dup[ ea. Se apropie gr[bit =i v`n[torul. Uite-l: piciorul lui e acum a=a de aproape de ei,]nc`t v[d cum i se urc[ o furnic[ pe car`mbul cizmei. Vai! cum le bate inima. Dup[c`teva clipe prepeli\a zboar[ ras cu p[m`ntul, la doi pa=i de la botul c`inelui, care o urm[re=te; v`n[torul se dep[rteaz[strig`nd: “}napoi! ]napoi!” Nu poate trage, de fric[ s[ nu-=i ]mpu=te c`inele; dar prepeli\a se preface a=a de bine c[e r[nit[,]nc`t c`inele vrea cu orice pre\ s-o prind[; iar c`nd socote=te ea c[e]n afar[de b[taia pu=tii, zboar[repede spre l[star.

}n vremea asta puiul [l mai mare,]n loc s[stea nemi=cat ca fra\ii lui, dup[cum le poruncise m[-sa, zboar[; v`n[torul ]i aude p`r`itul zborului, se ]ntoarce =i trage. Era cam departe. O singur[ alic[ l-a ajuns la arip[. N-a picat, a putut zbura p`n[ ]n l[star; dar acolo, de mi=carea aripii, osul — la]nceput numai plesnit — s-a cr[pat de tot, =i puiul a c[zut cu o arip[moart[. V`n[torul, cunosc`nd desimea l[starului =i v[z`nd c[ tr[sese ]ntr-un pui, nu s-a luat dup[ d`nsul, socotind c[nu face truda de a-l c[uta prin l[star.

{ilal\i pui nu s-au mi=cat din locul unde-i l[sase prepeli\a. Ascultau]n t[cere. Din c`nd ]n c`nd se auzeau pocnete de pu=c[=i glasul v`n[torului strig`nd “Apporte!” Mai t`rziu c[ru\a s-a ]ndep[rtat ]nspre v`n[tor pe drumeagul l[starului;]ncet-]ncet pocnetele =i strig[tele s-au pierdut, s-au stins, =i]n t[cerea serii care se l[sa nu se mai auzea dec`t

c`ntecul greierilor; iar c`nd s-a]nnoptat =i r[s[rea luna dinspre Corn[\el, au auzit deslu=it glasul mamei lor chem`ndu-i din capul miri=tii: “Pitpalac! pitpalac!”

Repede au zburat]nspre ea =i au g[sit-o. Ea i-a num[rat: lipsea unul.

— Unde e nenea?

— Nu =tim, a zburat.

Atunci prepeli\a disperat[a]nceput s[-l strige tare, mai tare, ascult`nd din toate p[r\ile. Din l[star i-a r[spuns un glas stins: “Piu! piu!”...

C`nd l-a g[sit, c`nd i-a v[zut aripa rupt[, a]n\eles c[era pierdut; dar =i-a ascuns durerea, ca s[nu-l dezn[d[jduiasc[pe el...

D-atunci au]nceput zile triste pentru bietul pui; se uita cu ochii pl`n=i cum fra\ii lui se ]nv[\au la zbor diminea\a =i seara; iar noaptea, c`nd [ilal\i adormeau sub aripa mamei, el o]ntreba cu spaim[:

— Mam[, nu e a=a c[o s[m[fac bine? Nu e a=a c-o s[merg =i eu s[-mi ar[\i cet[\i mari =i r`uri, =i marea?

— Da, mam[, r[spundea prepeli\a, silindu-se s[nu pl`ng[.

+i a trecut vara. Au venit \[ranii cu plugurile de au arat miri=tea; prepeli\a s-a mutat cu puii]ntr-un lan de porumb de al[turi; dar peste c`t[va vreme au venit oamenii de au cules porumbul, au t[iat cocenii =i au ]ntors locul; atunci s-a mutat ]n ni=te p`rloage din marginea l[starului.

}n locul zilelor mari =i frumoase au venit zile mici =i posomor`te, a ]nceput s[ cad[ brum[ =i s[ se r[reasc[ frunza l[starului. Pe ]nserate se vedeau r`ndunici]nt`rziate zbur`nd]n rasul p[m`ntului, ori p`lcuri de alte p[s[ri c[l[toare, iar]n t[cerea nop\ilor friguroase se auzeau strig[tele cocorilor, merg`nd toate]n aceea=i parte, c[tre miaz[zi.

}n inima bietei prepeli\e era o lupt[sf`=ietoare. Ar fi vrut s[ se rup[ ]n dou[: jum[tate s[ plece cu copiii s[n[to=i, care sufereau de frigul toamnei ]naintate, iar jum[tate s[ r[m`ie cu puiul schilod, care se ag[\a de ea cu disperare. Suflarea du=m[noas[a criv[\ului, pornit[f[r[veste]ntr-o zi, a hot[r`t-o. Dec`t s[-i moar[to\i puii, mai bine

numai unul — =i f[r[s[se uite]napoi, ca s[nu-i sl[beasc[hot[r`rea, a zburat cu puii zdraveni, pe c`nd [l r[nit striga cu dezn[dejde:

— Nu m[l[sa\i! Nu m[l[sa\i!

A]ncercat s[se t`rasc[ dup[ ei, dar n-a putut, =i a r[mas ]n loc, urm[rindu-i cu ochii p`n[au pierit]n zarea dinspre miaz[zi.

Peste trei zile, toat[preajma era]mbr[cat[ ]n haina alb[=i rece a iernii. Dup[o ninsoare cu viscol, urm[un senin ca sticla, aduc`nd cu d`nsul un ger aprig.

*

La marginea l[starului, un pui de prepeli\[, cu aripa rupt[, st[zgribulit de frig.

Dup[durerile grozave de p`n[ adineaori, urmeaz[ acum o piro-teal[ pl[cut[. Prin mintea lui fulger[ cr`mpeie de vedenii... miri=te... un car`mb de cizm[pe care se urc[o furnic[... aripa cald[a mamei. Se clatin[ ]ntr-o parte =i]ntr-alta, =i pic[mort, cu degetele ghearei]mpreunate ca pentru]nchin[ciune.

CUPRINS

DOU{ SURORI

Cuno=tin\a s-a f[cut]ntr-o zi de toamn[, c`nd copilul casierului — speriat de o tr[sur[, care era aproape s[-l calce, — a dat fuga]n curte la Elena,]n poalele ei. De multe ori vrusese ea s[intre]n vorb[cu copilul, dar]i lipsise prilejul; acum]ns[ ]l lu[ ]n bra\e,]l duse]n cas[,]i dete s[bea ap[ca s[-i treac[de spaim[=i, fiindc[era vorbitor ca un om mare, m[car c[spunea vorbele pe jum[tate,]l mai opri c`tva cu d`nsa. Copilul, foarte apropiat,]i raspunse la toate]ntreb[rile, spuindu-i c[-l cheam[“Nitu”; c[e de cinci ani; c[semnul din frunte e o bub[f[cut[de mama de la Caracal, =i c[iube=te pe tata mult, mult, “p`n[ la t`g”, ceea ce d`nsa pricepu numaidec`t c[ ]nsemna: p`n[ la g`t.

Cu]ntreb[ri de ale ei, cu]ntreb[ri de ale lui, s-a]nt`rziat; iar c`nd casierul, trec`nd de la slujb[, se opri mirat c[-=i vedea copilul ]n bra\ele ei la fereastr[, Elena se cobor] din cas[, ]i ie=i ]nainte la poart[ =i ]i povesti ]nt`mplarea cu tr[sura. El]i mul\umi cuviincios,]=i lu[copilul =i se desp[r\ir[...

A doua zi copilul cere s[mearg[la “Coca-mic[“, nume scornit de el Elenei, =i care trebuie s[-i fi venit de la vorba “coconi\[“. Casierul]l trimite cu servitoarea; iar seara, c`nd copilul cere din nou,]l duce el]nsu=i.

Negre=it,]nt`ia ]nt`lnire ar p[rea grea, mai cu seam[c`nd ]i lipse=te =i mijlocul obi=nuit de sc[pare: spunerea numelor; c[ci ea =tie c[ el e casierul jude\ului, Iosif D[nescu, precum =tie =i d`nsul c[pe ea o cheam[domni=oara Elena Cioranu.

Sunt]ns[ ]mprejur[ri care le vin]n ajutor. De dou[luni de c`nd el locuie=te peste drum, o salut[ ]ntotdeauna duc`ndu-se sau]ntorc`ndu-se de la slujb[; =i-au =i vorbit de dou[ ori, la casierie, cu prilejul pl[\ii pensiei pe lunile august =i septembrie; =i apoi nici el, nici ea nu au dedesubtul vorbelor ce =i le spun alte g`nduri pe care ar trebui s[le ascund[.

— Domni=oar[, Nicu, copilul meu, cere s[vie la dumneata.

Ea zice: “Da?”, ia copilul]n bra\e,]i scoate p[l[ria =i, v[z`nd c[ tat[l e cu m`na tot pe clan\a u=ii,]l pofte=te printr-o]ntrebare:

— Pofti\i s[=ede\i?

El se a=eaz[.

Dac[ori unul ori altul s-ar g`ndi s[ produc[ vreun efect deosebit asupra celuilalt, =i-ar alege vorbele =i s-ar tulbura; dar a=a, se rupe ghea\a de ]ndat[ =i se trezesc vorbind despre igrasia od[i\elor ]n care locuie=te el peste drum, despre ne]ngrijirea caldar`murilor ora=ului, despre frumuse\ea aleii de tei care duce de la pod la m[n[stire — parc[s-ar cunoa=te de c`nd lumea.

A treia zi casierul]n\elege pentru ce Elena l-a]ntrebat]n ajun cine a f[cut paltona=ul copilului, c`nd vede c[ acum paltonul are un guler de imita\ie de astrahan =i la marginea m`necilor reveruri de aceea=i stof[.

+i negre=it aceasta face a doua]nt`lnire =i mai u=oar[.

— Domni=oar[, am venit s[-\i mul\umesc pentru osteneala ce \i-ai dat cu...

— A! nu e nici o osteneal[, domnule; dimpotriv[, o petrecere.

El se a=eaz[de]ndat[.

— Adev[rat, z[u, trebuie s[\i se urasc[. Nu te duci niciodat[, nic[ieri.

— Mai de mirat e de dumneata. }n ceasurile]n care nu e=ti la slujb[, e=ti totdeauna acas[.

— Eu... e altceva... Mi-e greu s[fac cuno=tin\e noi... De c`nd sunt aci, de dou[ luni, nu pot s[ zic... cunosc c`t[va lume... dar numai din vedere, din treburile care-i aduc la casierie.

— Bine, dar sunt altele... Avem un club, cofet[rie, o cafenea]n care se poate duce ori=icine.

El o prive=te =i i se pare c[acest chip cu p[rul dat]n sus, dezvelind toat[fruntea mare, sub care str[lucesc doi ochi negri, f[r[a fi frumos, are un farmec deosebit, =i c[tot deosebit[e =i limpezimea glasului ei.

Adev[rul e c[at`t din vorba c`t =i din]ntreaga]nf[\i=are a Elenei lipsesc micile asprimi, micile ascu\imi nel[murite, care dau ceva ridicol fetelor r[mase b[tr`ne.

Acum, c`nd el ]i r[spunde c[ nu-i prea place s[ se duc[ ]n lume, c[ firea lui ]l ]ndeamn[ mai mult s[ stea acas[, cu socoteli, cu jurnale, e r`ndul ei s[-l priveasc[cu dorin\a de a citi]n fa\a lui c`t adev[r e]n cuvinte.

E lipsit[de experien\[, totu=i ghice=te c[spune adev[rul; =i de altminteri seriozitatea cu care vorbe=te =i p[rul lui]nc[run\it sunt puternice]ndemnuri ca s[-i dea crez[m`nt...

A=a s-a]nceput prietenia dintre casier =i Elena: din dragostea copilului pentru ea.

Azi el =tie din gura Elenei c[ea e fata lui R[ducanu Cioranu, omul cel mai bogat]ntr-o vreme, dar =i cel mai nesocotit risipitor, vestit pentru chefurile =i v`n[torile lui, a=a de vestit ]nc`t la moartea lui s-a v`ndut toat[ averea =i nu le-a r[mas dec`t c[su\ele astea]n care st[=i pensia de 190 de lei pe lun[. Tot din gura Elenei mai =tie casierul c[mama ei era o femeie bun[, care — c`t a tr[it tat[-s[u — a suferit de traiul pe care-l ducea el, iar dup[moartea lui, de lipsa]n care o l[sase.

Sear[cu sear[prietenia lor cre=te. Nici unul, nici celalt nu se g`nde=te la judecata lumii. Despre judecata c[rei lumi s[-i pese ei? Despre judecata or[=enilor, care c`t timp le era casa]n s[rb[toare d[deau n[val[la petreceri; iar de c`nd au r[mas aproape pe drumuri nici nu vor s[ mai =tie de ele; dovad[ moartea mam[-sii, la care n-au venit dec`t c`teva b[tr`ne =i c`\iva credincio=i? Or, iar s[-i pese de judecata acelora care-i aruncaser[f[r[cercetare o]nvinuire nedreapt[pentru gre=elile alteia?

El mai pu\in nu se g`ndea la p[rerea lumii, de la care suferise at`t]n singura dat[c`nd]ncercase s[intre]ntr-]nsa.

*

E o lun[de c`nd s-au ]mprietenit. Copilul are ruf[ria ]ntreag[ f[cut[ de m`na Elenei, cu o cheltuial[ridicol de mic[. }n schimb ea a primit un dar frumos =i folositor: o ma=in[de cusut.

Dar iat[c[ ]ntr-o sear[, m[car c[vremea e bun[, sun[=apte ceasuri, =i ei nu vin: sun[opt, =i ei tot nu vin. Elena trimite pe slujnic[s[ ]ntrebe nu cumva e bolnav copilul... ori el? Slujnica se]ntoarce. Nu sunt bolnavi. Nici o alt[explica\ie; nici un alt r[spuns.

Atunci Elena intr[ ]n cas[trist[. “Trebuie s[fi aflat”,]=i zicea ea; =i e nelini=tit[, nu poate s[doarm[p`n[ noaptea t`rziu, c`nd — f[r[ s[ ]n\eleag[ cum — se simte ]mb[rb[tat[ =i ]=i zice c[ mai cur`nd ori mai t`rziu tot ar fi trebuit s[ afle; c[ a dou[ zi are s[ i-o spuie ea ]ns[=i ca s[ scape de o a=a de grea povar[. Da, are s[ i-o spuie negre=it m`ine, sear[. Dar dac[n-ar mai veni deloc?...

A doua sear[casierul vine, dar se cunoa=te c[=tie ceva.

E afar[aceea=i lini=te pl[cut[a ora=elor de provincie,]ntrerupt[la r[stimpuri rare de un l[trat de c`ine ori de un fluier de vardist; ]n[untru aceea=i c[ldur[ potrivit[; ca ]n alte d[\i copilul se joac[ ]ntre ei cu o carte mare cu chipuri; ca ]n alte d[\i t[ciunii se d[r`m[ ]n sob[cu izbucniri de sc`ntei ro=ii; =i cu toate astea el se]ncurc[la citit, ea se]ncurc[la lucru. Se vede bine c[e ceva la mijloc.

Deodat[Elena, aduc`ndu-=i aminte de hot[r`rea din noaptea trecut[, se]ntoarse c[tre d`nsul =i, f[r[alt[preg[tire:

— Ai aflat ceva despre sor[-mea.

Aflase]n adev[r; u=or se g[se=te cineva care s[-\i dea l[muriri =i despre ce vrei =i despre ce nu vrei s[=tii; dar el se a=teapt[a=a de pu\in la o m[rturisire,]nc`t r[m`ne aiurit. }ntr-un t`rziu o]ntreab[:

— E adev[rat?

— Da, adev[rat. A! dar dac[ai =ti...

+i]ncepe a-i spune pe larg toate c`te le \inea ascunse, dezvinov[\irea ei... Toate str`mtorile pe care =i le impusese numai =i numai ca s-o poat[\ine]ntr-un pension din Bucure=ti, aceea=i rochie purtat[

de doi ani ne]ntrerupt =i ru=inea de =alul =i de giuvaericalele puse la loterie, ca s[poat[ ]mplini ratele la timp.

— Cine e [sta, Coc[-mic[?

Ea se apleac[s[vad[gravura ar[tat[de copil.

— {sta? Un]mp[rat, drag[... Vacan\ele erau o s[rb[toare ne]ntrerupt[pentru mine. B[tr`n[ eram de 26 de ani? +i c`nd ie=eam cu d`nsa pe uli\[ — ea ]mbr[cat[ cu ]ngrijire =i frumoas[, eu a=a cum sunt — cine nu ne-ar fi cunoscut ar fi crezut c[ nu suntem surori, ci c[ sunt slujnica ei... Pe urm[, dup[ ce pleca, zile lungi =i triste, tres[riri deodat[ din somnul cel mai ad`nc: “Ce-o fi f[c`nd Sofia?” =i apoi zv`rcoliri p`n[ la ziu[... pentru un r[spuns care ]nt`rzia...

— Dar [sta cine e, Coc[-mic[?...

— Tot un]mp[rat, dr[gu\[, r[spunde ea.

Apoi urmeaz[povestind boala ei, care a \inut mai bine de o lun[, acum patru ani,]n luna lui iulie; dragostea sor[-sii din vremea aceea cu un militar; c`t a fost de t`rziu c`nd a putut s[ se coboare din pat; scena de t[lm[cire pe care n-are s-o uite niciodat[, ]n care sor[-sa ]=i dase pe fa\[ toat[ u=urin\a ei, sporit[ ]n mai r[u la pensionatul din Bucure=ti. St[ruin\ele sale pentru mutarea lui, fuga sor[-sii dup[ d`nsul, ru=inea de judecata lumii, care le cuprindea pe am`ndou[sub aceea=i firm[batjocoritoare: “fetele lui Cioranu”...

Se opre=te c`tva pentru a cere ajutorul batistei, ca s[ poat[ vedea o floare din perete, pe care o prive=te de c`t[va vreme cu st[ruin\[.

— +i nu mai =tii nimic de d`nsa?]ndr[zne=te el s[ ]ntrebe.

Ba da... }n fiecare lun[ ]i trimite regulat jum[tate din pensie. S-au mai v[zut de c`teva ori: chiar]n anul acesta la Pa=ti; dar parc[nu mai era sor[-sa... Era o str[in[frumoas[=i elegant[, a c[rei plecare — dup[cinci zile de =edere cu o v[dit[sil[—]n loc s-o]ntristeze, parc[a bucurat-o.

— +i ofi\erul nu vrea s-o ia?

Ea tace. Va s[zic[nu =tie tot? Dar nici ea nu-i poate spune c[de mult a fost]nlocuit cu altul, =i urma=ul, la r`ndul lui, cu altul; c[la

fiecare dou[-trei luni, prime=te aceea=i]n=tiin\are: “M-am mutat. Nu-mi mai scrie pe adresa cutare, trimite-mi banii aici, strada cutare”...

Casierul ghice=te ce nesocotit[i-a fost]ntrebarea, deschide =i]nchide de c`teva ori jurnalul f[r[ nici un cuv`nt; apoi, sim\ind ce dureroas[trebuie s[fie pentru Elena t[cerea care se prelunge=te,]ncepe s-o m`ng`ie, cu vorbe simple, a=a cum se pricepe el:

— Trist... da... foarte trist, domni=oar[, dar de... trebuie s[te m`ng`i =i s[te g`nde=ti c[ dumneata e=ti cu inima ]mp[cat[, c[ dumneata \i-ai dat toate silin\ele... A=a e lumea asta... =i iar s[ te mai g`nde=ti, domni=oar[, c[nu e=ti numai dumneata nenorocit[pe lumea asta...

Elena tace.

— Unul una, altul alta... fiecare are necazurile =i neajunsurile lui. Uite eu, c`te am suferit =i eu... Doisprezece ani n-am visat alt[ fericire dec`t s[pui cap[t vie\ii de ur`t =i de singur[tate pe care o duceam. Ajunsesem s[-mi fie sil[ de casa unde nu era nimeni s[ m[ ]nt`mpine cu o vorb[bun[... +i dac[m-am]nsurat, peste ce-am dat? peste o femeie cu trupul =i sufletul legat de lume. Mi-era ur`t singur, acum]mi era groaz[... Neor]nduial[ ]ntr-ale casei, certuri, vorbe rele. +i]mpotriva bietului copila=ului [stuia du=m[nie pentru c[=tia c[-mi era drag...

F[r[s[vrea, ochii Elenei se]ndreapt[c[tre semnul din fruntea copilului...

— Da, domni=oar[... semnul acela e de la d`nsa. }ntr-o sear[ ne ]ntorceam de la o sindrofie — eram silit s-o ]nso\esc ]n toate serile; sindrofii de r`nd, cu clevetiri =i jocuri de c[r\i, care]ntotdeauna se sf`r=eau prin certuri =i prin vorbe rele... Pierduse... se certase; c`nd ne]ntorceam, copilul pl`ngea... Ea vroia s[-l potoleasc[, dar se vede c[ m`ng`ierile ]i erau aspre de sup[rare; atunci, v[z`nd c[nu tace,]l]mpinge cu furie, el se]mpiedic[de covor =i cade cu capul de col\ul sobei... Cinci zile am crezut c[moare... +i uite a=a, domni=oar[, patru ani de canon. +i vezi, nu a= fi sc[pat nici acum singur, f[r[ajutorul unui b[iat de isprav[, pre=edintele tribunalului de acolo, din Caracal,

cu sprijinul c[ruia divor\ul a tr[g[nit mai pu\in, =i copilul mi-a fost dat mie... E... a=a e lumea, =i omul va s[se m`ng`ie =i s[n[d[jduiasc[ ]n alte zile mai bune.

Din seara aceasta =tiau unul despre altul tot ce puteau =ti. Casierul are s[vie mai cu drag =i Elena mai cu drag o s[-l primeasc[. El o s[-=i aduc[=i de lucru: socoteli de verificat,]n timpul ce ea va coase ceva la ma=in[.

+i]n vremea asta copilul face progrese minunate, c[e a=a de de=tept, iar Coca-mic[a=a de bun[profesoar[! A]nv[\at lunile anului, zilele s[pt[m`nii, c`teva poezii mici; =i num[r[p`n[ la o sut[; =i are o plac[ pe care =tie s[ fac[ c`teva slove cu degetele lui nesigure de cinci ani. Ieri a ar[tat c[=tie pe s[rite literele p`n[ la *l*; azi spune *Tatal nostru* cu o singur[ gre=el[, la cuv`ntul “izb[ve=te”, pe care nu-l poate spune; m`ine, dup[ ]ndemnul Cochii-mici, o s[ se a=eze frumos ]n fa\a lui tat[-s[u =i, lu`ndu-=i degetul ar[t[tor de la o m`n[ ]n cealalt[ m`n[, o s[ ]nceap[:

“Eu sunt mic, tu f[-m[mare;
Eu sunt slab, tu f[-m[tare.”

Cu a=a nimicuri trec trei ceasuri ca trei clipe.

C[vremea nu st[ ]n loc, ca s[asculte cu Elena gazeta citit[de casier, nici s[se bucure cu am`ndoi de progresele copilului; ci vremea zboar[=i se trezesc c[ceasornicul bate zece.

“A! deja”... zic am`ndoi... El se ]mbrac[, ea ]ngenunche s[ ]mbrace copilul =i nu uit[ nimic: gulerul paltona=ului bine ridicat, b[sm[lu\a bine legat[ ]mprejurul g`tului. Apoi, dup[ce s[rut[copilul, se scoal[,]ntinde m`na casierului =i se despart:

— M`ine, cu bine...

*

Miercuri,]n ajunul lui Sf`ntu Niculae, pe la patru dup[-amiaz[, Elena tocmai ]nv[\a pe copil s[-=i scrie numele ]ntreg, c`nd s-a oprit la poart[o tr[sur[, care aducea pe sor[-sa de la gar[.

Ar trebui s-o primeasc[mirat[=i rece, ca la celelalte veniri; dar de

o lun[ ]ncoace a=a i s-au schimbat toate sim\irile =i s-a adunat]n inim[at`ta trebuin\[ de a m`ng`ia =i de a fi m`ng`iat[, ]nc`t v[z`nd pe sor[-sa ]i alearg[ repede ]nainte: “Sofio!” C[ci la urma urmei e sor[-sa, cu zece ani mai mic[ dec`t d`nsa, aproape copilul ei, sor[-sa care a sup[rat-o, dar acum parc[ nu mai e d`nsa care a pl`ns =i s-a chinuit, parc[e alta.

— Sofio! =i o cuprinde]n bra\e, o s[rut[=i pl`nge.

Sofia, v[z`nd ast[ primire la care nu se a=tepta, se g[se=te numaidec`t]n apele ei; spune c[a \inut s[-i fac[o surpriz[, c[-i era dor, a! grozav de dor; =i v[z`nd copilul:

— Al cui e copila=ul [sta?

Elena arat[servitoarei unde s[a=eze cuf[rul Sofiei

— |a\o, al cui e copila=ul [sta?

— Al unui vecin.

— Care vecin?

— Al casierului.

— O! Ce dr[gu\ e! Vino la mama, puiule.

}l ia]n bra\e,]l dezmiard[; repede g[se=te cheia =i scoate din cuf[r c`teva bomboane. Dragostea Sofiei pentru copil apropie =i mai mult pe Elena de d`nsa. Copilul arat[toate c`te le =tie: “Ianuae, febuae”, “Un copil odat[ mic ca dumneata”, num[r[, arat[ cum face popa c`nd vine cu botezul... Sofia =i Elena fac haz; ceasornicul bate cinci — casierul e]n pragul u=ii.

Nu se mai poate]nl[tura]nt`lnirea. Dup[o foarte scurt[socoteal[, Elena se scoal[:

— Sor[-mea Sofia — domnul Iosif D[nescu, casier.

Sofia se uit[de la unul la altul; dar sur`sul ]nceput la vederea lui ]i piere de pe buze c`nd vede fa\a serioas[a Elenei, cu o dung[ ]ntre spr`ncene, care ]i d[ un aer de des[v`r=it[cinste.

}n seara aceea casierul nu vine, a doua zi]ns[e s[rb[toarea a=teptat[de at`ta timp, e ziua copilului. S-ar putea s[ n-o petreac[ ]mpreun[? De nu s-ar duce, Elena =i-ar ]nchipui c[ o socote=te p[rta=[ la vinov[\ia sor[-sii. Nu e vorb[, c[ pentru d`nsul nu trebuiesc cuvinte

ca s[-l hot[rasc[a merge; a=a face de mai bine de o lun[, acum i-ar fi greu s[poat[face altfel.

E o adev[rat[s[rb[toare a doua zi, de c`nd vin p`n[pleac[. Iat[surpriza costumului de marinar lucrat]n ascuns pentru copil. Sunt to\i de p[rere c[-i =ade de primejdie. Sofia mai ales nu-l mai las[din bra\e. Trebuie s[-i repete iar toate flecu=te\ele spuse ieri; =i r`d ]n cor, =i se bea, ]n s[n[tatea lui, vutc[ f[cut[ de m`na Elenei, pe c`nd Sofia c`nt[la clavir semnalul de urare. Au fiecare cuvinte deosebite pentru a fi veseli.

Aflarea acestui str[in]n cas[ ]ndrept[\e=te pe Sofia s[apropie pe Elena de d`nsa pe drumul vinov[\iei. +i dac[ e a=a (c[ nu se poate s[ fie altfel), n-o s[ mai aib[ de acum nici rarele mustr[ri =i lic[riri de p[rere de r[u, f[cute din compararea vie\ii ei cu a sor[-sii. Parc[ asta e sf`nt[? Parc[ea nu petrece? Negre=it, mai pu\in dec`t ea; dar e =i mai ur`t[=i mult mai mare, =i apoi copila=ul, care]nsenineaz[casa; o idil[a sor[-sii =i d`nsa surprinz`ndu-i]n flagrant delict! Astea au farmecul noului =i nea=teptatului; sunt at`tea lucruri de care o s[ fac[ haz la Bucure=ti, istorisindu-i actualului. +i cine =tie, poate de r`ndul viitor a s[-l aduc[=i pe el.

Casierul ar putea s[fie serios =i ursuz? Ce ar sem[na? Las[c[e ziua copilului; dar mai]nt`i ar fi de-a dreptul necuviincios, =i nu numai fa\[cu Sofia, c[reia trebuie s[-i dea s[creaz[c[nu =tie nimic, ci chiar fa\[de Elena, s-ar cuveni s[-i arate c[a mai uitat din gre=elile Sofiei.

Elena asemenea e vesel[de recuno=tin\[pentru purtarea casierului cu sor[-sa, de dorin\a de a nu-l tr[da]n prefacerea lui c[nu =tie nimic — =i mai ales de nevoia de iertare =i de m`ng`iere adunat[ ]ncet-]ncet]n vremea din urm[.

Drept e c[acestea sunt cuvintele de la]nceput; mai t`rziu nu mai au trebuin\[ de ele, c[ci se r[sp`ndesc din Sofia valuri-valuri de veselie =i de]nc`ntare. Ce gra\ie ]n cele mai ne]nsemnate mi=c[ri! Ce vioiciune sclipitoare ]n ochi =i ce m[iestrie ]n m`nuirea vocii! Ce perfec\ie de gust]n alegerea rochiei aproape alb[, cu c`teva funte]n care se amestec[ro=u-]nchis, violet-]nchis, verde-]nchis, =i care, totu=i, departe

de a p[rea]nc[rcat[, pare simpl[=i-i d[un aer de pas[re rar[din \[rile calde! +tie at`tea glume hazlii, m`ng`ie copilul a=a de frumos, c`nt[la pian at`t de bine! Toate acestea sunt nimicuri ]nc`nt[toare, mai ales pentru casier =i pentru Elena, provinciali nepricepu\i. Ei nu-i g[sesc nici un cusur, ci sunt fermeca\i de dr[g[l[=ia Sofiei, care a d[r`mat orice sfial[=i i-a adus]n apele lor.

Seara, dup[ce casierul pleac[, Sofia se apropie de sor[-sa:

— Ce e cu omul [sta, \a\o?

A! cum =i-ar deschide inima Elena; dar]ntr-o clip[ ]=i face]n minte nenum[rate judec[\i. Ar]n\elege-o Sofia, c`nd n-are la ]ndem`n[o poveste de dragoste cum i-ar pl[cea ei? Ce s[-i spuie? Via\a lor tihnit[, r[mas[aceea=i din prima zi p`n[ acum? Dar, ori n-ar crede-o, ori, dac[ i-ar da crez[m`nt, ar]nt`mpina-o cu hohote de r`s.

De aceea, c`nd Sofia]=i repet[ ]ntrebarea, Elena]i r[spunde serioas[:

— Nimic.

— Cum nimic?

— Nimic.

+i se despart s[se culce; Elena, trist[c[n-are cui s[se dest[inuias-c[, Sofia,]nciudat[=i hot[r`t[s[descopere adev[rul.

*

}n seara celei de a cincea zi de la venirea Sofiei, casierul se]ntoarce acas[trist. Parc[n-ar mai fi el, cel care p`n[ acum ]n fiecare sear[ mul\umea ]n g`nd cui]l adusese]n acest ora=, unde dase peste o femeie bun[, care-i \inea de ur`t =i-i]ngrijea copilul ca o mam[.

Din toate socotelile ce-=i face =i-=i desface,]ncheie c[e nenorocit, c[traiul ce-l duce e f[r[noim[.

Zadarnice]i sunt]ncerc[rile de a adormi; nu-l las[o vedenie care i se \ine cu]nd[r[tnicie]naintea ochilor.

E o singur[fiin\[f[cut[din dou[. Iat[: un trup ml[dios... o rochie simpl[numai cu trei funte de culori vii, dar]nchise... dintr-un cuib de dantele iese o m`n[ alb[ ce se ]ntinde c[tre d`nsul... din alt cuib

de dantele un g`t ]nc`nt[tor... +i iat[chipul... E trupul =i chipul Sofiei, cu gura ei ispititoare, cu nasul ei pu\in cam ridicat... Doar la frunte nu seam[n[; fruntea e larg[, p[rul negru dat]n sus ...fruntea Elenei cu dunga dintre spr`ncene, care-i d[ un aer de des[v`r=it[cinste.

Ce nedeslu=ite lucruri =tie el despre ast[femeie! Parc[a gre=it odat[=i seriozitatea ce acum]i vede pe chip trebuie s[-i vie din remu=care pentru vina ei... =i pentru sup[rarea adus[unei surori bune a ei... =i parc[sora ei ar fi ea]ns[=i.

}nchide ochii, o vede]nv[\`nd pe copil poezii, ori cos`nd cuminte la ma=in[— =i ar vrea s-o vad[mereu a=a;]nchide ochii iar, o vede r`z`nd cu hohote la pian, ori ciripind]n joc cu copilul ca o pas[re zburdalnic[— =i a=a ar vrea s-o vad[ ]ntruna; iar c`nd n-o mai poate vedea nici]ntr-un fel, nici]ntr-altul, se a=eaz[pe pat =i chinuie=te col\ul perinei.

Vezi c[=i Sofia, ca s[descopere ce e]ntre el =i sor[-sa, a]ntrebuin\at fa\[de d`nsul toate me=te=ugurile, urm[rind pe chipul Elenei efectele v[ditei robiri a prietenului ei.

+i ce bine se pricepe Sofia!

Dac[nu sunt de ajuns]ngenuncherile pe covor pentru a se juca dr[g[la= cu copilul, ea =tie =i s[vorbeasc[cu glasul tremur[tor de “farmecul dureros al micilor lucruri ne]nsemnate care aduc aminte o via\[at`t de iubit[!... =i pentru totdeauna pierdut[“... Iar c`nd o a=a scen[ ]ncepe a-=i produce efectul, Sofia =tie s[-l fac[s[creasc[, a=ez`ndu-se la pian =i c`nt`nd emo\ionat[.

“Vezi r`ndunele-e-e se duc,
Se scutur frunzele de nu-u-u-c.
Se-a=terne bruma peste vi-i-i-i,
De ce-e-e nu vii? de ce-e-e nu vii?”

Elena preg[te=te ceaiul]n sufragerie =i-l preg[te=te cam de mult.

Despre c`te n-a avut Sofia vreme s[vorbeasc[casierului? Despre multe... =i]ntre altele despre dezgustul ce-i inspir[via\a zgomotoas[a Bucure=tiului, despre valurile de dor ce-i n[p[desc]n inim[=i o cheam[aci]n provincie.

—Ah! cum v[invidiez. Poftim: nici un zgomot... o t[cere a====a de dulce... la casa ta... cu cei care-\i sunt dragi...]ngrijind un copil adddorabil,]n care \i-ai pune tttoat[n[dejdea, tttoat[via\a.

Le spune a=a de bine! Negre=it, un bucure=tean rafinat ar =ti s[-=i dea bine seama c[joac[pe sentimentala; dar micile nuan\e, vizibile pentru un cunosc[tor, nu le poate vedea Iosif D[nescu; ba dimpotriv[, tocmai p[r\ile care ar dovedi c[Sofia se preface sunt pentru casier dovezi de sinceritatea ei.

+i ce u=or i-ar f[r`ma toat[ aceast[ cl[dire de pref[c[torii, ]ntreb`nd-o de ce n-a p[strat aceste fericiri pe care le-a avut — =i de ce le-a dat cu piciorul, nesocotind sfaturile Elenei! Dar acum e prea t`rziu; o privire cald[, un glas duios =i o m`n[ispititoare, ce se]ntinde peste mas[, scot din fire pe un om hot[r`t =i rece; cum n-ar ]mb[ta pe un om f[r[ voin\[ ca d`nsul?

De unde s[ia el puterea de a se]mpotrivi? De nic[ieri. Pe c`nd, din ochii negri pleca\i c[tre d`nsul, ia puterea de a cuprinde]n m`inile sale m`na arz[toare a Sofiei =i de a o acoperi cu s[rut[ri p[tima=e.

Sofia]=i las[capul pe um[rul lui, apoi deodat[se zbate ca s[-=i scape m`na... }n u=a deschis[ de perete st[ nemi=cat[ Elena. E a=a de alb[... iar cuta dintre spr`ncene at`t de ad`nc[...

*

Nu i s-a]nt`mplat niciodat[ cititorului s[ r[stoarne ]n salon o tav[, ori s[ scape un cuv`nt necuviincios; =i pentru o astfel de gre=eal[mic[nu s-a zb[tut p`n[ la ziu[ mu=c`ndu-=i m`inile de necaz =i de ru=ine? I s-a ]nt`mplat?

Atunci o s[ ]n\eleag[chinul casierului din noaptea aceea; o s[ ]n\eleag[de ce stinge =i aprinde de zece ori lampa, f[r[izb`nda de a goni din minte dureroasa scen[pe care n-are s-o uite niciodat[. A! =i cu ce asprime se judec[: “Nebun, netrebnic”; nu sunt cuvinte aspre pe care s[nu =i le adreseze; c[i-a fost destul o clip[s[vad[pe Elena]n pragul u=ii, pentru ca s[se dezmeticeasc[din be\ia produs[de farmecele Sofiei. Acum se mir[cum n-a murit de ru=ine! Cum o s[-l

judece Elena? Ce neadev[ruri neru=inate o s[socoteasc[ea dest[i-nuirile despre nenorocirile lui trecute =i despre firea lui?

Nu e de nici un folos s[rup[nasturii c[m[=ii care i se pare c[-l str`nge la g`t, c[de pe inim[nu piere greul clipelor c`t a mai stat acolo dup[ surpindere. Inima r[m`ne grea de ru=ine =i strivit[de r[ceala privirii, m`inii =i glasului Elenei la desp[r\ire.

Nu! n-a putut fi dec`t nebun; nu e alt[ l[murire; c[ci iat[: asta e Sofia =i asta Elena. Despre cea dint`i =tie bine c[e o femeie pierdut[, iar despre a doua nu e el]ncredin\at prin el]nsu=i c[e cea mai bun[, cea mai harnic[=i cea mai cinstit[femeie din c`te =i-a putut ]nchipui? Nu =tie c`t a suferit de nedreapta]nvinuire a lumii? N-o cunoa=te de at`ta timp; =i ]n vremea asta nu i-a ]ngrijit d`nsa de copil ca o mam[? Nu era d`nsa ]ntruparea visului visat at`\ia ani]n vremea c`nd tr[ia singur? O femeie bun[, care s[-l ]nt`mpine cu o vorb[bun[ ]n pragul u=ii, c[reia s[-i plac[ce-i place lui: lini=tea =i odihna casei; s[urasc[ce ur[=te el: dezbinarea =i du=m[nia zgomotoas[a lumii? P`n[ mai ieri nu-=i f[cea el cu mul\umire =i cu bucurie planul de petrecere a s[rb[torilor numai cu d`nsa, femeie bl`nd[ =i iubitoare de copil? +i-acum s-au dus toate!... A pierdut prietenia femeii cu glas m`ng`ietor, cu ochi m`ng`ietori, cu fruntea... Ah! fruntea ei =i cuta ad`nc[dintre spr`ncene...

+i iat[c[acum, cu prilejul mustr[rilor,]=i d[seama de c`t loc i-a cuprins ]n inim[ prietena nepre\uit[, care p`n[ieri]i zicea bl`nd: “M`ine, cu bine”, =i care ast[-sear[, rece, i-a zis: “Adio!”

Lini=tea de afar[, care alt[dat[ ]i pl[cea at`t de mult, acum ]l sup[r[, ]l chinuie=te; parc[ o fiin\[ vie ar face-o cu tot dinadinsul, ca s[ nu-i poat[ pieri lui din minte nici at`t din g`ndurile care-l dor.

Numai cu sutimile num[rului de pa=i f[cu\i]ntre sob[=i fereastr[s-ar putea socoti de c`te ori i s-au ]ntors ]n minte acelea=i =i acelea=i g`nduri, p`n[ c`nd zgomotul unei tr[suri, oprit[peste drum, vine s[-l trezeasc[. Ridic[perdeaua... Afar[se]ng`n[ ziua cu noaptea =i ninge... De at`ta veghe abia poate vedea, ca prin vis, o tr[sur[, un birjar care potrive=te un cuf[r pe capr[, o femeie care se urc[. Las[per-

deaua... }i cade sub m`n[ un petic de h`rtie pe care-l mototole=te, nu pentru c[a v[zut pe Sofia plec`nd, ci pentru c[ =i-a adus aminte c[ va trebui s[ ias[ din cas[, c[ n-are dec`t o singur[ie=ire =i c[o s[fie silit s[treac[pe sub ferestrele Elenei. Se mai poate aceasta de acum]ncolo? Nu! Dar mai bine ar muri dec`t s[ mai dea ochii cu d`nsa. Nu se mai poate! +i,]ntr-o clip[de nesocotin\[,]=i ia hot[r`rea de a se muta.

*

Cu mult mai tare dec`t d`nsul e Elena, cu toate c[ei nu i-a trebuit o astfel de]nt`mplare pentru a-=i da seama de dragostea ei pentru casier.

S[iube=ti pentru]nt`ia dat[ ]ntr-o via\[ de treizeci de ani — =i nu din orbirea patimii, ci din ]ncredin\area socotit[ c[ dintre to\i oamenii acesta este cel mai vrednic de iubirea ta; s[ fii at`t de dezlegat[de lume,]nc`t s[ n-ai pe nimeni c[ruia s[ te dest[inuie=ti; s[-\i faci o s[rb[toare din g`ndul c[odat[=i odat[poate]\i va sosi ziua fericit[a m[rturisirilor... =i apoi s[surprinzi pe acela]n numele c[ruia te]nchini d`nd alteia semnele iubirii la care n[zuiai]n t[cere!...

O alta s-ar fi tr[dat m[car printr-un gest. Elena]ns[e at`t de st[p`n[pe sine! Lini=tit[s-a ar[tat fa\[de ei, lini=tit[mai apoi fa\[de sor[-sa]n scena de explica\ie, din care a ie=it hot[r`rea Sofiei de a pleca; iar mai t`rziu,]n odaia de culcare, Elena n-a umblat cu neast`mp[r, nu s-a zb[tut cu disperare p`n[la ziu[, ca fostul ei prieten.

Numai cine ar fi citit dincolo de lini=tea ei ar fi putut ghici, din patima cu care a]mbr[\i=at copilul la plecare, ce gol dureros avea]n inim[. +tia ea bine c[-l]mbr[\i=a pentru cea din urm[oar[,]n\elesese deslu=it c[vinovatul nu va mai da ochii cu d`nsa.

*

“Ei! lume nou[!... lume nou[!...”

E strig[tul cu care casierul e]nt`mpinat la intrarea sa ]n localul clubului civililor. Vin to\i s[-i str`ng[m`na, c[e singurul om din tot

ora=ul]mpotriva c[ruia nu au nimic r[u de spus, =i nu e unul care s[fi mers cu vreo treab[la casierie =i s[nu fi r[mas mul\umit de graba =i de bun[voin\a casierului pentru a-l sluji. Un singur lucru se spunea p`n[acum, anume c[prea era retras de lume, prea era ursuz; =i iat[c[face ruptoarea, vine la club. +i vine din toate p[r\ile acela=i strig[t:

“Ei! lume nou[!... lume nou[!...”

Dac[ar =ti ei c[din hot[r`rea lui de a veni la club nu se cuvine nici o parte dorin\ei de a se ]mprieteni cu d`n=ii!

De trei zile de c`nd s-a mutat de peste drum de Elena nu mai are ast`mp[r, nu-=i mai g[se=te loc. +i parc[ ]ntr-adins afar[e o vreme nesuferit[, o lapovi\[care-l omoar[. C[, dac[ar fi frumos, ie=ind de la slujb[s-ar duce s[se plimbe pe =oseaua m[n[stirii p`n[ la vremea mesei =i dup[-mas[; dar a=a, e silit s[ vie acas[. Cas[ friguroas[, lucrurile r[u a=ezate. }l sup[r[ silin\ele servitoarei de a le a=eza pe placul lui; ]l nec[je=te p`n[=i copilul. N-a fost ast[-sear[de o asprime ce nu =i-o =tia, c`nd i-a cerut iar s[-l duc[la Coca-mic[?

Nu de dragul celor ce g[se=te acolo, ci de dorin\a de a fugi de el]nsu=i a venit la club, iar acum se mir[de ce a f[cut-o.

Ce-i pas[lui de opiniile politice ale domnului Dinc[Mic=uneanu, care (chiorul printre orbi) explic[ ]ntr-un col\ onorabililor Petric[Marinescu, Ioni\[B. Matei =i Nicolae Posic c[“astea... taxiele, care asta... vin de se pun pe popor, fac, m[-n\elegi?... cum s[zic?... stai c[-\i spun acum”...

Ori ce-i pas[dac[completul tribunalului joac[*ferber* cu un b[ie\a=, fecior de bani-gata (pe socoteala [stuia din urm[)?...

+i ce-i mai pas[, iar, dac[ ]n celalt col\, vreo c`\iva al\i stimabili se ]ntreab[ cu ]ngrijire ce catastrof[ politic[ sau economic[ se preg[te=te, de vreme ce Nicu Racu s-a hot[r`t s[consume o cafea turceasc[cu rom?

Iat[dar cu ce a schimbat, dintr-o nebunie, lini=tita lui fericire: cu o sindrofie de str[ini nep[s[tori. Ce poate avea el cu d`n=ii]n afar[de treburile casieriei? +i fiindc[nu-i mai place casa lui (c[nu-i mai

place), trebuie s[ ]nceap[iar traiul de c`ine h`rbar, ca]n vremea de care-=i aduce aminte cu groaz[.

— Ei! lume nou[.

E prefectul care, intr`nd, d[cu ochii de casier.

— Ce mai faci? }n sf`r=it, te-ai hot[r`t s[ne faci onoarea... Ei! ce bine]mi pare! +tii s[faci ceva?... Ce =tii? Pan\arol[=tii?

+tie. +i asta]i aduce aminte vremea]n care a]nv[\at-o: sindrofiile fostei lui so\ii.

Prefectul interpeleaz[pe al\i tovar[=i:

— Antonescule, faci o pan\arol[?

Antonescu asta a=tepta:

— Doctore Fana, faci o pan\arol[?

+i]ncep s[joace pan\arola. Dar g`ndul lui nu e acolo, ci la prietena pierdut[. +i pierdut[ pentru c`t? Pentru o lun[, pentru un an? Nu, pentru totdeauna. C[ci acum s-ar putea s[mai dea ochii cu d`nsa? Adic[s-ar mai putea?...

Se cere trefl[, el joac[pic[.

— Unde \i-e g`ndul, casierule?]l]ntreab[intim prefectul.

Unde s[-i fie? Aici. +i ca s[dea =i el o explica\ie, spune c[nu e obi=nuit cu aceste c[r\i. }n clipa aceea se g`ndea c`t de aspru fusese cu copilul.

Partida urmeaz[din ce]n ce mai]ncordat[pentru ceilal\i. Numai el nu se poate \ine de d`nsa.

Se cere cup[, el taie cu trefl[.

— A! pardon, am cup[.

— Ei! zice prefectul, ce s[ne mir[m noi? Parc[nu =tim?

Ceilal\i z`mbesc, fac haz. Casierul se ap[r[:

— M[doare capul foarte r[u.

— Ei a=! nu mai spune. +tim noi unde te g`nde=ti. Parc[ noi tr[im sub p[m`nt ca dumneata?

La sf`r=itul partidei, casierul se folose=te de prilejul c[ la masa completului tribunalului se iscase o ceart[, ]n care se amestec[ toat[ lumea, se d[ pe l`ng[prefect:

— V[rog s[m[ierta\i. M[doare grozav capul. Nu mai pot urma jocul.

+i iese.

Iat[-l acum cu ce du=m[nie love=te pietrele cu bastonul,]nchipuindu-=i c[ar lovi pe prefect pentru cuvintele lui. +i ceilal\i f[ceau haz, tic[lo=ii! Adic[de ce tic[lo=i? Nicidecum? Tic[los e el, c[ruia nu-i mai r[m`ne nici putin\a de a face s[ ]nceteze b`rfelile lumii, c[desigur to\i or fi b`rfind. +i acum desp[r\irea lor, care n-o s[ ]nt`rzie de a fi aflat[, o s[le fie o dovad[mai mult... da, o dovad[mai mult.

*

Tat[-s[u e dus la casierie, slujnica spal[ ]n cuhnie, =i el st[singurel la fereastr[, privind fulgii de z[pad[care se cern]nceti=or de sus.

Nu mai pricepe nimic. De patru zile nu mai merge la Coca-mic[. Dar de ce? Parc[Coca-mic[nu e bun[? Ba e bun[... Tat[-s[u e sup[rat mereu. Asear[l-a]mpins =i a ie=it tr`ntind u=a; pe urm[ noaptea t`rziu era]mbr[cat, cu p[l[ria]n cap;]n genunchi l`ng[ pat ]i s[ruta m`na... Adic[de ce s-a mutat de l`ng[ Coca-mic[?... acolo era peste drum... se ducea numaidec`t... dar aicea e departe... departe... parc[el nu =tie unde e?...

E a=a de trist lucru seriozitatea unui copil!

Vr[biile care ciripesc l`ng[ geam nu-l mai distreaz[ ca de obicei. Cu coatele rezemate de pervazul ferestrei =i cu capul ]n m`ini st[=i-=i face]n creiera=ul lui socoteli de om mare, de cum ar merge la Coca-mic[: drept, drept]nainte p`n[ la c`rciuma lui “Nitulae”; pe urm[la st`nga =i pe urm[iar drept =i pe urm[e un plop mare; [la e plopul de la Coca-mic[. Dar Maria nu vrea s[-l duc[... i-a spus tata s[nu-l duc[, =i paltonul e]n dulap, =i dulapul nu poate s[-l descuie.

Atunci, jum[tate cu judecat[, jum[tate f[r[judecat[, copilul iese bini=or din cas[=i o porne=te f[r[palton =i f[r[p[l[rie. }nt`i merge]ncet; apoi]ncepe s[alerge, parc[l-ar goni cineva.

Elena, care era la fereastr[, c`nd]l vede d[un \ip[t =i-i iese]nainte speriat[.

— Cum ai venit?

— Sin...gur, abia poate el r[spunde g`f`ind.

Ea]l ia]n bra\e,]l duce]n cas[ca]n ziua dint`i, vesel[c[-l vede,]ngrijat[c[a venit numai a=a.

“Doamne! de n-ar r[ci!” +i]l]mbrac[ ]n =alul ei,]l apropie de sob[, pe c`nd el ]i spune pe ne]ntrebate toate c`te le =tie =i din care Elena simte =i]n\elege toat[ru=inea =i c[in\a casierului. Apoi, re]ncep am`ndoi lec\ia ]ntrerupt[ de patru zile, parc[ nu s-ar fi ]nt`mplat nimic.

Sunt pl`nsete c`nd,]nainte de cinci ceasuri, vrea s[-l trimit[acas[. Dar e a=a de]n\elept! C`nd Elena ]i spune c[, dac[ o iube=te, s[ plece acas[, copilul ]=i curm[ deodat[ pl`nsul, se las[s[-l]mbrace cu hainele aduse de slujnic[=i pleac[.

Nu-l a=teapt[mustr[ri acas[; dimpotriv[, tat[-s[u]l cuprinde]n bra\e,]l s[rut[,]l dezmiard[, privindu-l cercet[tor, parc[ar vrea s[vaz[pe d`nsul urmele m`ng`ierilor Elenei, =i-l ]ntreab[ iar; dar ce poate s[-i spuie copilul? Un om mare, trimis acolo, nu i-ar fi putut aduce r[spuns deslu=it de ce g`nde=te Elena despre d`nsul...

*

+tiuta =i str[vechea comedie, care \ine de c`nd lumea =i c`t lumea o s[\ie... Au jucat-o mii =i mii de neamuri]nainte; =i]mp[ra\ii c`rmuitori de lumi ]n palaturi =i robii nemernici ]n lan\uri, =i ]n\elep\ii, =i nerozii, dar farmecul nu i l-au secat; a mai r[mas c`tva =i pentru bietul casier, care de c`teva zile ]=i aduce singur copilul p`n[aproape de casa Cochii-mici.

E dureroas[=i ridicol[tot]ntr-o vreme iubirea unui om]n toat[firea, care a alergat azi ora=ul]ntreg ca s[g[seasc[vreo c`teva mic=unele degerate, pe care le trimite prin copil st[p`nei g`ndurilor lui...

*

Elena iese]ns[=i, pentru a duce copilul acas[. Nu sunt]nc[nici cinci ceasuri... Casierul nu s-a]ntors, iar uli\ele sunt pustii... afar[e]nserat, n-are cine s-o vad[.

Dar dup[ce a dus copilul p`n[ la u=[, c`nd se]ntoarce =i vrea s[ias[din curte, se g[se=te fa\[ ]n fa\[cu un om, care a urm[rit-o =i acum o opre=te:

— Ah! iart[-m[, iart[-m[!... Am fost un tic[los... un tic[los... Iart[-m[...

Ea se d[ ]napoi spre u=[...

Elena e]ntr-un je\, cu m`na st`ng[peste ochi, cu m`na dreapt[ ]n m`inile casierului, care st[ ]n spatele je\ului aplecat]ntr-o atitudine de umilin\[... =i nu]ndr[zne=te s[-i s[rute m`na.

CUPRINS

DIN CARNETUL UNUI JUDEC{TOR

Grea meserie e aceea de judec[tor pentru unul care pricepe]nsemn[tatea misiunii lui =i pe care-l intereseaz[direc\ia mersului st[rilor suflete=ti ale oamenilor.

Are un judec[tor dou[feluri de lucr[ri de f[cut: unele, ca s[ ]ntrebuin\eze termenul tehnic, scornit probabil]n b[taie de joc, *gra\ioase*, pe care le]ndepline=te]n camera de chibzuire,]n lipsa p[r\ilor; =i altele *conten\ioase*, procesele.

Cele dint`i sunt de o banalitate, de-o sec[ciune ce nu se poate pricepe p`n[nu \i-ai f[cut creierul cenu=[lucr`nd la ele. Autentific[rile de acte de v`nzare, de]mprumut, de]nchiriere, de tov[r[=ie, chem[ri]n judecat[, conturi de epitropii, procese-verbale de ale primarilor, subprefec\ilor, port[reilor — toate scrise]ntr-un stil gre\os, impersonal, mort =i ne]nsemnat ca o para =tears[. Oric`t le-ai stoarce, nu po\i scoate din ele un dram de judecat[general[.

Al doilea fel de lucr[ri sunt procesele. Acestea nu sunt lipsite de interes, dar au o dureroas[ ]nr`urire asupra firii judec[torului.

Vecini care se m[n`nc[ ]ntre d`n=ii pentru un deget de p[m`nt, tovar[=i care se ]n=eal[ unul pe altul, rude care duc ani ]ntregi judecat[ cheltuind o mie ca s[ c`=tige o sut[, fra\i care, m[car c[au tr[it al[turi,]=i contest[fr[\ia, zilnica defilare a unor oameni care vin ur`\i\i, cu venele g`tului umflate de grija pierderii sau c`=tigului unui lucru adeseori ne]nsemnat, g`ndul c[nici acolo acas[nu poate unul s[ias[pe prispa casei lui, f[r[ca s[nu aduc[ ]n t`mplele celuilalt un v`rtej de s`nge clocotitor, toate astea s[desc]ncet]n sufletul judec[torului

un dispre\ =i un dezgust de oameni, care-l pot duce la o des[v`r=it[mizantropie.

+i apoi, de c`te ori simte bine c[ dreptatea nu e de partea celui care totu=i trebuie s[ c`=tige procesul?

+tie bine c[unul c[ruia i s-a luat pe nedrept p[m`ntul de c[tre un altul nici n-are, nici nu-i vine s[ dea unui avocat c`t i se cuvine; c[d-aia mai totdeauna vine]nso\it de un avocat slab; c[, dimpotriv[,]mpilatorul — f[c`ndu-=i socoteala c[, chiar de-ar da jum[tate din lucrul luat pe nedrept, tot r[m`ne]n c`=tig cu cealalt[jum[tate — vine cu un avocat bun, talentat, cunosc[tor profund al codului, al tuturor piedicilor =i curselor, de care-=i fere=te cu grij[clientul =i pe care le]ntinde cu m[iestrie]n]ntuneric sub pa=ii protivnicului.

C`te inechit[\i strig[toare e silit judec[torul s[ s[v`r=easc[pentru respectarea legii =i de c`te ori r[m`ne cu inima strivit[de pasul greoi al principiului triumf[tor!

R[sfoiesc un carnet]n care treceam note aproape zilnice,]n vremea c`nd eram judec[tor.

Ici =i colea siluete =i mutre de]mpricina\i; c`teva depozi\ii hazlii de martori; cr`mpeie de procese-verbale: “repezindu-se la el cu for\[major[ ]l insult[de mama sa Sevasti\a, rom`n[, major[, domiciliat[ ]n aceea=i comun[“.

}ncolo, reflec\ii aspre. Dar adev[rate la adresa avoca\ilor =i g`nduri de o amar[mizantropie.

Abia urm[toarele c`teva buc[\ele interesante:

*

Substitut la Pite=ti. Un \[ran b[tr`n, care umbl[ ]n c`rje, intr[ ]n cancelarie tainic,]nchide u=a bini=or, uit`ndu-se]mprejur, se apropie =i sprijinindu-se de mas[,]ntreab[ ]ncet =i serios:

— Ce s-a f[cut, taic[, cu jalba mea?

— Care jalb[?

— Jalba mea, cu [la d[mi-a fermecat picioarele, d[mi le-a betejit.

— Care [la?

— Ce, nu =tii? Aaa! st[i s[-\i spui.

+i]ncepe s[istoriseasc[, cu intona\ii conving[toare.

— Ghinisem la t`rg — acu la Cr[ciun se-mpline=te anu — s[ t`rguiesc c`te ceva =i s[ m[-nt`lnesc cu gineri-miu, c[am un ginere la Valea Corbului, colea. A=a, m[-nt`lnesc eu cu gineri-miu, vorghim noi ce vorghim, bem noi ce bem, ne t`rguim noi ni=te alea, de! ca rum`nu care ghine la t`rg, c[mai mult d-aia ghinisem, =i la urm[ne desp[r\im p[colea, p`n' dreptu caz[rmii. Plec eu. C`nd s[ies din ora=, taman amurgea a=a, =i era un ger de mama focului =i-o spr`ncean[ ro=ie ]ncolo peste dealuri, =i eram ni\el cam b[ut... A=a, m[ pomenesc cu un [la mic, zice: “Ia-m[ =i p[ mine ]n c[ru\[ p`n[mai]ncolo, m[neic[“; un [la mic, =i unde tremura d[frig d[era rebegit, c[era un ger, maica ta, Doamne!... +i nu era rum`n, era alt[ na\ie, c[ vorghea alt[ limb[. +i-l urc, taic[, ]n c[ru\[. Acu, eu nu =tiu cum am f[cut, c-am adormit =i c`nd m-am trezit mai]ncolo, ce s[v[z, vericule? era plecat peste picioarele mele =i mi le desc`nta, mi le fermeca ]n limba lui, c[ nu era rum`n, era alt[na\ie, c[vorghea alt[limb[. Eu dac[am v[zut a=a, mi-am f[cut cruce, =i el s-a dat jos pe la spatele c[ru\ei. Era lumin[ca ziua =i l-am v[zut cum se ducea pe z[pad[,]ncolo, p`n[ a intrat ]n p[dure. C`nd am ajuns acas[dinspre ziu[=i-am dat s[m[dau jos din c[ru\[, pace; nu puteam =i nu puteam. M-a dat jos nevasta cu un alt rum`n. Pas[mite el ]mi betejise picioarele. +i s[ zici c-a dat cu paru ori cu ceva, a=i! cu vorba, numai cu vorba; =i nu era rum`n, era alt[na\ie, c[vorghea alt[limb[. +i m-a]nv[\at un con\iliu de la noi ca s[-l dau]n judecat[=i mi-a f[cut =i o \`r' de jalb[aici =i zicea c[-mi ghine cetate.

— Du-te acas[, mo=ule, c[s-a pornit cita\ia, o s-o prime=ti.

— A=a? S[tr[ie=ti, taic[, m[duc.

Pleac[foarte vesel, s[lt`ndu-=i zeghea pe umeri.

Afar[la u=[r`de =i spune aprodului:

— H]-h]!]mi vine cetate. Mi-a spus domnu pricoror. M[duc. +i vezi, nu era rum`n, era alt[na\ie.

*

Tat[l e dat afar[din cancelaria procurorului, unde r[m`ne numai fii-sa, ca s[ istoriseasc[ cum s-a ]nt`mplat faptul.

E foarte frumoas[, pl`nge =i spune:

— Eram cu ghitele la c`mp, c`nd m[pomenesc c[ghine =i intr[ ]n vorb[cu mine; dup[ce mai st[ce mai st[, v[z c[bag[de=tele]n gur[=i =uier[o dat[. Eu zic: “Ce faci, m[Voicule? de ce =uieri?...” +i numai m[pomenesc c[ies din p[dure al\i doi fl[c[i tot din sat de la noi =i vin =i pun m`na pe mine =i m[ ia =i m[ t`r[=te]n p[dure tocmai la ulmul lui Nichita... M-am zb[tut eu... am \ipat... am dat s[mu=c, da’ pe urm[nu mai =tiu, c[dac[m-am trezit, =edea l`ng[mine... Tocmai pe urm[am v[zut eu...

E trecut[ ]n odaia de al[turi unde o examineaz[doctorul, al c[rui glas se aude dict`nd grefierului: “... Coruncule mirtiforme... urme de violen\[ pe p[r\ile externe... externe, nu interne ...v`n[t[i provenite prin lovire...”

— Fapt recent petrecut ieri, zice doctorul intr`nd.

Procurorul, care s-a plimbat de-a lungul od[ii, porunce=te aprodului s[aduc[pe inculpat. E un fl[c[u voinic, brun, cu gene lungi, cu ochi sclipitori. Cum intr[e]nh[\at de piept de procurorul care-l suce=te,]l zguduie,]l r[suce=te =i-i strig[:

— Cum ai f[cut, t`lharule, s[necinste=ti fata? hai?

Fl[c[ul se pierde; dar c`nd]l las[din zguduit, se reculege.

— Cu voia ei, domnule procuror; nu m[omor`\i... z[u! cu voia ei. S[nu mai apuc s[calc iarb[verde.

— Cum cu voia ei, t`lharule?

— Cu voia ei. Ea m-a chemat. A trimis p-o var[a ei de mi-a spus c[m-a=teapt[la marginea p[durii; =i dac-am v[zut, m-am dus =i am g[sit-o. +i a=a e, dar cu voia ei, nu cu sila, cu voia ei.

— Dar v`n[t[ile de pe trup tot cu voia ei le-ai f[cut, m[i t`lharule?

— Alea tat-su i le-a f[cut, tat-su =i frati-su al ei. A b[tut-o de ziceam c-o omoar[. A sc[pat-o maica. I-a dus =i rachiu s-o trag[m[-sa c[ziceam c[moare.

Fata e adus[=i confruntat[.

— Ia auzi, f[, ce zice [sta, cu voia ta.

— Minte! minte! care cu voia mea? Minte!

— Min\ eu, f[Ilinco?

— Min\i! Min\i!

— F[Ilinco, g`nde=te-te ce faci. M[bagi la pu=c[rie =i e mai mare p[catu. D[frica lui tat-su spune a=a, domnule procuror, c[ ]i e fric[. Da’ nu-\i mai fie fric[, f[, c[aici suntem naintea domnului procuror =i n-are ce-\i face...

— Cu sila! Min\i! repet[fata, neridic`nd ochii.

Parc[e o fiar[=i totu=i frumoas[foc.

— Min\, ai? n-ai trimis tu p[Sanda, p[var’ta s[m[cheme, f[? Nu mi-ai dat tu =tergaru [sta? D[la cine e =tergaru [sta? D[la cine ai tu inelul [la din de=t, ai? Nu \i l-am dat eu?

Fata se d[ ]napoi l`ng[fereastr[.

— Nu veni=i tu numai cu mine la Dr[gaic[de la t`rg de la Dragoslavele, singuri am`ndoi]n po=talion, =i nu ne-am iubit? Spune, f[, c[-\i faci p[cat, =i m[bagi]n pu=c[rie pe degeaba, spune, de!...

— M...m...min\i!

— Astea \i-a fost vorbele? Astea \i-a fost f[g[duielile? +i]nc[mi te mai jurai l`ng[crucea din valea Velina=ului...

Fata s-a]nvelit]n perdeaua ferestrei =i pl`nge, pl`nge cu hohote:

— Voicule, m[omoar[taica... V...Voicule, m[omoar[taica.

*

Inculpatul e dat]n judecat[pentru c[a b[tut crunt pe o femeie, care voia s[-i duc[la oborul de gloab[vitele prinse]n holdele ei.

“... Fractura cubitusului =i radiusului m`inii drepte... dou[luni de incapacitate de lucru...” zice certificatul medical.

Martore de fapt: muma, cumnata =i o var[a inculpatului, femei care au s[rit]mpreun[cu d`nsul s[scape vitele.

La]nf[\i=area trecut[s-au ascultat f[r[jur[m`nt mama =i cumnata. Au r[spuns c[nu =tiu nimic. Azi e de ascultat vara.

}nainte de a fi adus[martora, se]ntreab[inculpatul. R[spunde cu

t[rie c[nu e adev[rat, “nu =tie la sufletul lui”; pe reclamant[trebuie s-o fi b[tut b[rbatu-s[u, care se]mbat[ ]n toate zilele =i acum arunc[vina pe el, fiindc[se g[sesc]n prigonire pentru un pogon de p[m`nt =i ca s[-=i scape pe b[rbatu-s[u.

Avocatul inculpatului face semne de aprobare din cap. E foarte mul\umit de r[spunsul clientului s[u.

Vine martora.

E galben[, se code=te, \ine crucea numai cu v`rful degetelor, ]ng`n[jur[m`ntul cu gura jum[tate; se]nchin[pe dos, de jos]n sus.

Judec[torul c[tre martor[:

— Ia seama! Ai jurat pe sf`nta cruce, ]naintea lui Dumnezeu, care vede =i =tie toate, c[ ai s[ spui numai adev[rul. Legea te pedepse=te dac[ s-o dovedi c-ai jurat str`mb, dar]nainte de lege s[te g`nde=ti la Dumnezeu, care nu doarme =i care te love=te c`nd cu g`ndul nu g`nde=ti,]n ce \i-e mai drag. Dac[vei spune minciuni =i \i s-o]nt`mpla pe urm[ vro urgie, degeaba o s[ te ]nchini, degeaba o s[ te boce=ti. S[-\i aduci aminte de jur[m`ntul de ast[zi!

}n vremea asta inculpatul se suce=te de colo p`n[ colo, parc[ l-ar lua cu frig, ]=i str`nge mereu cojocul la s`n. }ntrerupe pe judec[tor:

— Stai! a min\it maica =i cumnat[-mea Manda. Eu am b[tut-o (c[tre var[-sa care =i-a pierdut cu des[v`r=ire cump[tul): spune drept, Zino! Cum ne-am dus s[ lu[m ghitele... cum a dat s[ ne opreasc[... cum am loghit-o, cum am pisat-o... (]=i str`nge cojocul la s`n)... spune drept... spune tot...

Se opre=te, se uit[ru=inat]n dreapta =i]n st`nga la lumea din sal[, pe urm[las[capul]n jos =i, r[sucindu-=i c[ciula, zice simplu:

— }mi sunt acas[am`ndoi copila=ii bolnavi de anghin[ ]n g`t.

*

La Curtea cu jura\i.

Tudose Petre =i Marin Petre, am`ndoi fl[c[iandri, unul de 19, celalt de 17 ani, au omor`t pe Lixandru Anghelina V[duva.

E obicei la \ar[ca]n noaptea Mo=-ajunului b[ie\ii s[se adune la

unul dintre d`n=ii =i s[ vegheze p`n[spre ziu[, c`nd pleac[ cu colinde\ele. Fiecare d[ gazdei un ban de zece, pentru b[utur[ =i pentru gazul ce se arde. Se cheam[ *banul de lumin[*. S-au adunat de r`ndul [sta la Lixandru. Tudose =i Marin i-au cerut s[le mai dea ceva de b[utur[, dar Lixandru s-a]mpotrivit, v[z`ndu-i cam trecu\i. Ceart[; b[taie. Dac[ nu l-ar fi lovit de la ]nceput cu ciomegele ]n cap, Lixandru ar fi putut da cu am`ndoi de-a azv`rlita. Era cel mai voinic fl[c[u din sat. Doctorul se mir[ ]n *visum et repertum* cum a mai putut tr[i cu toate oasele capului fracturate =i cu a=a meningit[traumatic[.

Am`ndoi acuza\ii, albi\i la fa\[ de cele trei luni de preven\ie, stau n[t`ngi, buim[ci\i de privirile]ndreptate c[tre d`n=ii; nu =tiu unde s[-=i \ie m`inile. }nd[r[tul lor, Tinca, mama lor, pl`ng`nd cu m`na peste gur[.

Dincolo, partea civil[, mama mortului. E cu p[rul zb`rlit, cu privirea rea =i r[t[cit[.

Pre=edintele, adres`ndu-se ei:

— Dumneata e=ti Anghelina V[duva, mama mortului?

— Eu.

— Te constitui partea civil[? Cu c`t?

Anghelina se uit[de jur-]mprejur. N-a priceput.

— N-auzi? cu c`t te constitui partea civil[?

— Ce e aia?

— C`te parale ceri?

Anghelina vorbe=te repede, cu vr[jm[=ie =i cu disperare:

— Ce? bani? S[mi-l pl[teasc[pe Lixandru al meu]n bani? Ce s[fac cu ei? N-am ce face cu ei; c[at`ta am avut, pe Lixandru, =i mi l-au m`ncat c`inii [=tia; c[ uite a=a i se scurgeau creiera=ii lui pe nas =i nu mai =tia s[ zic[ nici “maic[“; numai ar[ta cu m`na la cap... N-am ce face cu banii, da’ s[mi-i b[ga\i]n p[m`nt, unde mi s-a dus Lixandru meu, s[ ias[ d-acolo c`nd o ie=i Lixandru meu...

}ntorc`ndu-se c[tre acuza\i, vede pe Tinca, mama lor, care pl`nge]n t[cere.

Anghelina]=i trece m`na peste ochi, schimb[tonul =i cu o voce groas[=i duioas[:

— Or mai bine nu, c[dec`t s[p[timeasc[=i m[-sa lor ce p[timesc eu...

}=i acoper[fa\a cu m`inile =i cu un strig[t de sf`=ietoare dezn[dejde:

— Aaah! Tinco! +i drag mi-era s[am =i eu fl[c[u la coas[.

CUPRINS

UN OM

Sc``r\! Se deschide poarta =i intr[, cine? A! minunat!]n sf`r=it, o s[ pot afla cine e figura asta nou[ pe care o v[d de vreo c`t[va vreme]n ora=. De la poart[p`n[ la chio=cul ]n care stau e o bucat[ bun[. Vine ]ncet, cu pa=i m[run\i, cu ghiozdanul la subsuoar[, f[c`ndu-=i v`nt cu p[l[ria =i oprindu-se din c`nd]n c`nd ca s[ admire florile. E ]mbr[cat curat =i cuviincios, dar nu-l po\i privi f[r[ s[-\i vie s[ z`mbe=ti, pentru c[e o nepotrivire nespus de hazlie]ntre mic=orimea lui, figura lui grav[— p[r alb =i cre\ cu c[rare la mijloc, barbi=on =i must[\i ca z[pada, mutr[de ambasador — =i umblatul pe jos cu un cogeamite ghiozdan la subsuoar[.

M-a v[zut. Se opre=te]n pragul chio=cului.

— Salut cu respect. Ave\i de pl[tit dou[trimestre: ianuarie =i aprilie.

— ?...

— Eu sunt agent de percep\ie. Nu v-a= sup[ra, dar m[sile=te perceptorul.

— +i c`t e de plat[?

— Optzeci =i patru de lei.

}=i pune p[l[ria pe scaun, iar pe mas[ghiozdanul c`t toate zilele, pe care-l deschide ca s[ caute condica de recipise =i caut[, caut[ desf[c`nd una c`te una h`rtiile. }n sf`r=it, a g[sit-o.

— M[rog, nu s-ar putea s[pl[tesc numai un trimestru?

— Cum s[nu! S[v[scot chitan\a pentru un trimestru?

— Da.

}l poftesc pe scaun =i-i]ntind c[limara. El st[,]=i pune ochelarii,

care-i des[v`r=esc ]nf[\i=area de diplomat b[tr`n; =i]ncepe s[scrie tacticos, aplec`nd capul c`nd la dreapta, c`nd la st`nga.

Grozav a= vrea s[=tiu cine e omul [sta. Chem servitoarea.

— Na, trimite s[schimbe h`rtia asta =i, p`n[s-o]ntoarce, s[ne aduci dou[dulce\uri.

B[tr`nul ridic[ ochii de pe condic[ =i mi-arunc[ o privire plin[ de recuno=tin\[; apoi, dup[ ce a sf`r=it de scris recipisa,]n josul c[reia =i-a pus isc[litura complicat[cu fel de fel de rotocoale =i de puncte,]ncepe s[-=i fac[v`nt cu p[l[ria, uit`ndu-se de jur]mprejur.

— Rai ave\i aici, nu altceva.

Apoi dup[o lung[t[cere:

— Frumos or[=el.

— Dumneata nu e=ti d-aici?

— Nu. Eu sunt bucure=tean.

— P[i cum de-ai ajuns aici agent de percep\ie?

— P[catele omului — altfel ce-o s[zic? —, dar n-am cuvinte s[mul\umesc =i pentru buc[\ica asta de p`ine.

— E=ti]nsurat?

Suspin[ad`nc.

— Da.

— Copii ai?

— Nu, am avut.

Dup[o lung[pauz[,]n care vreme =i-a luat dulcea\a, descoperind c[printre celelalte h`rtii de slujb[ care-i umflau ghiozdanul era =i o gazet[ ]n care era ]nvelit[ o c[ma=[ curat[ =i scrobit[, am ]n\eles c[ fac r[u cerc`nd s[-l silesc la dest[inuiri. Dar el =i-a pus paharul jos =i a]nceput]ncet, simplu, f[r[umbr[de emo\iune]n glas ori]n mi=c[ri:

— Eu n-am fost totdeauna a=a cum sunt azi. Am fost negustor. Pr[v[lie ca a mea n-avea dec`t Stancu Becheanu =i cu mine. }mi mergea bine; dar mi s-a ]nt`mplat de mi-a murit b[iatul de tifos... b[iat mare, =aisprezece ani, voinic, premiul]nt`i p`n[-ntr-a cincea gimnazial[. M-am]mboln[vit =i eu tot de tifos, boal[grea, mai eram =i cu inima fript[... Am sc[pat, dar nu mai mergea, am r[mas cu o sl[biciune

la cap... Negustoria e grea, va s[ai mintea ascu\it[, a]nceput =i concuren\a. Am lichidat-o... mi-a r[mas patruzeci de mii de lei! P[catele omului! Atunci m-au luat [sta, cum]i zice... ei! bat[-l s[-l bat[, d-a \inut axizele Craiovei... +i m-a luat =i pe mine tovar[=. Ce s[-\i mai spun =i cum s[-\i mai spun? A dat faliment =i am r[mas pe drumuri... D-atunci, m[cuno=tea unul =i altul, mi-a dat a=a c`te o slujbuli\[la percep\ie, la v[mi, iar la percep\ie. Acum mi se suprimase postul =i m-a numit aici... Ale vie\ii... dar nu-mi e de mine. B[rbat, cu slujb[, cu alerg[tur[, mai te distrezi, mai ui\i... dar nevast[-mea.. iart[-m[Doamne =i nu m[pedepsi! i-am pr[p[dit zestrea ei, dou[mii de galbeni. +i s[ajung[ea, femeie cumsecade, pension, fran\uze=te, nem\e=te, mai r[u ca o slujnic[, acum la b[tr`ne\e... asta e buba vie\ii mele. +i s[ zici m[car o dat[ o vorb[ de c`rteal[la ea... Nici una! Singur[g[te=te, singur[m[tur[, singur[munce=te ca o slug[. Iart[-m[Doamne =i nu m[pedepsi!... Vrea s[=i spele. Zic: “Asta nu, prea]mi]ncarc sufletul; mai bine m[las eu de tutun”. De dou[zeci de ani, tot tren\ele alea le c`rpe=te, le ]nn[de=te, aia crescut[ ]n bel=ug. Eu ce s[-i fac? c[ eu n-am leaf[: remiz[. Pe aprilie, acum la Pa=te, mi-au venit 27 de lei... D-aia zic, a=tept =i eu sf`r=it cre=tinesc =i dac[ar vrea Dumnezeu =i Maica Precista s[murim am`ndoi odat[. S-o la=i a=a... singur[... S[raca!...

A venit servitoarea cu banii. }=i prime=te 42 de lei,]=i ia ghiozdanul la subsuoar[:

— Salut cu respect, =i Dumnezeu s[v[dea bine. Noi, perceptorii, nu prea suntem primi\i cu dulcea\[=i cu cafea.

Se duce]ncet, cu pa=i m[run\i =i m[sura\i. Aproape de poart[e o loaz[cu mixandre frumoase. Se opre=te, le admir[, se uit[ ]napoi, se code=te =i,]n sf`r=it, se ]ntoarce cu p[l[ria ]n m`n[.

— Uite ce e. Nu v[sup[ra\i. Da\i-mi voie s[rup =i eu dou[mixandre. Noi n-avem unde pune flori, o od[i\[, curte nu, nimica nu... +i grozav]i plac mixandrele nevesti-mii.

CUPRINS

MICROBUL

Patru copi=ti avea cancelaria parchetului cur\ii: trei bacalaurea\i, =i anume: Lipescu “Nababul”, numit a=a pentru c[era foarte bogat; Tomaidi, zis =i “Grecu=orul”; Ionescu, supranumit “Musicus”, pentru c[avea darul de a c`nta frumos, =i, ]n sf`r=it, un nebacalaureat, Iorgu Popescu, poreclit “Microbul”.

G[lbeneala fa\ei acestuia din urm[ ]i c`=tigase din partea lui Tomaidi porecla de “Floarea dovleacului”, iar micimea =i ur`\enia lui f[cuser[pe Nababul s[-i zic[ ]ntr-o zi “Microbul”; =i pentru c[acest nume avea, pe l`ng[ asem[narea cu d`nsul, =i meritul actualit[\ii, a=a-i r[m[sese porecla. Trebuie recunoscut Nababului c[avea talent la n[scocirea poreclelor, c[ci]n adev[r nu s-ar fi putut g[si una mai nimerit[pentru Iorgu Popescu, str`mb =i pr[p[dit cum era.

Musicus, c[ruia]i pl[cea latineasca =i care sus\inea c[ar fi descoperit uneori]n ochii lui Iorgu Popescu o lumin[bl`nd[=i trist[, propusese]ntr-un r]nd s[i se completeze numele]n “Microbus melancholicus”; dar aceast[mo\iune a fost respins[dup[st[ruin\ele Nababului, care nu voia s[-=i mic=oreze meritul originalit[\ii printr-o colabora\iune.

V`rsta Microbului era, pentru cei trei studen\i]n Drept, obiectul unei perpetue controverse.

Tomaidi,]ntemeindu-se pe lipsa de musta\[, pe pipernicia trupului =i pe ascu\imea vocii, sus\inea c[are cel mult cincisprezece ani; iar dispropor\ia dintre cap =i trup, cre\urile de pe frunte =i de pe l`ng[ochi, seriozitatea =i mai ales oboseala zugr[vit[pe]ntregul lui chip

erau cuvintele care f[ceau pe Nababul =i pe Musicus s[pledeze pentru p[rerea c[are cel pu\in treizeci.

Acum, este adev[rat c[Microbul venea la nou[diminea\a =i ie=ea la =ase dup[-amiaz[, pe c`nd ceilal\i veneau la unsprezece =i ie=eau la trei; este adev[rat c[ lucra mai mult =i mai bine dec`t to\i; este adev[rat c[f[r[d`nsul lucr[rile cancelariei n-ar fi putut fi la zi; dar aceste considera\iuni erau de o prea mic[importan\[, pentru a-l fi putut pune la ad[postul batjocurii veselilor s[i colegi.

+i apoi “micile lor glume” erau at`t de hazlii, ]nc`t nici chiar =eful cancelariei nu se putea]mpiedica de a lua parte la veselia lor.

Cum era bun[oar[s[se st[p`neasc[ de r`s c`nd ]l vedea c[ut`nd cu disperare, prin buzunare, pe sub mas[, pe sub dosare, cheia de la sertarul mesei,]n care]i era]nchis dejunul, o bucat[de p`ine =i o usc[tur[ oarecare? Faptul c[ Microbului ]i era ru=ine s[ m[rturiseasc[ ce avea ]n sertarul mesei ]l ]mpiedica s[ spuie ce c[uta, cu toate desele ]ntreb[ri ale Nababului, ]n buzunarul caruia era cheia. +i a=a dejunul i se am`na]ntotdeauna, p`n[ c`nd din]nt`mplare, Musicus, ajut`ndu-l la c[utat, g[sea o cheie printre h`rtiile de pe mas[.

— Dac[e=ti prost =i nu =tii s[cau\i.

Cum era iar s[nu r`d[ c`nd s-a l[sat Microbul de tutun, =i c`nd ceilal\i ]i trimiteau rotocoale de fum, care-l f[ceau s[ ]nghit[ ]n sec =i “s[-i vie ame\eli”, cum zicea el, rug`ndu-se s[-l lase]n pace? Scena cea mai frumoas[era c`nd se ]ntorcea cu banii de la Finan\e. Atunci s[-i fi v[zut r`z`nd cu lacrimi c`nd]l vedeau intr`nd pe u=[ speriat, parc[-l urm[rea cineva, ]n m`na dreapt[\in`nd str`ns pachetul cu h`rtii =i cu m`na st`ng[peste buzunarul cu argint.

Tomaidi]nv[\ase s[-l imiteze de minune; =i adesea]l auzeai pe Musicus:

— Tomaidi, ia f[pe Microbul]ntorc`ndu-se de la minister.

Tomaidi]=i ia p[l[ria =i iese, cer`nd mai ]nt`i scuze pentru faptul c[nici hainele, nici p[l[ria lui nu au “acea]nf[\i=are de respectabil[b[tr`ne\e a hainelor =i p[l[riei Microbului”. Apoi deodat[ deschide u=a cu zgomot, intr[ speriat, parc[ l-ar urm[ri cineva, cu m`na dreapt[

\in`nd str`ns un pachet de h`rtie, iar cu st`nga peste buzunarul pantalonilor. Vine p`n[ la masa =efului... pune h`rtiile jos... scoate banii din buzunar, tot timpul cu capul aplecat spre dreapta, tot timpul tremur`nd. }ncepe s[ numere... se ]ncurc[... ]ncepe iar... iar se ]ncurc[... ]i cade p[l[ria... se ]ntoarce repede la dreapta, crez`nd c[vrea s[-l fure cineva... se nec[je=te c[-i lipse=te o h`rtie, pe care o g[se=te sub dosar...

— Bravo! bravo, Tomaidi! admirabil!

Iar Tomaidi, ca s[completeze scena, imit[=i pe Lipescu. Se face c[prime=te din m`na Microbului patru h`rtii, pe care le apuc[cu dou[degete la un col\, sufl[peste ele =i le scutur[cu bob`rnacul.

— Bravo, Tomaidi, admirabil!

*

Atitudinea celor trei copi=ti bacalaurea\i fa\[cu colegul lor nu trebuie s[surprind[pe nimeni. Fenomene analoage se observ[=i la c`ini. C[\elul cel mai mic, dac[ trece \an\o= =i iste\, este l[sat s[-=i urmeze drumul ]n pace; ]ndat[ ]ns[ ce va c[lca umilit, strecur`ndu-se pe l`ng[ zid =i c[ut`nd s[treac[nev[zut, este]nh[\at =i h[r\uit p`n[ la s`nge. Iar dac[=i c`inii se poart[ a=a cu cei slabi, cum erau s[ se poarte altfel ace=ti trei tineri, care nu erau dec`t oameni =i]nc[bacalaurea\i, cu Microbul, care toat[vremea parc[era rebegit de frig, parc[vroia s[treac[neb[gat]n seam[, parc[se ferea s[nu-l loveasc[cineva]n cap.

*

— Privi\i, domnilor, zice Tomaidi cu un ton profesoral, profit`nd de un moment ]n care =eful cancelariei lipse=te, =i \in`nd cu cle=tele de la sob[un =o=on. Aceasta este o pies[de cea mai mare]nsemn[tate. Unii dintre dumneavoastr[vor crede, poate, c[este o cutie veche de sardele; al\ii vor crede c[sunt r[m[=i\ele unei serviete de avocat; al\ii... Ei bine, nu, domnilor! Aci,]n fa\a dumneavoastr[, ave\i unul din =o=onii cu care Anibal, pe o iarn[viforoas[, a trecut Alpii]naint`nd spre Roma.

— Microbule, ad[ug[Musicus, du-i lui Tocilescu. }mbog[\e=ti Muzeul Na\ional =i te]mbog[\e=ti =i pe tine.

Cine r`de cu zgomot, r[sturn`ndu-se]n scaune? Bacalaurea\ii. Cine e surprins]n picioare de procurorul general? Microbul, care se dusese s[-=i ia =o=onul r[mas]n mijlocul od[ii.

— Ce e asta? Ce e aici? C`rcium[? +i procurorul vorbe=te cu o iu\eal[ame\itoare.

— D... d... domn...

— Nu vreau s[=tiu nimic. At`ta lips[ de cuviin\[ pentru localul ]n care te g[se=ti nu s-a mai v[zut. Te anun\ c[ a doua oar[ c`nd te-oi mai prinde f[c`nd zgomot aici l`ng[cabinetul meu, te dau afar[imediat.

+i, silabisind]nc[o dat[cuv`ntul “imediat”, procurorul reintr[ ]n cabinetul s[u, tr`ntind u=a.

— A=a-\i trebuie, Microbule, dac[nu stai la un loc.

*

A doua oar[s-a]nt`mplat peste c`teva zile.

— Domnule, zice Nababul, nu mi-ar fi necaz; dar dup[ce e ur`t, mai e =i posac. Parc[ i s-au ]necat cor[biile cu sac`z.

Microbul]=i ridic[fruntea plecat[peste un rechizitor =i, privindu-l \int[ ]n ochi:

— Domnule Lipescu, las[-m[, te rog,]n pace. Eu nu-\i spui dumitale nimic, niciodat[.

Sunt]ntrerup\i de un procuror de sec\ie, care trece]n cabinetul procurorului general.

Microbul]ncepe iar s[scrie, dar azi e o zi nenorocit[; Nababul nu-l las[.

— P[i at`t \i-ar mai lipsi, s[-mi spui ceva, =i apoi ai vedea tu.

Microbul]=i las[condeiul jos =i-l prive=te tremur`nd. Neap[rat, azi trebuie s[fie o zi nenorocit[, de nu poate fi r[bd[tor.

Musicus propune s[fie botezat “Microbus furiosus”. +i ei]ncep s[r`d[, =i r`sul e o boal[lipicioas[: se ia de la unul la altul — de la unul

la altul, p`n[ la aprodul cancelariei, care r`de l`ng[ u=[, ca prostul, cu m`inile peste gur[.

El]=i ia iar condeiul =i scrie.

— Tomaidi, uit[-te bine la el. S[=tii s[ni-l faci, c`nd \i-om cere, pe “Microbus furiosus”. Ei, bat[-te s[te bat[! Zi, ai =i furii dumneata? Bromur[de potas[. Ori n-ai cu ce! Vin’ disear[la mine s[-\i dau parale =i o s[profit de ocazie ca s[-\i d[ruiesc =i o cravat[pembe, s[te mai deschizi la fa\[.

— Domnule, las[-m[ ]n pace, strig[Microbul, ridic`ndu-=i capul.

Nu e o pic[tur[de s`nge ]n fa\a lui, nici ]n buzele lui tremur[toare. Tot e dus la imin[, ale c[rei zv`cnituri se simt]n masa de care st[rezemat cu pieptul.

Dar e scris]ntr-o carte, din care nu se poate =terge nici o liter[, c[azi e sorocit sf`r=itul.

Haide, Nababule, sup[r[-te de acest ton amenin\[tor pe care nu i-l cuno=teai. D[-i]nainte.

— St`rpitur[, ]i fi amorezat de e=ti a=a \`fnos?

Foarte bine! Mai caut[; trebuie s[mai =tii =i altele.

— Musicus, teoria care o citeam. Desigur unul din p[rin\i a fost beat]n momentul concep\iunii.

A=a!...

+i acum zadarnic te-ncerci, Microbule, s[-\i iei condeiul picat din m`n[.

El]l ia, dar]n loc s[scrie, spintec[cu el de sus p`n[ jos h`rtia dinaintea lui =i, ridic`ndu-se]n picioare, strig[:

— Tic[losule!

U=a cabinetului se deschide, intr[procurorul general =i al\i doi procurori de sec\ie. Microbul pune m`na pe c[lim[ri, le ridic[, r[sp`n-dind cerneala peste mas[=i peste hainele unuia din procurori, =i le arunc[din toate puterile...

C[lim[rile trec pe l`ng[capul Nababului =i, izbind zidul, se fac \[nd[ri... El se repede de la locul lui... se]mpiedic[de un scaun =i cade,

se ridic[=i urm[re=te pe Nabab... Unul din procurori]l prinde, dar el se zbate...]=i rupe haina =i strig[... =i]njur[, cu ochii tulburi =i r[t[ci\i.

Apoi, c`nd ultimul rest de putere s-a dus, cade moale ca o c`rp[, cu glas stins:

— Nu =tiu ce m[doare... Nu =tiu ce m[doare...

*

}nso\it de c`\iva prieteni, Musicus merge la “Luther”, s[ joace popice. Ajun=i pe podul care trece peste linia ferat[ =i fiind sear[, se opresc c`tva ca s[priveasc[aspectul]nc`nt[tor al g[rii.

Sute de lumini de toate culorile: aici]n apropiere perechi-perechi de ochi mari ro=ii; mai]ncolo alte lumini mai mici — =i verzi =i galbene —, care se apropie, se dep[rteaz[, se]ncruci=eaz[, mi=c`ndu-se necontenit; iar colo]n fund un lan\ de stele mici =i dese. Nu e pe tot cerul o constela\ie mai frumoas[.

Dar de cealalt[parte a podului o umbr[st[rezemat[de parapet. O femeie? Musicus se apropie s-o vad[...

— Haide. Nu mai vii?]i strig[de jos prietenii, care s-au cobor`t.

— Duce\i-v[ ]nainte. V[ajung, le r[spunde el, deodat[ ]ncremenit. Nu era o femeie: era Microbul, f[r[p[l[rie, f[r[cravat[, cu ochii pironi\i spre o lumin[care se apropia.

— Ce ai? Ce cau\i pe-aici?

— Ce am? Vrei s[=tii ce am? Vino s[-\i ar[t ce am.

Apuc`ndu-l de m`n[, coboar[scara. +i Musicus se las[s[fie t`r`t. O clip[ ]i trece prin minte b[nuiala c[vrea s[-l atrag[ ]ntr-o curs[=i s[-=i r[zbune; dar nu se poate opri de a-l urma, m`nat de o putere nepriceput[.

O uli\[la st`nga, o uli\[ la dreapta =i se opresc ]n fa\a unei case mici, frumoase =i curate, cu o gr[dini\[ ]n fa\[, neav`nd nici o]nf[\i=are de]nrudire cu Microbul.

O intrare str`mt[ care serv[ =i drept buc[t[rie. La st`nga o od[i\[mic[, alb[, luminat[, la dreapta o alt[odaie mai m[ricic[,]n care sunt trei feti\e, cea mai mare ca de zece ani.

}ntr-un pat, o femeie paralitic[, pr[p[dit[, care, cum]i vede,]ncepe a pl`nge:

— D... de ce l... l...-au dat afar[? Spune-le, domni=orule, s[vie s[m[omoare. S[vie acum...

}ntreba\i pe Musicus ce a f[cut c`nd a aflat c[ erau surorile =i mama Microbului, de care el ]ngrijea singur, scriind copii p`n[la ziu[, ca un rob, la lampa din odaia vecin[?

}ntreba\i pe Musicus cum erau =o=onii Microbului]n acea sear[? L-a trimis cu ei la muzeu?

Ori — v[z`nd c[ Microbul, ]n loc s[ puie m`na pe un cu\it s[-l omoare, pl`ngea ]n t[cere cu capul rezemat de o sob[ rece — a ]ngenuncheat el l`ng[pat =i a luat s[s[rute m`na b[tr`nei paralitice?

CUPRINS

INSPEC|IE

De opt zile nu sc[deau zgomotul =i]nv[lm[=eala]n compania a II-a, de focul inspec\iei, “inspec\ie de dom’ colonel”, care era s[fie joi.

Plesneau palmele ca bicele]n ajunul lui Sf`ntu Vasile, =i de ai fi stat mai deoparte, \i s-ar fi p[rut c[bate saltelele]n companie: =i erau palme-n fa\[, pumni]n piept =i]n spate.

O inspec\ie de colonel nu-i lucru de glum[, =i sergentul-major se jurase s[-i rad[musta\a, dac[nu l-o omor] pe [l de-o ie=i cu ceva r[u la inspec\ie: “*Mai bine s[-=i ia lumea-n cap de pe acum*”.

Din ziua aceea nu mai]ncetau “Dumnezeii, Cristo=ii,]ngerii, luceferii =i porumbi\ele negre, care c`nt[*de=teptarea* pe catapeteazma cerului”, din gura gradelor, to\i ovrei din fundul Moldovei, dup[cum]i ar[tau numele: Calman, Faibici, Pobliker Avram, Rozman Nathan, Haimovici Hun[, Katz Leiba. +i nu era cur[\enia efectelor =i a muni\iilor, nici instruc\ia care ame\ea pe bie\ii solda\i, ci teoria “grea di foc”, mai ales explicat[de cine o pricepea mai pu\in: “S[se lupte cu b[rb[\ie =i cu abnega\iune”.

— Tr[i\i, dom’ c[prar Faibici!

— Ce e?

— +i va s] dzic[abnega\iuni?

Iar interpelatul Faibici explic[, str`mb`ndu-se ca =i cum ar vrea s[ridice un munte, c[“abnega\iune este asta.. [la... cum s[zic?... c`nd adic[ cineva... ]n sf`r=it``, abnega\iune... ab-ne-ga\i-une!...”

Solda\ii au priceput de n-ai v[zut; iar cel care nu pricepe, cap[t[, “pentru c[nu are bun[voin\[“, patru teci de baionet[,]n urma c[rora e pe deplin l[murit.

}n alt col\ al camerei, Rozman Nathan explic[la c`\iva, dup[livret, c[fiecare soldat are drept la *elementele* urm[toare:

“O mie o sut[treizeci de grame de p`ine”; =i to\i zic ]n cor: “O mie o sut[ treizeci di grami di p`ni”; “+apte sute de grame de pesme\i”; =i iar zic cu to\ii]n cor: “+[pti suti di grami di pesme\”; p`n[ la cel din urm[ *element:* “=[si centilitri di rachiu, t[ria paisprece gradi”, dup[ care o iau iar de la ]nceput: “o mie o sut[ treizeci di grami di p`ni...”

Ciofu Ion are drept, dup[fiecare citire, de=i asta nu e trecut]n livret, la cinci-=ase ghion\i]n f[lci, pentru c[nu zice tare.

Cei slabi la instruc\ie fac m`nuirea armei l`ng[u=a de intrare, comanda\i de Pobliker, care le explic[fiecare mi=care, ridic`nd glasul treptat, ca s[ ridice arma cu a=a t[rie ]n sus, “]nc`t s[\i se par[... c[dac[n-ai apuca-o cu m`na st`ng[! ar zbura]n sus! ar trece prin tavan! =i s-ar duce]n slava cerului!”

Au f[cut bie\ii cre=tini b[t[turi]n palme tr`ntindu-le de arme, =i Pobliker tot ]i bate — “nu l-ar mai r[bda Maica Precista!”, cum zice Co\ofrea, — pentru cuv`ntul c[sunt moi: “moale, b[iete, moale!”

O! de-ar putea s[zugr[veasc[un pictor jalea idioat[din ochii recru\ilor pe care]i bate sergentul Haimovici, pentru c[nu pot \ine minte “ce are generalul”, ori “cine comand[corpul al 2-lea de armat[!” Pe banca lung[pe care stau ghemui\i unul]ntr-altul, tri=ti =i prosti\i de fric[,]\i aduc aminte puii gola=i de porumbel.

“Maiorul are... are... maiorul are...”

E soldatul A M[rini Ion, venit de dou[zile, un \igan recrutat]mpotriva legii, neav`nd dec`t 18 ani, slab, cu ochii bolbo=a\i =i plini de lacrimi =i st`ngaci ]n tunica cu m`neci de-o palm[mai lungi dec`t bra\ele lui.

— Lungu Ion! spune tu: ce are maiorul?

Lungu Ion, un japlan de dou[ori mai]nalt dec`t A M[rini =i iste\ cum n-a mai fost recrut, dup[ spusa aghiotantului ]mb[tr`nit]n armat[, r[spunde ce are maiorul,]n urma c[rui r[spuns sergentul Haimovici]i porunce=te s[dea lui A M[rini dou[palme, ca s[nu mai

uite; — =i de fric[s[nu le capete el, Lungu d[dou[palme \iganului, care le rabd[=i trece la loc, ame\it, cu fa\a aprins[, cu ochii ro=i\i.

+i fac un zgomot asurzitor, un balamuc]ntreg, o]nv[lm[=eal[care te ame\e=te, at`tea trosnete de palme =i at`tea glasuri care spun]n acela=i timp:

— Duc arma-n sus cu m`na dreapt[ p`n[ ]n dreptul ochilor, o prinz cu cea st`ng[, de sub]n[l\[tor...

— C`nd \i-oi da una zici c[n-ai noroc!...

— ... Nu]ng[dui pi nimini s[-=i scut’re ciubot’le di colb ori di om[t]n camer[, s[stupi pi gios, or s[sv`rli capt’i di sigare...

— Nu mai fac, tr[`\i dom’ c[prar, ierta\i-m[, a=a v[rog...

— Iar pi guler =i pe man=etri, broda\i]n chip din frunzi di stijar...

Din col\ul]n care st[, desp[r\it de to\i cei ce-l]nconjoar[, Ionescu Teodor, bacalaureatul companiei, prive=te cu b[gare de seam[tot ce se]nt`mpl[ ]mprejurul lui, c[ci vrea s[descrie,]ntr-o scrisoare, unui prieten al s[u, inspec\ia.

Din p[rin\i s[raci, n-avea ca s[se]ntre\ie]n Bucure=ti dec`t dou[ medita\ii, care abia ]i aduceau suma de nou[zeci de lei pe lun[, din care trebuia s[ pl[teasc[ m`ncare, cas[, lumin[=i]n sf`r=it toate nevoile pe care trebuie s[ le ]mpaci, ca s-o po\i duce de azi p`n[m`ine; — c`nd]ntr-o zi un ordin, care suna c[bacalaurea\ii s[fie]ncazarma\i,]l f[cu s[-=i piard[medita\iile, iar de atunci dormea =i m`nca la cazarm[.

}n primele zile de revolt[, c[uta s[se]mpotriveasc[tuturor prostiilor la care i se poruncea s[se supun[orbe=te;]n urm[ ]ns[,]ncet,]ncet, se obi=nuise =i privea cu ochi fire=ti toate c`te i se ]nt`mplau. +i i se]nt`mplaser[ at`t de multe!

A=a,]ntr-o zi, trimis ordonan\[la un general din garnizoan[, trebuise s[rabde =i s[nu sufle, c`nd doamna generalului i-a]ntins cizmele: “B[iete, f[astea”; iar la codeala lui, c[tre fie-sa: “*Regardez-moi quels yeux d’idiot il fait*”.

Alt[dat[maiorul, “un reglement ambulant”, cum]=i zicea singur,

l-a]njurat =i lovit]n front, pentru c[“tic[losul” c[lca]n tocuri, pe c`nd]n reglement st[scris s[calci pe talp[.

Dar scrisoarea... scrisoarea adresat[colonelului!... Un adev[rat model de scrisoare]n\eleapt[, — nicidecum]n stil milit[resc, c[ci cum zicea la]nceput: “Nu =tiu s[scriu, domnule colonel, dec`t cum scrie un om cinstit =i ra\ional unui alt om cinstit, ra\ional =i mai ]n v`rst[dec`t d`nsul...”

}=i pusese inima toat[ ]n scrisoarea aceea]n care ar[ta nenorocita lui stare, cu rug[ciunea de a-i l[sa libere ceasurile]n care s[-=i poat[da lec\iile.

Fusese chemat la cancelarie a doua zi =i, pentru lips[de cuviin\[, pedepsit cu patru zile de arest, urcat]n urm[la =ase, pentru c[, ie=ind, tr`ntise u=a, strig`nd: “Am stricat orzul pe g`=te”.

+i altele... =i c`te!...

E unu dup[miezul nop\ii, =i]n companie dorm to\i, afar[de schimbul al doilea, care se plimb[printre paturi, cu pa=i rari =i zgomoto=i]n t[cerea nop\ii, =i de bacalaureatul Ionescu, care scrie prietenului s[u Genuleanu, inspec\ia de cu ziu[.

A stat mult[vreme]n fa\a h`rtiei albe, ne=tiind de unde s[ ]nceap[, p`n[c`nd at`tea c`te avea de spus s-au a=ezat, s-au grupat, s-au clasat; iar acum ]i zboar[ condeiul pe h`rtie, cum se]nt`mpl[ ]ntotdeauna c`nd ai multe de scris:

“...fericit dac[a= putea s[\i le scriu pe jum[tate de cum le-am v[zut. Ca s[ ]ncep cu]nceputul, trebuie s[-\i spui c[nu era dec`t dou[ dup[ miezul nop\ii, c`nd nu mai dormea nici un soldat, de=tepta\i de gurile =i tecile de baionet[ale sergen\ilor Katz Leiba =i Rozman Nathan, am`ndoi ovrei cu tipuri clasice. Cel dint`i, cu trupul lung, cu fa\a lung[, cu nasul lung, adev[ratul tip de “ovrei f[r[dughian[“, cum zic solda\ii; cel de-al doilea, f[r[un fir de gene, scurt =i pe at`t de gras =i rotund, pe c`t cel dint`i e de slab =i de osos: “ovrei cu dughian[“.

Eu nu m-am sculat, ci, din patul de deasupra,]n care eram culcat, m[sileam s[-mi]ntip[resc bine]n minte toate scenele comediei ce avea s[se joace. Nu mi-a sc[pat nimic din vedere: nici]nv[lm[=eala bie\ilor

oameni, ame\i\i]nc[de somn, nici strig[tul ascu\it al gradelor, nici]njur[turile, nici b[t[ile... nu mi-a sc[pat nimic; dar pas' s[le descrii, c`nd dau toate n[val[ la v`rful condeiului.

Nu, eu sunt]ncredin\at c[, dac[tu, sau eu, sau orice om cu toat[mintea, ar fi =tiut c[e foc]n odaia vecin[, n-ar fi dat mai mult zor dec`t to\i oamenii ace=tia; =i dac[ ]n nici o alt[ ]mprejurare, apoi ]n aceasta m-am ]ncredin\at de adev[rul proverbului: “graba stric[ treaba”, la vederea at`tor ciocniri]ntre oameni, at`tor cizme, perii, baionete, c[zute din m`ini, nefiind bine apucate, din grab[, at`tor r[sturn[ri de cutii de vax peste “efecte” sp[late =i albite ca fuiorul, =i at`tor lovituri c[p[tate, pe nedrept, tot din grab[.

Cum \i-ai putea tu face o idee de cele ce s-au]nt`mplat azi-noapte, dac[ celor, ce-\i scriu, ]n=irate =i spuse, le lipse=te via\a =i efectul ansamblului. Trebuie s[ vezi ]n acela=i timp, dintr-o singur[ privire, cinci-=ase solda\i ]n c[m[=i, a=ez`ndu-=i efectele pe paturi]n ordinea prescris[de reglement; al\i opt-nou[,]n deosebite pozi\ii, v[xuind cizmele; al\ii m[tur`nd ]ndoi\i printre paturi; =apte-opt frec`nd cu furie baionete ori nasturi, pentru ca s[-i fac[“luceaf[r”; al\i c`\iva “]nseriind” c[m[=i, cearceafuri, p`ntecare, m[nu=i: “garnitura de serviciu, G.S., anul at`ta, luna at`ta, matricolul at`ta, seria at`ta”.

Trebuie s[vezi pe caporalul magazioner,]n fa\a unui lighean plin cu c[rbuni,]n care sunt]nfipte tiparele de litere =i cifre pentru]nsemnarea cizmelor; iar]mprejurul lui zece solda\i, ner[bd[tori ca s[le vie r`ndul.

S[mai vezi pe frunta=ul Toma Gheorghe, b[rbierul companiei, r[z`nd pe un biet cre=tin, care nu i-a f[cut nimic =i care, sub jupuirea briciului, cu care au mai fost ra=i ]nc[ patruzeci ]naintea lui, se str`mb[de crezi c[-i smulge p[rul fir cu fir; pe c`nd b[rbierul, un mucalit, ]l consoleaz[ ]n r`sul celor dimprejur: “ceasu' r[u, b[ie\a=; ce vrei s[faci? ceasu' r[u”.

S[mai auzi =i f`=`iturile periilor, \[c[niturile armelor, pocnetul deschis =i cinstit al palmelor, bufnetul mut =i]nfundat al pumnilor,]njur[turile doveditoare de-o bogat[imagina\ie =i de-o minu\ioas[

cuno=tin\[ ]ntr-ale lucrurilor sfinte, ale celor care dau, =i sughi\ul, oftatul sau vaietul celor care primesc; =i atunci o s[ai o deplin[idee de ce va s[zic[o preg[tire de inspec\ie de “dom’ colonel”.

Trei ceasuri, de c`nd, la marginea paturilor, pe dou[ r`nduri, unul la dreapta =i altul la st`nga, stau solda\ii]n “repaos pe loc”.

Pe-o mas[de o parte, aproape de u=[, sunt a=ezate registrele companiei: “de detaliu, de pedepse, de sold[“, toate; iar pe paturi,]ntr-o ordine perfect[, muni\iile oamenilor complete =i]ngrijite ca de inspec\ie; nu lipse=te nici unuia nimic: cu\it, furculi\[, foarfece, ruf[rie, curel[rie, — “t[ti =eli” — cum zic ei, to\i moldovenii.

Afar[e un soare frumos de prim[var[, care, intr`nd prin cele =ase ferestre ale companiei, face =ase f`=ii de lumin[,]n care se joac[gr[un\i sclipitori de praf.

Ar fi o frumuse\e cur[\enia camerei =i ordinea care domne=te]n toate c`te-\i vede ochiul, dac[ ai putea uita cum s-au f[cut =i cu pre\ul a c`tor necazuri!

— A! dar ce face colonelul? Sunt ceasurile nou[=i n-o s[mai aib[vreme s[inspecteze.

— At`t mai bine! o s[-i dea rasol.

Vorbe=te c[pitanul cu locotenentul, pe c`nd solda\ii ]=i schimb[ picioarele de oboseal[, rezem`ndu-se c`nd pe dreptul, c`nd pe st`ngul.

Sergentul-major raporteaz[c[pitanului c[ordonan\a dlui sublocotenent n-a venit.

— Cum se poate?! Unde e sublocotenentul? +i z[rind pe sublocotenent,]ncepe un \ip[t, un r[cnet, de-ai fi crezut c[o s[-i vie ceva:

— Domnule! }ntotdeauna neglijent! O s[m[omori!... o s[m[omori!... Unde-\i e, domnule, ordonan\a?...

— De unde vrei s[=tiu eu, domnule c[pitan?

— Cum?!

Noroc c[a \ipat a=a de tare]nc`t s-a ]necat, c[ci poate mai \inea a=a ]nc[ cine =tie c`t[vreme. Un soldat, trimis]n goan[, a adus ordonan\a]n cinci minute.

— Unde ai fost?]l]ntreab[locotenentul.

— S[tr[i\i, domnule locotenent, m-a \inut cucoana, mama lui dom' sublocotenent.

Am num[rat]ntr-adins c`te palme i-a dat locotenentul: patruzeci =i trei! }n sf`r=it, la zece f[r[c`teva minute, dup[ o a=teptare ]n picioare de at`tea ceasuri, c[pitanul, care =edea l`ng[ u=[, strig[: “La r`nd, drep\i!”

Colonelul!... A!... ba nu... locotenentul-colonel vine s[ordone c[pitanului s[dea drumul oamenilor... Colonelul nu poate veni... inspec\ia va avea loc dup[-amiaz[, de la dou[la patru.

S[nu-\i]nchipui, dragul meu, c[n[scocesc ceva din capul meu sau c[\i-am spus p`n[ acum m[car un cuv`nt neadev[rat; trebuind s[ ]ntorc pagina, recitii ceea ce am scris =i m[ ]ncredin\ai c[indignarea mea nu a exagerat nimic.

Acum,]\i]nchipui poate c[, la venirea colonelului dup[-amiaz[, c`nd solda\ii erau gata pentru sosirea lui de dou[ceasuri, s-au petrecut lucruri grozave. Cum te-n=eli! *Ridiculus mus.*

A intrat]n camer[, cum intr[orice om]n orice camer[, cu deosebire c[, la p[=irea pragului, c[pitanul a strigat c`t l-a \inut gura: “La r`nd, drep\i!”

Colonelul, foarte frumos b[rbat,]nso\it de un c`ine =i mai frumos, “Basta a lui dom' colonel”, =i urmat de c[pitanul, a mers p`n[ ]n fundul od[ii lungi, p`n[ ]n dreptul sobei model Cr[iniceanu, s-au ]ntors p`n[ ]n celalt cap al od[ii,]n dreptul altei sobe model Cr[inceanu; a mers a=a de patru ori de la o sob[la alta, privind c`nd pe dreapta, c`nd pe st`nga =i, av`nd necontenit la doi pa=i]n urm[pe c[pitan, care se \inea dup[d`nsul ca acul busolei dup[nord.

Era at`ta t[cere =i at`t de]ncremeni\i stau oamenii,]nc`t — n-o s[ m[ crezi — Basta a r[mas ]n loc, s-a uitat la dreapta, s-a uitat la st`nga =i s-a tras]napoi]nfrico=at =i url`nd.

La mijlocul celei de-a patra preumbl[ri]ntre cele dou[sobe model Cr[iniceanu, colonelul s-a oprit]n dreptul tobo=arului Bisoc Anton, i-a dus m`na la cravat[ =i, f[r[ nici o sfor\are, i-a scos gulerul p`n[

deasupra capului =i i-a dat drumul. }n t[cerea od[ii, parc-ar fi c[zut un bolovan!

S-a mai oprit colonelul]n dreptul lui Co\ofrea, pe care l-a]ntrebat datoriile plantonului =i ce este jur[m`ntul,]ntreb[ri la care Co\ofrea a r[spuns ca un fonograf, dar de vreo dou[sute de ori mai tare.

+i s-a mai oprit colonelul]n dreptul lui Biguci Vasile, care n-a =tiut s[r[spund[la]ntrebarea: “Ce s[d[ ]n primire unei sentinele?” — dup[care ner[spuns, colonelul s-a mai preumblat o dat[de la o sob[la alta, =i-a fluierat c`inele =i a ie=it urm[rit de privirile a 90 de oameni]mpietri\i.

Asta a fost inspec\ia! Iat[acum sf`r=itul ei:

Sergentul-major a explicat lui Biguci c[unei sentinele i se d[ ]n primire *onor, foc =i zgomot,* =i pentru ca s[le poat[mai bine \ine minte, dup[ce i-a spus c[onor n-are la]ndem`n[, i-a dat vreo zece palme, ]ntreb`ndu-l, dup[fiecare, dac[a v[zut foc =i dac[a auzit zgomot.

A! m[-n\elegi tu, dragul meu, c[dac[r`z e pentru ca s[ nu pl`ng, c[dac[-\i scriu pe un ton glume\, e pentru c[nu g[sesc tonul destul de trist,]n care s[-\i pot scrie tic[lo=iile v[zute. Da, au fost b[tu\i,]njura\i, h[r\ui\i opt zile de-a r`ndul, pentru at`ta c`t citi=i.

Te rog, r[spunde-mi c[eu am dreptate, c[ei sunt nebuni, pentru a-mi scoate din minte b[nuiala c[poate au dreptate ei, care sunt mai mul\i =i c[atunci nebunul sunt eu.

Trebuie s[fie t`rziu, c[ci s-a schimbat de mult schimbul al doilea.

}\i scriu cu geamurile deschise peste un tablou de o frumuse\e uimitoare. De aici, de la]n[l\ime, se vede tot Bucure=tiul, at`t de zgomotos ziua =i acum at`t de t[cut,]nc`t se aude o cucuvaie pl`ng`nd dincolo de g`rl[, la vechiul spital militar. E o lun[pe cer cum parc[niciodat[n-am v[zut, pentru c[poate niciodat[nu m-am g[sit]ntr-o stare sufleteasc[mai ciudat[dec`t aceea ]n care m[ g[sesc acum: simt c[ m[ ]nnebune=te lini=tea, cumin\enia =i regularitatea cu care se mi=c[ at`tea mii de lumi imense care str[lucesc]n sus, puse al[turea de zgomotul =i de]nv[lm[=eala de acum dou[zeci =i patru de ceasuri a [stor furnici care dorm.

Dorm... =i recrutul A Sandi Ioan V[duva z`mbe=te vis`nd... Cine =tie?... poate viseaz[vreo sta\ie mic[de drum-de-fier din fundul Moldovei... Un tren care porne=te cu d`nsul... pe peronul g[rii o femeie b[tr`n[pl`nge, f`lf`ind ]n m`n[un =tergar alb... toate astea, v[zute]ntr-un apus de zi de var[.

Te las, nu =tiu de ce-mi vine s[pl`ng.

Teodor”

CUPRINS

NEAMUL UDRE+TILOR

}n jude\ul D`mbovi\a nu e nimeni care s[ nu fi cunoscut pe conu Costache Udrescu; dar cred c[ or fi =i ]n Bucure=ti pu\ini care s[ nu-l fi v[zut, c[ci p`n[ ]n vremea din urm[venea de dou[ori pe lun[s[-=i ia baia rusease[.

Conu Costache Udrescu...

“Nepotul lui Mihai Viteazul!”

Cine l-a v[zut f[r[ca s[fi]ntors ochii dup[d`nsul, ca s[-i admire capul de cronicar b[tr`n, dar mai cu seam[ca s[se mire de ciud[\enia]mbr[c[mintei lui de pe alte vremuri: jum[tate de joben, cum se purta acum 25 de ani, surtuc lung p`n[la genunchi =i pantaloni ca oul de ra\[?

Conu Costache =i ciudata lui sor[, Luxi\a, care nu s-a m[ritat, ci a r[mas fat[b[tr`n[, erau copiii lui Negoi\[ Udrescu, boier de ba=tin[ din T`rgovi=te, care a murit pe la opt sute cincizeci =i doi, =i pe care l-a mo=tenit numai fiul, fetele neav`nd drept de mo=tenire dup[ legiuirea de pe atunci; m[car c[ =i de ar fi avut drept, nu s-ar fi g`ndit s[=i-l cear[cucoana Luxi\a, care se]nchina la frate-s[u, =i care, fiind mai mare dec`t d`nsul,]i \inuse =i loc de mam[.

Negre=it, n-a fost totdeauna b[tr`n conu Costache.

}n vremea]n care]ncepe aceast[istorisire, pe la anul 1864, era un om de 38 de ani =i tr[ia]mpreun[cu sor[-sa, iarna la T`rgovi=te =i vara la mo=ia sa Udre=ti din apropierea ora=ului.

“Nepotul lui Mihai Viteazul” nu era un titlu de rudenie pretins de conu Costache, ci o porecl[scornit[de lume pentru]ndeletnicirile lui.

Conu Costache n-avea de ce s[vrea s[fie nepot lui Mihai Viteazul,

c[avea]n sipetul lui cu hrisoave, la care nu umbla dec`t el, act]n regul[ ]n care se pomenea de neamul lui =i de mo=ia lui Udre=ti, cu o sut[de ani]nainte de Mihai Viteazul.

Dar]i pl[cea omului s[-=i urm[reasc[mo=ii =i str[mo=ii din trecut =i s[descopere toat[“funia neamului Udre=tilor”. +i cu alerg[tur[, cu cheltuial[, cu str[danie =i cu st[ruin\[, g[sise fel de fel de lucruri folositoare, nu numai pentru ce le aduna el.

}ncetul cu]ncetul, casa lui se pref[cuse]ntr-un fel de muzeu. Avea copii]n ulei dup[pisanii de biserici din jude\: dup[pisania =i dup[portretele ctitorilor bisericii Stolnicu din T`rgovi=te, cl[dit[ ]nt`i de lemn,]nainte de 1600, de stolnicul Stoica Udrescu; dup[pisania =i portretele ctitorilor bisericii din Petre=tii—Patruzeci-de-Cruci, cl[dit[iar de un Udrescu, =i mai avea sumedenie de acte,]n care, dup[formula *iat[=i martori a=eaz[domnia mea*, pe l`ng[ numele lui *Mihalcea comis*, al lui *jup`n Costandache vel postelnic*, urma =i numele lui jup`n Udrescu. Drept e iar c[ e greu s[ vezi pe un om scotocind mereu h`rtii vechi, buchisind toate pietrele de la biserici =i lu`nd copii de pe ele, f[r[s[-\i vie nu =tiu cum; =i d-aia =i lumea trebuie s[-i fi scornit porecla.

Dar]n afar[de aceast[nevinovat[sl[biciune, mai rar om de isprav[=i cu scaun la judecat[ca conu Costache; puteai s[-l judeci dup[cum]=i vedea =i-=i]ngrijea singur de mo=ie: pahar, nu altceva.

Cucoana Luxi\a, sor[-sa, da, asta era cam “paraxin[“, dar =i ea avea paraxenii nevinovate. }nt`i avea patima cur[\eniei. S[ nu fi v[zut bob de praf c[ era comedie. Toat[ ziulica, de c`nd r[s[rea soarele p`n[ apunea, nu f[cea dec`t s[sufle, s[=tearg[, s[diretice =i s[frece lucrurile de prin cas[, ori s[pliveasc[frunzele uscate pe la florile din pridvor. Un lucru nelalocul lui o]nghe\a =i o necuviin\[de musc[pe o oglind[o omora.

Pe urm[mai avea cucoana Luxi\a o cumplit[groaz[de c[s[torie; =i ce e mai greu de l[murit, e c[groaza ei nu era pornit[din ur[ ]mpotriva b[rba\ilor, ci din lips[de stim[pentru femei. Numai ea ar

fi putut spune de unde =i cum ajunsese la a=a stare sufleteasc[; dar n-a spus niciodat[.

C`t a pl`ns =i c`t s-a fr[m`ntat ea la ’67, c`nd s-a ]nsurat frate-s[u, numai Dumnezeu =tie, =i s-ar fi dus la m[n[stire dec`t s[urmeze a tr[i]n cas[cu d`nsul dup[sosirea cumnat[-sii, dac[frumuse\ea =i mai ales]nf[\i=area]mp[r[teasc[a Sa=inchii n-ar fi]ncremenit-o.

Sa=inca Rupinski era nepoata de frate a colonelului Rupinski, fost aghiotant al lui Vod[Alexandru Ghica, =i n-a adus zestre conului Costache dec`t frumuse\ea ei =i leg[turi de rudenie cu toate neamurile boiere=ti din Bucure=ti; starea o risipise tat[-s[u]n c[r\i =i]n petreceri care au r[mas de pomin[.

Aceast[c[s[torie s-a f[cut dup[st[ruin\ele lui Alecu Moroineanu, prefectul de pe acea vreme, care era cam rubedenie cu Sa=inca, =i tot d`nsul este cel care o f[cuse s[ ]n\eleag[ c[ dac[ Udrescu n-avea ]nf[\i=area =i apuc[turile lumii elegante ]n care tr[ia d`nsa la Bucure=ti, numai]n m`inile ei frumoase sta me=te=ugul de a =i-l preface a=a cum =i-l dorea.

Aceast[c[s[torie s-a mai f[cut din]ndr[gostirea lui de d`nsa de la ]nt`ia vedere. Om trecut de patruzeci de ani, prin urmare]n v`rsta]n care]ncepi s[pricepi c[ai s[pieri =i toat[firea ta se]mpotrive=te, om simplu =i f[r[farmece,]ncurajat]n drumul dragostei de o fiin\[plin[de farmec.

Din multe i\e se]mpletea leg[tura c[sniciei lor, dar cea mai tare a fost tot a care nu se poate nici vedea cu ochii, nici pricepe cu mintea, voin\a celui care trimite cu o pornire vijelioas[una c[tre alta dou[inimi care se deosebesc ca focul de ap[...

C[s[toria lui conu Costache cu nepoata aghiotantului domnesc, crescut[ ]n Bucure=ti,]n leg[tur[cu Curtea, =i ajuns[la T`rgovi=te, a mers bine c`t[va vreme. Frumuse\ea =i]nf[\i=area ei m`ndr[, neamul din care se tr[gea impuseser[ lumii, iar conu Costache ]=i deschisese casa =i prin petreceri pe care le \in minte t`rgovi=tenii,]=i d[dea toate silin\ele s[fac[pe nevast[-sa s[uite c[nu mai era]n Bucure=ti.

Ne]n\elegerea a]nceput la vreo patru ani.

Erau]n casa lor at`tea lucruri pline de valoare pentru conu Costache =i pentru sor[-sa, str[ine =i lipsite de orice pre\ pentru Sa=inca; at`tea lucruri dragi lor =i nesuferite ei; mobilele casei, tac`murile, tr[sura =i hamurile, toate, p`n[=i]nf[\i=area prea prietenoas[a slugilor, a Smarandei buc[t[resei, a lui P`rvu vizitiul, a lui Iordache feciorul... +i fiindc[ nu se pot preface f[r[ sup[rare =i f[r[ suferin\[ obiceiuri tr[ite patruzeci de ani =i mo=tenite mai dinainte de la p[rin\i — Sa=inca s-a ]ncredin\at cur`nd =i c[frumuse\ea ei era mai slab[dec`t ele, =i c[nici starea b[rbatului s[u nu era destul de mare, ca s-o ajute la]ndeplinirea schimb[rilor pe care voia s[le]ntemeieze.

S-a mai]nt`mplat c[ descoperirea nea=teptat[ de straturi de c[rbuni =i de izvoare de p[cur[ ]n ]mprejurimile T`rgovi=tei ridica necontenit deasupra oamenii de jos, care n-aveau nici hrisoavele lui conu Costache, nici vreun aghiotant domnesc]n neam. }n pu\ine ora=e ca]n T`rgovi=te s-a ]nt`mplat ca mul\i culca\i]n ajun s[raci s[se trezeasc[a doua zi boga\i =i sco=i, printr-o avere nevisat[, dintr-o des[v`r=it[ umilire. Amestecarea ]n luptele politice iar[=i adusese ]n slujbele de seam[ ale jude\ului oameni care p`n[atunci se strecurau neb[ga\i]n seam[.

Conu Costache, cu totul ad`ncit ]n treburile mo=iei =i ]n cercet[rile lui, nesim\indu-=i ]n suflet nici o tragere de inim[ pentru politic[, putuse privi nep[s[tor la aceste schimb[ri. Nu tot a=a le privea nevast[-sa, care vedea ]n fiecare ridicare a altora o cobor`re a lor]n=ile. D-aceea nu contenea cu]ndemnurile st[ruitoare pe l`ng[ so\ul ei s[-=i arendeze mo=ia =i s[ se v`re]n politic[. Dar el se]mpotrivea, nu cu strig[te la strig[tele ei, ci cu bl`nde\e.

— O s[m[bagi]n morm`nt cu nep[sarea dumitale! striga ea. Nu vezi cum ]\i trec to\i ]nainte? Treze=te-te! Treze=te-te odat[! Url[ t`rgul de ropotul alegerilor, =i dumneata stai de silabise=ti hrisoavele, ardele-ar focul!

— Nu sunt f[cut eu pentru astea, Mico.

A=a]i zicea el, m[car c[era cu dou[-trei degete mai]nalt[dec`t el.

Cucoana Luxi\a nu zicea nimic, t[cea, ne=tiind cum s[ ]mpace mila pe care i-o f[cea nefericirea lui frati-s[u cu mul\umirea c[avusese dreptate de a-l]ndemna s[nu se-nsoare.

A fost odat[o scen[=i a din urm[.

Era]n vreme de alegeri =i se alesese deputat Ionescu, fiul lui Iancu M[l[eru. Urla]n adev[r t`rgul de urale =i de l[utari.

}n vremea asta conu Costache dase]n m`na unui \[ran de la munte peste o carte de judecat[ din anul 1656, dat[ de mai mul\i boieri, printre care era =i *jup`n Radu biv-vel logof[t Udrescu.*

}n odaia lui dinspre gr[din[, cu o lup[ ]n m`na dreapt[ =i cu h`rtia]n a st`ng[, sorbea scrisul cu ochii:

“1656, Martie 25. Adic[noi boiarii judec[tori jupan Preda Br`ncoveanul, biv-vel dvornic, jupan Preda Buc=anul, biv-vel logof[t, i jupan Radu biv-vel logof[t Udrescu, i P[tru vornic, i Ia=cu sluger +tirbei, i Manole vel-postelnic, datam Cartea noastr[ de judecat[ p[rintelui popii Irimie ot Staia petca ot T`rgovi=te =i coconilor lui, ca s[se =tie c`nd au fost]n zilele r[posatului Matei-Voevod, c[hagi Constantin Z[lariul el au fost cer=ut de la Domn un vad de moar[mil[ ]n iazul de la tun[rie de =i-au f[cut o moar[.”

Ca o moar[a umblat gura Sa=inchii, care a intrat vijelie, indignat[p`n[ ]n fundul firii ei, de alegerea pe care o s[rb[torea ora=ul]n strig[te ce se auzeau prin fereastra deschis[.

Nu e bine s[v[spui toate c`te i le-a strigat lui conu Costache nevast[-sa, pentru c[se alesese b[iatul M[l[erului.

...Numaidec`t trebuia s[-=i arendeze mo=ia =i s[-=i lase la o parte “terfeloagele”, c[dac[nu, pleac[...

Nu se a=tepta la r[spunsul categoric: “Nici mort nu mi-oi da eu mo=ioara pe m`ini de arenda=. Fiecare cu rostul lui pe lume!” Iar c`nd s-a repezit s[rup[h`rtiile ]ng[lbenite, care stau pe mas[ dinaintea lui, s-a ]ng[lbenit =i el ca ele, s-a ridicat =i i-a strigat =i d`nsul: “Mico!” cu o]ncruntare de spr`ncene =i cu o asprime care au f[cut-o s[ lase h`rtiile jos =i s[ias[dreapt[, rece =i m`ndr[ pe l`ng[cucoana Luxi\a, care sta]ncremenit[ ]n u=[.

Biata cucoana Luxi\a! neput`nd s[-i fac[ei nimic, =i-a v[rsat focul pe lucrurile din cas[, pe care le-a =ters, le-a frecat =i le-a r[sfrecat de ai fi zis c[vrea s[le jupoaie.

Dou[lungi =i dureroase luni de zile a]nt`rziat ]mp[carea acestei certe; dar a sosit peste dou[ luni, aduc`nd]n firea Sa=inchii o v[dit[domolire, iar]n sufletul lui Costache =i al cucoanei Luxi\ei o bucurie f[r[de margini.

E lesne de]n\eles cum i s-au t[iat picioarele boierului Udrescu =i cum s-au]nseninat toate]mprejurul lui, — el care nici c[se]nsurase dec`t cu g`ndul =i cu n[dejdea asta.

Se poate]n\elege =i schimbarea Sa=inchii. }i venea un copil — =i avea]ncredin\area c[era s[fie b[iat — un copil pe care era s[-l creasc[numai ea, =i din care avea s[fac[ce]n zadar se]ncercase s[fac[din b[rbatu-s[u.

— Niciodat[, zicea ea lui Udrescu]n ziua dest[inuirii sarcinii, niciodat[n-o s[-\i mai fac un repro=. Vezi-\i cum vrei de mo=ie =i de hrisoave, dar s[=tii c[pe copil o s[-l cresc eu, numai eu, a=a cum oi vrea eu.

+i a primit conu Costache aceast[ ]nvoial[prin care]=i cump[ra lini=tea c[sniciei...

Cucoane Costache!... Cucoane Costache!

Spun popii din T`rgovi=te c[ nu e biseric[ din ora= la care s[ nu fi dat acatiste ca s[-i fac[ nevasta b[iat, iar c`nd]n noaptea na=terii s-a]ncredin\at cu ochii lui c[b[iat era, a c[zut pe un scaun, unde a r`s =i a pl`ns, p`n[ c`nd l-a frecat sor[-sa cu o\et de trandafiri pe t`mple =i i-a dat s[bea ap[.

S-a f[cut un botez ca-n basme: dar cu prilejul botezului a sim\it pentru]nt`ia=i dat[ boierul ce scump t`rg f[cuse. Nimic nu putuse]ndupleca pe Sa=inca s[puie copilului alt nume dec`t a vrut ea.

+i se rugase umilit bietul conu Costache:

— Las[, Mico, s[-l botez[m Negoi\[, ca pe tata.

Dar trebuia s[fie nebun[ca s[primeasc[. Auzi, Negoi\[! Ei a=i!

Raoul; =i l-a botezat un v[r al ei, venit]nadins din Bucure=ti, =i i-a pus numele Raoul, Raoul Udrescu...

C`nd s-a f[cut copilul de doi ani, i-au adus guvernant[ fran\uzoaic[ din Savoia. }nt`ile s[pt[m`ni nu putea copilul s-o sufere; cum se apropia, pl`ngea de \i se rupea inima =i fugea]n bra\ele doicii ori]n ale cucoanei Luxi\ei. Se nimerise c[era bolnav de tuse rea, =i]ntr-at`t ura pe guvernant[, ]nc`t c`nd ]l ]ntreba cucoana Luxi\a dup[ c`te o criz[de tuse:

— De unde \i-a mai venit, maic[, tusea asta?

R[spundea scurt =i hot[r`t:

— De la Macmazela.

Avea =i dreptate, s[r[cu\ul, s[n-o poat[suferi. Cu c`t[cazn[ ]nv[\ase el cele o sut[, dou[de vorbe pe care le =tia, =i acum trebuia s-o ia de-a capu, s[nu zic[*“potocal[, cufurli\[, fogor”, ci orange, fourchette, tapis...*

Dar cu ce nu se obi=nuie=te omul, mai cu seam[dac[o ia de mic? }ncetul cu]ncetul s-a apropiat de ea ca de c`nd lumea =i a]nv[\at s[vorbeasc[ca un pui de fran\uz =i-i turuia guri\a de poezii fran\uze=ti.

C`nd era de cinci ani =i s-a dus Sa=inca cu d`nsul la Bucure=ti, s-au]nnebunit de el rudele ei. “M[, francezule!”]i ziceau to\i m`nc`ndu-l]n s[rut[ri. Frumos copil! De-o frumuse\e str[in[, care aducea aminte de copiii din tablourile lui Velazquez.

C`nd a ]mplinit =apte ani l-au b[gat ]n pension la Bucure=ti, prilej pentru Sa=inca de a sta mai mult acolo dec`t la T`rgovi=te; iar dup[ce =i-a ispr[vit clasele primare, cu toate stra=nicele]mpotriviri ale lui conu Costache, tot a biruit ea =i l-au trimis,]mpreun[cu copiii lui Moroineanu, ai lui Vinescu =i ai altor bog[ta=i din Bucure=ti, la Paris, unde tr[ia o m[tu=[a Sa=inchii, care-l scotea din pension duminica, s[rb[torile =i vacan\ele mici.

*

Au trecut ei anii de la facerea lumii; cum erau s[nu treac[zece ani de la plecarea copilului la Paris?

}n vremea asta s-au petrecut multe]n lume =i c`teva =i]n casa lui Udrescu.

Dup[st[ruin\ele nea=teptate ale nevesti-sii, s-au mutat la mo=ie, cu lucruri, cu slugi, cu tot rostul, afar[de cas[, pe care a v`ndut-o. Cu banii prin=i =i-a m[rit =i =i-a]mbun[t[\it casele de la mo=ie.

Ce a f[cut pe Sa=inca s[se]nvoiasc[, ba s[cear[mutarea la mo=ie, e greu de priceput. Poate c[fiind casele mo=iei la zece minute de gara V[c[re=ti, se =tia cu o jum[tate de po=tie mai aproape de Bucure=ti; poate c[vrea s[plece dintr-un ora=]n care nu mai era]nt`ia; poate c[ din pricina veninului pe care i-l f[cea zilnica “ridicare a noroadelor”, cum zicea ea. (Faptul e c[ hot[r`rea ei a venit odat[cu numirea ca prefect la D`mbovi\a a lui Istr[tescu; c[ci ce-i p[sa ei de ]nv[\[tura =i meritele recunoscute de toat[ lumea ale noului prefect, c`nd =tia c[era feciorul fostului pantofar al casei lor din Bucure=ti...)

Greu de zugr[vit prin cuvinte frumuse\ea mo=iei Udre=ti. Va s[mearg[cineva s[vad[cu ochii mo=ioara asta, cu casele b[tr`ne=ti, cu stre=in[ ie=it[, cu pridvor de jur-]mprejur, st[p`nind din culmea din malul Ilfove\ului toat[preajma; trebuie s[vaz[din pridvor priveli=tea]nc`nt[toare care se desf[=ur[: spre miaz[zi, lanuri de gr`ne, printre care =erpuie=te ca o panglic[argintie Ilfove\ul, p`n[-n fundul z[rii unde se pierde ]n fumuri alb[strii, iar spre miaz[noapte, aproape tot =irul mun\ilor Munteniei, de la Negoiu p`n[la mun\ii Buz[ului, ca ni=te spin[ri de vite uria=e care dorm]n marginea z[rii.

C`nd o vedea cineva dichisurile de la hanul a=ezat pe =oseaua Bucure=ti-T`rgovi=te, cur[\enia liniei satului care duce de la han la casele mo=iei printr-o alee de duzi, moara de pe Ilfove\, hele=teul, biserica b[tr`n[ de al[turi de cas[, dichisurile =i acaretele cur\ii, c`nd o mai vedea =i h`rtiile vechi ale mo=iei, p[strate de conu Costache, atunci o s[priceap[dragostea lui f[r[de margini pentru ea =i atunci o s[priceap[=i ce fel de om era.

Ce v[spui eu, om cu scaun la judecat[conu Costache. }n afar[de nevast[-sa]l mai]ndemnaser[=i al\ii s[intre =i el]n politic[=i le r[spunsese: “Eu fac politic[la Udre=ti”; iar c`nd nevast[-sa]i vorbea

cu un amestec de admira\ie =i de p[rere de r[u de cutare care \inuse un discurs tip[rit]n toate gazetele, el scutura din cap =i zicea: “Ce-am f[cut eu aici, face mai-mai c`t discursul lui”. +i f[cea mai mult.

Dup[ce =i-a hot[rnicit mo=ia toat[, o mie treizeci =i patru de pogoane cu p[dure cu tot, afar[de a oamenilor, s-a pus s[hot[rniceasc[p[m`nturile \[ranilor, =i nu cu judecata, altfel, mult mai frumos. A chemat la el pe to\i locuitorii ]mpropriet[ri\i pe mo=ia lui; i-a ]ntrebat dac[ vor s[-=i hot[rniceasc[ =i ei locurile; le-a f[cut socoteal[ p`n[-ntr-o para c`t l-a \inut pe el judecata hot[rniciei; le-a ar[tat c`t[vreme s-a judecat =i le-a cerut s[-i dea lui jum[tate din c`t a cheltuit el, =i s[le-o fac[el.

Dup[ce s-au]nvoit, a]nceput. Pentru stabilirea hotarului chema pe am`ndoi vecinii.

— Care e hotarul, Predo?

— Uite [sta, boierule.

— {sta e, Marine?

— {sta, boierule.

— Bine.

+i pe linia ar[tat[de am`ndoi vecinii, din trei ]n trei st`njeni, a f[cut gropi =i a s[dit un dud =i un prun, un dud =i un prun: prunii pentru \uic[, duzii pentru viermii de m[tase. Unde era c`r`ial[ori prigonire, “mai las[, tu; mai d[, tu”, a st[ruit de i-a]mp[cat. +i a=a toat[mo=ia \[ranilor a ajuns gr[din[de gr[din[; iar avoca\ii puteau s[se topeasc[de dor de]mpricinat din Udre=ti =i tot nu puteau; c[dac[ajungeau =i ei la vreo ceart[ori la vreo ne]n\elegere (c[oameni erau), nu d[deau fuga cu jalba la judec[torie,]i judeca conu Costache]n pridvorul casei =i i se supuneau f[r[cr`cneal[, c[ le era ru=ine =i de el =i de popa Iosif, =i de b[tr`nii satului, care au tr[it =i-au v`n[torit cu boierul Negoi\[Udrescu.

La Udre=ti s[fi poftit s[vede\i sat model. Garduri frumoase cu strea=in[, c[su\e curate, cur\i cu gr[dini\e de flori =i de zarzavaturi, desp[r\ite de oborul]n care stau vitele, =i vite bune, din pr[sila vitelor lui conu Costache, iar c`inii \inu\i]n lan\, l[sa\i slobozi numai noaptea.

Nu era cas[f[r[patru-cinci stupi de albine, nici femeie]n sat care s[nu creasc[viermi de m[tase; precum nu era b[rbat care s[nu fi]nv[\at s[altoiasc[ ]n frunz[=i]n lemn; iar din p[puri=ul de la hele=teu =i din r[chita de pe malul Ilfove\ului f[ceau oamenii rogojini =i co=uri de te minunai.

Cum era conu Costache judec[torul satului, a=a era coana Luxi\a doftoreasa =i spi\ereasa satului. Avea spi\erie]n regul[=i pe l`ng[ doftoriile aduse de la t`rg, mai f[cea ea fel de fel de leacuri, de veneau s[-i cear[=i oamenii de prin satele vecine. +i era doftoreas[bun[, c[me=te=ugul ei [l mare]i venea din pornirea ei pentru curat.

La curte, pe l`ng[ gr[din[ deosebit[ pentru pas[ri, pentru poame, pentru zarzavat, pe l`ng[grajd, =opron, magazii, mai era =i o magherni\[mare f[cut[ ]nadins pentru cre=terea viermilor de m[tase. De ei]ngrijea cucoana Luxi\a cu femei care f[ceau clac[. Aici la]ngrijitul viermilor se desf[=ura]n plin trebuin\a cur[\eniei. Frunza de dud trebuia =tears[foaie cu foaie; de zece ori trebuia s[se spele pe m`ini femeia care intra cu d`nsa la schimbatul viermilor =i tot]i g[sea cusur, c[dac[vedea a doua zi vreunul mahmur, era vina Casandrei ori a Mandei, care nu se sp[lase bine.

P[cat c[n-a\i v[zut-o =i n-a\i auzit-o pe cucoana Luxi\a vorbind cu toate lighioanele din curte, p`n[ =i cu viermii. Unui vierme c[zut de pe patul lui ]i f[cea o dojan[ lung[. “Nu \i-e ru=ine obrazului! S`c`itule! N-ai destul loc, hai! Ai plecat-o la spa\ir. Poate c[ nu-\i place aici c[ e la \ar[. Oi fi din s[m`n\[de Bucure=ti. S[te mai prind eu jos, c[-\i dau eu Bucure=ti...”

A\i priceput, pe l`ng[vierme,]n cine mai vroia s[bat[cucoana Luxi\a. +i avea dreptate.

Nenorocit[fire a Sa=inchii. Cum or fi f[cu\i oamenii c[rora le place minciuna =i le e sil[de adev[r? }noat[de jur-]mprejur]n fericire]nchipuit[; nu le plac florile vii =i admir[florile de c`rp[; r[m`n nep[s[tori la durerea din preajma lor =i se]nduio=eaz[la citirea unei nenorociri petrecute la marginea lumii. A=a era Sa=inca. Se scutura de via\a curat[, lini=tit[=i f[r[prihan[, pe care ar fi putut-o duce aici

=i se topea dup[via\a zgomotoas[, fr[m`ntat[, plin[de minciuni =i de intrigi pe care o ducea la Bucure=ti]ntre rudele ei. Nici dou[luni]ncheiate din an nu sta ea la \ar[, nici m[car vara, pe care =i-o petrecea cu b[iatul la Sinaia.

Cum se]nvoia conu Costache cu felul [sta de via\[? Se]nvoia ca to\i oamenii buni =i slabi, care mai u=or pier dec`t s[ se scuture de r[ul care-i doboar[. Lua de la mo=ie dou[zeci p`n[la dou[zeci =i dou[de mii de lei pe an — nu cheltuia nici dou[pentru trebuin\ele lui =i era bucuros s[dea restul pentru copil la Paris =i pentru d`nsa, numai ca s[-=i poat[ vedea ]n tihn[ de mo=ie =i de h`rtiile lui. +i cu vremea patima lui crescuse; dup[“funia neamului lui”, a venit funia neamurilor afinilor, dup[a afinilor a str[inilor de numele c[rora dase]n acte al[turi de al Udre=tilor.

Pe nesim\it s-a adunat]n rafturile dulapului lui material mult, care-i da de lucru =i din care putea face o]ntreag[arhondologie. Avea caiete-caiete, opise alfabetice cu trimiteri: “Vezi sertarul A, actul]nsemnat cu ro=u num[rul 8”.

Mai mult f[r[voie ajunsese el aici,]n parte]ns[=i cu voie.

Erau ceasuri]n care-l n[p[deau g`nduri dureroase cu privire la Raoul, care-=i sf`r=ise liceul =i acum nu mai f[cea nimic la Paris; =i]ncerca s[-=i t[m[duiasc[durerea pe care i-o pricinuia dep[rtarea sufletului copilului s[u de al lui, ad`ncindu-se din ce]n ce]n c[ut[ri =i]n cercet[ri obositoare.

Bietul conu Costache! n-a spus nim[nui, nici sor[-sii, ce sim\ea de la vacan\a din urm[c`nd a venit fiu-s[u, str[in, elegant, frumos ca un heruvim, care n-a avut pentru mo=ia str[mo=ilor lui dec`t o vorb[spus[din v`rful buzelor. Din pridvorul caselor, uit`ndu-se de jur-]mprejur, zisese: “tiens! c’ est gentil”, iar dup[trei zile plecase cu m[-sa la Sinaia, iar de acolo de-a dreptul la Paris.

*

Ani de urgie pentru agricultori. Ger la]nfloritul pomilor; secet[ ]n vremea c`nd p[m`ntul moare de sete =i potoape de ploi nesf`r=ite care ]mbr[cau ]n jale c`mpiile p`n[atunci pline de f[g[duin\e de bel=ug.

Indeosebi peste mo=ia Udre=ti au trecut doi ani r[i, cum n-au apucat b[tr`nii. Nimeni n-a pomenit Ilfove\ul rev[rsat, pref[c`nd]n prund de g`rl[ toat[ lunca de gr`u]n ajunul seceratului; nimeni n-a pomenit grindin[s[omoare vitele =i copiii pe c`mp =i s[prefac[\arina]n b[t[tur[.

S-a v[itat \ara toat[de urgie, s-a v[itat =i conu Costache nevestisii, pe care a f[cut-o s[ ]n\eleag[c[nici ea nu mai putea duce via\a risipitoare de p`n[ atunci, nici copilul nu mai putea sta degeaba la Paris; iar c`nd i-a pomenit ea, dup[cum o]ndemnaser[rudele din Bucure=ti, de “]nlesnirile =i avantajele creditului”, a=a s-a schimbat la fa\[,]nc`t n-a mai]ndr[znit s[-i pomeneasc[...

Au durut-o str`mtorile pe care a trebuit s[ le ]ndure, dar a t[cut, v[z`nd c[erau]mp[rt[=ite de to\i ai ei.

La sf`r=itul anului s-a]ntors =i Raoul de la Paris. De trei ani ispr[vise bacalaureatul =i nu putuse da un singur examen de Drept.

Cu trecerea de care se bucurau neamurile mamei sale, dup[ce a sc[pat de armat[ca debil, a fost numit slujba= la Ministerul de Externe: c`teva ceasuri pe zi, care nu-l puteau st`njeni de a urma =i cursurile Universit[\ii din Bucure=ti.

*

Cine nu l-a cunoscut pe Raoul Udrescu, nepomenit de frumosul =i de dr[gu\ul Raoul, copilul r[sf[\at =i, cum ziceau d[rile de seam[ale gazetelor *highlife-ului, “le boute-en-train de la haute volée Bucarestoise!”* A fost bal]n lumea mare, ori pavan[la palat la care s[nu danseze el cu o gra\ie fermec[toare? A fost comedie]n care s[nu joace cu un talent des[v`r=it? Delicate\ea lui feminin[, vocea lui dulce cu care fredona, acompaniindu-se la pian, nenum[ratele c`ntece fran\uze=ti pe care le =tia, colec\ia nesleit[de poezii =i de anecdote pe care le recita ori le istorisea cu un talent =i cu un har ne]ntrecut, sumele de bani pe care le risipea cu nep[sare]mp[r[teasc[f[ceau s[fie smuls de to\i, s[se trimit[tr[sura dup[d`nsul c`nd se]nt`mpla s[ ]nt`rzie. A! se putea bucura Sa=inca, era des[v`r=it!

N-a avut]ns[parte s[se bucure]ndeajuns, c[ci la un an =i ceva de la sosirea lui, a pierit d`nsa cu prilejul ingrozitoarei catastrofe din gara Titu. A fost o minune c[ n-a r[mas moart[ pe loc; c[ci n-a murit dec`t dup[ce a ajuns la Udre=ti =i dup[ce a apucat s[=opteasc[ ]n urechea b[rbatului s[u cu suspinul ei din urm[:

— Iart[-m[=i nu m[blestema.

Da, =i-a cerut iertare, s[raca.

Cine poate pricepe cum =i ce tainice schimb[ri se pot face]n sufletele oamenilor? O t[m[duise v`rsta de dragostea nejudecat[pentru ropotul lumii de nimicuri]n care a tr[it? +i-a dat ea seama c[sclipirea copilului ei era sclipirea unei stele c[z[toare? Tain[!...

Cu o s[pt[m`n[ mai ]nainte venise Raoul la v`n[toare,]nso\it de trei prieteni vioi =i zgomoto=i din Bucure=ti. Graiul lor numai fran\uzesc, mi=c[rile lor, can\onetele pe care le c`ntau la pian, sunau a=a de fals ]n casa asta veche, al[turi de cucoana Luxi\a, de Iordache feciorul =i de toat[ preajma, ]nc`t seara, dup[plecarea lor, f[r[s[priceap[cum =i pentru ce, Sa=inca spusese lui conu Costache, lucru ce nu i se]nt`mplase de peste dou[zeci de ani =i care l-a l[sat =i pe el nedumerit:

— Drag[, ia-\i ceva pe dumneata; cam trage aici]n pridvor.

S[raca! Dumnezeu s-o ierte!...

*

C`\i ani au trecut de la pierderea Sa=inchii? Cincizeci?

Nu, nici un an]mplinit =i cu toate acestea, conu Costache a]mb[tr`nit de nu-l mai cuno=teai. Privirea stins[ =i ]mp[ienjenit[, m`inile tremur[toare, spinarea]ncovoiat[, umbletul nesigur, cu opriri care-i aduceau la col\ul gurii o cut[de am[r[ciune, toat[ ]nf[\i=area lui ar[ta ce ad`nc fusese lovit.

Acolo, la locul unde se]nt`mplase nenorocirea, vaietele r[ni\ilor, pl`nsetele rudelor victimelor, Sa=inca lui jos l`ng[ =inele drumului-de-fier, cu am`ndou[picioarele t[iate de la genunchi, toat[priveli=tea asta]nsp[im`nt[toare ]l zdruncinase din temelii; iar m`ng`ierea ei din

urm[=i vorbele care au]nso\it zburarea sufletului ei au s[dit]n mintea lui s[m`n\a unei nelini=ti ucig[toare...

...Vas[zic[, =i ea a sim\it c[drumul pe care a]ndreptat pa=ii copilului lor era un drum de r[t[cire. Vas[zic[, r[u f[cuse p[r[sind]n m`inile ei felul cre=terii copilului lor, sl[biciune neiertat[, n[scut[ din egoism, din setea lui de lini=te =i din dorin\a de a-=i scuti osteneala =i durerea unei lupte... A=a f[cuse tat[-s[u cu d`nsul? }l l[sase pe m`ini str[ine, ori]i slujise de pav[z[=i-l c[l[uzise pas cu pas?... Iar el, ce-a f[cut pentru cre=terea copilului lui? Nimic! Banii pe care i-a cheltuit nu i-a dat pentru asta, ci pentru cump[rarea lini=tii lui.

+i muncit de g`ndul vinovatei lui nep[s[ri, pe care =i-o socotea ca un p[cat f[r[ putin\[ de isp[=ire, conu Costache se zb[tea toat[ noaptea suspin`nd cu amar, ori]nchin`ndu-se cu cruci tremur[toare =i pripite, ca-n pragul unei nenorociri: “Iart[-m[, Doamne! Iart[-m[, Ziditorule!”

Nici ziua, nici frumuse\ea firii, nici treburile mo=iei, nici cercetarea h`rtiilor nu-l mai puteau r[pi acestei fr[m`nt[ri — =i nu =tia de a fost nebunie munca lui de o via\[pentru adunarea at`tor h`rtii doveditoare de vechimea neamului lui, ori de era nebunie acest g`nd ce-i r[s[rea acum]n minte.

Ah! +i ce ad`nci cute de am[r[ciune aducea pe fa\a lui ]ncredin\area c[ acum era prea t`rziu s[-=i mai schimbe copilul...

De c`te ori de la moartea Sa=inchii nu ]ncercase s[ =i-l apropie de d`nsul, s[-i explice pre\ul at`tor lucruri adunate =i p[strate de d`nsul cu evalvie. Vrusese s[-i]nf[\i=eze str[mo=ii care z`mbeau]n cadrele de pe pere\ii od[ii lui de culcare;]l dusese la biseric[, s[-i citeasc[pisania care dormea]n tihn[de trei sute de ani... O! nu se poate spune durerea lui conu Costache la descoperirea dep[rt[rii dintre sufletul lui =i al copilului s[u.

+i era totu=i a=a de bun de suflet, Raoul; pl`nsese lacrimi at`t de adev[rate cu c`t[va vreme ]n urm[, c`nd i-a pl[tit conu Costache nou[mii de lei,]mprumuta\i cu poli\e prin Bucure=ti — se jurase cu at`ta adev[rat[ ]ncredin\are c[se va m[rgini]n cheltuieli... Cap u=or de

fluture, ale c[rui mi=c[ri nu erau pricinuite dec`t de]ndemnul =i de imboldul clipei]n care tr[ia...

Pe unde a intrat du=manca nev[zut[, care l-a lovit pe conu Costache? P`n[ atunci lucrase ]n odaie =i vroia s[ ias[ ]n pridvor s[ vad[ preg[tirile de poman[, la care lucra sor[-sa cu slugile ]n curte, pentru parastasul de un an al Sa=inchii, c`nd]n pragul u=ii i-a sim\it lovitura crud[, care l-a pr[v[lit.

Trei zile a z[cut]n necuno=tin\[,]ng`n`nd vorbe f[r[=ir, pe c`nd ]n curte se perindau to\i locuitorii satului, cer`nd =tiri de la slugi.

}n seara zilei de a treia,]n defa\a nenorocitei lui surori =i a lui popa Iosif, a cerut s[-i vie Raoul l`ng[ pat. L-a cuprins ]n bra\ele lui tremur[toare; a cerut sor[-si s[ t`rasc[l`ng[ pat sipetul cu acte; a luat cheia de sub pern[; cu mare cazn[ s-a aplecat, l-a descuiat =i a scos dintr-]nsul dou[ acte ]ntocmite unul ]ntr-altul. Unul era un pergament de culoarea lemnului, scris cu slove chirilice, purt`nd pe el o pecete str[veche, altul pe h`rtie timbrat[, scris cu litere latine =i purt`nd pecetea Arhivei Statului.

— {sta e, f[tul tatei... [l mai vechi hrisov pe care-l am... pentru mo=ia asta... Nu po\i citi c[e scris slavone=te, dar cite=te traducerea asta... Cite=te tare... cite=te rar...

S-a rezemat, ajutat de sor[-sa, pe perne]n patul de sub portretele str[mo=e=ti =i a]nchis ochii.

}n t[cerea nop\ii, glasul tremur[tor al lui Raoul]ncepe s[citeasc[traducerea dup[hrisovul paleoslav din 6 noiembrie 6989 (1480), prin care Basarab Mladi]nt[rea aceast[mo=ie]n st[p`nirea boierilor Tudor =i Stroe Surem =i fetei Stana, “care le era lor fiic[ =i nepoat[ ]n sat la Udre=ti” =i hot[ra “ca s[ le r[m`ie]n otcin[=i s[le fie]n ohav =i de nimeni clintit[lor =i copiilor lor =i nepo\ilor lor =i str[nepo\ilor lor]n veci”. Conu Costache asculta cu dou[=iruri de lacrimi pe fa\[, silindu-se s[-=i \ie r[suflarea zgomotoas[de suspine =i s[opreasc[tremur[tura f`=ietoare a m`inilor pe plapum[...

“}nc[=i blestem pune domnia-mea: dup[moartea domniei-mele pe cine va alege Domnul Dumnezeu de a fi domn]n \ara Valahiei, fie din

rodul inimii mele, fie din rudenia domniei-mele, sau, dup[p[catele noastre, din alt neam, se va a=eza =i va s[fie domn]n \ara Valah[, — dac[va cinsti, va p[stra, va prenoi =i va]nt[ri aceast[de mai sus a domniei-mele scriere, pe acela Dumnezeu s[-l cinsteasc[, s[-l ocroteasc[=i s[-l]nt[reasc[ ]n domnia-sa; iar dac[va necinsti sa-l calce =i-l va nimici, p-acela =i Domnul s[-l calce =i s[-l nimiceasc[, =i s[-l ucid[aci cu trupul, iar]n via\a viitoare cu sufletul. Amin!”

Dup[ce Raoul a sf`r=it de citit, conu Costache l-a tras aproape de d`nsul =i, juc`ndu-se cu m`na]n inelele m[t[soase ale p[rului s[u, i-a vorbit, silindu-se s[nu pl`ng[:

— P[streaz[-\i p[m`ntul neamului t[u, fl[c[ul tatei... Aci la biseric[se odihnesc str[mo=ii t[i, iac[=i eu... V[zu=i blestemul pus de domnul de pe vremuri; blestem pui =i eu cui s-o cerca... s-o cerca...

N-a putut s[sf`r=easc[, l-a cuprins un turtur ]nsp[im`nt[tor, iar dup[un ceas =i-a dat sf`r=itul ]ntr-un oftat ad`nc, care a adunat pe to\i oamenii casei]nfrico=a\i, parc[ar fi oftat odat[cu d`nsul ]n t[cerea nop\ii to\i Udre=tii care se odihneau al[turi sub p[m`ntul bisericii.

C`teva ceasuri chipul lui a p[strat ]ntip[rirea unei am[r[ciuni de nespus, cu o ]nsemnare a lumii pe care de cur`nd o p[r[sise, iar c[tre ziu[, ca printr-un farmec, i-a]nflorit pe toat[fa\a un z`mbet nep[s[tor =i senin ca ve=nicia]n care intrase...

*

Da, e tocmai cum a\i putut-o b[nai: neamul Udre=tilor s-a pr[p[dit pic`nd cu o iu\eal[ care cre=tea mai repede dec`t iu\eala c[derii tuturor lucrurilor. La patru luni dup[stingerea lui conu Costache, Raoul era din nou]n v`rtejul vie\ii de petreceri ucig[toare, c[tre care era t`r`t cum e t`r`t fluturele ]n para lum`n[rii. A fost parc[din afar[o]ntov[r[=ire str`ns[ ]ntre oamenii ce nici nu se cuno=teau unul pe altul, ca s[-l ]mping[ la pieirea c[tre care din[untru ]l ]mbr`ncea firea lui.

Pe de-o parte me=te=ugurile unor negustori din T`rgovi=te, care, pun`nd ochii pe mo=ie,]i dau orice sum[de bani le cerea cu]mprumut,

— pe de alt[parte admira\iunea f[r[margini a unui cerc de prieteni, care]i c`ntau]n cor toate extravagan\ele =i nebuneasca lui risip[; =i mai presus de toate pr[pastia de patim[ ]n care]l aruncase farmecele unei femei primejdioase.

Sufletele o\elite de voin\[se mistuie]n flac[ra iubirii, necum un suflet]n care patima \ine loc de voin\[.

}n scurt[vreme Raoul Udrescu s-a stins ca o candel[ ]n care s-a sf`r=it untdelemnul...

Dou[s[pt[m`ni au vorbit gazetele de acest sf`r=it sosit]n spasmul unei]mbr[\i=[ri... pe urm[uitarea =i-a]mplinit chemarea.

*

B[tr`na care umbla prin T`rgovi=te cl[tin`nd din cap, =optind vorbe ne]n\elese =i purt`nd la subsuoar[o leg[tur[de h`rtii]nvelite]ntr-o basma, e cucoana Luxi\a, al c[rui rest de judecat[a zburat odat[cu sufletul fratelui s[u. Ce spune? Unde merge? Numai ea =tie.

}n ziua c`nd s-a v`ndut la mezat mo=ia Udre=ti, a fost de fa\[la tribunal,]mbr[cat[cum e =i acum cu o mantil[cu ciucuri, cum se purta acum treizeci de ani, cu mitene =i cu o p[l[rie cu pene liliachii, o p[l[rie veche a Sa=inchii.

A ascultat cu luare-aminte cum se urcau concuren\ii; a v[zut indignarea noului proprietar, Cristachi Lusiadi, c[ruia unul din concuren\i se]ncercase s[-i t[g[duiasc[cet[\enia; a aprobat din cap gestul m`ndru =i cuvintele lui Lusiadi, care a]ntins actele tribunalului:

— |e fa\e! Ma rog, vede\i. Sunt]mpumuntenito de peste sase ani!

De bun[seam[, avea dreptul domnul Lusiadi s[cumpere mo=ia Udre=ti.

Din pre\ul dat de d`nsul, r[m`nea, dup[plata datoriilor, o sum[destul de mare, care i se cuvenea ei, cucoanei Luxi\ei; dar ce s[fac[ea cu d`nsa? Dup[ ce s-a ispr[vit a plecat cl[tin`nd din cap, =optind vorbe ne]n\elese =i purt`nd la subsuoar[hrisoavele neamului Udre=tilor...

CUPRINS

CUCOANA LEONORA

G[ina poate s[tr[iasc[dou[luni de zile f[r[s[m[n`nce =i s[ bea absolut nimic! N-a= fi crezut dac[ a= fi citit ]ntr-o carte =i dac[ n-a= fi v[zut cu ochii mei. Am v[zut c`nd =edeam la cucoana Leonora.

Cucoana Leonora este fosta mea propriet[reas[de cas[. }n Bucure=ti nu se v[d fiin\e ca cucoana Leonora; trebuie s[le cau\i]n ora=e de provincie, =i]n ora=e ca al nostru, cu trecut istoric.

Genealogia cucoanei Leonorei trebuie s-o ascul\i din gura ei,]nt`i pentru c[ spus[ de d`nsa are un haz care nu se poate da cu condeiul, =i apoi pentru c[nu cred s[mai fie o a doua minte]n care s[poat[ ]nc[pea at`\ia Str`mbeni =i Nisipeni — c[se trage din neamul Nisipenilor =i al Str`mbenilor — c`\i]ncap]n mintea cucoanei Leonorei. E ceva de speriat! Negoi\[Str`mbeanu, Radu Str`mbeanu, Dinu Str`mbeanu, ]n tot vreo =aizeci de Str`mbeni; =i tot a=a, Elena Nisipenca, Luxandra Nisipenca, Tudorache Nisipeanu,]n tot vreo =aizeci de Nisipeni.

Desfid pe ori=icare s[asculte pe cucoana Leonora vorbindu-i despre m[re\ia stinsului ei neam, f[r[s[se simt[ ]n pragul nebuniei — =i numai Dumnezeu =i cu mine =tim de c`te ori m-a nimicit cu aceast[istorisire.

C`nd cu g`ndul nu g`ndeam, m[ prindea, =i dup[ un ceas de tulburare, invariabil, m[ lua de m`n[, m[ducea]n poart[=i cu un gest larg cu care]mbr[\i=a toat[linia de mun\i viole\i din zare: “Vezi dumneata to\i mun\ii [ia? to\i au fost ai no=tri odat[!”

La urm[g[sisem un leac contra atacurilor ei. }mi compuneam din

odaie o figur[preocupat[=i ie=eam repede, ca unul care n-are nici o clip[de pierdut.

V[duva lui Alecu Nisipeanu, ultimul Nisipeanu, fost prezident al tribunalului, ast[zi cucoana Leonora este o femeie de vreo =aptezeci de ani, oache=[, cu p[rul]nc[negru, cu ceva b[rb[tesc]n voce =i]n fa\[— tr[ind,]mpreun[cu Maria, slujnic[b[tr`n[, din chiria pe care o prime=te pe od[i\ele inchiriate cu luna magistra\ilor becheri.

Ce face cucoana Leonora? Face multe lucruri, a=a de multe,]nc`t adeseori am auzit-o pl`ng`ndu-se c[e ziua mic[.

Mai]nt`i, cum se scoal[ de diminea\[, ]=i scutur[ una c`te una c[r\ile de rug[ciuni =i icoanele,]nchin`ndu-se, ocupa\ie care dureaz[ dou[ ceasuri; pe urm[ vede de lighioni: sumedenie de g[ini, sumedenie de ra\e, nu =tiu c`te g`=te, dou[pisici, doi c[\ei — unul de curte =i altul de cas[—, doi canari =i o privighetoare.

Ca =i cucoana Leonora, fiecare lighioan[ ]=i are genealogia ei. A=a, canarii sunt din pr[sila lui Iancu Cornoveanu, vestit pentru canari; unul din c`ini, Garsonic[, [l de curte, este nepot de frate al vestitului Osman, adus de “dumnealui” de la Bra=ov; iar c[\elul din cas[, Bijulic[, este str[nepot al altui Bijulic[, d[ruit cucoanei Leonora de Hristache Mincu, ]n vremea c`nd era prefect.

Dup[ ]ngrijirea lighioanelor, cucoana Leonora diretic[,]mpreun[cu Maria, od[ile chiria=ilor, =i le diretic[, nu glum[; fiecare lucru=or e scuturat, =ters =i frecat cu cea mai mare sfin\enie. Dup[-pr`nz, cucoana Leonora fabric[=i]mparte doftorii f[r[parale, “pentru sufletul r[posa\ilor”. Cunoa=te de la mam[-sa ni=te leacuri tainice, care fac minuni. Prafuri pentru albea\[, ap[pentru umfl[turi, alifie pentru arsur[, alifie pentru t[ietur[, fel de fel de leacuri, dintre care cel mai ciudat este urm[torul: *unsoare contra reumatismului*. “Iei un arici viu, m[-n\elegi? }l bagi]ntr-o oal[sm[l\uit[, umpli oala cu untdelemn =i-l fierbi — trebuie s[=tii — p`n[ c`nd se tope=te ariciul =i pe urm[cu untdelemn de [la te freci seara bine-bine pe unde te doare.”

Joia,]n ziua de obor s[pt[m`nal, c`nd vin \[ranii din tot jude\ul la t`rg, curtea cucoanei Leonora se umple de bolnavi de ochi — =i ori

o fi fost]nt`mplare, ori c[prafurile sunt cu adev[rat bune, dar tot ora=ul cunoa=te pe colonelul care era s[-=i piarz[vederea =i, dup[ce s-a c[utat]n zadar cu to\i doftorii, s-a vindecat cu prafurile cucoanei Leonora.

Mai face ceva cucoana Leonora. De pe la cinci dup[-amiaz[p`n[ c`nd nu se mai vede, lucreaz[la ciorapi pe scar[=i r[spunde la saluturile trec[torilor; iar dac[vreunul are norocul de a intra]n vorb[cu d`nsa, s-a dus! }l prinde =i nu-i d[ drumul dec`t dup[ce l-a ame\it cu vorba, s[rind de la una la alta, pe ner[suflate:

— Ce s[fac? Ia cu necazurile, c[am pierdut un chiria= — trebuie s[=tii — nepre\uit, nepre\uit! Am mai avut chiria=i, de! dumneata trebuie s[=tii, c[e=ti d-aci — am avut pe colonelul, am avut pe Vasiliadi, am avut pe [sta — cum]i zice?... care mi se pare c[e pre=edinte la Ploie=ti... care a luat pe fata lu doctoru [la... [sta... de are un frate general. +i cum]\i spui, c[ ]nc[bietul Nisipeanu]ntotdeauna]mi zicea: “Ce noroc ai tu, Leonoro, tot de chiria=i buni”... +i atunci am st[ruit eu de dumnealui de am f[cut aste dou[od[i\e; dar m-am stins! C[zicea dumnealui: “Ce o s[fie? trei-patru sute de lei”... =i c`nd colo — trebuie s[ =tii — am cheltuit de m-am stins, c[ le-am f[cut pivni\[ dedesubt. S[ vii numai de-a minune s[-\i ar[t, s[ vezi grinzi... ia te uit[ aici... ia poftim grosime... +i numai stejar adev[rat. C[ a=a am fost ]nv[\a\i, ori faci, ori nu faci. Bietul tata c`nd le-a reparat p-ale vechi, c`t crezi c[ a cheltuit?... c[ acum dumneata trebuie s[ =tii cum eram noi alt[dat[. Mo=u-meu Dinu Str`mbeanu...

+i de aici]ncolo genealogia, care \ine mai bine de un ceas =i care se termin[duc`nd pe bietul ascult[tor la poart[, de unde cu un gest larg, care]mbr[\i=eaz[to\i mun\ii viole\i din zare: “Vezi dumneata, to\i mun\ii [ia? to\i au fost ai no=tri odat[“.

Asta e cucoana Leonora.

O s[zici c[nu e nimic =i c[tot ce face d`nsa n-are nici o ]nsemn[tate. Negre=it, dac[ pui al[turi, ]n clipa asta, faptele ei cu faptele vreunui mare ]nv[\at, ori mare c`rmuitor, o s[g[se=ti o mare deosebire]ntre ele. Dar c`nd ]\i vei aduce aminte de at`tea]mp[r[\ii mari,

]ntemeiate cu v[rs[ri de s`nge, din a c[ror m[re\ie n-au mai r[mas dec`t c`teva pietre =tirbite de pe care se c[znesc c[rturarii s[ silabiseasc[ fala trecut[; c`nd te g`nde=ti la at`tea credin\e, at`tea adev[ruri pentru care s-au jertfit mii de vie\i =i de care ast[zi z`mbe=ti ca de-o copil[rie; c`nd, privind cerul ]ntr-o noapte senin[, te vei g`ndi la miile de lumi care se nasc =i mor]n v[zduh, o s[pricepi ce grozav de str`ns[ rudenie e ]ntre ocupa\iile cucoanei Leonora =i fr[m`nt[rile celui mai mare geniu...

Bag]ns[de seam[c[am uitat g[ina care tr[ie=te dou[luni f[r[s[bea =i f[r[s[m[n`nce.

}ntr-o zi, cucoana Leonora, m[car c[-mi compusesem o figur[preocupat[, m[prinde =i]ncepe:

— Domnule Ionescule, dar c`nd \i-oi spune una mai lat[? *Barbara Ulbricht* ]n casa mea, nu altceva! Barbara Ulbricht!! +tii g[ina care o pierdusem acum dou[ luni — de credeam c[ mi-a m`ncat-o c`inele dumitale — c[am intrat =i]n p[cat de b[nuial[. Am c[utat-o — trebuie s[=tii — =i eu, =i Maria, de am]nnebunit. Ce prin cote\, ce prin pod, ce prin pivni\[. Am trimis la vecini — trebuie s[=tii; am trimis peste drum la madama... Nu e =i nu e... Ei! am crezut la urm[, Doamne, iart[-m[! c[mi-a m`ncat-o c`inele dumitale. Domnule Ionesculce, stai s[vezi c`t e de lat[!

Umbl`nd azi prin magazie, ce s[ vezi? g[ina prins[ ]ntre lemne — se surpaser[ lemnele pe ea — =i vie!!! Pricepi dumneata? Dou[ luni de zile de c`nd st[ea acolo, nem`ncat[, neb[ut[. Nici nu =tiu ce s[ fac: s[-i dau de m`ncare, s[nu-i dau?... de dou[luni de c`nd stomacul ei n-a mai honipsit nimic! S-o vezi prap[dit[, s-o vezi slab[!... Barbara Ulbricht, nu altceva. Mario! ia adu g[ina]ncoa... Mi-e =i fric[de ea... Asta e ar[tare... mare ar[tare...

}n sf`r=it, Maria aduce g[ina. Era ]n adev[r o ar[tare: fulgi c[zu\i, piele =i os, creasta =i b[rbia galbene, ochii mari-mari, sticlo=i, cu o privire de nebun, brr! — ]ntr-un cuv`nt, vorba cucoanei Leonorei: “Barbara Ulbricht, nu altceva”.

CUPRINS

MAGHERANUL

Se vestejea]ntr-o oal[de p[m`nt ]n cel mai ]ntunecos col\ al flor[riei cucoanei Lin\ei, ofilit =i alb ca o iarb[ crescut[ ]n pivni\[, c`nd,]ntr-o zi, baba, descoperindu-l acolo,]ndr[zni s[-l cear[; =i fiind cucoana Lin\a vestit[de bun[=i mai ales cu baba, care-i fusese doic[, a doua zi cump[r[un vas nou, a=ez[floarea cerut[ ]ntr-]nsul =i, oprind tr[sura ei sclipitoare dinaintea casu\ei babei, se cobor] ea]ns[=i =i dete magheranul]n m`inile b[tr`nei.

Mul\umirea b[tr`nei, care se ]nv`rtea]n loc z[p[cit[, nu se poate spune; dar de-atunci, regulat, de dou[ori pe lun[, ia ghiveciul]n bra\e =i, c[lc`nd cu ]ngrijire, se duce p`n[la cap[tul uli\ei, unde locuie=te cucoana Lin\a, pentru a-i ar[ta v[dita sporire a florii. Acu magheranul a crescut, s-a f[cut stufos ca un pomule\ =i mirositor de]mbat[casa.

Negre=it, nici faptul c[era a=ezat]ntr-un vas frumos de por\elan cu chenare aurii =i cu felurimi de chipuri zugr[vite]n fel de fel de culori, nici]mprejurarea c[-i fusese d[ruit de-o cucoan[mare, nu l-a putut schimba]n cine =tie ce alt[floare minunat[, ci tot magheran a r[mas; dar, pentru c[lumea e a=a de ciudat[,]nc`t nu-=i face dragostea dup[ pre\ul lucrului, ci face de-a-ndoasele: pre\ul lucrului dup[ dragostea ce are pentru el, =i pentru c[ babei nu i-a dat ]n g`nd s[schimbe ciud[\enia lumii, \ine la el ca la singura podoab[care mai]nsenineaz[c[su\a ei posomor`t[. Iar dac[ a ]nceput a prinde sl[biciune de el, tot ]ngrijindu-l toat[ ziulica, ]ncet-]ncet a ajuns la ea un fel de nebunie nev[t[m[toare, care o face s[-l arate oricui intr[ ]n vorb[ cu ea, povestindu-i nelipsit cum a venit ]mprejurarea s[-l capete: “Pu-ne-n g`nd de vezi, maic[: se veste-e-e-jea s[racul]ntr-un col\...”

Azi nu e om]n toat[mahalaua aceea care s[nu cunoasc[povestea magheranului, iar babei nu i se mai zice]ntr-altcumva dec`t “baba cu magheranul”.

C`rciumarul de peste drum, c`nd iese diminea\a s[-=i ridice oblonul de la pr[v[lie, v[z`nd-o st`nd lini=tit[pe treptele sc[ri\ei ei, o]ntreab[: “Ce face magheranul, b[tr`nico?” Tot a=a o ]ntreab[ bucat[resele care se duc la pia\[ =i precupe\ii care vin dinspre pia\[ — =i b[tr`na le r[spunde c[e bine; iar dac[se opresc cumva pu\in]n loc, apoi]ncepe povestea: “Pune-n g`nd de vezi, maic[: se vestejea s[racul oropsit]ntr-un col\...”

Locuin\a b[tr`nei se alfl[ ]n apropiere de podul de la Domni\a B[la=a. Aceasta este trebuincios de =tiut, fiindc[ pe acest pod este ast[zi o manifesta\ie de strad[, urzit[ pentru a r[sturna oc`rmuirea. E un furnicar de lume de toat[m`na, dar mai ales de lume bun[: oamenii f[r' de lucru, sau al c[ror lucru poate suferi ]nt`rziere, vagabonzi, postulan\i de slujbe =i studen\i =i elevi de licee cu ghiozdane, to\i cunoscu\ii, necunoscu\ii, care]n astfel de]mprejur[ri se adun[ca oile unul peste altul, ne=tiind nici ce vor, nici pentru ce se canonesc reciproc, ghiotindu-se =i c[lc`ndu-se pe picioare.

Cei care =tiu ce vor au pus pietrele caldar`mului de-a curmezi=ul podului, iar ]n mijlocul lor, suit pe capra unei tr[suri, un t`n[r sp`n =i jobenat, gesticul`nd =i r[cnind,]ndeamn[pe iubitul s[u popor — care e adev[ratul st[p`n al na\iei, iar nu nemernicii care trec r[sturna\i]n cupele — s[mearg[la Mitropolie =i acolo]n incinta Camerei s[dicteze nemernicilor din paranteza de mai sus cum =i ce fel s[se poarte.

Poate c[e folositor s[se =tie c[generosul orator, care]ndeamn[pe popor la bine, e un june care]nc[de timpuriu n-a putut r[bda tic[loasa robie a =colilor: c[acum e gazetar la un valoros organ =i c[acum nu e]mpins s[vorbeasc[dec`t de ad`nca =i neprih[nita dragoste ce zi cu zi a adunat pentru s[rmanii dezmo=teni\i, care sufer[=i pl`ng]n umbr[!

Se vede]ns[c[nu]n\eleg lucrurile tot a=a cei care \in]n m`n[

puterea, c[ci trimit o parte dintr-]nsa,]n chipul unui escadron de jandarmi, pentru a]mpr[=tia mul\imea.

Cine o s[se mire auzind c[se]mpr[=tie de]ndat[ca puii de pot`rniche? Le sf`r`ie c[lc`iele, nu altceva; =i un ogar, asmu\it pe t`n[rul de pe capra tr[surii, nu l-ar prinde, precum nu-l poate prinde nici jardarmul care-l urm[re=te cu sabia]n... teac[.

O ghiulea n-ar sf[r`ma mai r[u u=a babei! +i ]n dreptul u=ii era baba, care pleca cu magheranul la cucoana Lin\a... Ca o c`rp[zboar[ea]mbr`ncit[ =i se pr[v[le=te ]ntr-un col\ al od[ii, iar t`n[rul, care sare pe fereastra de din dos, sare ulucile din fund, mai sare altele =i scap[...

*

}n seara aceleia=i zile e lini=te des[v`r=it[. Numai haz a adus manifesta\ia. Haz fac cei care se plimb[ bra\ la bra\ pe uli\e, zeflemisind mi=carea sf`r=it[f[r[nici un accident; haz se face prin cofet[rii, cafenele =i prin casele oamenilor, p`n[ =i de cei care au ]ncercat s[ r[stoarne oc`rmuirea:]n hohote de r`s ale altor tovar[=i de seama lui, poveste=te junele vorbitor peripe\iile cu fuga lui de la capra tr[surii, prin fereastra c[su\ei, peste ulucile din dos: “Nici nu =tiu cine era... ba da, o bab[... o vr[jitoare...”

Numai colo, l`ng[ chei, ]ntr-o c[su\[ posomor`t[, baba st[pe un sc[unel p`n[ peste miezul nop\ii =i pl`nge]ncet cu capul]ntre m`ini. Nu pl`nge de lovitura de la coast[; pl`nge peste magheranul pr[p[dit =i peste cioburile ghiveciului iubit...

CUPRINS

PAN{ TR{SNEA SF~NTUL

I

Om acum de 68 de ani, cel de pe urm[urma= al unui neam mare de boieri rom`ni, pomenit din mo=i str[mo=i =i scris ]n pisaniile a vreo trei biserici din ora=, fost profesor acum dou[zeci =i opt de ani la singura =coal[ din ora= de pe vremea aceea, era cunoscut pe atunci drept un om de=tept, umblat ]n str[in[tate, tare cinstit, tare tihnit, dibaci la m`n[pentru lucrurile mig[loase =i iar[=i tare iubitor de flori =i de toate frumuse\ile firii.

Pe vremea aceea, pe l`ng[meseria lui de profesor, mai f[cea]nc[una, aceasta f[r[plat[: dregea ceasornicele stricate ale cunoscu\ilor lui, c[ci ceasornicar]n ora= nu era]nc[— =i era greu de venit la Bucure=ti pentru a=a lucru, mai ales c[nu era drum-de-fier, ci trebuia s[faci cale de aproape dou[zile — =i el se pricepea foarte bine la dresul lor.

P-atunci ie=ea din cas[nu numai pentru a se duce la =coal[, de unde nu lipsea niciodat[, dar mai ie=ea adeseori =i seara de mergea s[joace preferan\[la alt boier mare din ora=, mai]n v`rst[ dec`t el, acum mort, la boierul Manolache Moldoveanu, care era singurul s[u prieten bun, =i at`t de bun =i at`t de singur,]nc`t numai ei ]ntre ei puteau s[-=i zic[ unul altuia: “frate Pan[“ =i “frate Manolache”, c[ numai ei doi erau boieri get-beget, st`lpi ai ora=ului.

Un cusur]ns[ ]i g[sea boierul Manolache, care era]nsurat, prietenului s[u: acela c[nu vroia s[se]nsoare, ci r[m`nea tot holtei, cusur

de care necontenit se]ncerca s[-l t[m[duiasc[, spun`ndu-i]ntotdeauna la preferan\[,]n defa\a doctorului +ober =i a lui Cristache Mincu, nelipsi\i parteneri,]ntre un talon =i altul:

— Bine, frate Pan[, nu vezi dumneata — de *frate, frate*]=i ziceau, dar de tutuit nu se tutuiau, ci]=i ziceau dumneata — nu vezi *dumneata* c[nu i-e dat omului s[tr[iasc[singur; c[va s[aib[un tovar[= care s[-l m`ng`ie la vreme de durere; c[va s[fie omul roditor, c[ci de-aia l-a zidit Dumnezeu =i de-aia scrie la Evanghelie: “Cre=te\i =i v[ ]nmul\i\i!” +i apoi dumneata nici nu mai e=ti prea t`n[r, s[ zici c[ mai ai vreme, c[ ai patruzeci de ani — =i [i mul\i ]nainte s[-\i dea Dumnezeu; nici nu mai ai alt frate ori alt[ rud[, ci dac[ m`ine-poim`ine — Doamne fere=te! —]nchizi ochii, se stinge neamul cu dumneata.

— Ei, m[re frate Manolache! r[spundea Pan[Tr[snea.

+i]i ar[ta c[ ]n\elege dragostea lui de p[rin\enie, pentru c[n-are dec`t un singur copil, pe c`nd el are la =coal[vreo patruzeci pe care]i iube=te parc[ar fi ai lui.

Aceasta o spunea mai mult glumind, =i apoi ad[uga mai serios c[nu se]nsoar[de mila florilor =i a pomilor, pe care]i e team[c[le-ar l[sa]n paragin[dac[ar avea pe altcineva de care s[se]ngrijeasc[. +i ce e drept nu e p[cat, avea o m`ndre\e de gr[din[de era pomin[; iar trandafirii, mixandrele, garoafele, primele, pelargoniile =i felurimile de flori, persicele, caisele, pepenii, coac[zele, strugurii =i felurimile lui de poame erau vestite]n tot ora=ul, ba =i]n Bucure=ti.

+i tr[ia a=a singur,]ntre =coal[=i gr[din[,]ntre c`teva c[r\i de istorie a timpului =i prietenul s[u, ]ntov[r[=it, =i ]ngrijit la el de o femeie b[tr`n[, Maria, credincioas[ca un rob, care \inea de casa neamului lui =i era cu vreo dou[zeci de ani mai]n v`rst[ dec`t d`nsul.

Dar]ntr-o sear[, dup[ce prietenul s[u l-a]ndemnat mai cu c[ldur[, ar[t`ndu-i ce p[cat ar fi ca frumuse\ea lui de gr[din[, ]n loc s[ r[m`ie unui copil al lui, care i-ar sem[na =i ar urma s-o]ngrijeasc[, s[r[m`ie ora=ului care o s-o desfiin\eze ca s[se cl[deasc[cine =tie ce bina pe acel loc — “ascult[-m[pe mine, frate Pan[, c[sunt mai mare” — a

plecat omul]n acea sear[mai g`nditor =i ajung`nd acas[n-a dormit bine.

Dar parc[era el om s[se]nsoare dup[vorba altora, fie chiar dup[a celui mai bun prieten... N-a dormit bine o noapte =i a doua zi iar =i-a f[cut socoteala =i a g[sit c[dac[a ajuns el p`n[ la v`rsta de patruzeci de ani a=a, mai cuminte era s[r[m`ie tot a=a =i de atunci]ncolo.

Socoteal[bun[... =i ar fi urmat-o, dac[la o lun[dup[asta nu i s-ar fi]nml[diat inima de cum a v[zut]n cas[la Moldoveanu pe nepoata acestuia venit[de la C`mpulung, domni=oara Eliza Nichita, fat[ frumoas[ de ne]nchipuit, de dou[zeci =i trei de ani: vas[zic[, cu =aptesprezece ani mai mic[ dec`t d`nsul.

C[ci cum era nu numai frumoas[, dar =i bl`nd[ la vorb[, ]n\eleapt[ =i a=ezat[, cum r[sp`ndea]n jurul ei un farmec odihnitor, cum]i pl[ceau =i ei =i muzica =i florile =i firea — i s-a p[rut, de]ndat[ce a v[zut-o, c[parc[ar fi fost toat[mintea =i toat[inima lui ie=ite din el =i]ntrupate]ntr-]nsa.

+i nu-i dedese Manolache Moldoveanu ghes cu]nsur[toarea? +i nu-i era el cel mai bun prieten? +i totu=i se sfia s[-=i m[rturiseasc[pornirea, socotindu-se cam prea]n v`rst[ pentru ea =i sim\indu-se ur`t. C[ci avea fa\a uscat[=i lunguia\[, g`tul lung, m`inile lungi, =i era tot lung =i de=irat — =i nu =tia c[avea cu toate astea ceva foarte pl[cut]n vorb[, iar]n privirea ochilor lui, mai ales]n privirea ochilor lui mari, ad`nci =i alba=tri, o flac[r[ ciudat[ =i m`ng`ietoare, cum o au ochii oamenilor foarte milo=i.

Dar parc[era nevoie s[se sfiasc[ori s[spuie ceva boierului Moldoveanu, care nici c[-=i adusese nepoata la d`nsul cu alt scop. T[cea ]ns[ =iretul, ci numai el =i cucoana Sultana, so\ia lui, tr[geau cu ochiul =i f[ceau haz c`nd]l vedeau tulburat =i st`ngaci, explic`nd fetei, care-l asculta cuminte, senin[=i cu drag — c[ci veneau adesea s[-i vad[florile =i poamele — cum se altoiesc trandafirii]n coaj[=i]n lemn, cum se pr[sesc fragile, =i dup[ce se cunoa=te s[m`n\a dac[e de mixandr[ ]nvoalt[ori dezvoalt[, m[car c[nu se poate cunoa=te dup[nimic.

+i au t[cut a=a, vreme. Au l[sat pe fat[s[se obi=nuiasc[cu]nf[\i=area lui, care nu era f[cut[s[plac[de la]nt`ia=i dat[; au l[sat-o s[ cunoasc[ =i s[ ]n\eleag[ ]nsu=irile bune =i frumoase care se ascundeau sub a=a ]nf[\i=are, l-au l[sat pe d`nsul s[-i trimit[ ]n toate zilele cele mai m`ndre flori, s[ vin[ ]n toate serile mai cu dor =i s[ plece mai cu p[rere de r[u; p`n[c`nd, la vro trei s[pt[m`ni dup[ziua dint`i, boierul Manolache, de fa\[cu cucoana Sultana, a]ntrebat pe fat[: “Elizo,]l vrei?” — =i fata a r[spuns scurt: “ }l vreau, nene Manolache”.

*

Cum era pe la sf`r=itul lui iunie, Pan[ Tr[snea scotea ni=te pepeni de sub clopotele lor de sticl[, c`nd a venit boierul Manolache s[-i vorbeasc[de g`ndul ce-l avea pentru nepoat[-sa =i pentru d`nsul.

De ce i-a sc[pat din m`n[ clopotul de sticl[? c[ci i-a sc[pat =i s-a f[cut \[nd[ri; de ce a c[lcat peste vrejii pe care alt[ dat[ ]i ocolea cu grij[? =i de ce, dup[ mult[ cazn[ =i ]ng`nare, n-a putut s[spuie dec`t: “Frate Manolache!”?

Vezi c[ ]i mergea]naintea g`ndului lui,]i aducea r[spunsul unei]ntreb[ri pe care]i era team[s[=i-o puie — =i i se p[rea c[auzise]n vis, iar nu aievea.

Iubirea, adev[rata iubire,]nduio=eaz[=i]nml[die =i cea mai tare fire. +i pe recele cercet[tor cu mintea, =i pe aprigul muncitor cu bra\ul iubirea-i schimb[=i-i face zile]ntregi s[pribegeasc[dup[o vorb[ori dup[o privire f[g[duitoare. Dar c`nd p[trunde ]ntr-o inim[ cald[ =i bun[, ]ntr-o inim[ din fire ]ndr[gostit[ numai de lucruri frumoase, o! atunci o doare ]n ascuns, o r[scole=te p`n[ ]n ad`nc; =i p`n[ ]n ad`ncul inimii era]ndurerat Pan[Tr[snea.

Iar pe ea o iubea cu toat[puterea inimii necheltuit[ ]n]mpreun[ri desfr`nate =i pref[cute; o iubea cu un suflet evlavios =i curat, mai mult dec`t to\i trandafirii =i dec`t toate mixandrele, pe care acum mai mult le iubea, de c`nd aflase c[-i pl[ceau =i ei; o iubea cu presim\iri, cu eres, pentru tot trupul ei, pentru fa\a ei, pentru ochii ei — mai ales pentru

ochii ei negri, uneori zglobii =i cercet[tori ca ochii copiilor care vor s[=tie toate, alteori nes[\io=i de a vedea mai bine =i]ndelung lucrurile frumoase =i iar[=i alteori tri=ti =i a\inti\i]ntr-un loc apropiat de la care parc[nu mai puteau vedea; o iubea pentru glasul ei, parc[mai mult pentru glasul ei, care suna a=a de nepomenit de dulce, c`nd al[turat[ de el, dup[ ce d`nsul]i l[murea c`te ceva,]l]ntreba mirat[: “Da?...”

+i dup[ce a spart clopotul de sticl[, dup[ce s-a]nv`rtit f[r[ nici un rost c[lc`nd vrejii de pepeni, dup[ce a chemat pe Maria, c[reia i-a explicat b`lb`ind: “Eliza... nepoata dumnealui... eu...” =i el, =i Maria — c[ci =i d`nsa ]ncepuse s[-=i iubeasc[ viitoarea st[p`n[, presim\indu-i bun[tatea, cu instinctul care arat[tuturor oamenilor simpli ca ea cine le e prielnic =i cine nu — =i el, =i ea nu au avut dec`t o singur[exclamare pentru Moldoveanu; el: “Frate Manolache” — ea: “Cucoane Manolache!”

}n seara aceea a m`ncat la Moldoveanu; iar dup[-mas[ s-au cobor`t]n gr[din[— frumoas[=i asta, dar nu ca a lui — =i acolo, la lumina lunii, pe o banc[a=ezat[ ]ntre dou[loaze cu rozet[, cu petunii =i cu verbine, =i-au spus unul altuia c`ntecul de dragoste, vechiul c`ntec spus de at`tea nenum[rate ori, dar parc[ niciodat[ mai frumos =i mai curat ca acum; c[ci ce-i m`na unul spre altul era un dor de via\[cinstit[=i senin[, poruncit de firile lor asemenea, tihnite =i iubitoare de frumos.

Apoi au t[cut am`ndoi. Ea, uimit[ de bun[tatea care i se ar[tase ]n el din c`teva fraze spuse]ntrerupt =i tremur[tor,]i privea profilul osos =i deslu=it, luminat de b[taia lunii; el, muncit de nedeslu=ite]nceputuri de hot[r`ri, sta dus pe g`nduri, cu o m`n[ peste m`na ei. Ar fi vrut s-o ia =i s[plece cu d`nsa departe-departe, la ad[postul privirilor, pe care le vedea cum au s[-i urm[reasc[ pe am`ndoi, cu r`vn[ pentru frumuse\ea ei, cu ]ndoial[ pentru ur`\enia lui; ar fi vrut s-o ia =i s-o ascunz[ca pe o comoar[ ]ntr-un loc, unde s[-i plac[=i ei, =i unde =i el — numai el — s[se poat[s[tura privind-o, ascult`nd-o =i iubind-o. Iar c`nd se g`ndea la pu\inul pe care i-l aducea ]n schimbul duioaselor f[g[duin\e de care ea era plin[, c`nd presim\ea f[r[a-=i

da seama c[o fire ca a ei nu se leag[dec`t prin recuno=tin\[, atunci ]l cuprindea un dor de a o duce s[-i arate locuri =i lucruri frumoase — =i atunci hot[r`rile nedeslu=ite]ncepeau a i se deslu=i.

}ntr-un t`rziu s-au ridicat =i, \in`ndu-se de m`n[, s-au urcat sus pe scara ]mbr[cat[ cu ieder[, el drept =i ]nalt, d`nsa pl[p`nd[=i ml[dioas[.

Sus, nefiind fost pofti\i]ntr-adins ceilal\i doi obi=nui\i parteneri pentru preferan\[, l-a luat boierul Manolache la un tabinet — mai mult ca s[vorbeasc[de treburi, dec`t pentru joc. +i au vorbit treburi =i socoteli.

Avea fata trei mii de galbeni]n bani, afar[de tru=ie =i de cheltuielile nun\ii; iar — fereasc[Dumnezeu! — dup[moartea m[-sii, =i o cas[cu loc frumos]n C`mpulung. El avea dou[ perechi de case una l`ng[alta =i desp[r\ite numai prin ni=te uluce: una mai m[ricic[, pe care o avea]nchiriat[, =i aceea]n care locuia el; mai avea devale de casa lui, =i \in`nd de d`nsa, livada cu f`nea\[ =i cu pruni, ]n ]ntindere de vreo optsprezece pogoane, c[ci \inea p`n[-n malul g`rlei; =i mai avea vreo mie de galbeni, singura avere r[mas[ dup[ v`nzarea pricinuit[de risipirea unui frate mai mare al lui, +tefan Tr[snea, care se sf`r=ise ]ngrozitor, sp`nzur`ndu-se de balconul caselor lui Manolache Moldoveanu,]ntr-o sear[de petrecere; c[ci, mai]nainte vreme, a neamului lor fusese mo=ia S[ndule=ti, care \inea mai bine de-o jum[tate de plai.

— Cum vezi, frate Pan[, avere mult[n-are fata, dar e o comoar[de bun[tate =i parc[ ]ntr-adins v-a f[cut Dumnezeu unul pentru altul. Dar cu ce are ea, cu ce ai dumneata — =i mai ai =i leafa de profesor, pe care ai uitat s-o pui la socoteal[, — cum sunte\i am`ndoi potoli\i, pute\i s[ tr[i\i o via\[, s[ r`vneasc[=i]mp[ra\ii la dumneavoastr[. Pe tat[-s[u nu l-ai cunoscut =i nici nu-l mai po\i cunoa=te, c[ci a murit de sunt =ase ani; dar \i-l spui eu c[era de pus pe ran[s[te vindeci cu el. Pe Catinca, maic[-sa, o s-o vezi =i o s-o iube=ti. C[dac[este adev[rat c[ce iese din pisic[=oareci m[n`nc[, apoi tot at`t de-adev[rat e c[ce se trage din neam bun bun o s[fie.

— Dar las[, frate Manolache, c[dac[n-ar avea nici un sfan\, =i tot a= lua-o.

+i peste opt luni de zile a luat-o.

I-a logodit cucoana Catinca Nichitoaia, mama fetei, cu boierul Manolache, =i tot ei i-au cununat; iar nunta s-a f[cut]n cas[la na=, c[ci avea cas[mare =i era unde s[ ]ncap[groaza de lume poftit[din ora= =i din Bucure=ti.

A fost foarte frumoas[nunta. +i a fost frumoas[nu numai pentru or[=eni, c[rora le era un lucru rar l[utarii adu=i]ntr-adins de la Ploie=ti =i bufetul adus de la Fialkowski din Bucure=ti; dar chiar pentru Cristache Mincu, prefectul de pe vremea aceea, =i pentru familia lui, venit[ ]ntr-adins din Bucure=ti pentru nunt[— c[ci el =edea singur acolo — chiar pentru ei, bucure=teni, a fost frumoas[. C[ci era minunat[priveli=tea din pridvorul casei peste curtea plin[de lume, care petrecea]mprejurul unui butoi mare cu vin, a=ezat pe ni=te rotile,]nc`t se putea mi=ca din loc, la lumina lanternelor vene\iene =i a str[chinilor de p[cur[.

A fost frumoas[nunta; iar dup[ce au plecat to\i pofti\ii str[ini, a fost de v[zut o dat[=i de neuitat toat[via\a scena mesei de familie, la care au pl`ns to\i, c`nd, dup[ ]ndemnul lui Ioni\[feciorul, care cuno=tea gusturile lui conu Manolache, Paraschiva l[utarul a]nceput s[c`nte:

“Pe deasupra casei mele...
Trece-un stol de r`ndunele;
Dar nu-i stol de r`ndunele,
Ci sunt dragostele mele...”

Au pl`ns, to\i. +i boierul Manolache, care ridica ochii ]n tavan ca s[ nu se bage de seam[ — dar tot se b[ga de seam[ —, =i rotunda cucoana Sultana, =i mama Luxandra, b[tr`na pitic[, plin[la fa\[, cu ochii mici =i negri ca ochii de p[pu=[, =i b[rbatu-s[u, doctorul +ober, alb ca z[pada; a pl`ns =i el, Pan[ Tr[snea, str`ng`nd ]n m`nile lui slabe =i lungi m`na Elizei; a pl`ns =i ea, cucoana Catinca, tras[la fa\[=i neclintit[ca o statuie de filde=]nvechit; =i Ioni\[feciorul; =i slujnica

Maria; =i madama, guvernanta care dup[ce s-a culcat Mitic[, b[iatul de zece ani al lui Moldoveanu, se cobor`se jos la mas[ — =i ea a pl`ns, m[car c[nu pricepea o boab[rom`neasc[; p`n[c`nd nu =tiu cum li s-au ]nt`lnit privirile la to\i odat[=i atunci au]nceput a r`de unul de altul... =i r`zi!

*

La trei zile dup[nunt[, au venit la Moldoveanu s[-i vesteasc[hot[r`rea ce =i-au luat de a pleca ]n str[in[tate, hot[r`re acum nestr[mutat[, f[cut[dintr-un plan de mai]nainte al lui Pan[, care mai fusese o dat[, din dragul cu care d`nsa i-a primit propunerea c`nd i-a vorbit de locurile v[zute =i c`nd i-a ar[tat vederile cump[rate de pe acolo.

— P[i face\i foarte bine, le-au r[spuns]ntr-un glas =i cucoana Sultana, =i Moldoveanu. Cu at`t mai mult, a urmat numai el, cu c`t am auzit c[acum, prim[vara, e vremea cea mai prielnic[pentru a=a o c[l[torie. Numai c[e cam prea obositor; dar la urma urmei ce se face f[r[oboseal[?

— }n c`te avem ast[zi? ]ntreb[ Pan[. }n dou[ martie. Plec[m luni, care va s[ zic[ la =apte, =i ne ]ntoarcem la =ase ori la =apte ale lunii viitoare; a=a c[ suntem aici =i de Pa=te, ba =i de Florii. C[ Pa=tele anul [sta cade la optsprezece aprilie; a=a e? C`t pentru =coal[, am vorbit =i m-am]nvoit cu Petrescu s[-mi \ie locul, c[=i eu i l-am \inut lui anul trecut dou[luni de zile, c`nd ]=i fr`nsese piciorul. +i fiindc[el e mai s[rac dec`t mine, l-am hot[r`t s[primeasc[leafa mea pe timpul c`t m-o ]nlocui; c[ ]nt`i nu vrea, fiindc[nici eu nu i-am primit... E!...

Eliza era]nc`ntat[. Ea, de firea ei nu prea vorbitoare =i a=ezat[, nu putea s[ stea la un loc de bucurie. Uneori, punea m`na pe c`te un lucru =i-l l[sa numaidec`t; alteori f[cea nebunii cu Mitic[; odat[se potolea =i r[m`nea cu ochii a\inti\i la Pan[, care ar[ta lui Manolache planul drumului de f[cut, =i ]l privea cu ochi tri=ti =i plini de recuno=tin\[; =i iar odat[ se scula =i ]ncepea s[-l ]ntrebe, ca un copil: “Dar mergem cu vaporul, nene? (“Nene” ]i zicea lui Pan[)... Dar la Paris c`t

ne oprim, nene?... |a\[Sultano, la Viena nu ne oprim dec`t la]ntoarcere.”

Guvernanta lui Mitic[spunea Elizei pe nem\e=te c[, dac[trec prin Viena, i-ar face mare pl[cere =i mare cinste, primind s[le dea o recomanda\ie c[tre o var[a ei, care \ine un otel acolo. Peste bucuria ei, aceasta c[dea de minune =i o f[cea s[alerge de la guvernant[la Pan[: “Auzi, nene? are o var[care \ine un otel”... =i de la Pan[la guvernant[, care-i descria promptitudinea =i cur[\enia serviciului... “*Und lacherlich billig, gnadige Frau*”.

Lucrul hot[r`t hot[r`t a r[mas, iar a unsprezecea zi de la cununie au plecat la Bucure=ti, de unde trebuiau s[mearg[la Giurgiu, pentru a lua vaporul.

La suire]n diligen\[erau de fa\[to\i, Eliza trecea din bra\e]n bra\e — cucoana Catinca, mama ei, o]mbr[\i=a str`ns. Moldoveanu =i cucoana Sultana ]i spuneau s[ mai lase =i pentru ei — Pan[, cum era ]nalt, ajuta piticului Mihai vizitiul, pun`nd geamantanele de-a dreptul sus pe coviltir — pe c`nd Mitic[ d[dea zor s[-i aduc[ un cal cu ma=in[, =i pe c`nd guvernanta aducea aminte pentru a =aptesprezecea oar[: “*Nur nicht den Brief verlieren*”.

S-au f`lf`it batistele aici, s-au f`lf`it la ferestrele diligen\ei; =i pe urm[nu s-au mai v[zut f`lf`ind: la diligen\[, penru c[a cotit-o la st`nga pe uli\a cu plopi — aici, pentru c[erau duse la ochi.

*

O! neuitata lui c[l[torie cu Eliza! A fost un vis]nc`nt[tor =i plin de vraj[! C[ci ]n afar[ de farmecul obi=nuit al tuturor c[l[toriilor, f[cut, pe l`ng[frumuse\ea lucrurilor de v[zut, din lipsa de pref[cut[dragoste cu care te]nt`mpin[ ]n \ara ta at`\ia care de-abia te cunosc, din lipsa grijii celor ce ai de f[cut pe m`ine =i din ]mprejurarea c[ necunosc`nd pe nimeni,]i iei drept ceia ce \i se]nf[\i=eaz[, f[r[a-\i am[r] inima cu g`ndul c[n-ar fi vrednici s[fie ceia ce sunt — c[l[toria lui mai era]nfrumuse\at[prin nedezlipita prezen\[a celei mai vrednice de iubit

femei, prin ging[=ia ei, prin ochii ei, ah! =i mai cu seam[prin glasul ei.

E a=a de firesc obiceiul de a pleca]ndat[dup[c[s[torie. C[ci din faptul de a se g[si]mpreun[,]nconjura\i de lume necunoscut[, se na=te trebuin\a de a-=i face de]ndat[dest[inuiri, care ar fi]nt`rziat ]n alte ]mprejur[ri, de a se lega ]mpreun[ c`t mai]n grab[, de a-=i pune toat[n[dejdea unul]n altul, toat[grija unul pentru altul; iar din toate acestea, putin\a de a se cunoa=te. +i e at`t de adev[rat, ]nc`t a devenit proverb. O!]nc`nt[toarele priveli=ti v[zute de pe puntea vaporului sau din goana trenului, =i mai ]nc`nt[toare f[cute prin extazul ei copil[resc, prin]ncrederea cu care se las[pe bra\ele lui =i prin melodia glasului ei: “Ah! ce frumos!”

+i dac[, de cum a v[zut-o, a iubit-o, presim\indu-i firea bun[=i senin[— acum, c`nd pe zi ce mergea se ]ncredin\a c[ e naiv[ =i plin[ de adev[r, ca un copil care n-are nimic de ascuns; c`nd vedea c[nu era]mprejurare care s[-i schimbe ori s[-i mic=oreze dr[g[l[=ia; acum, c`nd vedea c[ peste toate aceste ]nsu=iri, plutea, st[p`nindu-le pe toate, un dor de via\[curat[=i un nesa\iu numai pentru lucrurile frumoase — acum o iubea]nmiit; o iubea a=a]nc`t ]l durea... ]=i trecea m`na pe frunte... =i]nc[o dat[mai ap[sat =i-o trecea c`nd d`nsa, pricep`nd cele ce se petreceau]ntr-]nsul,]l amenin\a cu degetul]n chip de mustrare: “S[nu fii copil, nene”.

A! cum o iubea!

C[dac[zilnic s-a]ntrebuin\at =i se]ntrebuin\eaz[de at`tea ori cuv`ntul de iubire, de fiecare fiin\[vorbitoare, pu\ine vor fi sim\it]n\elesul acestui cuv`nt, a=a cum ]l sim\ea el, c`nd seara, dup[ce-i spunea cu un r[sf[\ copil[resc, c[-i era somn, ea adormea, iar el r[m`nea de=tept, cu ochii a\inti\i asupra ei, ca asupra unei minuni de care]i era fric[s[nu zboare.

Apoi se ridica bini=or de l`ng[ d`nsa =i scria pe o c[rticic[, destinat[ ]ntr-adins pentru aceasta, toate impresiile zilei. +i-i era plin[cartea de cuvinte vii =i calde, dar mai plin[era de puncte multe, care]nf[\i=au durerile lui nel[murite, ad`nci =i aproape pl[cute. C[ci sunt unele firi

care iubesc dureros =i parc[le place s[sufere, =i a=a era firea lui, =i a=a o iubea el, c`nd o vedea bucur`ndu-se =i minun`ndu-se de fiece lucru, c`nd o auzea spun`ndu-i-o =i c`nd o sim\ea at`ta de a lui.

+i drept e c[era toat[un copila= frumos =i cuminte, c[-i era glasul t[inuit ca o aiurare =i c[poate n-au mai fost ochi ca ai ei, care s[priveasc[marea cu at`ta patim[, cu at`ta nesa\, f[cut parc[din pre=tiin\a unei grabnice pieiri =i din dorul de a se s[tura de v[zut celor de v[zut. A fost un vis.

*

S-au]ntors cu trei zile]nainte de Florii, iar a doua zi de la]ntoarcere erau iar aduna\i cu to\ii]n cas[la Moldoveanu, unde, dup[ce s-au]mbr[\i=at bine de revedere, dup[ce au fost]mp[r\ite =i primite cu bucurie darurile aduse din str[in[tate —]n uruitul calului cu ma=in[, pe care Mitic[=i-l]ncerca prin galerie — au]nceput s[povesteasc[despre lucrurile v[zute.

— Mai]nt`i, s[ v[ spui, zicea Eliza, c[ din toate lucrurile aduse de pe acolo, cel care-mi place mai mult e un clavira= mic. O s[-l vede\i la noi. Mi l-a cump[rat nenea de la Viena. Uite, e a=a: are o clap[ jos pe care ape=i cu piciorul =i care e legat[ printr-o coard[ groas[ de ni=te foale. C`nd ape=i ori ridici piciorul, foalele se umfl[=i se dezumfl[; iar cu m`na c`n\i ca pe orice clavir. Dar are un sunet a=a de dulce... a=a de dulce! +i e numai at`tica, mititel, ca o mescioar[. Se cheam[fisarmonic[.

Apoi, din istorisirea c[l[toriei, se vedea ce ad`nc[ ]ntip[rire f[cuse asupra ei =i drumul cu vaporul, =i pozi\iile de munte str[b[tute de tren, cu st`ncile lor, cu tunelurile lor, cu cascadele lor de ape limpezi ca cristalul, =i]nt`ii chiparo=i v[zu\i; “|ii minte, nene, c`nd intram]n Italia, [i doi pe care i-am v[zut, de parc[erau doi fra\i gemeni?”

+i spunea =i spunea mereu, a=a de deslu=it,]nc`t li se p[rea =i lor c[ le v[d; iar din c`nd]n c`nd se ]ntuneca la fa\[ =i-=i trecea ]ncet m`na peste frunte.

— Dar ce ai? Sultano, zi-i madamei s[potoleasc[b[iatul, c[prea uruie. Ce ai, drag[?

— Nu =tiu ce am, nene Manolache.

To\i se adunau]mprejurul ei. Cucoana Catinca, r[mas[ ]n cas[la ei p`n[ la ]ntoarcerea lor, se dezbr[ca de =al =i i-l punea peste umeri. Pan[ ]i lua =i ]i pip[ia m`nile infierb`ntate.

— N-am nimic... sunt cam obosit[... ni\el capul... dar o s[-mi treac[...

+i]nl[tur`nd u=or =i cu r[sf[\ pe Pan[, care o ruga s[nu mai vorbeasc[a=a mult =i s[plece s[se odihneasc[,]ncepea din nou:

— Ah! Triestul... S[vezi, mam[— Triestul e a=ezat pe marginea m[rii, dar pe margine de tot, =i e a=ezat pe un deal parc-ar fi pe trepte... +i sus pe deal, e o biseric[— San Giusto, a=a-i zice. Biserica nu e frumoas[, dar e de pre\, c[e foarte veche... Dar s[te ui\i de acolo peste mare, =i s[nu mai ui\i toat[via\a! Noi ne-am urcat pe la zece diminea\a. S[fi v[zut]ncoace]n partea st`ng[... Cum]i zice acolo, nene?

— Capo d'Istria.

— }nspre Capo d'Istria, marea, de soarele care b[tea]ntr-]nsa, parc[era o tav[mare de argint... =i cu c`t te uitai mai spre dreapta, cu at`t se f[cea mai albastr[, mai albastr[, =tii, cum e peruzeaua... A! uite a=a. +i ar[ta un inel cu o peruzea mare, cump[rat din Viena, tocmai]n amintirea albastrului m[rii.

Dar dintre locurile v[zute, acela care]i izbise mai ad`nc, =i pe ea, =i pe el, at`t prin]mprejurarea c[au stat mai mult =i l-au v[zut mai]n am[nunt, c`t =i prin aceea c[se potrivea mai bine cu firile lor iubitoare de lini=te, era Vene\ia: “A! Vene\ia!”

+i vorbea cu foc, ca de-o prieten[bun[care i-ar fi murit, descriind farmecul plin de tain[=i de evlavie al cl[dirilor vechi, ca al unui miros de floare p[strat[de demult]ntr-o carte b[tr`neasc[; farmecul vie\ii vis[toare =i lipsit[ de griji, zugr[vit[ pe fe\ele celor ce ]nt`lne=ti, to\i umbl`nd leg[nat, to\i ]ng`n`nd c`te un c`ntec; ori frica de care te sim\i cuprins seara plimb`ndu-te cu gondola prin canaletele de-abia lumi-

nate, c`nd auzi din dep[rtare glasul gondolierilor, care strig[ ca s[ se vesteasc[ =i s[ ]nl[ture vreo ciocnire. “Uite cam a=a strig[, nene Manolache: giau! giau!” +i se c[znea s[-=i fac[ glasul ca al lor. “Dar s[-i vezi cum m`n[gondolele!... Uite a=a...”

Vroia s[arate, dar cum, ridic`ndu-se, s-a ]ng[lbenit la fa\[ =i a dat s[ caz[, a prins-o repede Pan[, a a=ezat-o la loc, el =i mai galben dec`t d`nsa, =i i-a adus ap[.

— Ce ai, Lizi? Ce ai, drag[? a]ntrebat-o el mi=cat.

— Nu =tiu, dar mi-e r[u.

Erau to\i]mprejurul ei... Mam[-sa a frecat-o pe t`mple... cucoana Sultana s-a repezit s[-i aduc[ o\et... Moldoveanu, ]nchin`ndu-se, a dat porunc[s[puie caii la dro=c[— =i peste foarte pu\in[vreme au plecat acas[, petrecu\i p`n[ la capul sc[rii de st[p`nii casei.

*

A doua zi, lini=tit[toat[diminea\a, a fost apucat[dup[-amiaz[de ni=te friguri puternice, care o f[ceau s[tremure toat[, cu m`inile]mpreunate =i cu ochii aprin=i.

Doctorul +ober, f[r[mult[=tiin\[de carte, dar cu mult[pricepere fireasc[=i mai presus de toate om foarte cinstit, chemat]n grab[, a privit-o lung, a ascultat-o =i dup[ce i-a scris o doctorie, cu care i-a]ncredin\at c[se va mai potoli, a luat deoparte pe Moldoveanu =i i-a spus, cu un accent care nu l[sa nici o]ndoial[asupra primejdiei de care era amenin\at[, c[trebuie neap[rat, c`t mai ]n grab[, s[ se repead[ la Bucure=ti, pentru a-i aduce un doctor mai ]nv[\at dec`t d`nsul.

Au urmat trei zile la fel.

Ziua, slab[, duioas[ca un copila= boln[vicios, dar lini=tit[, c[uta s[ ]mb[rb[teze pe cei dimprejurul ei, care de-abia]=i puteau \ine pl`nsul. Uneori cerea s[-i aduc[ clavira=ul l`ng[pat,]l ruga pe d`nsul s[ apese cu m`na, =i pe c`nd el ]i ajuta, mai bolnav dec`t d`nsa, ea c`nta un c`ntec duios: “Ghici: ce e asta, nene? Nu =tii? }l auzeam]n

toate serile la Vene\ia.” Alteori, prim[vara fiind foarte]naintat[, afar[o vreme]nc`nt[toare, cerea s[-i deschid[fereastra]n care d[deau n[val[florile de liliac.

Iar seara,]ndat[ce trecea de opt, o apuca din nou un r[u ascuns, care o f[cea s[se aca\e cu dezn[dejde de mam[-sa ori de Pan[: “Mi-e fric[, mam[! Mi-e fric[, nene!”

Era pe jum[tate nebun, el, Pan[Tr[snea, c`nd ]ngenunchea l`ng[patul ei =i-i acoperea m`inile de s[rut[ri, ]ntreb`nd-o cu glasul stins: “Ce ai, Lizi? ce ai, drag[!” ori c`nd apuca pe doctorul +ober =i-l scutura ]ntreb`ndu-l ce are ea, Eliza lui!

A! =tia doctorul +ober, care-i da cu m`na lui tremur[toare o lingur[de doctorie, ce are ea, dar]i era team[s[le-o spuie lor, =i-i era team[s[=i-o m[rturiseasc[lui]nsu=i.

}n Vinerea Pa=telui, c`nd a sosit Moldoveanu cu doctorul din Bucure=ti, nu mai cuno=tea pe nimeni... Cu ochii sticlo=i, ]ng`na vorbe ne]n\elese... Moldoveanu, cu lampa]n m`na dreapt[, ]=i mu=ca m`na st`ng[ ca s[-=i st[p`neasc[lacrimile... Doctorul +ober explica noului venit cursul boalei... Pan[Tr[snea, cu m`inile peste gur[, nu pierdea din vedere nici o mi=care a fe\ei doctorului...

O t[cere lung[ ]n care se auzea deslu=it c`ntecul greierului din coridor, apoi un cuv`nt al doctorului: “Lingoare”...

L-au luat pe bra\e =i l-au dus afar[ ]n gr[din[, unde Moldoveanu =i doctorul +ober c[utau s[-l lini=teasc[.

Pe la unsprezece din noapte, dup[ce au fost]ncredin\a\i c[nu era deocamdat[primejdie, au plecat to\i prietenii,]mpreun[cu noul doctor, care dormea la Moldoveanu, =i au r[mas numai ai casei.

...Biserica de al[turi luminat[ ]n ro=u de f[cliile credincio=ilor, care o ocoleau]n sunetul clopotelor =i al c`ntecelor biserice=ti... }n odaie, nici un zgomot... }n patul de sub portretul mamei lui Pan[, bolnava ]=i ducea m`inile pe piept cu mi=carea ciudat[a tuturor bolnavilor dezn[d[jdui\i... La c[p[t`i cucoana Catinca... la picioarele patului slujnica... iar pe un scaun mai departe el... Teama de a ]nt`lni privirea mamei ei... amintirea vie\ii de care era plin[acum c`teva zile...

priveli=tea din fa\[-i, sunetul clopotelor care-i d[deau n[val[ca un g`nd pizma= ]n creier... ]nc[ un pas p`n[la nebunie...

Din seara aceea, nici felurimile de doctorii, nici nenum[ratele desc`ntece ale mamei Luxandra =i ale slujnicei, nici le=inurile mamei, nici dezn[dejdea lui nu au putut-o scoate din zb[t[ile dintre via\[=i moarte,]n care a z[cut f[r[cuno=tin\[...

A treia zi de Pa=te, cuvinte stranii]n gura doctorului... “Perfora\ie”...

Mama Luxandra a rugat pe cei care se g[seau]n odaie s[treac[pu\in]n odaia de al[turi... Au ie=it cu to\ii... C`teva clipe lungi... nesf`r=ite... Apoi u=a s-a deschis din nou... Popa Anghel cu o lum`nare ]n m`n[era aplecat peste pat... Mama Luxandra, cu batista la ochi, a =optit]necat[: “S-a sf`r=it”...

Mam[-sa =i cucoana Sultana au le=inat... iar el s-a repezit]n odaie =i a cuprins-o]n bra\e... a]nceput s-o scuture... a]nceput s[strige =i s-o scuture iar: “Lizi! Lizi!... moart[. Nu se poate... nu se poate...!” }i tr[snise lui prin cap ceva... dar cum?... a=a? f[r[un cuv`nt pentru el?... f[r[ o str`ngere de m`n[?... f[r[o privire de adio?...

Au trebuit s[-l smulg[de pe trupul ei de care se]ncle=tase...

Mai t`rziu, c`nd i-au dat voie s[intre]n odaia]n mijlocul c[reia,]mbr[cat[ ]n rochia de mireas[, d`nsa, frumoas[ peste fire, ]=i dormea somnul ve=niciei — a ]naintat drept =i neclintit printre lumea adunat[... f[r[ un gest, f[r[ o privire pentru femeile care \ipau ]mprejurul ei, s-a aplecat de i-a s[rutat bine-bine m`inile =i fruntea, f[r[s[-i curg[o lacrim[...

}n aceea=i t[cere, a doua zi a urmat-o de-a lungul uli\elor, p`n[ au dus-o ]napoi la biserica de al[turea caselor lui; iar c`nd au]nceput s-o acopere cu p[m`nt, s-a n[pustit printre lume p`n[acas[, unde timp]ndelungat nici m`ng`ierile lui Moldoveanu =i ale altor prieteni, nici spaima Mariei nu puteau s[-l lini=teasc[...

Pe urm[a]ncetat deodat[brusc... s-a ridicat]n sus... a ar[tat u=a celor de fa\[... i-a petrecut foarte cuminte p`n[la ie=ire =i s-a]ntors de s-a]ncuiat]n cas[cu pa=i lini=ti\i.

*

Boierul Manolache Moldoveanu, care nu]ncetase de a pl`nge, blestem`ndu-=i nenorocita de m`n[ cu care apucase de i-a cununat, n-a =tiut ce s[ creaz[ despre d`nsul a doua zi, c`nd s-a dus s[-l vaz[ =i c`nd Pan[, f[r[o lacrim[, f[r[cel mai mic semn de durere, i-a vorbit scurt =i ap[sat a=a:

— Frate Manolache, te rog s[-mi dovede=ti]nc[o dat[c[\ii la mine. Mai]nt`i, de =coal[ m[ las =i te rog s-o faci cunoscut celor ]n drept... Pe maic[-sa s-o iei chiar de azi la dumneata, pentru vremea c`t o mai vrea s[stea]n ora=... Uite, aici sunt actele de zestre... dincoace banii pe care mi i-a dat... to\i p`n[-ntr-o para... Cheltuielile c[l[toriei m-au privit pe mine... Lucrurile de]mbr[c[minte =i de ruf[rie nu vreau s[le dau]nd[r[t =i nici nu le pl[tesc...

Apoi a ad[ugat =i mai ap[sat:

— Nu vreau s[mai]mi calce nimeni]n cas[de azi]nainte, afar[de dumneata.

A doua zi — c[ci nu s-a putut face mai devreme — c`nd a plecat cucoana Catinca la Moldoveanu, el i-a s[rutat am`ndou[m`inile, s-a uitat lung ]n ochii ei din care curgeau dou[ mari =iruri de lacrimi, i-a mai s[rutat m`inile]nc[o dat[=i iar[=i t[cut s-a]ntors]n cas[.

Tot a=a de nedumerit asupra felului lui de a suferi a r[mas Moldoveanu a patra zi, c`nd l-a g[sit ]n curtea bisericii lucr`nd]mpreun[cu Ioni\[feciorul, pe care i-l ceruse, la o porti\[ce-=i deschidea]n ulucile de desp[r\ire dintre gr[dina lui =i curtea bisericii. C[ci oricine l-ar fi v[zut t[ind cu ferestr[ul ori a=ez`nd balamalele porti\ei, at`t de ad`ncit ]n lucrare =i at`t de la fel cu feciorul care-i ajuta, nici n-ar fi putut b[nui de ce lovitur[fusese izbit cu cinci zile mai-nainte: ci ar fi crezut c[am`ndoi lucrau pentru Manolache Moldoveanu, care sta deoparte cu lacrimile pe fa\[.

+i numai]n urm[, c`nd a aflat de la popa Anghel c[ nu era sear[ de la Dumnezeu ]n care s[ nu vie =i s[ nu pl`ng[ceasuri]ntregi la morm`nt, ]nconjurat de c`inii care-l l[trau speria\i, p`n[ c`nd venea el]mpreun[cu preoteasa de-l ridicau =i-l duceau acas[; numai c`nd

a aflat de la Maria c[toate lacrimile =i m`ng`ierile ei nu-l puteau]mpiedica de a se scula ca un nebun, de a se repezi]n odaia ei =i de a]ngenunchea pl`ng`nd cu capul]n perna pe care stase capul ei: numai dup[ce l-a v[zut slab ca o umbr[, cu ochii du=i]n fundul capului, cu m`inile tremur[toare; numai atunci a]n\eles ce pr[pastie de durere se ascundea sub]nf[\i=area lui de lini=te.

Atuncea, seara spre apusul soarelui, venea la d`nsul =i pe o banc[ din gr[din[ ]i lua m`inile slabe =i reci]n m`inile lui, =i]ncepea s[-l roage cu duio=ie ca pe un copil:

— Frate Pan[, frate... vorbe=te-mi... dest[inuie=te-te mie... dest[inuie=te-te, asta o s[-\i fac[bine... Nu sunt eu prietenul dumitale?... Nu sunt eu fratele dumitale? haide... spune-mi mie... dest[inuie=te-te mie...

Dar nu. R[m`nea t[cut =i rece, cu ochii usca\i, parc[ i-ar fi fost sil[ s[ pl`ng[ ]n fa\a altuia, =i parc[ar fi p[strat cu grij[fiecare lacrim[, pentru ceasurile]n care r[m`nea singur numai cu amintirea ei.

}n timp de un an =i jum[tate numai]ntr-o sear[a putut prietenul s[u s[-i deschid[inima cu rug[ciunile duioase, =i atunci... o! atunci... cu povestirea]ntrerupt[a tuturor icoanelor dr[g[la=e din scurta lui via\[cu d`nsa — acolo, ]n fa\a patului de sub portretul mamei lui, au pl`ns, au pl`ns mult =i el, =i Moldoveanu, =i Maria, care sta cu =or\ul la ochi, cu capul ascuns]ntre sob[=i zid.

Apoi el cel dint`i s-a sculat, =i-a sters ochii =i, merg`nd spre fereastra de unde se vedea morm`ntul ei, peste care b[tea luna plin[, a spus potolit, rar =i l[murit: “Domnul a dat, Domnul a luat”, pe c`nd Moldoveanu ie=ea pl`ng`nd f[r[a-i zice bun[seara,]nso\it de Maria, care se]nchina cu cruci mari =i m[surate.

Nu mai mergea nec[ieri, ci toat[ziua =i-o petrecea cu c`teva c[r\i — printre care cea de c[petenie era c[rticica ro=ie,]n care-=i scrisese impresiile c[l[toriei, — =i cu florile: vara]n gr[din[, iarna]n flor[ria acoperit[cu sticl[, ce =i-o cl[dise]n fundul cur\ii; ajutat de Hager, un neam\ de isprav[, care \inea o gr[din[rie la marginea ora=ului, unde se pr[sise nu se =tie cum, =i care, fiind iubitor de flori =i pricep`ndu-se

la]ngrijitul lor,]i intrase la inim[de cum se ar[tase la d`nsul umilit =i tren\[ros, cu rug[ciunea de a-i da voie s[-i vaz[gr[dina.

Nu mai ie=ea nic[ieri, afar[de Joia =i Vinerea Pa=telui, c`nd se ducea la biseric[ ]n strana str[mo=easc[; =i totu=i la doi ani de zile, c`nd a murit Manolache Moldoveanu, socotind c[nu e destul de desp[r\it de lume, a dat jos ulucile dinspre uli\[=i a pus s[-i ridice altele de un st`njen =i jum[tate.

II

Multe mai face =i desface vremea scurg`ndu-se ]ncetinel, =i mult se schimb[ =i se prefac lucrurile. Aceasta se vede pretutindeni, dar mai ]ndeosebi se vede ]n \[rile care, ]ndelung[ vreme r[mase ]n urm[, vin deodat[ ]n atingere cu altele, ajunse la cea mai ]nalt[ treapt[ de ]naintare. C[ci atunci, din r`vna de a ajunge =i ele c`t mai degrab[ acolo unde celelalte n-au ajuns dec`t printr-o nepripit[prefacere fireasc[, se]ngr[m[desc]nnoirile unele peste altele, =i]n vreme de abia c`\iva ani, se schimb[lucrurile de nu le mai cuno=ti. +i o fi spre binele unora, =i o fi =i spre r[ul altora.

Iar dac[aceste schimb[ri mir[chiar pe aceia care au tr[it]n ele =i le-au v[zut cum s-au petrecut, cu c`t mai b[t[toare la ochi ar p[rea cui ar vedea ]nf[\i=area lucrurilor la dou[ date deosebite, dep[rtate numai de c`\iva ani?

Lucruri cunoscute de toat[lumea. +i iar de toat[lumea e =tiut c[multe s-au mai pref[cut]n \ar[la noi.

Nici n-a fost g`ndul meu s[ ar[t ceva nou, ci numai s[-mi fac drum pentru a spune c[ ]n timp de dou[zeci =i patru de ani, c`t s-au scurs de la]nt`mpl[rile povestite, or[=elul]n care s-au petrecut a ajuns de necunoscut.

S-a f[cut drum-de-fier care, f[r[a-l muta din loc, l-a apropiat de Bucure=ti cu cale de o zi; s-au astupat uli\e care erau, s-au desfundat altele care nu erau, =i li s-au pus la toate felinare =i caldar`muri noi; s-au cl[dit case frumoase]n stil modem =i localuri pentru autorit[\i;

=coala care era s-a m[rit, f[c`ndu-se gimnaziu, =i s-au]nfiin\at]nc[alte dou[: una de b[ie\i =i alta de fete. Din]mprejurarea deschiderii unei fabrici de pulbere =i a unor b[i de pucioas[ ]n apropiere, acum se perindeaz[prin ora= lume mult mai mult[.

Nu mai e de cunoscut uli\a t`rgului, a=a m`ndre\e de pr[v[lii cu m[rfuri de toate soiurile s-au deschis =i pe-o parte, =i pe alta. Cine ar =ti s[spuie c`\i prefec\i, c`\i primari =i c`\i magistra\i s-au schimbat ]n vremea asta? +i cine ar putea iar s[ spuie c`t s-au schimbat oamenii =i la port, =i la vorb[, =i la obiceiuri, =i la credin\e, =i la gusturi?

C[s-au schimbat multe. +i de c`nd boierul Manolache Moldoveanu a f[cut ruptoarea, s-au stins unul c`te unul, la r[stimpuri mici, to\i oamenii de neam; iar din pricin[c[ ]n apropiere de ora= s-au descoperit ni=te mine de p[cur[=i de c[rbuni, negustora=i alt[dat[neb[ga\i]n seam[, cump[r`nd pe nimica p[m`nturile de la \[rani, au ajuns cu averi mari =i duc azi treburile ora=ului =i stau]n fruntea bucatelor, de nu-\i vine s[crezi cum s-a]mplinit de cu prisos,]n timp a=a de scurt, vorba de la Evanghelie, c[vor c[dea neamurile =i se vor ridica noroadele.

Dar, precum]n unele morminte, dac[piere tot ce fusese]ngropat, mai r[m`ne inelul mortului frumos =i str[lucitor ca ]n ziua dint`i — a=a,]n mijlocul goanei de prefaceri =i de]nnoiri, a r[mas Pan[Tr[snea, neclintit =i acela=i, uitat]n morm`ntul]n care se]ngropase de viu.

Gr[dina lui, prin m[rimea copacilor, sem[na acum mai mult a parc dec`t a gr[din[; trunchiurile de ieder[ =i de glicinie ]mb[tr`nind s-au]ngro=at, au rupt st`lpii chio=cului care acum nu se mai sprijin[ dec`t pe ele. Maria slujnica a albit =i s-a]ndoit de mijloc sub povara celor optzeci de ani, pe care cu toate astea]i duce]n]ntregimea min\ii; numai el a r[mas tot a=a cum l-a pomenit cine l-a v[zut acum dou[zeci =i =ase de ani.

Acela=i trup lung, sub\ire =i drept, acela=i p[r tuns dup[aceea=i mod[musc[leasc[, cu abia ici, colo c`teva fire albe, aceea=i fa\[ supt[ =i smead[, cu ochi alba=tri =i bl`nzi, cu fruntea larg[=i cinstit[, cu profil osos =i parc[ ]ncremenit, acela=i port de haine negre]ncheiate cu

]ngrijire, =i aceea=i p[l[rie mare de paie, f[r[de care nici nu =i-l poate]nchipui cine l-a cunoscut.

Iar dac[aceast[neschimbare, pus[al[turi de noua]nf[\i=are pe care o luase toate celelalte lucruri, ar fi mirat pe cineva, mai de mirat i s-ar fi p[rut s[-l vaz[altfel dup[ce ar fi aflat c[ ]n tot acest timp, ne]ntrerupt, n-a dus dec`t aceea=i =i aceea=i via\[, cu acelea=i ]ndeletniciri: cititul, scrisul de lucruri =tiute numai de el, =i ]ngrijitul de flori, neie=ind ]n lume dec`t]n Joia =i Vinerea Pa=telui, near[t`ndu-se dec`t o s[pt[m`n[ pe an lucr[torilor care coseau f`nul, o alt[s[pt[m`n[ celor care culegeau prunele v`ndute, arareori chiria=ilor celeilalte perechi de case =i v[duvei lui Moldoveanu — mai t`rziu fiului ei — =i]n toat[vremea Mariei.

Trei sunt singurele schimb[ri f[cute]n via\a lui.

}nt`ia este c[ la =apte ani de la moartea ei i-a dezgropat r[m[=i\ele =i le-a ]ngropat ]n gr[dina lui, acolo, l`ng[liliacul de sub fereastr[; a doua, c[acum trei ani slujnica Maria i-a adus]n cas[pentru]nveselirea traiului lor pe Florica, o feti\[acum de =apte ani, a unei nepoate a ei moart[la S[ndule=ti, din pricina tic[losului ei de b[rbat, Niculae T[ciune; iar a treia, aceea c[de doi ani \inea]n cas[pe Hager,]ntr-o odaie de l`ng[ flor[rie, ]n schimbul binelui nepre\uit ce-i f[cuse venind ]n toate zilele =i \in`ndu-i de ur`t, =i ]n schimbul a c`t de r[u]i mersese cu gr[din[ria de la marginea ora=ului, poate mai cu seam[din aceast[venire adesea.

Ce om cumsecade acest neam\. Tot at`t =i poate mai de isprav[ dec`t r[posa\ii =i mult pl`n=ii doctorul +ober =i mama Luxandra... +i ce dovad[ vie de adev[rul zic[toarei c[ cine se adun[ se aseam[n[. C[ci =i d`nsul avea aceea=i fire vis[toare, =i d`nsul avusese ]n trecut ]nt`mpl[ri triste de care niciodat[nu vorbea, ci c`nd din or[=enii care se obi=nuiser[ cu el, vreunul, ]n schimbul paharului de vin cu care-l cinstea la cofet[ria mai de seam[ din ora=, c[uta s[-l descoase, ]ntreb`ndu-l ce a fost =i cum a fost, el]=i lua p[l[ria lini=tit =i ie=ea

zic`nd b[iatului de pr[v[lie: “*Pleteste tomnu cinci pic[tur*”. A=a numea el un p[h[ru\ de vin: “c*inci pic[tur*”.

*

Iat[-i pe am`ndoi. E spre apusul unei zile de mai. Sunt ]n gr[din[. Hager ia cu stropitoarea ap[ din putina cea mare de l`ng[f`nt`n[=i strope=te r`nd pe r`nd toate brazdele de flori; apoi ia o scar[de cele care se deschid =i urc`ndu-se pe d`nsa strope=te de sus glicina =i iedera care]mbrac[chio=cul.

}n vremea asta Pan[Tr[snea st[la o m[su\[mic[mai departe sub un cais. Pe mas[o bucat[de sc`ndur[ de brad, alte buc[\ele mai mici, o sticl[ cu cerneal[, un condei =i un catalog de flori ilustrat. Cu un briceag el taie lemnul ]n buc[\ele deopotriv[ de mici, le sub\iaz[, le lustruie=te =i apoi scrie pe d`nsele nume de flori dup[catalog: *petunia hybrida... diantus barbatus... mimulus moschatus...*

Din c`nd ]n c`nd]=i ridic[ochii =i urm[re=te lucrul lui Hager, care merge tacticos, de la putin[la flori, de la flori la putin[.

— Hager, fere=te tiparoasele.

— Ta, ta necre=it.

Apoi]=i]ncepe din nou scrisul: *elichysum monstruosum... dielytra spectabilis... phlox drumondi... grandiflora....*

+i c`nd te g`nde=ti c[timp de dou[zeci =i =ase de ani n-a f[cut dec`t [st lucru nevinovat; =i c`nd mai =tii c[ ]n ast[vreme nu i-a venit o dat[Carol cizmarul s[se pl`ng[ de lips[, f[r[ ca s[-l ajute cu prisos; c[ n-a venit o dat[ Ioni\[ p[s[rarul f[r[ ca s[-i dea cu ce s[-=i cumpere haine copiilor; c[ nu treceau dou[ s[pt[m`ni f[r[ca s[vie]n ajutorul lui Grigore R[dulescu =i al lui Vasile Culea, vl[stare de neamuri sc[p[tate, trimi\`ndu-le bani ]n ascuns de Maria; =i c[ nu era zi ]n care s[ nu p`ndeasc[de la porti\[ceasul ie=irii de la =coal[=i s[nu cheme de pe uli\[copila=i, c[rora, duc`ndu-i ]n gr[din[, unde ]i mustra frumos s[ nu calce dec`t pe poteci =i s[nu se ating[de nimic, le]mp[r\ea poame...

Era un loc pe care nu-l stropea dec`t el cu m`na lui... O brazd[

frumoas[de nu-\i venea s[-\i crezi ochilor... dedesubtul ferestrei... un mozaic f[cut din begonii de toate culorile =i din *pyretrum*,]n mijlocul c[rora era scris un E de lobelii albastre ca marea de la Triest.

*

Dup[-mas[, o sear[ ]nc`nt[toare. B[tuse de mult nou[ ceasuri la ceasornicul de la prim[rie, =i spre apus tot se mai vedeau urme de lumina r[sfr`nt[a zilei care se dusese; iar spre r[s[rit, cuvioas[, se]nal\a luna plin[, cu raze bl`nde ca o m`ng`iere. +edea pe o banc[ din gr[din[. }n fa\[ dou[ alei cu bol\i de verdea\[ pline de ]ntuneric, la spate ulucile ]mbr[cate cu iasomie, la st`nga]ntre pomi un loc deschis prin care se vedeau, departe-departe, dealurile cu vii dimprejurul ora=ului, iar spre dreapta, dedesubtul lunii, siluetele bisericii =i ale ruinelor palatului domnesc.

Farmecul tremur[tor al impresiilor de tot felul, care se]mbinau a=a de bine]ntre ele: lumin[lini=tit[, miros]mbat[tor, fream[t de frunze, suspine de greieri]nmuiau at`t inima lui, bun[ =i ]n afar[ de st[p`nirea lor,]nc`t ]l f[ceau s[ sufere: se vedea din triste\ea fe\ei =i din m`na pe care din c`nd ]n c`nd =i-o trecea peste frunte, mi=carea lui obi=nuit[pentru]nl[turarea durerii.

A stat a=a mult[vreme, av`nd vie ]n fa\[, parc[ i s-ar fi ]nt`mplat ieri, singura]mprejurare de c[petenie din via\a lui =i care]ncet, pe nesim\ite =i cu ajutorul firii lui de mai-nainte]l adusese s[fie ce era acum — pustnicul uitat de toat[lumea care se schimbase]n jurul lui. +i mult ar fi stat a=a, dac[nu-l trezea sunetul unui pas greoi pe pietri=ul aleii.

— Ai s[r[ce=ti, boierule. Poftim]n cas[.

Era Maria.

}ndrept`ndu-se spre odaia lui de culcare, fiind deschis[ u=a od[ii Mariei, f[r[ s[ vrea v[zu dormind pe Florica; =i ]n v`rful degetelor =i el, =i femeia se apropiar[de patul copilei: dormea frumos, cum dorm to\i copiii, ba mai frumos, c[ci avea acum pe chip o seriozitate de-\i venea s[pufne=ti de r`s =i s-o de=tep\i]n o sut[de s[rut[ri.

Cu o zi mai-nainte, mai bine de un ceas stase Pan[Tr[snea s-o priveasc[juc`ndu-se cu r`ndunicile]n porti\[. R`ndunicile zburau, r[z`nd p[m`ntul, de-a lungul uli\ei dintr-o parte ]n alta, iar ea ]=i scutura batista ca s[ le sperie =i atunci ele se ridicau ni\el ]n sus cu ging[=ie =i-i d[deau t`rcoale ciripind, parc[ ]n\elegeau c[era joc amenin\area =i parc[veneau s[se]ntov[r[=easc[la petrecerea ei.

+i acum, st`nd ]n picioare l`ng[pat, nevinov[\ia ei, venit[peste bl`nde\ea icoanei din trecut ce i se ]nf[\i=ase ]n minte, ]mpreunat[ cu farmecul serii =i cu un fel de presim\ire, pe care i-o l[sase boala de care abia de c`teva zile sc[pase,]i]nchega]n minte o hot[r`re de pus la cale foarte ]n cur`nd.

*

La nou[ceasuri, a doua zi, a venit la d`nsul Mitic[Moldoveanu, acum om]n toat[firea, de treizeci =i =ase de ani, foarte cinstit =i cu mult[=tiin\[de carte.

— Uite, nene Pan[, nici n-am l[sat din m`n[biletul dumitale. Mi-am luat repede p[l[ria =i am venit. A r[mas]n urm[Hager. Ce e porunca?

Pan[\inea]n m`na dreapt[ un briceag, ]n m`na st`ng[un fir de tei =i]n gur[un altoi de trandafir.

— Nu e vorba de porunc[, dragul meu, a r[spuns el, l[s`nd lucrurile pe sc[unelul pe care =edea c`nd altoia trandafirii. Apoi, trec`ndu-i m`na pe dup[mijloc =i duc`ndu-l spre chio=c: Uite de ce e vorba.

+i]n fraze lini=tite =i m[surate,]i ar[t[hot[r`rea ce =i-a luat: ca ]nainte de a ]nchide ochii s[ d[ruiasc[ ora=ului casele lui de al[turi, pentru a se face din ele o =coal[ de fete. Copii n-avea; f`nul, prunele =i banii pu=i deoparte din chiria de p`n[ acum a casei ]i erau de ajuns pentru a duce =i pe viitor via\a dus[ p`n[ ]n vremea de fa\[— =i mult[nu mai avea de dus — loc la biseric[avea — banii]ngrop[ciunii — banii]ngrop[ciunii... “Uite, [sta mi-e g`ndul; dumneata ce zici?”

Ce era s[zic[Mitic[Moldoveanu? i-a luat m`na mi=cat de simplitatea cu care ]=i ar[tase hot[r`rea, c[ci =i d`nsul era un b[iat tare de

isprav[, =i p[cat c[nu mai tr[ia boierul Manolache, ca s[fi v[zut cum i se]mplinise vorba, c[“ce iese din neam bun, bun e”.

— Mi-a mai trecut mie o dat[prin g`nd s-o fac asta, acum vreo patru ani; dar m-am l[sat din pricin[ c[ era primar pe atunci Ioni\[ Protopopescu, care m-a ]njurat ]n toate chipurile =i pe toate c[r[rile pentru c[ n-am vrut... Acum tu =tii c[ at`ta patim[am =i eu: florile. +i era s[-mi jumulesc eu gr[dina ca s[-i dau lui cu ce s[-=i]mpodobeasc[salonul la primirea prefectului... Dar acum, fiindc[se brode=te s[fie primar Tache Url[\eanu, pe care-l =tiu ce om de treab[e, mi-ar p[rea bine s-o fac c`t o mai sta el.

Toate bune, dar nu se pricepea cum s-o fac[=i de aceea trimisese s[-l cheme, c[era avocat =i =tia formele care se cereau pentru ca s[faci o danie cuiva.

— Negre=it... Vrei s-o faci cur`nd?

— Apoi, cu c`t s-o putea mai devreme, cu at`t mai bine o s[fie.

Contractul cu S[r[\eanu se ispr[vea la Sf`ntul Dumitru, a=a c[ p`n[la anul tot nu se putea face =coala; dar vorba era s[se =tie el]mp[cat c[a f[cut-o.

— Am toate zapisele casei]n regul[. Numai un lucru s[fie bine]n\eles, Mitic[drag[, =i anume c[vreau s[se fac[o =coal[unde s[ ]nve\e fetele nu carte mult[, ci mai cu seam[cus[torie, croitorie,]n sf`r=it cuno=tin\ele de toate zilele, trebuincioase fetelor care vor s[ajung[mume bune =i cinstite. Se poate?

— Se poate, nene Pan[.

+i str`ng`ndu-i m`na cu]nduio=are =i parc[cu recuno=tin\a tuturor celor care aveau s[se bucure de binele pe care-l f[cea, Mitic[Moldoveanu plec[— =i Pan[Tr[snea]=i relu[briceagul, firul de tei =i altoiul de trandafir.

Iar la dou[luni dup[aceasta, c`nd s-au ispr[vit formele daniei =i coresponden\a cu ministerul, a venit prefectul =i primarul de i-au mul\umit: =i tot ora=ul a vorbit c`t[va vreme de fapta lui Pan[Tr[snea. C[se credea c[Pan[Tr[snea e cam \icnit, c[Pan[Tr[snea e a=a, c[

Pan[Tr[snea e altminteri — =i uite acum: a d[ruit cogeamite cas[pentru =coal[, =i]nc[ce =coal[!

“*Lase\i]n pace,* r[spundea Hager cui spunea a=a, *toate via\a a fost pun, dar nu le cunoa=te\i.*”

*

La cincisprezece august, anul urm[tor, s-a deschis =coala, deocamdat[cu o singur[clas[, la care treptat,]n fiecare an, trebuia s[se mai adauge c`te una, p`n[la patru; iar printre cele nou[sprezece feti\e]nscrise era =i Florica, str[nepoata Mariei. Singura profesoar[a fost numit[o absolvent[a +coalei Centrale din Bucure=ti, menit[s[devie directoare, c`nd se vor fi completat clasele — domni=oara Elena Melicescu, rud[cu Ioni\[Protopopescu, care se bucura de mare trecere la minister, pentru un frumos c[pit[la= de voturi ce avea]n ora= =i]n jude\.

R[m[seser[uimi\i to\i c`nd au v[zut-o ]nt`ia sear[, la cofet[ria din mijlocul ora=ului, la tarab[, locul de]nt`lnire al oamenilor mai de seam[ din ora=. +i cum se ]nt`mpla foarte rar ca s[nu se =tie de]ndat[to\i noii-veni\i, se]ntrebaser[to\i cu ciud[cine era fata frumoas[de pic[=i tuns[b[ie\e=te, cum se plimba de colo p`n[ colo, cu neamul lui Ioni\[ Protopopescu =i cu prefectul Alexandru Alger. C[ era cu adev[rat foarte frumoas[ =i se plimba leg[n`ndu-se u=or, =i-i suna vocea ca un p[h[ru\ de cle=tar c`nd r[spundea prefectului, care-i spunea z`mbind c[e prea t`n[r[: “*Vous croyez*?”

Pe urm[, c`nd se a=ezaser[ la mas[, unde d`nsa ceruse s[-i aduc[un *caféglacé*, lucru pe care nici din nume nu-l cuno=tea cofetarul, s-a aflat cine era, =i toat[lumea =optise: “Frumoas[e, Doamne!...”, numai Mitic[Moldoveanu, care era poate cel mai de=tept, scul`ndu-se =optise nevesti-sii: “Numai de n-ar fi prea frumoas[...”

Pan[Tr[snea era]nc`ntat. Parc[ nu f[cuse el un bine altora, ci parc[ al\ii ]i f[cuser[ lui un bine nepre\uit. }i cre=tea inima c`nd auzea ciripitul feti\elor care se jucau zglobii]n curte l`ng[ulucele lui — ori

seara c`nd urca pe Florica pe scaun l`ng[d`nsul =i-i ar[ta cum trebuie \inut condeiul s[fac[slovele frumoase...

C[mult era dr[gu\[Florica =i mult i se rupea lui inima c`nd o auzea zic`ndu-i n[zuroas[: “Nu a=a, boierule, uite a=a...”

Se dusese de vreo c`teva ori la =coal[ca s[-=i dea =i el seama de ce]nv[\au fetele; dar... ori c[a=a o fi fost, ori c[i s-a p[rut lui, c[“domni=oara” i-a vorbit cam scurt =i cam de sus...

A=tepta vara cu mare ner[bdare =i acum se bucura v[z`nd c[ se ]mprim[v[reaz[ =i c[ va avea prilejul, ]ntotdeauna dup[ ie=ire de la =coal[, s[ cheme feti\ele ]n gr[din[ la el =i s[ le ]mpart[ poame, fiec[reia dup[ cum s-o purta =i o ]nv[\a: c[reia o ]nv[\a =i s-o purta r[u, mai rele, c[reia o ]nv[\a =i s-o purta mai bine, mai bune. Numai at`ta, c[nu pomenise el niciodat[prim[var[mai t`rzie ca acuma. Poftim de vezi, poim`ine era]nt`i aprilie =i mugurii nici habar n-aveau s[dea...

*

Ziua de 23 aprilie. O zi ploioas[=i rece. S-a oprit la poarta casei lui Pan[Tr[snea o tr[sur[, din care s-a cobor`t repede Mitic[Moldoveanu... l-a deschis Maria...

— Unde e nenea Pan[?

— Aici... aici... vino-ncoa... a r[spuns Pan[Tr[snea]nsu=i din odaie.

+edea la o mas[=i scria.

— Cum s-a]nt`mplat, nene Pan[? Ia spune-mi =i mie.

Pan[Tr[snea]=i str`nse h`rtiile, le b[g[ ]n sertarul mesei,]=i scoase ochelarii de la ochi =i]ncepu s[-i povesteasc[cele ce se]nt`mplaser[ ]n ajun =i de care vorbea tot ora=ul. El ]ns[ le povestea ]ntocmai cum au fost, pe c`nd cei ce le vorbeau le]nfloreau pentru profesoar[=i le]nr[iau]n sarcina lui.

— +ezi aici... Eram]n gr[din[— asta acum dou[sprezece zile. M[uitam cum da s[ ]nmugureasc[liliacul, a=a c[eram ascuns pe jum[tate... M[pomenesc c[slujnica ei — era pe la cinci dup[-pr`nz — vars[un lighean cu ap[murdar[peste uluce]n gr[din[la mine. Ies de dup[

liliac, vr`nd s[ cert pe slujnic[, =i v[z`nd-o pe ea st`nd pe un scaun]n pridvor, m[apropii de uluce =i o rog foarte cuviincios — nici nu e]n firea mea s[vorbesc altfel — s[-i dea porunc[s[nu mai fac[astfel de necuviin\e, c[eu am flori aici... la spune, Mitic[, ce ai fi f[cut?

— A= fi dat o gur[slujnicei.

— A=a e? Ei a=!... Nici nu-\i pot arata chipul dispre\uitor]n care,]ntinz`ndu-se peste pridvor =i ]nchiz`nd ochii pe jum[tate, mi-a r[spuns: “Ei =i?!... dar eu nu v[z nici o floare...”

Mitic[Moldoveanu s-a]nchinat, iar Pan[Tr[snea urm[ ]nainte.

Aceasta]ns[nu-l sup[rase, c[ci]n\eleg`nd la urm[ cu cine avea a face, a ridicat din umeri =i s-a ]ntors ]n cas[, f[r[ s[ mai adauge vreun cuv`nt. Ceea ce]ns[l-a sup[rat — =i sup[rat nu era bine zis, ci mai bine ceea ce l-a m`hnit, l-a ]ndurerat, l-a f[cut s[ vin[ s[ pl`ng[=i s[-=i doreasc[singur r[u — erau altele,]n privin\a c[rora duminica trecut[scrisese prefectului o scrisoare, prin care-i ar[ta c[nu]n\elegea cum poate cineva, dintr-un lucru de nimic, s[prinz[vr[jm[=ie =i s[-=i r[zbune asupra unui copil nevinovat...

— C[uite, da... sunt aproape dou[s[pt[m`ni de-atunci, =i nu mi s-a ]ntors o dat[ Florica, f[r[ ca s[ nu pl`ng[cu suspine de crezi c[are s[i se fr`ng[co=ule\ul pieptului... o pune]n genunchi... o trage de p[r... o bate...

C`teva clipe de t[cere. Moldoveanu]l privea cu inim[plin[de r[scoal[ ]mpotriva purt[rii profesoarei, de mil[pentru suferin\a lui; iar el sta cu fa\a]ntoars[spre fereastr[, cu capul ridicat pentru ca s[ ]mpiedice c[derea a dou[lacrimi, care]i d[deau n[val[din ochi: “Se vede c[a=a am fost eu ursit de la Dumnezeu...”

Pe urm[s-a sculat =i s-a plimbat]n t[cere de la un cap[t al od[ii la cel[lalt. }i era ru=ine s[-l vaz[a=a de mi=cat.

+i n-avea totu=i nici o vr[jm[=ie]mpotriva ei — nu i-ar fi vrut r[ul... ci, dimpotriv[, i-ar fi dat ori=ice, numai s[se abat[din calea lui, s[-l lase]n lini=tea =i]n odihna]n care se]ngropase... E! dar omul nu e numai minte...

Ieri fusese ziua]nmorm`nt[rii ei... Mitic[era un copil pe-atunci...

n-avea cum s-o \ie minte... }n to\i anii, la ziua asta]=i scotea florile din flor[rie =i-i]mpodobea brazda de sub fereastr[... Le scosese de diminea\[=i le a=ezase cu ulcelele lor, colo l`ng[ uluce, fiind locul cel mai b[tut de soare, =i avea de g`nd s[le a=eze cu Hager dup[pr`nz... La unsprezece =i jum[tate i s-a ]ntors feti\a iar pl`ng`nd.

— }ntre dou[=i trei ies din cas[... }mi sare]nainte Hager, vr`nd s[ m[ opreasc[... De ce?... Pentru ce?... }l v[zusem eu =optind ceva cu Maria... }mi arunc ochii la flori... Nici nu se mai cuno=tea ce erau... }ntreb pe Hager... Se code=te, se ]ncurc[ =i ]n sf`r=it]mi spune c[a v[zut el cu ochii lui pe slujnic[azv`rlind peste ele le=ie... ba ea era ]n u=[, ie=it[ pe jum[tate... A v[zut-o Hager cum ]i f[cea semn s[ azv`rle apa... }n\elegi tu, Mitic[? ...peste florile... ei — peste florile preg[tite pentru morm`ntul ei...

Atunci nu s-a mai putut st[p`ni... S-a repezit dincolo ]n curte ...era l`ng[poart[... a apucat-o de piept =i a]nceput s-o scuture cu putere: “Tic[loaso!... tic[loaso!... tic[loaso!...”

— +tiu c[a \ipat... s-a smucit... a ie=it pe poart[=i a fugit pe uli\[... Asta a fost!...

Se aprinsese povestind; apoi s-a a=ezat iar la mas[, cu capul]ntre m`ini.

Moldoveanu, v[z`ndu-l astfel, a ]nceput s[-l m`ng`ie:

— Las[, nene Pan[...

— Nu, nu, dragul meu. E ce-\i spui eu... A=a am fost eu ursit de la Dumnezeu... Peste dou[ceasuri mi-a venit procurorul... A ascultat-o pe ea... a ascultat c`teva feti\e... pe-o femeie care se g[sea acolo... I-am r[spuns c[ erau adev[rate toate de c`te i s-a pl`ns, f[r[s[-i dau alte l[muriri... Fac[ce-or vrea...

Erau foarte drept povestite c`te se ]nt`mplaser[, f[r[nici o ad[ugare, ba]nc[nu-i ar[tase \inuta lui m[re\ de lini=tit[din timpul cercet[rii.

Ceea ce nu =tiuse s[-i spuie erau cele]nt`mplate dup[ s[v`r=irea faptului.

De unde era s[=tie cum d`nsa se urcase ]n ]nt`ia tr[sur[ ]nt`lnit[...

cum, ajuns[acas[la prefect, aceea=i tr[sur[dusese]n goan[pe gardist la prefectur[pentru a chema degrab[pe Alexandru Alger... cum acesta, dup[dou[vorbe =optite de gardist,]=i l[sase toate lucr[rile =i venise acas[... Apoi scena dintre prefect =i ea... Pl`nsul ei... Istorisirea ]ntrerupt[, jum[tate fran\uze=te, jum[tate rom`ne=te: “*Entends-tu*?... m-a b[tut... clasa plin[=i o femeie str[in[... *entends-tu*?” Indignarea prefectului: “Mizerabilul, las[c[avem noi ac de cojocul lui... Nu mai pl`nge, Lala drag[...” +i repede... (inspirate de ging[=ia cu care d`nsa]=i scotea corsetul ca s[se spele ni\el pe fa\[), c`teva r`nduri aprinse de indignare: “Ori internat]ntr-un ospiciu de nebuni, ori b[gat la]nchisoare...” +i r[spunsul procurorului tot at`t de repede venit, prin acela=i gardist, cu aceea=i tr[sur[... “}ntr-un *quart*... de or[merg la fa\a locului s[anchetez faptul.”

Astea toate nu le =tia Pan[Tr[snea =i n-avea cum s[le povesteasc[lui Mitic[Moldoveanu...

*

Proces cu rechizitor =i cu ordonan\[f[cut[ ]n zbor nici nu s-a sf`r=it vreodat[ mai repede dec`t acesta.

+i nici nu s-ar fi putut s[nu mearg[a=a c`nd, cu toate st[ruin\ele lui Moldoveanu, ]nvinuitul nu f[cea un semn de ap[rare, c`nd tot ora=ul era ridicat]n picioare de r[scoal[ ]mpotriva “brutalit[\ii monstruoase,]ndreptate asupra cui: asupra celei mai dr[g[la=e fiin\e,]n fa\a c[reia]\i venea s[ ]ngenunchi =i s[i te]nchini” — =i c`nd]n capul tuturor era prefectul jude\ului =i Ioni\[Protopopescu, acum reales primar]n locul lui Url[\eanu...

+i chiar dac[ar fi primit s[mearg[=i s[se apere, ce ar fi putut face vorba m[surat[, lini=tit[=i nep[rtinitoare a lui Moldoveanu, pus[al[turi de]nfl[c[rarea deputatului Vasiliadi, ap[r[torul ei (care datora acest serviciu prefectului,]n schimbul nevestei, pe care i-o luase cu vreo trei ani mai-nainte)?

Ce le-ar fi putut spune Moldoveanu magistra\ilor — dintre care cel mai vechi abia era venit de un an de zile]n localitate — c`nd tot t`rgul

urla]mpotriva purt[rii]nvinuitului? Dar ce? +tiau =i copiii de =ase ani de ce mizerabilul maltratase pe biata t`n[r[, statornic[ ]n virtute...

Chiar dac[ar fi primit s[mearg[s[se apere, =i dac[Moldoveanu, plin de revolt[, le-ar fi strigat c[erau minciuni, c[era]ngrozitor s[se fac[dintr-o fapt[bun[a unui om o arm[ ]mpotriva lui, c[nu mai e de mirat dac[dup[a=a lucruri, g[se=ti]ntr-o bun[diminea\[oameni buni, n[scu\i din p[rin\i buni, ascu\indu-=i din\ii pentru a putea tr[i]ntr-o lume]n care tic[lo=ia e atotst[p`nitoare... Ei =i?... Dar indignarea ora=ului?... dar st[ruin\a prefectului =i a lui Ioni\[Protopopescu?... dar acuzarea lui Vasiliadi?

Ar fi fost de luptat]mpotriva unui chip]ngeresc, cu p[rul tuns b[ie\e=te, cu ochi frumo=i, umezi de lacrimi: chipul ei, p[rul ei, ochii ei, care sta nevinovat[ ]n sala de =edin\[? +i avea o rochi\[de toat[frumuse\ea =i o p[l[rioar[de toat[nostimada!

Ar fi putut s[dezgroape, ca s-o pun[al[turi de via\a unui Protopopescu =i a tuturor de soiul lui, via\a curat[=i patriarhal[a genera\iei lui Pan[Tr[snea, f[r[ca procurorul s[nu fi =optit: “*Une leçon de géologie alors*?”

Cu ce i-ar fi]mpiedicat de a-l os`ndi la o lun[ de ]nchisoare, ]n afar[ de amend[ =i de desp[gubiri fa\[ cu d`nsa?... Cu istorisirea vie\ii lui?... Cu]nvierea celei at`t iubite, care se dusese pe vecie?... Cu descrierea am[nun\it[a poamelor, a altoaielor de trandafir =i a lobeliilor albastre ca marea de la Triest?...

Poate c[dac[Pan[Tr[snea s-ar fi]nvoit s[fie ap[rat, i-ar fi]nduio=at Moldoveanu, de le-ar fi putut ar[ta cum]n clipa]n care se judeca procesul el]=i stropea lini=tit tiparoasele... Poate c[da... =i totu=i nu!... C[ci i-ar fi fost cu neputin\[ca, numai cu vorba, s[-i fac[s[sufere durerile altuia — s[-i fac[s[tr[iasc[zi cu zi o via\a de dou[zeci =i opt de ani, senin[=i neclintit[ca mersul stelelor pe cer...

*

}n zadar i-a scris Moldoveanu, care acum era bolnav, cu o m`n[tremur[toare, trei-patru scrisori, prin care]l jura s[fac[opozi\ie, s[fac[apel.

Avusese un singur r[spuns: “Fac[ce-or vrea”.

+i acela=i r[spuns l-a avut =i pl`nsul lui Hager. S[rmanul neam\. }i venise r[u ]n ziua de judecat[... Acum se certa cu lumea ]n t`rg =i se silea s[le arate c[se f[cuse o *netreptate*... +i se zb[tea =i vorbea a=a cum putea, pe c`nd ei f[ceau haz de rom`neasca lui: “Ia las[asta... Bei cinci pic[turi?...” Iar seara, dup[apusul soarelui, c`nd treceau ]n stol l[stunii peste biseric[ =i peste ruinele palatului domnesc, se ducea de pl`ngea singur]n fundul livezii, pe malul g`rlei, de unde se auzeau, venite din dep[rtare, ca din alt[ lume, sunetele clavira=ului pe care c`nta Pan[Tr[snea...

*

C`nd a venit omul legii s[-l ia, cer`ndu-=i iertare =i ar[t`ndu-i mandatul, l-a g[sit ]n gr[din[ r[s[dind ni=te verbine... Hager a pus m`na pe o grebl[... Maria a ie=it]n u=[=i a]nceput s[\ipe... dar Pan[Tr[snea a rugat-o s[tac[, a luat grebla din m`na lui Hager, l-a pus s[-i toarne s[ se spele pe m`ini de p[m`ntul de care era plin, =i-a]ndreptat p[l[ria =i a ie=it din gr[din[urmat de omul legii.

Hager a fugit, strig`nd, spre fundul cur\ii, Maria, alb[ =i ]ncovoiat[, pl`ngea, cu capul rezemat de poart[, acela=i pl`ns b[tr`n al ei... Florica, speriat[, se \inea de =or\ul slujnicei... iar el, cu fruntea-n sus, =i-a urmat lini=tit drumul pe sub salc`mii de l`ng[ulucele =coalei...

CUPRINS

SMINTEALA LUI RADU FINULE|

P[rerile sunt]mp[r\ite asupra pricinii smintelii lui Radu Finule\. Negre=it, cei mai mul\i zic c[a-nnebunit pentru c[a-nnebunit. Unii — =i dintre ace=tia face parte =i ginerele lui Finule\, pre=edintele tribunalului, — socotesc c[marea avere =i]nsemnata situa\ie la care prea repede ajunsese i-au zdruncinat min\ile, =i,]n sf`r=it, al\ii,]nsu=indu-=i p[rerea lui Alexandru Moinescu — om cu spoial[de]nv[\[tur[, de profesie gazetar =i rostitor de discursuri funebre — cred c[Finule\ mo=tenise nebunia de la maic[-sa =i c[ceea ce a f[cut ca patima s[izbucneasc[la el a fost durerea]ncercat[prin pierderea so\iei sale.

Aceast[din urm[p[rere, de=i mai pu\in demn[de crez[m`nt ]n partea sa a doua, din pricina ideii sentimentale ce cuprinde, are totu=i mai ]nt`i sprijinul coinciden\ei, Radu Finule\ smintindu-se]ndat[dup[moartea so\iei sale; =i apoi sprijinul]mprejur[rii c[cel mai de c[petenie lucru pe care-l face Finule\ c`nd ]i vin pandaliile e c[ aprinde dou[sprezece lum`n[ri pe pridvorul casei =i c`nt[ c`ntece biserice=ti. Fire=te, mai face =i alte lucruri Finule\. A=a, bun[oar[, umbl[prin mijlocul t`rgului ]njur`nd pe ciocoi =i l[ud`nd pe boieri ori se plimb[ ]n tr[sur[ =i trage chiote care se aud p`n[afar[din ora=; dar cel mai de c[petenie lucru e c[aprinde dou[sprezece lum`n[ri pe pridvorul casei =i c`nt[c`ntece biserice=ti.

*

N-a fost totdeauna a=a Finule\. Era o vreme c`nd toat[ partea Uli\ei mari, din col\ul lui Stamatiu p`n[ ]n col\ul lui Ioni\[B. Ion, era prins[

numai de pr[v[liile lui,]n afar[de Hanul Galben =i de Hotel Finule\, care tot ale lui erau; iar]n tot or[=elul nu se g[se=te un negustor care s[nu fi fost ucenic]n pr[v[liile lui Finule\. +i primar a fost, =i]nc[primar bun. Gr[dina din t`rg unde c`nt[muzica joia =i duminica, precum =i stabilimentul de b[i sunt ispr[vile lui Finule\ din vremea prim[riei lui, acum dou[zeci =i patru de ani. Pe atunci era un om =i jum[tate. De=tept la afaceri f[r[s[fie =iret, econom f[r[s[fie zg`rcit, serios f[r[ s[ fie ursuz; =i a=a toate ]nsu=irile lui erau c`nt[rite, socotite, at`t de c`nt[rite =i de socotite,]nc`t b[tr`nul boier Dinc[R[lescu — om cinstit =i]n\elept, la sfatul c[ruia tot ora=ul alerga —, p[r`ndu-i-se c[ Finule\ vine cam des la sfaturi, l-a ]ntrebat ]ntr-o zi pe =leau dac[ nu vrea s[ se ]nsoare, c[ el i-ar da pe Lin\a. A=a s-a ]nsurat Finule\ cu Lin\a, fat[ de suflet a lui R[lescu, nevoind s[ primeasc[ alt[ zestre dec`t n[=ia boierului.

Ce nu l-ar mai fi judecat =i os`ndit pe Finule\ to\i c`\i aveau pe atunci fete de m[ritat, dac[frumuse\ea nepomenit[a Lin\ei n-ar fi pus straj[gurii lor. Frumuse\ea Lin\ei? Azi, dup[dou[zeci =i cinci de ani, dac[ ]ntrebi pe vreunul care a cunoscut-o, se love=te cu palma peste fa\[cl[tin`nd capul ]n t[cere. Pe Finule\ s[ nu-l ]ntrebi, c[ dac[-l ]ntrebi, nu-\i r[spunde. Se uit[ la dumneata cu ochi mari, lipsi\i de ]n\eles, de-\i vine s[ crezi c[ nu-=i mai aduce aminte nimic, nici din traiul lui cu d`nsa, nici din grozava]mprejurare]n care, unsprezece luni dup[c[s[torie, dup[ce-i n[scuse o feti\[, Lin\a i se pr[p[dise, lu`nd cu ea =i chibzuita lui judecat[. Ceea ce e mai de mirat, e c[ despre unele lucruri ]nt`mplate]n urm[are cuno=tin\[. A=a, bun[oar[, =tie c[fiic[-sa a fost crescut[de sora lui Dinc[R[lescu, =i]n urm[, acum trei ani, m[ritat[dup[pre=edintele tribunalului; ba chiar c[are =i o feti\[de doi ani, pe care]ns[el niciodat[n-a v[zut-o.

Foarte neasem[nat[p[rin\ilor s[i, =i ca]nf[\i=are =i ca bun[tate, e so\ia pre=edintelui. Ur`t[ =i rea, neav`nd pentru tat[-s[u nici m[car comp[timirea obi=nuit[pentru un nebun, sim\indu-se mic=orat[ ]n prestigiul ei de so\ie de pre=edinte prin patima lui,]l oropsise, f[r[s[mai vrea s[=tie de el,]ntr-o c[su\[de pe o uli\[l[tura=[,]n paza unei

femei b[tr`ne =i a unui sergent de strad[, care aveau]ndatorirea de a-l]mpiedica s[ias[din cas[ ]n zilele]n care]l apuca.

*

Alexandru Moinescu,]n calitatea sa de gazetar,]ndrept[\it =i]ndatorat s[=tie mai mult dec`t ceilal\i, spunea mai deun[zi ]n cafenea c[ de vreo c`teva luni]ncoace crizele lui Radu Finule\ ar deveni din ce]n ce mai rare — =i c[ ]n fiecare sear[, c`nd sun[ clopotul la B[r[\ie, Finule\ se strecoar[ pe l`ng[uluce =i intr[pe porti\a de din dos]n curtea pre=edintelui tribunalului. Am`ndou[ lucruri de necrezut, am`ndou[ ]ns[foarte adev[rate.

C[ci]ntr-o zi frumoas[din toamna trecut[— o zi din acelea]n care natura parc[repet[ ]n c`teva ceasuri toate rolurile jucate de ea din ]nt`ia zi de prim[var[— pe c`nd Finule\ =edea pe o banc[ din gr[dina prim[riei =i se juca cu bastonul prin pietri=ul aleii, o feti\[ de doi ani, d`nd s[alerge dup[o minge, se]mpiedic[=i c[zu peste picioarele lui. Guvernanta care]nso\ea pe feti\[se repezi speriat[s-o ridice; dar copili\a, f[r[a pl`nge, sprijinindu-se de picioarele lui Finule\, se ridic[ singur[ =i, z`mbind din ochii ei mari =i negri, privi pe Finule\ drept]n fa\[...

Ce s-a petrecut atunci]n mintea lui e de ne]n\eles.

O izbucnire de lumin[, brusc aprins[=i iar[=i brusc stins[; apoi vedenii nel[murite fugind repede, repede ca aripile unei p[s[ri care zboar[gr[bit[ ]n amurg...

+i acum =tie a cui e feti\a.

}n primele seri p[rin\ii =i oamenii casei s-au sp[im`ntat v[z`ndu-l intr`nd ]n odaia copilei; ]n urm[ ]ns[, c`nd au v[zut c[se a=eaz[lini=tit pe un scaun l`ng[ sob[ =i prive=te ]n t[cere, f[r[ o vorb[, f[r[ un gest, spre copila care se joac[ zglobie prin odaie, =i c[ pleac[ cuminte c`nd ceasul bate nou[, s-au obi=nuit cu el; ba]nc[ ]ntr-o sear[pre=edintele i-a spus: “E nepoata dumitale — fata Tincu\ei”, iar ochii lui au str[lucit de lacrimi =i de]n\eles.

La vederea copili\ei, care sem[na cu altcineva, icoane din via\a lui

de alt[dat[ ]i sclipeau]n creier orbitoare de lumin[. O! =i sem[na at`t de mult! Sem[na la toate. La gur[, la rotunjimea fe\ei, dar mai ales la ochii negri cu albul vioriu. Ori poate c[nu sem[na, c[nici nu poate sem[na]n totul o copili\[de doi ani cu o femeie de dou[zeci =i doi; dar]i aduce lui a=a de bine aminte chipul celei pierdute. Copila se uit[la el, mirat[de t[cerea =i de nemi=carea lui, iar el vede pe Lin\a cu toate am[nuntele =i cu mi=c[rile ei de o dr[g[l[=enie f[r[de pereche. R`nd pe r`nd o vede]n toate imprejur[rile]n care a v[zut-o]n via\[=i-i aude glasul, =i o simte l`ng[ d`nsul. Iat-o merg`ndu-i ml[dioas[ ]nainte pe potecu\a din f`nul de la vie, pe c`nd el o urmeaz[ cu inima tremur[toare de-o dragoste cum nu s-a mai v[zut. +i acum iat[ =i seara din urm[. D`nsa e cam bolnav[— el se duce singur s[-i aduc[doftoria — i-o d[cu m`na lui — =i peste un ceas, cu toate mijloacele ]ntrebuin\ate de doftorii veni\i ]n grab[, Lin\a moare ]n bra\ele lui ]n cele mai ]ngrozitoare spasmuri, dintr-o neb[gare de seam[ la darea doftoriei. Cum ]i apar toate at`t de limpezi: zb[t[ile ei, ag[\[rile de g`tul lui, privirile rug[toare ]ndreptate c[tre doftori — =i cea din urm[ str`ngere de m`n[— =i cel din urm[suspin...

+i dac[acum,]n fiecare sear[, c`nd sun[ clopotul la B[r[\ie, Finule\ se strecoar[ pe l`ng[uluce =i intr[pe porti\a de din dos]n curtea pre=edintelui: vine s[-=i aprind[f[clia min\ii la razele ochilor unei copile.

*

Toat[casa e cuprins[din temelie p`n[ ]n cre=tet de fl[c[ri mari, care se zv`rcolesc =i f`lf`ie ca ni=te steaguri. E un viscol]ngrozitor, z[p[ceala e la culme. Locul str`mt — pompele abia se pot mi=ca — o]mbulzeal[care]mpiedic[orice lucrare folositoare. Doamne =i b[rba\i]n haine de bal, toat[lumea alearg[de la balul Crucii Ro=ii la locul sinistrului. }ntr-o parte un grup mai]ndesit, oameni care dau ajutor so\iei pre=edintelui, le=inat[. Strig[te nesocotite, tr`mbi\e care sun[asurzitor — =i pe deasupra tuturor zgomotelor, \ip[tul ne]ntrerupt al guvernantei: “Feti\a! feti\a!”

}n vremea asta un om s-a repezit]n sus pe scara]nfl[c[rat[=i, cu tot fumul, cu toat[v[paia care]l biciuie=te, ap[r`ndu-=i fa\a cu bra\ul st`ng,]nainteaz[cu pas sigur spre odaia copilei. La cap[tul coridorului e un v`rtej de foc. F[r[ o clip[ de ]ndoial[ trece prin el. Aci la dreapta e u=a od[ii. O deschide. E ]ntuneric, nu se vede nimic. V`ntul]i smuce=te u=a =i o tr`nte=te cu putere, de se cutremur[ casa. Dar ]naint`nd pe dibuite, a dat cu m`na peste o cutie de chibrituri de pe mas[. Aprinde unul: acolo, pe sc`nduri, la picioarele patului, cu fa\a]n sus, numai]n c[m[=u\a ei de copil, zace feti\a. El aprinde o lum`-nare, ia feti\a, o ]nf[=oar[ ]n plapum[ cu pericolul de a o ]n[bu=i, =i se ]ntoarce. Dar de tr`ntitura u=ii a s[rit clan\a. Clan\a! Unde e clan\a? Zadarnic se]ntoarce c[ut`nd pretutindeni, clan\a nu e nic[ieri. Atunci sare la fereastr[, sparge geamul cu pumnul =i strig[ din r[sputeri: “O scar[!” — Nici un semn de ajutor. Se ]ntoarce iar la u=[, las[ leg[tura jos =i ]ncepe a lovi cu piciorul ]n u=[, lovitur[ dup[ lovitur[, ]n ritmul zv`cnelilor din t`mple. Iv[rul sare, dar u=a, suflat[ de v`ntul care aduce cu d`nsul un m[nunchi de v[paie, izbe=te ]n[untru =i love=te pe om ]n frunte. O clip[ st[ ame\it de lovitur[; apoi se apleac[, ia plapuma cu feti\a, =i iar[=i prin fl[c[ri, cu hainele aprinse, orbit de fum =i de s`ngele care-i curge din rana de la cap, o porne=te]napoi,]n[du=indu-=i \ipetele care-i dau n[val[ ]n g`tlej. Dar e scris s[ scape. Iat[ scara. O fi ]ncetat v`ntul ori s-o fi]nchis u=a prin care sufla, c[ci aci focul arde lini=tit =i m[re\. Lini=tit =i m[re\ coboar[acum =i omul scara, dezvelind cu grij[copila de plapuma care o]n[bu=ea.

C`nd peste o clip[ e ]n curte, de=i cu fa\a plin[ de s`nge,]l recunosc to\i. Guvernanta]i smulge din bra\e copila, lipsit[de cuno=tin\[, dar sc[pat[. El las[s[i-o ia,]nainteaz[doi pa=i, apoi cade,]nt`i]n genunchi ca pentru o rug[ciune, apoi pe partea dreapt[...

A patra zi *Vestea*, ziarul local, publica]n]ntregime singurul discurs cu adev[rat frumos pe care l-a rostit vreodat[Alexandru Moinescu, discursul de la]nmorm`ntarea lui Radu Finule\.

CUPRINS

MOARTEA LUI CASTOR

Acum c`\iva ani, ]ntr-o zi de septembrie, cuprins de un nespus dor de duc[ pe care mi-l pricinuia albastrul nesf`r=it al cerului =i acel farmec ame\itor al toamnei, m[plimbam de mai bine de un ceas pe strad[singur, f[r[rost, c`nd la o r[sp`ntie m[ ]nt`lnii piept]n piept cu Maiorul.

— A! bun[ziua. Ce? Aici? Eu te \ineam plecat acas[.

— Cum acas[, c`nd am slujb[aici?

— Vezi, c[=tiam c[... mama \i-e bolnav[.

+i eu nu =tiam nimic.

— Dar d-ta de unde =tii?

— Sor[-mea, care s-a]ntors asear[de acolo,]mi spunea c[a g[sit-o foarte r[u.

Ca s[-mi spuie Maiorul c[mama era foarte r[u, trebuia s[fie]n adev[r a=a, trebuia s[aib[altceva dec`t patima ei obi=nuit[.

}n aceea=i sear[, dup[un drum care mi s-a p[rut cel mai lung din c`te f[cusem ]n via\[, soseam acas[. Teama care-mi str`ngea inima =i m[f[cuse s[trec f[r[o]ntrebare printre slugile ie=ite]n]nt`mpinarea mea, mi se risipi, g[sind pe mama ]n adev[r mai slab[ dec`t o l[sasem, dar bine.

— Tu, drag[!

+i s[raca oarb[, neput`ndu-m[ vedea, m[ pip[ia peste piept, peste fa\[. Eu ]i luai m`inile =i i le s[rutai, cert`nd-o]ncet c[nu m[vestise.

— Dar n-am fost bolnav[. Cine \i-a spus? A! Maiorul! Acum]n\eleg. A fost sor[-sa p-aici. Ea nu m-a v[zut dup[nenorocire, =i-=i]nchipuia s[m[g[seasc[tot a=a cum m[=tia... =i acum...

}n adev[r, dac[sora Maiorului n-o v[zuse de c`nd cu moartea tatei, era de ]n\eles cum spusese c[ e foarte r[u, g[sind pe femeia — acum un an ]nc[ t`n[r[=i frumoas[— f[r[vedere =i]mb[tr`nit[cu zece ani]n a=a de scurt[vreme.

— Iar dac[acum m[g[se=ti mai slab[, ad[ug[mama, e c[de dou[nop\i nu pot dormi din pricina bietului Castor.

— De ce?

Ca r[spuns la]ntrebarea mea, auzii afar[, l`ng[ fereastr[, un urlet lung =i sf`=ietor.

— Uite, a=a url[de dou[nop\i. Asta e treia. S[racul! Nu =tiu ce are. Femeia zice c-ar fi otr[vit. Eu cred c[b[tr`ne\ea...

Lini=tit dinspre partea mamei, acum]ngrijit de starea c`inelui, ie=ii ]n curte, unde g[sii pe Castor z[c`nd pr[p[dit l`ng[ fereastr[, cu gura deschis[. Femeia, care =tia c`t de mult \ineam la el to\i ai casei, era aplecat[deasupra lui: se]ncerca s[-i dea lapte dulce.

— Ce are, Mario?

Nu =tia nici ea. De dou[zile de c`nd nu mai m`nca nimic, z[cea la soare =i urla. }i f[cuse ea toate c`te le-a =tiut, dar degeaba,]i era tot mai r[u...

— Ia s[ ]ncerc[m s[-i d[m laptele.

+i, ajutat de femeie, dedei c`inelui, cu de-a sila, tot laptele din cea=c[. Sim\indu-se parc[ mai bine, se ridic[ greoi, m[ mirosi d`nd din coad[, apoi se culc[iar, url`nd prelung =i dureros.

*

Era t`rziu. Mama dormea. }i auzeam, prin u=a deschis[dintre od[ile noastre, r[suflarea regulat[— =i trebuia s[fi vegheat dou[nop\i pentru ca s[fi putut dormi acum, cu toate desele gemete ale lui Castor.

Ce m[\inea pe mine de=tept nu erau]ns[urletele, ci at`tea amintiri =i at`tea g`nduri trezite deodat[ ]n mine la vederea suferin\ei lui.

C`t de limpede v[d nop\ile de var[ c`nd m[duceam la mo=ie pentru v`n[toare. Iat[-m[ culcat ]n pridvorul luminat ca ziua de luna plin[, neput`nd]nchide ochii din pricina c`ntecului pitpalacilor care

se aude pretutindeni, aici aproape ca sunetul a dou[pietre lovite una de alta, colo]n dep[rtare ca pic[turile de ap[c[z`nd ]ntr-un vas plin. Castor se scoal[ din c`nd]n c`nd =i vine s[m[miroase,]ngrijat de neodihna mea.

Iat[-ne la v`n[toare ]ntr-o miri=te aurie. Castor caut[ la cincizeci de pa=i, ]n galop, cu capul ]n sus. Deodat[, tr[snit, se opre=te ]n loc, nemi=cat, ca de bronz, cu coada dreapt[, cu un picior ridicat ]n sus. La un pas ]naintea lui st[ prepeli\a pe br`nci]nfrico=at[, hipnotizat[. M[apropii =i-i strig: “Pil!” El sare, prepeli\a zboar[, =i eu trag.

“*Apporte*!”, =i mi-o aduce. E]nc[vie, numai aripat[.

Iat[-ne prim[vara dup[sit[ru=i,]n p[puri=ul de la Lazuri, unde Castor caut[domol =i am[nun\it, pe c`nd ]n c`mpul de al[turi \[ranii aclam[sosirea berzelor cu chiote =i cu zv`rlituri de c[ciuli]n sus.

C`nd m[ ]ntorceam acas[ de vacan\[, mi-l aduceau ]nainte la gar[, =i era o ar[tare care oprea lumea ]n loc, ca s[ admire bucuria de nedescris a c`inelui care-=i revedea st[p`nul dup[ trei luni de lips[; iar dup[ ce plecam, ]mi scria mama cum intr[ ]n fiecare zi ]n odaie s[ miroase =i s[ m`ng`ie hainele mele de v`n[toare sp`nzurate]n cuier.

Mi-l dase tat[-meu... Parc[-l v[d:]n ziua c`nd m-am ]ntors dup[ examenul de bacalaureat, m[ ]nt`mpin[ ]n capul sc[rii =i, dup[ce m[ ]mbr[\i=eaz[=i el, =i mama: “S[tr[ie=ti, f[tul meu, =i s[-\i dea Dumnezeu bucuria pe care ne-o faci.”

Apoi m[ia de m`n[ =i m[ duce ]n odaia mea, unde m[ a=tepta cea mai nea=teptat[ surpriz[. }n perete o panoplie cu toate trebuincioasele pentru v`nat, patima mea; iar de sub pat iese Castor,]nt`i l[tr`nd, apoi bucur`ndu-se de parc[ nu m[ cuno=tea de c`nd lumea.

A! fericirea mea de atunci! +i nu numai pentru [st dar frumos, ci pentru toate c`te m[ ]nconjurau. C[ci ]n clipa aceea, ]n fa\a lor, care ]ntinereau de mul\umirea mea, pentru ]nt`ia oar[ ]n\elegeam ce mare lucru e pentru cineva s[aib[p[rin\i cinsti\i, buni =i uni\i: o mam[care se lipsea de toate pentru copiii ei, un tat[ ]n fa\a c[ruia to\i se descopereau cu respect, o cas[b[tr`neasc[ mo=tenit[ din mo=i-str[mo=i, =i slugi ]mb[tr`nite]n curte, iubitoare =i credincioase.

Da, pe *tat[-meu* mi-l aduceau aminte gemetele lui Castor. M[vedeam]ntorc`ndu-m[ cu d`nsul de la v`n[toare, de unde venea s[ m[ ia ]ntotdeauna cu chibitca lui cu un cal, auzeam glasul neuitat al arcurilor chibitcei, auzeam =i glasul lui =i corul nesf`r=it de greieri.

Zadarnic]mi astupam urechile pentru a putea adormi. Mintea acum plin[de trecut, nu se l[sa s[fie adormit[, ci dep[na at`tea lucruri tr[ite, care m[minunau prin limpezimea cu care le vedeam.

Abia era un an de atunci. Era ziua lui. Mas[ ]ntins[de la un cap[t al sufrageriei la cel[lalt: toate rudele =i prietenii. L[utarii c`nt[ c`ntece b[tr`ne=ti. Unul din copii se scoal[ =i ]nchin[ ]n s[n[tatea lui. El se ridic[ sup[rat de mult ce se sile=te s[ nu par[ mi=cat, ]=i ia paharul: “Dragii mei, pilde bune v-am dat =i eu =i mama voastr[. Dea Dumnezeu...”, dar cuv`ntarea i se tope=te]n lacrimile care-i dau n[val[din ochi. Atunci mama se apleac[peste d`nsul =i-l s[rut[ lung, ]n aplauzele tuturor =i ]n c`ntecul de urare al l[utarilor...

+i acum, ce departe erau toate!

La pierderea lui, moartea nu l-a luat numai pe d`nsul — iubitul, dus la groap[ ]ntr-o zi de toamn[ rece =i ploioas[, — ci a luat cu ea tot rostul neamului nostru, acum at`t de risipit.

M[ ]ntrebam, =i nu-mi puteam r[spunde, ce ne desp[r\ise a=a =i pentru ce nu veneam s[tr[im cu to\ii]mpreun[, cu mama,]ngrijind-o, ajut`nd-o. Nebuni ce eram! Dar negre=it, c`t mai]n grab[, aveam s[m[ ]ntorc l`ng[ d`nsa =i s[ ]ncep a recl[di fala casei noastre, d[r`mat[de suflarea mor\ii.

“A! Dar e peste putin\[!”]mi ziceam tot eu. +i acum geam[tul lui Castor era glasul t[cutei mele dezn[dejdi]n fa\a ruinei neamului.

*

A doua zi de diminea\[m[treze=te acela=i glas t`nguitor al c`inelui. M[ ]mbrac,]mi iau pu=ca din cui, dou[cartu=e din cutia mesei, =i ies]n curte.

— Castor, vin-aici!

Castor, care z[cuse toat[noaptea nemi=cat, se scoal[ca prin minune =i m[urmeaz[.

Femeia, care m-a v[zut =i m-a]n\eles, fuge]n buc[t[rie pl`ng`nd.

— Castor, vin-aici!

Castor se t`r[=te cu greutate dup[ mine p`n[la maidanul de peste drum. Aici se culc[pe partea dreapt[, l[s`nd descoperit locul inimii...

Dup[ce s-a ispr[vit, m-am]ntors acas[ca gonit de cineva, am intrat]n odaie, am tr`ntit pu=ca pe pat...

U=a din dreapta s-a deschis. Mama a]naintat pe dibuite =i m-a cuprins]n bra\e. Pe cealalt[u=[au intrat Maria =i Dinu, am`ndoi slugi de peste treizeci de ani ]n curtea noastr[; =i cu to\ii am pl`ns pe t[cute moartea lui Castor, care ducea departe, mai departe, vremea unor fericiri apuse pentru totdeauna.

CUPRINS

}NT~MPLARE

— Unu, drag[, unu singur.

— S[-\i tr[iasc[.

— S[dea Dumnezeu! S[tr[iasc[, s[r[cu\ul; dar mi s-a]nt`mplat cu el o nenorocire mare. Ce mi s-a ]nt`mplat mie, pe onoarea mea \i-o spui, s[fereasc[Dumnezeu pe tot vr[jma=ul! +i tocmai mie... Ia g`nde=te-te, m[ Iancule drag[, at`ta copil aveam =i eu. Te ui\i colo la copiii de oameni s[raci, cresc f[r[nici o]ngrijire, — iarna descul\i, ne]mbr[ca\i, vara m[n`nc[ poame verzi =i pe urm[ se duc de se b[l[cesc c`te trei ceasuri la g`rl[! vezi pe c`te un pici de cinci, =ase ani c[se duce cu trei cai s[-i scalde — =i nu li se]nt`mpl[nimic, tr[iesc zdraveni =i ies derbedei ca s[ ]nfunde pu=c[riile. +i tocmai al meu... de! care puteam s[-i dau =i eu o cre=tere cu averea pe care o am... Mare nenorocire, pe onoarea mea \i-o spui.

S[vezi. Acum un an m-am dus pe-o lun[colea la b[i la Pucioasa, cu nevasta =i cu copilul. Aveam eu trebuin\[de ni=te b[i c[m[cam doare piciorul st`ng, c`nd se schimb[vremea. Acolo bine, frumos. C`nd ne ]ntoarcem ]n ora=, ]n ora= — v[rsat; se ]mboln[veau copiii pe capete. Zic nevesti-mii... (Pe ea s-o vezi, m[ lancule, n-o mai cuno=ti... o umbr[... S[ m[ fereasc[ Dumnezeu de o nenorocire... D-aia-\i spui, c`teodat[...) A=a,]i zic: “Dac[te-ai duce tu cu copilul la nenea, la M[rgineanca? Eu m[duc]n ora=;]mi v[z de treburi, s`mb[ta viu s[ v[ v[z =i lunea diminea\a m[-ntorc, — p`n[o mai pieri molima.” La plecare — parc[-mi spunea mie inima ceva, pe onoarea mea \i-o spui — zic: “Sico, s[ ]ngrije=ti de copil s[nu i se]nt`mple ceva.”

Pleac[nevasta, =i eu viu]n ora=. Asta era luni. S[vezi, domnule,

ce va s[zic[presim\irea, pe onoarea mea \i-o spui. Miercuri m[duc la gar[, c-aveam de predat zece vagoane de lemne. Cum intru]n gar[,]mi aduc aminte c[la frate-meu la M[rgineanca, pe la spatele gr[dinii, trec vagonetele cu c[rbuni de la min[. Zic, ca omul care are numai un copil: “Aoleu, de nu s-ar duce p-acolo!” Las pe contabil la gar[=i m[-ntorc acas[s[scriu nevestii, s[nu scape copilul din vedere. G[sesc acas[o scrisoare de la ea, c[i-a p[rut bine lui frate-meu, c[era bine =i copilul =i ea. Dup[-pr`nz... s[ fereasc[ Dumnezeu pe to\i vr[jma=ii, pe onoarea mea \i-o spui... ]mi aduce copilul ]nvelit ]ntr-un tartan, pe bra\e, f[r[ sim\ire... Se-nt`mplase! P`n[ atunci fusese acolo, se jucase pe nisip ]n gr[din[, ]n ochii m[-sii... o clip[ de neb[gare de seam[... “Lic[! Lic[!” aude un uruit de vagonete, pe urm[ un \ip[t sf`=ietor... =i g[se=te copilul]ntre =ine sc[ldat]n s`nge. M[ Iancule, ce crezi tu c-am p[timit! A=a eram eu de albit? ...c[ i-a t[iat m`na de la cot, m[Iancule... i-a t[iat m`na dreapt[ de la cot. Lic[ al meu, ]ngera=ul meu — m[ mir de unde mai am lacrimi s[ mai pl`ng — c[nici nu l-a adormit,]i era fric[doftorului... ca s[adormi un sufle\el de copil de cinci ani? M[Iancule, la urm[, pe c`nd ]l m[cel[rea doftoru, nu mai \ipa, gemea ]ncetinel cu dou[ =iruri mari de lacrimi, din ochii lui frumo=i care cereau ]ndurare... M`na dreapt[de la cot! Care va s[zic[ciung, copilul meu ciung pe toat[via\a... +i]ncepuse s[scrie, m[Iancule! }i am =i acuma placa =i condeiul lui... Crezi c-am]nchis ochii o lun[de zile? Cum puneam capul pe pern[, m[sculam ca nebun... Ciung! Cum o s[-l batjocoreasc[copiii la =coal[... =i pe urm[, mai t`rziu, schilod toat[via\a.

|i-aduci tu aminte, m[Iancule, acum trei ani, c`nd m-ai dus tu la Ateneu ]n Bucure=ti, de vorbea [la? Zicea c[ deosebirea de c[petenie dintre dobitoace =i om e c[ toate labele dobitocul =i le ]ntrebuin\eaz[ pentru umblet, pe c`nd omul a]ns[rcinat numai dou[cu umbletul, iar alelalte dou[le]ntrebuin\eaz[s[cucereasc[lumea, =i]ndemna pe p[rin\i s[-=i]nve\e copiii s[=tie s[fac[ceva cu m`inile. Mi-a intrat mie la cap vorba asta, pe onoarea mea \i-o spui. +i unde-mi ziceam eu c-o s[-l ]nv[\ s[ c`nte din ceva, ori s[zugr[veasc[, ori s[sape]n

lemn. C[vedeam =i la mine ce cusur mare e s[nu =tii s[faci nimic. M[uitam la ni=te t`mplari care mi-au f[cut mie foi=orul [sta; t[iau =i c`ntau. Mare fericire s[=tie omul s[fac[frumos cu m`na lui... =i vorbeam =i cu m[-sa, ziceam c[ cum o ]mplini =ase ani, s[-i arate =i lui la clavir. +i acum poftim!... D-aia, pe onoarea mea \i-o spui, c`teodat[...

De atunci s-a dus toat[fericirea... am]ngropat-o cu m`nu=i\a lui, uite colo l`ng[salc`mul [la... Nevast[-mea nu mai e aia vesel[, nu mai vrea s[ mearg[ nic[ieri, nu se mai vede cu nimeni, nu mai pune m`na pe clavir... De c`te ori o prinz cu ochii pl`n=i! De c`te ori trebuie s[ m[ opresc, s[ schimb vorba, de team[ c[ ]n ce am de spus s[ nu i se par[ pe departe o mustrare pentru neb[garea ei de seam[. +i dac[ spui, i se pare mustrare, =i =tiu c[ dup[ plecarea mea pl`nge; =i dac[m[opresc, pricepe, =i o arde la inim[=i se tope=te... Sst! Uite-o, f[-te c[n-o bagi de seam[, =i s[schimb[m vorba... Ei! bat[-te s[te bat[! Care va s[zic[... bat[-te s[te bat[! bat[-te s[n[tatea s[te bat[!...

CUPRINS

CONU ALECU

Conu Alecu, m[car c[e boier get-beget, e de prin\ipuri liberale. D[m`na cu ori=icare, celui mai umilit c`nd vine la d`nsul ]i zice s[-=i puie c[ciula-n cap =i-l pofte=te pe scaun. C`nd se duce la mo=ie cu Iosif tinichigiul ori cu Tilic[fierarul,]i pune al[turi de d`nsul ]n tr[sur[. Odat[, c`nd i s-a]mboln[vit Dinic[, feciorul din cas[, =i a intrat]n spital, nu era zi s[nu mearg[s[-l vad[=i s[-i duc[ba \ig[ri, ba c`te ceva de ale m`nc[rii. Cum v[spusei, e de “prin\ipuri liberale”. S[te fereasc[ ]ns[Dumnezeu s[te-ntinzi mai mult dec`t socote=te dumnea-lui c[ \i se cuvine, c[ numaidec`t \i-o taie, dar =tii, scurt! +i]n asemenea prilejuri chipul lui blajin =i z`mbitor, care ]i d[ o ]nf[\i=are de b[tr`n bun =i glume\, a=a se preface,]nc`t nu-l mai cuno=ti. Musta\a-i alb[ colilie ca =i p[rul i se las[ ]n jos, spr`ncenele negre ca smoala i se ridic[ ]n sus, iar de sub ele sclipe=te o privire care te sile=te s[faci trei pa=i]napoi...

}n zilele]n care nu e dus la vie ori la mo=ie, se adun[cu al\i c`\iva b[tr`ni de seama lui sub umbra teilor din gr[dina public[. Acolo stau de vorb[p`n[la vremea mesei. Totdeauna are ceva de istorisit, iar ceilal\i]l ascult[cu drag, c[e om umblat =i nimeni nu =tie s[istori-seasc[mai frumos =i mai cu haz ca dumnealui.

Iat[-i. R`sul st`rnit de c[derea unui om care trecea gr[bit aduce aminte lui conu Alecu de o]nt`mplare:

— De ce i-o fi venind omului s[r`z[ c`nd vede pe altul c[z`nd?... Sunt vro c`\iva ani d-atunci, m[ ]ntorceam cu nevasta de la Kissingen. Finareta, c`nd o vedea pe cineva c[z`nd, moare ...o apuc[un r`s de nu se mai poate st[p`ni... Eram]ntr-o gar[de prin Austria. Stam

am`ndoi la fereastr[... Un neam\ ]nalt, mare c`t un mal, venea gr[bit s[se urce]n tren. Nu =tiu cum calc[=i odat[, fleanc! se]ntinde c`t era de lung drept ]naintea ferestrei noastre; pe urm[ se scoal[ repede =i intr[ ]n vagonul nostru. Pe nevast[-mea o apucase un r`s cu istericale... =i r`zi... =i r`zi... r`dea cu lacrimi. }i =optesc: “St[p`ne=te-te, drag[, asta nu se face.” A=i! mai r[u. }=i pusese batista peste obraz =i r`dea, m[rog, de se cl[tina vagonul...

Cei =ase b[tr`ni care ascultau pe conu Alecu, r`d =i ei de se topesc. Ei cunosc pe cucoana Finareta =i =tiu c`t de dr[g[la=[ e c`nd r`de, p`n[=i acum la b[tr`ne\e.

}n vremea asta se apropie doctorul Clopotescu, b[iat bun de altminteri, dar cam prea]ndr[zne\, =i, adres`ndu-se c[tre cei care ascultau, le zice, b[t`nd pe umeri pe conu Alecu:

— Ce palavre v[mai spune boierul, de r`de\i cu at`ta poft[?

Deodat[chipul r`z[tor al lui conu Alecu se schimb[, dar =tii? la moment: musta\a alb[ i se las[ ]n jos, spr`ncenele negre se urc[ ]n sus, — arunc[m`na de pe um[r =i cu o privire care face pe doctor s[se retrag[trei pa=i:

— M[rog, rud[nu m[=tiu cu dimneata; de copil[rit]mpreun[n-am copil[rit; atunci se vede c[-\i sunt dator ceva, de m[ba\i pe umeri =i m[faci palavragiu: c[numai *cui e=ti dator, te ia peste picior*. Ce-\i sunt eu dator dumitale?

+i duce m`na la buzunar s[-=i scoat[portofelul.

}ndr[zne\ e doctorul; dar sub privirea dreapt[a conului Alecu e greu s[nu-\i pierzi piuitul, mai ales c`nd pe chipul nici unuia din cei de fa\[ nu vezi vreo ]ncurajare. B`lb`ie c`teva cuvinte =i pleac[ ]ncurcat.

— Fie, c[bine i-o f[cu=i, coane Alecule!

— Ei! comedia ciorilor!... }mi pare r[u c[i-o f[cui, dar te sile=te. {sta e cusurul b[ie\ilor [stora; buni, de=tep\i, or fi =tiind carte mult[, dar nu =tiu s[se poarte. Nu se mai uit[c[e=ti cu p[rul alb. Pac! Pac! m[bate peste umeri =i m[face palavragiu. P[i a= putea s[-i fiu bunic,

bat[-l pustia. Asta e ca istoria cu Hristache Glav[; d-aia-l]ntrebai c`t]i sunt dator.

— Dar ce istorie e aia, coane Alecule?]ntreab[unul.

— Nu v-am spus-o?

A mai spus-o, dar ori c-au uitat-o, ori c[le place cum o spune conu Alecu, r[spund to\i]ntr-un glas:

— Nu.

Conu Alecu,]nseninat la fa\[de parc[n-a fost de c`nd lumea sup[rat,]ncalec[pe un scaun =i poveste=te:

— Trebuie s[-l fi cunoscut dumneavoastr[... Bulgarul [la, de umbla]n mijlocul verii]mbr[cat]n haine groase de dimie, legat la g`t =i-n cap cu o cogeamite b`rsan[de c[ciul[fumurie. Dumneata trebuie s[-l =tii, c[=edea l`ng[ dumneata, colo, peste drum de hanul ro=u. Unul mare-mare, cu must[\ile tunse. C`nd vorbea, te uitai]n urma lui s[vezi ce copil a vorbit. Nu-\i venea s[crezi c[vocea aia pi\ig[iat[a ie=it din trupul lui. S[iei un trombon d-alea marele de la muzic[, s[-\i umfli bucile, s[sufli cu putere =i s[sune, piii! ca o piculin[, a=a impresie]\i f[cea c`nd ]l auzeai vorbind... E! [sta era feciorul unuia Glav[, prip[=it pe la mo=ia lui unchiu-meu. Era cu vro c`\iva ani mai mic ca mine. |iu minte c[-l trimitea unchiu-meu la tata cu donicioarele de zmeur[; venea cu picioarele goale. De la o vreme nu mai =tiam de el,]l pierdusem din vedere, c`nd, h[t! peste vreo dou[zeci =i mai bine de ani, m-am pomenit cu el la mine, ca s[-i dau un petic de p[dure de pe mo=ia mea. I l-am dat. D-atunci, om muncitor, i-a mers bine. P[m`nt nu putea s[cumpere c[era str[in, dar]i mergea vestea c[are bani. }mi p[rea bine c[s-a pricopsit, s[racul. Altminteri cuviincios, respectuos, trebuia s[-i zic de trei ori: “=ezi jos”, c`nd venea pe la mine, ca s[se hot[rasc[s[se a=eze pe marginea scaunului... }ntr-o zi m[pomenesc cu v[rumeu Vasilache Matraca.

— L-am cunoscut, de la Ploie=ti...]ntrerupe unul...

— {la, Aman-zaman! s[-l]mprumut cu patru mii de lei. Eu bani n-aveam la mine, trebuia s[m[duc la Bucure=ti s[iau de la depunere. Nu =i nu, c[lui]i trebuia chiar atunci. M[g`ndeam de unde s[-i g[sesc

napristan, c`nd, cum eram ]n pridvorul casei, v[d trec`nd pe uli\[pe Hristache bulgarul. }i bat]n geam =i se urc[sus. Zic: “Domnule Hristache, nu \i se]nt`mpl[ dumitale patru mii de lei ]n bani p`n[luni, c`nd m-oi duce la Bucure=ti s[\i-i aduc?” Zice: “Ba da”; =i-mi aduce patru mii de lei, pe care-i dau lui v[rul Vasilache. Iau condeiul =i-i dau o chitan\[, precum c[am primit de la el 4000 de lei cu soroc peste cinci zile.

Ca naiba! Duminic[ ]mi vine vierul de la vie cu =tire c[s-a aprins magazia. Luni nu m-am putut duce la Bucure=ti, nici mar\i ...Mar\i seara]nt`lnesc pe Hristache al meu. Zic: “Iart[-m[ c[ nu m-am putut \ine de cuv`nt, c-a trebuit s[m[duc la vie.” Unde m[scutur[de m`n[=i-mi r[spunde: “Nu face nimica, frate.” M[uit la el... Mi s-a p[rut cam b[ut; n-am zis nimic.

A doua zi]ncepea curtea cu juri =i pre=edinte, nebunul [la de Verusi, care te os`ndea la amend[ =i nu vroia s[ =tie. N-am putut s[ plec nici miercuri, nici joi... Vineri m[ ]nt`lnesc iar cu bulgarul. Zic: “Iaca =i iaca de ce n-am putut pleca la Bucure=ti.” Ei! Ce crede\i dumneavoastr[? Atunci am]n\eles eu temeiul vorbei tatei (Dumnezeu s[-l ierte!): *cui e=ti dator, te ia peste picior.* Bulgarul, nici una, nici alta, m[bate peste umeri, a=a cum m[b[tu doctorul: “Nu face nimica, nene Alecule.” Auzi dumneata: nene Alecule, el mie! Ptiu!

— Ei =i ce-ai zis?]ntreb[unul.

— Nimic. M-am]ntors repede acas[, cu g`ndul s[ apuc trenul ... era prea t`rziu! Toat[noaptea uite a=a m-am perpelit. M[car c[trenul pleca tocmai la 8, m-am sculat =i m-am]mbr[cat de la 5, de grij[s[nu-l scap. Nevast[-mea: “Las[c[te-i duce luni; te condamn[Verusi la amend[.” A=i! S[fi =tiut c[m[condamn[la]nchisoare =i tot plecam... De c`nd sunt nu mi s-a p[rut c[umbl[trenul mai]ncet ca la]ntoarcere. }mi venea s[sai din el, s-o iau la fug[, s-ajung mai repede acas[. Cum am sosit, seara la 9, zic vizitiului: “Nu desh[ma =i du-te peste drum la hanul ro=u, la Hristache bulgarul, =i adu-l]ncoace. S[-i spui c[am zis eu s[aduc[=i o chitan\[.” S-a]ntors tr[sura f[r[el; se culcase. Trimit pe fecior: “Acu s[mi-l aduci! S[nu vii f[r[el.” }n sf`r=it,

dup[o jum[tate de ceas de a=teptare, sose=te. “Ce e, cucoane Alecule?” Zic: “+ezi jos =i scoate chitan\a.” “Dar de ce at`ta grab[?” “+ezi, zic. Uite patru mii de lei. Uite =i zece lei dob`nd[. Doisprezece la sut[fac la 4000 pentru un an 480, pentru o lun[40, pentru o s[pt[m`n[ 10; mai poftim =i zece lei pe deasupra.” Se uita la mine nedumerit. Zic: “Acum s[-\i spui =i pentru ce at`ta grab[. Nu vreau ca m`ine c`nd m-oi]nt`lni s[-mi zici pe nume, c[ alalt[ieri mi-ai zis frate, ieri nene Alecule =i m`ine, dac[n-apucam s[-\i pl[tesc acum,]mi ziceai Alecule sadea =i nu-mi place. Eu nu zic pe nume dec`t slugilor mele, ]ncolo la nimeni. }i vrea de-aci ]ncolo s[ fii politicos =i cuviincios? Bine, te primesc ca p`n[acum cu dulcea\[=i cu cafea; nu? s[n[tate! nu te cunosc, nu m[cuno=ti... Te a=teapt[tr[sura la capul sc[rii, poftim.” D-atunci n-a mai dat pe la mine; c`nd ]l ]nt`lneam, m[saluta =i trecea pe partea aialalt[...

A=a =i cu firfizonul [sta. }mi pare r[u c[i-am t[iat-o; dar iar m[g`ndesc c[, dac[ nu i-o f[ceam a=a, m`ine m[b[tea peste p`ntece, poim`ine m[tr[gea de musta\[... Buni b[ie\i, [=tia din ziua de azi... de=tep\i... or fi =tiind carte mult[, dar nu =tiu s[se poarte. Nu se uit[la tine c[e=ti cu p[rul alb. Pac! Pac! te bate peste... Maic[-Precist[, Doamne!...

Din volumul
}NTUNERIC +I LUMIN{
(1912)

CUPRINS

}NTUNERIC +I LUMIN{

Predoslovie

De unde mi-au venit valurile de am[r[ciune, care]ncet, pe nesim\ite,]mi umpluser[sufletul de]ntuneric? P`n[ adineauri mi-era bine, glumisem — =i acum, ]n tr[sura care m[ ducea la gar[, m[ sim\eam n[p[dit de o sil[ nem[rginit[: sil[ de al\ii, sil[ de mine, sil[ de tot... Desigur, vremea mi-o strecurase ]n suflet pic[tur[ cu pic[tur[: frigul =i umezeala acestei seri cenu=ii de iarn[, lipsit[ p`n[=i de]nseninarea z[pezii — vr[jm[=ia c`inoas[ a v`ntului, care fr[m`nta, chinuia crengile pomilor.

Gara, cu treptele murdare =i alunecoase, cu]nghesuiala unor oameni gr[bi\i =i brutali venea numai bine s[umple paharul...

Era]nc[devreme pentru trenul meu. Deocamdat[, pe linia]nt`i, l`ng[peron, a=tepta un expres gata de plecare. Priveli=tea luminii vii din vagonul-restaurant, a luminii discrete din vagonul de dormit, r[suflarea rar[=i grav[a locomotivei str[lucitoare]mi ad[ugau ad`nca p[rere de r[u c[nu-mi era]ng[duit =i mie s[plec a=a, departe, undeva cu cer senin, cu lucruri frumoase de v[zut...

Un domn elegant, care venea s[se urce]n expres, d`nd cu ochii de mine, se opri o clip[ =i, ]ntinz`ndu-mi m`na:

— Ce mai faci, m[i?

— Bine.

— Nu te-am mai v[zut de mult... Ai]mb[tr`nit...

Era]n privirea lui,]n accentul vocii lui,]n toat[ ]nf[\i=area lui un

fel de m[rinimoas[comp[timire. Un general, care-=i]nt`lne=te o fost[ordonan\[, cam a=a i-ar vorbi.

Apoi, f[r[s[-l]ntreb, cu tonul cu care spui lucruri f[r[nici o]nsemn[tate:

— M[duc prin Italia: Roma, Floren\a, Neapole... De-acolo la Monte-Carlo =i pe urm[la Paris.

— C[l[torie bun[=i petrecere bun[.

— Mul\umesc.

Dup[un pas spre tren, se]ntoarse]n loc.

— *A propos*! Mai deun[zi se vorbea]ntr-un loc de unul care a scris ni=te poezii, nuvele, nu-mi aduc bine aminte... Tu e=ti?

— Poate.

— Ei bravo! }mi pare bine. Te l[uda. *Parole d'honneur*...

Peste c`teva clipe expresul pieri ]n ]ntunericul nop\ii, duc`nd cu d`nsul o parte din mine...

Singur,]n compartimentul friguros, cu lampa afumat[,]mi doream un somn ad`ne =i vindec[tor, c`nd u=a se deschise cu zgomot, p`n[la clan\[, ca s[poat[intra concet[\eanul meu Gheorghiu.

Numai de pe]nf[\i=area lui — de pe umbletul]ndr[zne\, cu pieptul scos]nainte, cu capul]n sus — de pe privirea c`nd hot[r`t[, c`nd =ireat[ — cineva, f[r[ s[-l cunoasc[, b[nuie=te c[ e un ]nving[tor. +i b[nuiala e ]ntemeiat[. }nving[tor e — c[ci, prin toate mijloacele care i-au stat la ]ndem`n[, =i-a f[cut o situa\ie ades criticat[, dar mai ades pizmuit[.

Dup[ce,]nfrunt`nd frigul din vagon, ]=i scoase paltonul de pe d`nsul,]mi zise, z`mbind cu dispre\uitoare comp[timire:

— M[uitam la tine adineauri... Hm! de, b[iete, cine e de vin[c[nu po\i pleca =i tu ca al\ii?

— Dar cine \i-a spus dumitale c[a= vrea s[plec =i cu?

— Cine!? Tu]nsu\i, cu ochii care \i se scurgeau dup[expres; cu oftatul ad`nc c`nd a pornit-o. Doar c[nu strigai: “Lua\i-m[=i pe mine!”

Era a=a de adev[rat,]nc`t sim\eam c[m[ro=esc.

— E, drag[! Dac[m[ascultai pe mine, azi erai departe =i nu duceai

jindul dup[fericiri at`t de ieftine... Dar \i-a pl[cut s[ visezi, s[ nu te treze=ti niciodat[... +i, ]n vremea c`nd to\i cu care ai plecat]ntr-un pas \i-au luat-o]nainte, tu stai de fleacuri de nuvele, ca un b[ietan de optsprezece ani... Au =i astea haz p`n[ la o v`rst[. Fiecare trece]n via\a lui printr-o epoc[de astea. Poate c[=i eu am rimat]n via\a mea o strof[... Dar m-am trezit. Am]n\eles rostul lumii, am]n\eles c[omul o dat[tr[ie=te =i c[, prin urmare, trebuie s[stoarc[toat[fericirea pe care poate s[i-o dea via\a, — =i m-am vindecat de meteahna poeziei =i m-am]nh[mat la munc[serioas[... O fi av`nd =i scrisul rostul lui,]n alte \[ri cu cititori nenum[ra\i, unde un scriitor poate s[tr[iasc[numai din munca lui de scriitor; dar]ntr-o \ar[p[c[toas[, cu dou[zeci la sut[=tiutori de carte, dintre care nici a zecea parte nu citesc!... Dar \i-am mai vorbit eu de-astea, =i degeaba...

Prietenul t[cu, ridic[din umeri =i se lungi pe canapea cu m`inile sub c[p[t`i. Dup[o pauz[ad[ug[cu ochii]nchi=i:

— +i apoi acum e =i prea t`rziu...

+i iar dup[o pauz[mai lung[, c[sc`nd:

— ... ’ai... ’ine luai]n arend[o mo=ie de-Academiei...

Nu r[spunsei nici un cuv`nt... De mai multe ori ]mi spusese prietenui c[ el are somnul la porunc[, dar nu-l crezusem... Acum ]ns[ r[suflarea lui egal[ =i =uier[toare ]mi dovedea c[ adormise frumos, l[s`ndu-m[prad[g`ndurilor pe care le s[diser[ vorbele lui ]n sufletumi preg[tit parc[ ]nadins pentru asemenea r[saduri... +i m[ g`ndeam: “Nu cumva a avut =i are dreptate? A=a e. Toat[via\a e un r[zboi. Toate vie\uitoarele se lupt[aprig, se lupt[f[r[preget, ca s[-=i c`=tige un loc mai prielnic la masa vie\ii ...+i e o singur[ lume =i o singur[ via\[, din care va s[ sco\i cu str[=nicie toat[ fericirea cu putin\[. A=a se merge, poate, ]n pas cu rostul lumii. +i orice ]nclinare care =tirbe=te vitejia ]n lupta vie\ii e o sl[biciune care te face s[ r[m`i]n urm[,]nvins =i strivit... +i nu cumva =tiin\a =i arta sunt de=ert[ciuni ca toate de=ert[ciunile?...”

Mi se p[rea c[v`ntul, care acum =uiera ]n ferestre, p[trundea p`n[ ]n inima mea url`nd a pustiu...

Cu o astfel de stare sufleteasc[m-am cobor`t s[-mi cump[r \ig[ri, ]ntr-o sta\ie de ]ncruci=are, ]n care trenul se oprea c`teva minute. Restaurantul era gol. Numai colo, la masa de l`ng[ sob[, un c[pitan de infanterie, b[tr`n, cu t`mplele albe, sta cu capul rezemat ]n palm[, dus pe g`nduri. Desf[c`nd ]ncet pachetul de \ig[ri, m[ uitam la el =i m[ g`ndeam: “De ce o fi r[mas c[pitan p`n[ la o v`rst[a=a de]naintat[? Vi\ios? m[rginit? ori]mprejur[ri nenorocite? ori un]nvins?...”

B[iatul care-mi adusese \ig[rile m[ ]ntreab[, pomenindu-mi numele, dac[mai doresc ceva.

La auzul numelui meu, c[pitanul se uit[lung la mine, se codi c`teva clipe, apoi, ridic`ndu-se,]naint[spre mine cu chipiul]n m`n[ =i m[ ]ntreb[ cu bl`nde\e:

— Dumneavoastr[sunte\i scriitorul?

— Da.

— A! da\i-mi voie s[v[mul\umesc pentru ceasurile de fericire pe care ni le-a\i procurat =i mie, =i familiei mele,]n vacan\a trecut[... Am o fat[care cite=te foarte bine... Seara, dup[-mas[, ne citea din cartea Dumneavoastr[... Ne-a\i produs o mul\umire... Ce bine o s[le par[c`nd le-oi spune c[V-am cunoscut!

— Domnule c[pitan, sunt foarte m[gulit de omagiul...

At`t am apucat s[ ]ng`n c[pitanului, pe care nu =tiu cum]l cheam[, pe care nu l-am mai v[zut niciodat[, dar pe care niciodat[nu-l voi uita...

Acum,]ntors]n vagon, privind somnul lini=tit al prietenului, m[g`ndeam la glasul bl`nd al c[pitanului =i la vorbele lui, =i-mi ziceam: “Va s[zic[am dus un strop de fericire]n casa lor... C`teva clipe i-am f[cut s[ uite propriile lor nefericiri =i s[ se ]nduio=eze de ale altora... Are o fat[ care cite=te bine... Seara, dup[-mas[... desigur ]n sufragerie, dup[ ce s-au adunat tac`murile =i firmiturile... Un cerc mare de lumin[jos, care]mbr[\i=eaz[ ]ntreaga familie, =i un cerc mai mic sus pe tavan... Desigur pr`slea cere ceva m[michii, =i c[pitanul]l dojene=te

cu degetul ar[t[tor ridicat]n sus: “Puiule, sst! \i-am spus: c`nd cite=te Lenu\a, s[stai cuminte”. Un strop de fericire am dus eu]n casa lor!...”

Nu =tiu cum s-a urmat]nl[n\uirea g`ndurilor mele, dar =tiu c[ peste c`t[va vreme]mi venea s[-mi scutur prietenul, s[-l trezesc =i s[-i strig:

“Nu, *omul* nu e numai o fiin\[care se na=te, m[n`nc[, doarme, se ]nmul\e=te =i moare, ca toate celelalte vie\uitoare; *omul* nu e numai o fiin\[ care, cu =iretenie ori cu brutalitate, c[lc`nd =i strivind pe al\ii, caut[s[-=i cucereasc[un loc la osp[\ul vie\ii... *Omul* e o fiin\[care e uneori mai pu\in]narmat[pentru izb`nd[, dar, spre deosebire de toate celelalte vie\uitoare, n[zuie=te ca ]n aceast[ oglind[ a con=tiin\ei, cu care a fost h[r[zit, s[ cuprind[ o c`t mai mare parte a lumii pe care tr[ie=te, — o fiin\[care, cu aceast[sc`nteie de dumnezeire, caut[ s[ p[trunz[ bezna de ]ndoieli =i de taine care-l ]mpresoar[... Nu, =tiin\a nu e o z[d[rnicie ca toate z[d[rniciile... +tiin\a e scopul pe care-l urm[re=te firea ]ntreag[ de la ]nceputul ]nceputului, de vreme ce, ]n lungul lan\ al vie\uitoarelor p`n[la om, deosebirea de c[petenie de la una la alta a fost un *spor de pricepere*... +i]ntre oameni, cine face fala =i m`ndria =i podoaba omenirii nu sunt cei ce s-au]nfruptat cu bel=ug din bunurile lume=ti, ci acei care au putut cuprinde]n mintea lor o mai mare parte a lumii]n care au tr[it, — acei care uneori cu pre\ul vie\ii lor au c[utat s[dezveleasc[tainele lumii... +i nu, arta nu e o z[d[rnicie ca toate z[d[rniciile. Artistul ajut[ ]nf[ptuirea sporului de pricepere. Admira\ia, ori]nduio=area pentru suferin\ele altora aduc omului lep[darea de sine, dezrobirea min\ii de cele prea p[m`nte=i...”

Ridic`ndu-m[ ]n picioare, am dat cu ochii de harta \[rii, \intuit[ ]n peretele vagonului, =i mi-am adus aminte de cuvintele prietenului, care =i acum dormea lini=tit: “\ar[tic[loas[“...

“Nu, am]ng`nat ]ncet. Nu “\ar[ tic[loas[“. |ar[ mic[, \ar[ nou[, \ar[ de prefaceri... Cererile de dreptate, care-i r[sun[ de la un cap[t la altul, dovedesc c[ se treze=te... +i cel mai puternic, cel mai sf`nt temei al acestor cereri nu e numai alinarea durerii pe care o aduce c[p[tarea unui codru mai mare de p`ine, ci e n[dejdea c[ la ad[postul drept[\ii vor putea c`t mai mul\i s[se ridice spre lumin[=i spre adev[r,

=i c[din r`ndurile lor vor r[s[ri c`ndva min\i luminoase, care s[fie m`ndria neamului nostru,]mplinirea chem[rii lui pe lume...”

Harta asta era portretul \[rii mele, “draga mea”.

}mi venea s[-l m`ng`i...

+i atunci, spre a mul\umi lui Dumnezeu de]nseninarea sufleteasc[pe care mi-o adusese, sub]nf[\i=area unui c[pitan cu t`mple albe, l[s`ndu-m[prad[unor vechi metehne, m-am trezit pun`nd cuvinte pe ritmul ro\ilor trenului... raza de lumin[... care ]nsenin[... suflet mohor`t...

Lacrimile mele
Pref[-le-n m[rgele,
S[fac dragei mele
Podoab[la g`t.

CUPRINS

NICU+OR

Copiilor mei

La marginea dinspre miaz[noapte a ora=ului, pe malul iazului, e o gr[din[frumoas[ ]n care sunt patru cl[diri mari: a tribunalului, a prefecturii, a judec[toriei =i a casieriei; restul gr[dinii e numai tufi=uri dese de lemn c`inesc, de ba\achin[ =i de rugi, ]n care prim[vara c`nt[privighetorile de e o frumuse\e. Chiar pe marginea malului e o movil[pe care, c`nd te-i sui, ai]naintea ochilor o minune de tablou. Aci sub mal, iazul umbrit de s[lcii =i de anini cu o moar[vorb[rea\[; mai departe valea verde a Ialomi\ei,]nchis[ ]n fund de dealurile viilor, pe culmea c[rora st[de straj[m[n[stirea; iar mai]n fund, topit[-n aburii alb[strii, toat[coama mun\ilor de la Piatra Craiului p`n[-n Penteleu; ]n tot o priveli=te frumoas[, de parc[ \i se primene=te sufletul uit`ndu-te la ea.

Prin gr[dina asta e drumul lui conu Mi=u, care =ade al[turi, c`nd e s[ias[ ]n ora=.

Cum trecea]ntr-o zi din prim[vara trecut[, s-a oprit s[asculte o privighetoare, care c`nta de r[suna gr[dina; =i fiindc[ tufi=ul ]n care c`nta era chiar al[turi, s-a aplecat s[ ]ncerce: n-o putea-o z[ri? C`nd, ce s[ vaz[? Jos, ]n tufi=, un b[ie\a=. Cu degetul ar[t[tor de la m`na dreapt[peste buzele \uguiate,]i f[cea semn s[tac[, iar cu cel de la m`na st`ng[ ]i ar[ta privighetoarea. Aplec`ndu-se mai mult, o v[zu...

+i a stat a=a mult[vreme, neput`ndu-se s[tura de a o privi =i ne=tiind ce s[priveasc[mai cu drag; pas[rea mic[=i ne]nsemnat[care

scotea sunete at`t de puternice =i de m[iestre din gu=uli\a ei care se vedea s[lt`nd, ori fericirea f[r[seam[n care z`mbea pe toat[fa\a copilului?

}l mai v[zuse el de c`teva ori p-aci prin gr[din[ juc`ndu-se cu al\i copii de seama lui, dar niciodat[nu-l privise cu luare-aminte. — Acolo, un broscoi de b[ie\a= sl[bu\, cu p[rul c`nepiu, ]ncurcat ca un caier, =i cu pantalonii ]n vine, c`rpi\i]n zece locuri. Acum pentru]nt`ia oar[vedea ce ochi negri, catifela\i =i dulci avea.

La o mi=care nedibace, pas[rea zbur[=i lui conu Mi=u]i p[ru grozav de r[u, crez`nd c[ s-o m`hni copilul; dar acesta ie=i din tufi= =i privindu-l drept, cu seriozitatea adorabil de hazlie a copiilor:

— Nu fa\e nimic. Vine]nd[r[t. Asta e a mea. A fost =i poim`ine.

— Ce spui, m[? A fost =i poim`ine?

— Da, a v[zut-o =i Lenu\a.

— Care Lenu\[?

— Lenu\a, sora mea...

+i cl[tin`nd din cap:

— Da' lui Vasilic[nu i-o ar[t.

— Care Vasilic[?

— Vasilic[a lu' nenea Dumitru de la zudec[torie.

— +i de ce nu i-o ar[\i =i lui?

— C[fin'c[d[cu pietre.

— Bravo! s[nu i-o ar[\i.

— |\!

— Dar pe tine cum te cheam[?

— Nicu=or a lui Ioni\[, od[iasu' de la casierie, =i sunt de =ase ani.

— Ce vorbe=ti, domnule!? P[i bine, tu poate c[vrei =i doi bani, s[-\i cumperi covrigi.

Nicu=ori r[spunde cu um[rul drept, s[lt`ndu-l ]n sus. +i conu Mi=u, r`z`nd cu mul\umire, scoate =i-i ]ntinde doi bani. Copilul, lu`ndu-i, zice: “S[ru' m`na” =i pleac[ gr[bit, \in`ndu-se cu o m`n[ de br[cinarii pantalonilor prea lungi; dar dup[ c`\iva pa=i se]ntoarce s[-l]ntrebe serios dac[la spi\erie se vinde ou[de furnic[.

— Ce s[faci, m[, cu ou[de furnic[?

— Mi-a spus maic[-mea a=a: c[le pla\e la privighetori =i vreau s[pui pe zos la a mea...

Are =i conu Mi=u trei]ngera=i de copii de la care aude]n fiecare zi fel de fel de nostimade copil[re=ti, dar asta i s-a p[rut at`t de dr[g[la=[, ]nc`t a luat pe b[ie\andrul od[ia=ului]n bra\e =i l-a s[rutat, pe am`ndoi obrajii; pe urm[, ru=inat de]nduio=area lui, l-a l[sat jos =i l-a scuipat:

— Ptiu! Mar= d-aici, potaie mic[!...

Din ziua aia dateaz[prietenia lui conu Mi=u cu Nicu=or; e! dar negre=it prietenia care poate s[mijloceasc[ ]ntre un boier mare =i copilul unui od[ia=. Din vreme]n vreme, c`nd ]l vede prin gr[din[, ]i strig[: “pst! m[ ho\ule, vino-ncoa!” =i-i d[ c`te un ban, cum d[=i Lenu\ei, pe care acum o cunoa=te =i o]nt`lne=te mai ]n fiecare zi, venind din t`rg,]nc[rcat[cu o dubl[de p`ine =i cu un clondir, pe care de-abia le duce. Cunoa=te acum =i pe p[rin\ii lui Nicu=or; tat[l, unu gros, negru, p[ros, cu o mutr[ aspr[, ]n care numai ro=a\ea v`rfului nasului pune o pat[mai vesel[; mama, slab[, ofilit[, pr[furie =i totu=i pl[cut[pentru bl`nde\ea ochilor...

Negre=it, Nicu=or nu e primit]n curtea lui conu Mi=u s[se joace cu copiii lui =i cu musafirii lor, dar se uit[=i el din gr[dina prefecturii pe cr[p[turile ulucelor; =i tot]ncerc`nd cr[p[turile a dat peste c`teva prin care poate vedea tot raiul din cur\ile boierului. A=a, printr-una se v[d rondurile de flori frumoase =i locul unde joac[copiii crocket; printr-alta se vede terasa]mbr[cat[ ]n flori albastre, unde m[n`nc[ boierii vara; prin a treia, c[prioara cu \arcul ei; iar prin a de la capul din fund al ulucelor, gr[dina de poame, curtea p[s[rilor =i doi c`ini mari lega\i]n lan\uri pe s`rm[...

*****

Frumos Cr[ciun o s[fie! A nins dou[zile din criv[\ =i acum]n ajun s-a schimbat v`ntul; sufl[ austrul, sub\iind norii printre care ]ncep s[ se iveasc[ stelele =i aduc`nd cu el un ger de te taie.

La curtea caselor lui conu Mi=u e zarv[mare. Pe por\ile deschise

larg nu mai contenesc s[niile]nc[rcate cu musafiri. E pom de Cr[ciun la care sunt pofti\i copiii tuturor prietenilor. }n mijlocul salonului]nc[p[tor, care \ine de la intrare p`n[ la terasa din fund, e a=ezat bradul ]mpodobit de-\i ia ochii. Cucoanele se ]nv`rtesc de colo p`n[ colo, r`nduind lucrurile la locul lor. Copiii, ner[bd[tori, a=teapt[ ]n odaia din dreapta semnalul c`nd vor putea intra. S[ a=tepte, c[ nu e ]nc[ gata. Mai sunt de a=ezat juc[riile pe mescioara din jurul bradului =i de pus la fiecare teanc de juc[rii c`te o carte de vizit[cu numele copilului c[ruia i se cuvine; =i nici conu Mi=u n-a sosit]nc[de la club cu b[rba\ii, ca s[se bucure de bucuria copiilor.

}n vremea asta, al[turi, la casierie, e un sufle\el stingher, care se zbate =i se fr[m`nt[... mama e dus[ la cucoana casierului s[ ajute la g[tit =i la scuturat — =i a luat =i pe Lenu\a cu ea; tat[l e dus la c`rcium[... iar el st[singur]n gangul casieriei, muncit de g`nduri... A v[zut azi-diminea\[ pe un om din curtea boiereasc[, duc`nd]n spinare un brad mare, mare... pe urm[b[ie\ii de la cofet[rie cu t[vi =i alt b[iat de la libr[rie]nc[rcat cu fel de fel de cutii.. +i el =tie ce]nsemneaz[asta. Anul trecut, c`nd l-a durut ]n g`t, l-a dus m[-sa la spi\erie, =i atunci, prin u=a]ntredeschis[, a z[rit o clip[ ]n odaia de al[turi, cu ochii lui]mp[ienjeni\i de friguri, un brad frumos]mbr[cat]n... dar a]nchis spi\erul u=a... =i era ziu[, lum`n[ricile nu erau aprinse =i m[mica i-a spus a=a: c[ seara e mai frumos, c`nd se aprind lum`-n[ricile... To\i copiii [=tia, care trec ]n s[nii, acolo se duc, s[ vaz[ pomul de Cr[ciun ...pomul de Cr[ciun!!... +i nici prin cr[p[turile ulucelor nu poate s[ se uite, c[ e z[pada p`n[la g`t... E! dar dac[ ar vrea conu Mi=u... “|e, conu Mi=u nu e om bun? Ba e bun.” Nu-i d[ lui ]ntotdeauna c`te un ban? Adineauri a trecut]n t`rg =i nu s-a]ntors]nc[acas[... Dac[i-ar ie=i]nainte =i l-ar ruga s[-i arate =i lui pomul de Cr[ciun, numai ni\el, ni\el de tot.

C`t e de mic[ inimioara lui, s-a desp[r\it acum ]n dou[. Jum[tate ]l ]mbr`nce=te]nainte: “}ncearc[, conu Mi=u e om bun; poate te duce s[vezi pomul... pomul!”, iar cealalt[ ]l trage]napoi: “Fugi d-acolo, nu se poate... nu se poate”...

Se aud s[nii venind dinspre t`rg... Uit[-le, cotesc la col\ =i, ]n b[taia l[mpii electrice de la r[sp`ntie, Nicu=or recunoa=te pe conu Mi=u =i-l aude r`z`nd cu poft[. Repede o ia la fug[s[-i ias[ ]nainte. Cine =tie? poate chiar f[r[s[-i spuie nimic, v[z`ndu-l, o s[-l ia s[ i-l arate, c[ e om bun. A ajuns! Aci e alt[ cotitur[. “Hei! la o parte!” strig[ birjarul degeaba, iar conu Mi=u, ie=ind pe jum[tate din sanie =i v[z`nd copilul]n drum:

— }n drum, hai? Drace]mpeli\at! S[te calce sania. Mar= acas[!

+i s[niile trec... E noapte... nu se pot vedea lacrimile care au n[p[dit]n ochi=orii negri, catifela\i, dulci ca o m`ng`iere...

I-a zis a=a: “Mar= acas[!”, dar ce s[fac[acas[? Nu e nimeni acas[, nimeni... +i co=ul de la sob[\iuie... +i-i e ur`t... +i cum st[ ]n drum, parc[-i =opte=te cineva la ureche: “+tii ce? poate c[ se vede de la poart[ prin ferestre.” O ia la fug[ ]nspre curtea boiereasc[. Se d[ la o parte l`ng[uluce ca s[treac[s[niile care ies; apoi, c`nd au trecut, face doi pa=i ]n curte =i se uit[ cu ]ncordare... Ies valuri de lumin[ pe ferestre, dar pomul nu se vede... +i mai face doi pa=i, str`ng`ndu-=i la piept paltonul lung =i larg, f[cut dintr-o scurteic[ veche a m[-si, ]n care parc[ e un pui de l[utar... Ferestrele sunt prea sus... degeaba... A! =tie el un loc de unde ar putea vedea, d-acolo de pe prispa unde m[n`nc[boierii vara! Acolo, a v[zut el prin cr[p[turile ulucelor, sunt ferestrele jos. Da, dar c`inii! G`ndul [sta]l face s[se retrag[repede din curte... Ce bine ar vedea el d-acolo pomul de Cr[ciun! St[... =i-=i face]n g`nd socoteli de om mare. Nu se poate s[ fie c`nii dezlega\i acum c`nd vine lume... Asta nu se poate! ce, s[ mu=te pe lume? Face c`\iva pa=i]n curte, tr[g`nd cu urechea =i neput`ndu-=i dezlipi ochii de la lumina ferestrelor... Ocole=te]n v`rful picioarelor casa... mai sunt c`\iva pa=i... A ajuns!... na! perdelele l[sate... ba nu, una e ridicat[! P[=e=te bini=or, bini=or ...Aaaa! ce frumos! ce frumos!

Poate de-acum s[sufle austrul, v`nt t[ios de rece, c[ ]n tot trupul copilului s-a rev[rsat c[ldura unei fericiri nem[surate. Tot sufletul i s-a urcat]n ochii care privesc cu nesa\iu... Cum sclipe=te beteala! Uite

=i lum`n[ricile aprinse! +i ce de juc[rii! Tr`mbi\e, tobe, p[pu=i! Uite =i ni=te iepura=i albi, mici =i dr[gu\i...

}n[untru se deschide de perete u=a od[ii din dreapta prin care n[v[le=te o droaie de copii, b[ie\a=i, feti\e =i nodule\e mici, pe care parc[-i d[jos fundele. Sunt c`teva clipe de extaz general vrednice de admirat: copiii de o parte r[ma=i \agl[ cu ochii pironi\i la pom, p[rin\ii de alta, cu ochii umezi de fericirea bucuriei lor. Acum madamele a=eaz[ copiii ]n semicerc. Trebuie s[ c`nte: *“O! Tannenbaum! o! Tannenbaum!”* Se face o t[cere des[v`r=it[. Cucoana Zoe, gazda, deschide pianul =i se a=eaz[ s[-i acompanieze... dar ]n clipa ]n care-=i ridic[ m`na ca s[ ]nceap[, dinspre teras[se aude l[tratul gros al unui c`ine =i \ip[tul unui copil, \ip[t de groaz[, lung, sf`=ietor, care spintec[t[cerea =i trece ca un junghi]n inimile tuturor... B[rba\ii dau n[val[ ]ntr-acolo; deschid u=a. “Mar= Leu! mar= Leu!” strig[conu Mi=u d`nd cu piciorul ]n c`ine... Jos, l`ng[fereastr[zace copilul f[r[cuno=tin\[...

*

Nu te mai fr[m`nta at`ta, coane Mi=ule. }nchide ochii =i dormi]n pace, c[Dummezeu e bun =i iert[tor. El =tie c-ai priceput prea t`rziu de ce-\i ie=ise copilul ]nainte =i c[ te-ai c[it de a-l fi gonit cu asprime. Te-a v[zut cum l-ai adus ]n cas[, cum l-ai ]ngrijit, cum i-ai ]nc[rcat bra\ele de juc[rii =i de bun[t[\i =i pentru el =i pentru Lenu\a. El =tie c[ e=ti hot[r`t m`ine ]n ziua de Cr[ciun s[ te duci la casierie, s[ te ]ncredin\ezi cu ochii dumitale c[ copilul nu s-a ]mboln[vit de spaim[. Dumnezeu e bun =i iert[tor =i a auzit ce-ai pus de g`nd cu cucoana Zoe s[face\i la anul. }nchide ochii =i dormi]n pace.

CUPRINS

SCRISORILE LUI MI+U GERESCU

M[ ]ntorsesem de la]nmorm`ntarea bietului Mi=u Gerescu, ad`nc mi=cat. Colegii m[ ]ns[rcinaser[pe mine s[\in o cuv`ntare pe marginea gropii sale, ca unul ce fusesem ]n mai str`nse leg[turi cu d`nsul, at`t de str`nse c`t]ng[duia firea lui cam rezervat[. M[g`ndeam la situa\ia grea ]n care r[m`nea so\ia cu trei copila=i m[run\i, prin moartea at`t de timpurie a bietului b[iat, =i ]mi ziceam c[ poate ar merita s[ fie zugr[vit[ figura bun[ a bietului prieten disp[rut, c`nd cineva b[tu]n u=[.

— Intr[!

U=a se deschise =i se ivi]n pervazul ei un domn b[tr`n, curat =i simpatic, pe care-l v[zusem pl`ng`nd zdruncinat ]n r`ndul]nt`i al jalnicei adun[ri. }i d[dui un scaun =i-l poftii s[ =az[. B[tr`nul]=i duse m`na la inim[, ]=i mu=c[ buza de jos, buza de sus, silindu-se s[ ]nghit[ un nod de obid[, care i se urca ]n g`tlej; apoi =ezu =i]ncepu astfel:

— V[mul\umesc, domnul meu, pentru cuvintele bune pe care le-a\i spus... V[mul\umesc. Le merita s[racul b[iat... V[mul\umesc... Am pierdut un prieten care... Nu eram de-o v`rst[, a= fi putut s[-i fiu tat[... Ierta\i-m[...

B[tr`nul se scul[, se duse spre fereastr[ cu umerii zgudui\i de un pl`ns l[untric; apoi, lini=tindu-se se]ntoarse, =ezu din nou:

— Ierta\i-m[; l-am iubit prea mult... Eu n-am avut copii =i, singur pe lume,]l iubeam cu toat[dragostea necheltuit[ ]n alte afec\iuni...

— Sunte\i o rud[a sa?

— Nu, nici o rud[. L-am cunoscut acum cinci ani la b[i la Vulcana... =i de atunci se legase]ntre noi o prietenie...]n urm[=i o leg[tur[mai str`ns[, aproape o rudenie: copilul cel mic l-am botezat eu... Singur,

b[tr`n cum m[ vede\i, neav`nd pe nimeni... rude dep[rtate... pu\inul pe care l-am agonisit din leafa =i din pensia mea de profesor o s[-l las copila=ilor lui bietu Mi=u... Am venit la Dumneavoastr[, domnul meu, ca s[V[mul\umesc pentru dragostea cu care a\i vorbit de el]n cuv`ntarea Dumneavoastr[; =i, pentru c[ v[d c[ V-a fost drag, V-am adus cinci scrisori ce posed de la d`nsul, pe care V[rog s[le citi\i =i s[mi le]napoia\i. Din citirea lor V[ve\i putea completa figura iubitului disp[rut...

+i b[tr`nul, descheindu-se la piept,]mi]ntinse un plic cu urm[toarele cinci scrisori. Le tip[resc]n aceast[bro=ur[cu]nvoirea domnului +tefan S[vescu, proprietarul lor. Publicarea lor m[scute=te de a zugr[vi portretul iubitului prieten care le-a scris.

I

Iubite nene +tefane,

Uite,]\i cuprind capul]ntre m`ini =i te s[rut frumos =i pe dreapta =i pe st`nga.

Mii =i mii de mul\umiri. Asear[, dup[ce au adormit, m-am dus cu M[rioara]n odaia lor =i le-am pus]n ghetele, a=ezate de ei cu mare grij[pe fereastr[, lucrurile trimise de dumneata. Azi, abia se cr[pa de ziu[, c`nd ne-am pomenit cu c`te=itrei lip! lip! cu picioru=ele goale pe sc`nduri, =i Victor, =i Anina, =i Sisi, fini=orul dumitale, strig`nd]ntr-un glas: “M[mico, a venit! ne-a adus! T[ticule, aprinde lampa!” Ce p[cat c[nu erai aici, s[-\i fi cules, din fericirea care le str[lucea]n ochi, r[splata bun[t[\ii dumitale. Lui Victor i-a f[cut cutia de vopsele o impresie grozav[. Nu mai t[cea: “T[ticule, =i =tii, sunt cele mai bune vopsele, Bourgeois?” +tii ce mi-a spus p[g`nul ast[-sear[, ]nainte de culcare? M-a luat deoparte =i mi-a =optit: “Am ]n\eles eu cine e sf`ntul Nicolae, care ne-a trimis lucrurile: nenea +tefan.” Nu e vorb[, acum e b[iat mare,]n clasa]nt`i gimnazial[. Sunt trei luni de c`nd poart[pantaloni lungi, m[rog, asta nu e glum[. Anina a fost]nc`ntat[ de vasele de buc[t[rie, de tac`muri; dar ce i-a pl[cut mai cu deosebire e ma=inica de c[lcat; iar clovnul cu m[g[ru=ul a f[cut pe Sisi s[r`d[ de credeam c[-i vine r[u. Acum dorm c`te=itrei, cu juc[riile al[turi pe

pern[. Fini=orul \i-e bine, gras =i rotund ca un pepene; po\i s[te m`ndre=ti cu el; Victor nici la cinci ani nu era voinic cum e el acum la trei. S[-\i spui o nostimad[ a lui. }n fiecare sear[ trebuie, ]nainte de culcare, s[-i pl[tesc tributul de basme. Alalt[ieri ]i povesteam fabula cu greierele =i furnica. Asculta cu mare luare-aminte, zic`nd numai c`nd m[ opream: “+i p-orm[...” “+i a=a, zic, a venit iarna cu z[pad[ =i cu v`nt rece cum e acum afar[. Greierului]i era foame =i n-avea nimic de m`ncare, c[ nu vrusese s[ asculte de furnic[, s[-=i adune boabe ca ea. Atunci s-a dus pl`ng`nd la furnic[ =i a b[tut ]n u=[: cioc! cioc! — Cine e? a ]ntrebat furnica. — Eu, greierul. — Ce pofte=ti? — Te rog, drag[ furnic[, fii bun[, d[-mi =i mie c`teva boabe, c[uite, mor de foame; n-am m`ncat de alalt[ieri. Atunci furnica i-a r[spuns: — A=aaa? }mi pare bine. Ast[-var[, c`nd]\i spuneam s[nu mai c`n\i]ntruna =i s[-\i aduni boabe c-o s[vie iarna, n-ai vrut s[m[ascul\i. Acum rabd[.”

Aici Sisi a l[sat buza-n jos =i, v[z`nd c[tac, m-a]ntrebat: “+i p-orm[?” “+i pe urm[, zic, greierele a murit de foame.”

Purtarea furnicii at`t l-a indignat, ]nc`t =i-a v`r`t pumnii]n ochi =i a izbucnit]n pl`ns, strig`nd: “Fil-ar a d’ acului de fu’ nic[!” Numai cu mare greutate am putut s[-l lini=tim; =i]nainte de a]nchide ochii a mai zis suspin`nd, c[ce r[u]i pare lui c[n-a =tiut unde =ade greierul, c[i-ar fi trimis “boabe, \ocolat[topit[...=i poate c[nu murea.”

Ne pare grozav de bine c[nu te mai sup[r[piciorul. La prim[var[ai s[te po\i \ine]n pas cu mine la sitari.

}nc[o dat[mii de mul\umiri =i de]mbr[\i=[ri de la to\i.

Al dumitale devotat,

Mi=u Gerescu

II

Iubite nene +tefane,

Ne-a f[cut mare pl[cere scrisoarea dumitale, mai ales partea]n care ne f[g[duie=ti c[o s[vii. Anecdota pe care \i-a spus-o generalul despre

nenea Antonache e adev[rat[, o =tie toat[lumea de aici. +i fiindc[pe de o parte]mi ceri cu st[ruin\[s[-\i spui pe larg cine a fost nenea Antonache, iar pe de alt[parte nu-mi e nimic mai drag dec`t s[ stau de vorb[ cu dumneata, fie chiar =i prin scrisori, iat[ ]\i scriu. Dac[ n-oi putea ispr[vi ast[-sear[, voi urma =i m`ine.

Nenea Antonache era fratele mamei. M[car c[nu eram dec`t de =ase ani p-atunci, ]mi aduc foarte bine aminte ziua c`nd l-am v[zut pentru]nt`ia oar[ ]n casa noastr[. Eram cu madama ]n od[i\a noastr[ dinspre gr[dina mic[ (a=a ziceam noi gr[dinii cu flori, spre deosebire de gr[dina cu poame), c`nd s-a deschis u=a =i a intrat,]nso\it de mama =i de tata, un domn str[in,]mbr[cat cam r[u, cu o figur[ciudat[cum nu mai v[zusem: o fa\[smead[cu nasul coroiat, cu musta\[de pandur, ochi mari, negri =i sclipitori ca cilicul sub ni=te spr`ncene stufoase, peste care se ]n[l\a o frunte de-o palm[, cu p[rul negru, mare, dat pe spate. De atunci la noi a r[mas ani mul\i, zece-doisprezece, locuind ]n c[su\ele mici din fundul cur\ii, p`n[c`nd s-a mutat la cucoana Leanca, o femeie care l-a ]ngrijit p`n[-n cele din urm[. T`rziu, c`nd ne-am f[cut mari, am aflat cum a fost, ce a fost =i ce a ajuns nenea Antonache, =i mult[vreme m[ ]ntrebam nedumerit pentru ce]i striga mama adeseori cu lacrimile]n ochi: “Antonache, Antonache! dac[a= =ti c[ar fi s[-\i semene vreun copil, l-a= omor] de acum cu m`inile mele...” Deocamdat[ noi ]l cuno=team a=a cum ni se ]nf[\i=a acas[, =i aici ni se ]nf[\i=a ]nc`nt[tor. Pentru c[n-am mai]nt`lnit ]n via\[ om care s[ =tie at`tea c`ntece, at`tea snoave, at`tea basme, at`tea fabule, at`tea romane, at`tea piese de teatru =i care s[le povesteasc[cu a=a talent cum povestea el. Ce dreptate aveau bunic[-mea, tat[-meu =i mama, c`nd ]i ziceau cu ochi ]nl[crima\i de r`s ori de pl`ns: “Antonache, Antonache, tu \i-ai gre=it cariera; actor ar fi trebuit s[ te faci!” Ziua ]n care l-am v[zut pentru ]nt`ia=i dat[mi-a r[mas]ntip[rit[ ]n minte =i din pricina figurii lui deosebite =i pentru c[atunci am auzit]nt`ia lui povestire. Era seara, dup[-mas[, ]n chio=cul din gr[dina mic[; =i cum =edeam a=a, ]n lini=tea serii se auzea goarna din foi=orul pompierilor sun`nd prelung stingerea. Atunci, cu gesturi mai vorb[re\e

dec`t vorba lui =i cu sticliri sc`nteietoare din ochii lui vii, ne-a povestit c[semnalul acela]nsemna]n o=tire porunca stingerii tuturor focurilor; c[ ]mp[ratul Frideric cel Mare,]ntr-o tab[r[, plimb`ndu-se dup[ sunarea stingerii, vede lumin[ ]ntr-un cort, intr[ =i g[se=te un soldat t`n[r, scriind la un muc de lum`nare, pe o tob[, drept mas[, o scrisoare c[tre mam[-sa, prin care-i povestea izb`nda din ziua trecut[=i dorul de acas[care-l mistuia; c[dup[ce]l]ntreab[dac[n-a sunat stingerea =i dac[=tie ce porunc[se d[prin acel semnal,]mp[ratul]l pune s[adauge]n josul scrisorii: “M`ine voi fi ]mpu=cat ]n zorii zilei.” +i a doua zi ]n zori de ziu[ a fost ]mpu=cat... Po\i s[ r`zi de mine, drag[nene +tefane, dar dac[ai fi fost acolo sub st[p`nirea privirii lui nenea Antonache =i a vocii lui tremur[toare, ai ]n\elege pentru ce acum, peste mai bine de treizeci =i cinci de ani, ]mi aduc limpede aminte cum am alergat ]n bra\ele mamei \ip`nd =i pl`ng`nd]n hohote...

Nu era situa\ie, nu era]mprejurare care s[nu aminteasc[lui nenea Antonache o istorie sau o anecdot[. Dac[cineva r[spundea c[e bine f[r[s[fie bine, parc[-l auz: “Asta e ca istoria lui C[nu\[Fianu, care r[spundea de la Paris lui frati-su: “Nu mai auz deloc, piciorul drept mi s-a zg`rcit, mi s-a uscat m`na st`ng[; dar ]ncolo, mul\umesc lui Dumnezeu =i Maichii Precistii, mi-e bine...” Dac[-i r[spundeai c[ nu \i-e bine =i i se p[rea lui c[ \i-e bine, parc[-l auz: “Asta e ca istoria turcului, cu scrumbia...” =i ne povestea istoria cu scrumbia turcului, de le=inam de r`s.

Mai]ntotdeauna dup[-mas[, p`n[ s[ se aduc[ =i c`t bea cafeaua, ne povestea subiectul unei piese, — adic[ce zic eu *ne povestea*? — ne juca o pies[, pentru c[ ]=i schimba vocea =i fizionomia]n at`tea feluri c`te persoane erau.

}n vremea c`t povestea el, trebuia s[ fie o t[cere des[v`r=it[, s[nu-l s`c`ie cineva. Dac[se]nt`mpla cumva ca Dinu, feciorul, s[ cear[ mamei cheile, s[ scoat[ romul, se oprea din povestit =i b[tea darabana cu degetele pe mas[, uit`ndu-se]n tavan. Noi ne rugam: “Zi]nainte, nene Antonache”; iar el r[spundea: “S[se ispr[veasc[chestia cheilor...”

Cu privire la lini=tea din timpul povestirilor lui s-a]nt`mplat odat[ o istorie, care a r[mas de pomin[ ]n cas[ la noi. +i acum ]mi vine s[ r`z c`nd ]mi aduc aminte. Era iar a=a dup[-mas[. Se aduseser[ cafelele; =i nenea Antonache era grozav de tabietliu la cafea. Trebuia s[ fie cu caimac mult; el zicea: “cu nori”; =i parc[-l v[z — c`nd o bea,]nv`rtea cea=ca, s[ nu cumva s[ r[m`ie vreun pic de caimac pe pere\ii ei. }n ziua aceea pesemne c`=tigase la c[r\i, c[ ne adusese la mas[ un carton cu pr[jituri de ciocolat[. Dup[ ce ne ]mp[r\ise tuturor, mai r[m[seser[ dou[ pe-o farfurie, dinaintea lui, oprite pentru mama U\ica, o b[tr`n[rubedenie de-a tatei, care sta aproape de noi =i c[reia vroia s[i le trimit[. }mp[r\ind pr[jiturile, picaser[de pe ele pe fa\a de mas[buc[\ele de ciocolat[. Cafeaua lui nenea Antonache sta dinaintea lui fierbinte, neatins[, cu “nori gro=i”; iar el, pentru a nu =tiu c`ta oar[, ne povestea ]mpu=carea generalului Ney. Ne spunea cum =eful plutonului de execu\ie a vrut, dup[ cum e obiceiul, s[-l lege la ochi ]nainte de ]mpu=care. “Atunci Ney ]l m[soar[ de sus p`n[jos cu privirea: “Cum? mie s[-mi lega\i ochii?! Mie? Eu care n-am tremurat]naintea miilor de gloan\e =i de obuze ale du=manului, eu care-mi b[team joc de moarte,]nfrunt`nd-o de at`tea ori]n r[zboi, o s[m[tem acum...”

}n vremea asta, cel mai mic dintre noi, ochind o firimitur[de ciocolat[pe mas[,]ntinde bini=or m`na pe sub bra\ul lui nenea Antonache ca s-o ia. Nenea Antonache, z[rindu-l, se opre=te din povestit =i se-ntoarce c[tre el. “Ce vrei, neiculi\[?” “Nimic, nene Antonache.”

Nenea Antonache urmeaz[povestirea:

“Nu, nu mi-e fric[; dimpotriv[, v[cer o singur[gra\ie: s[m[l[sa\i s[comand eu]nsumi plutonului.”; =i, a=ez`ndu-se cu bra\ele]ncruci=ate, d[comanda; dar nici un soldat n-a]ndr[znit s[trag[...”

}n vremea asta b[iatul iar]ntinde m`na spre firimitura de ciocolat[. Nenea Antonache se opre=te, se ]ntoarce =i-l ]ntreab[ cu o enervare st[p`nit[: “Ce vrei, neiculi\[? O s[-mi ver=i cafeaua”; iar b[iatul, smerit: “Nimic, nene Antonache...”

“Ney a stat a=a c`teva clipe, cu un z`mbet pe buze, dar cu lacrimile]n ochi, apoi, st[p`nindu-se, a strigat solda\ilor:

“De c`nd soldatul francez nu mai ascult[de ordinele =efilor s[i? Sunt mare=al al Fran\ei, sunt =eful vostru, =i v[poruncesc: Foc!”

B[iatul, care b[gase din nou m`na bini=or spre firimitur[, la strig[tul *foc!* speriindu-se, nu =tiu cum trage m`na =i h`r=ti!]i vars[cafeaua peste mas[=i peste pantalonii lui ca oul de ra\[.

Nenea Antonache, op[rit, sare-n sus strig`nd: “Ce vrei, neic[? Ce vrei, neiculi\[? Ce vrei?” “Firimituri”, r[spunse b[iatul sastisit. “De care firimituri?” “Uite de-alea: firimituri de ciocolat[.” “De ce nu spuneai, neiculi\[?”

+i pun`nd m`na pe pr[jiturile oprite pentru mama U\ica,]ncepe s[le fr[m`nte ]n m`ini, s[le frece cum freci s[punul c`nd te speli. Crema alb[ a pr[jiturilor i se rev[rsa printre degete ca o spum[; noi r`deam de ne dureau b[ierile inimii, =i el le fr[m`nta]nainte: “Na, neic[, firimituri... na, neic[, firimituri..., na firimituri... na, neic[, firimituri, na firimituri...”

S[racul nenea Antonache! Pe m[sur[ce m-am m[rit, admira\ia f[r[de margini ce aveam pentru d`nsul a sc[zut din zi ]n zi. Aflasem c[ ie=ise cel dint`i din =coala militar[ofi\er t`n[r, instruit, vorbind la perfec\ie nem\e=te =i fran\uze=te; c[ ajunsese p`n[la gradul de c[pitan de geniu; c[patima jocului de c[r\i]l f[cuse s[demisioneze =i c[de atunci,]ncet-]ncet, se cobor`se pe pov`rni=ul ei p`n[ c`nd tat[-meu, rugat de bunic[-mea (mama mamei),]l luase din Bucure=ti, ca s[-l \ie pe l`ng[ d`nsul, pl[tindu-i ceva pe lun[, cu cuv`nt ca s[ vorbeasc[ cu noi fran\uze=te... Mai t`rziu m-am putut]ncredin\a c[poate n-a fost om mai robit de patima c[r\ilor ca d`nsul, c[ toat[ noaptea =i-o petrecea ]n cafenea, =i nu gre=esc dac[ oi spune c[ nu era zi ]n care s[ nu fi jucat, dac[ nu altceva, cel pu\in =ase-=apte partide de pichet... Atunci, v[z`ndu-l cer`nd unuia =i altuia doi-trei franci cu care da fuga la cafenea, am ]n\eles vorbele mamei: “Antonache, Antonache, dac[ a= =ti c-ar fi s[-\i semene vreun copil, l-a= ucide de acum cu m`inile mele...”

}n dou[ ]mprejur[ri mi s-a p[rut c[-=i d[el singur seama de dec[derea lui. Odat[,]ntr-o zi de toamn[, ne cobor`sem ]mpreun[ ]n gr[dina mic[. Nu mai era nici o floare ]n rondurile =i ]n brazdele at`t de]mpodobite]n timpul verii. Bulg[ri pe p[m`nt ]ntors =i r[scolit, trandafirii ]ngropa\i, mu=uroaie de gunoi =i de frunze uscate — o adev[rat[ jale. +i acolo, ]n mijlocul gr[dini\ei, uitat, un glob de sticl[ ]n v`rful unui b[\. Nenea Antonache s-a uitat mult[vreme la el, dus pe g`nduri; apoi, cu o voce grav[ ]n t[cerea nop\ii care se l[sa: “Parc[ ar fi mintea gr[dinii... Ast[-var[ se oglindea ]ntr-]nsul at`ta podoab[, at`ta frumuse\e... acum se oglinde=te jalea, pustiul, paragina... M[ duc, nu r[m`i la mas[...” +i a plecat]ncet cu capul]n jos.

Alt[dat[eram]n t`rg la cofet[rie. Peste drum s-a oprit o saca, la care era ]nh[mat un cal ]nalt, de=irat, beteag de un ochi, beteag de un picior, pr[p[dit. Un domn b[tr`n de la o mas[, v[z`ndu-l, =i-a f[cut cruce morm[ind: “Doamne fere=te!” “La ce te ]nchini, nene Petrache?” l-a ]ntrebat un vecin. B[tr`nul a cl[tinat din cap =i a r[spuns: “+ti\i dumneavoastr[ce a fost calul [sta pe vremuri? {sta e Pandur al lui Grigorie Palad[... C`nd trecea m`nat de fata lui Palad[,]nh[mat la o gabriolet[u=oar[de-o putea trage un copil, ziceai c-a trecut o n[luc[. F`n ales, ov[z v`nturat, zah[r =i m`ng`ieri =i panglici]n coam[... C`nd s-a mutat Palad[ la Paris, =i-a desf[cut toat[ starea, iar calul l-a cump[rat pe o mie de lei Vasilache Munteanu, care, dup[ nou[ ani de slujb[, l-a v`ndut lui Sotir birjarul. C`t l-a \inut Sotir nu =tiu — vreo =apte-opt ani — =i fiindc[ un r`nda= i-a plesnit un ochi, lovindu-l cu furca]n cap, l-a v`ndut lui Piscopu. Mult[ vreme l-a avut Piscopu la diligen\a cu care f[cea ]n fiecare zi drumul p`n[la Ploie=ti =i]napoi... Acum e al lui Radu Sacagiul. L-am]ntrebat]nadins c`t a dat pe el. Treizeci =i =ase de lei!!! +i b[tr`n, pr[p[dit, cum]l vede\i, acum trage sacaua pe pov`rni=ul alunecos de la moara Gorgotei, sub o ploaie de ]njur[turi =i de lovituri: dii! boal[!... Coceni pentru gura lui b[tr`n[, care nu poate nici s[strige, nici s[blesteme, nici s[se dest[inuiasc[. D-aia g`ndindu-m[: or fi av`nd dobitoacele aducere-aminte?]mi f[cui cruce =i zisei: Doamne fere=te!” A=a a vorbit b[tr`nul; iar un ofi\er

t`n[r de la o mas[ din apropiere, dup[ ce l-a ascultat cu luare-aminte, s-a sculat repede =i a ie=it. Peste c`teva minute o detun[tur[puternic[f[cu s[zb`rn`ie geamurile cofet[riei. Ofi\erul intrase]n pr[v[lia unui armurier de al[turi, luase un revolver =i]mpu=case calul acolo]n uli\[. Zarv[mare. Cei mai mul\i protestau c[era o barbarie. C`nd s-a ivit ofi\erul ]n pragul u=ii, nenea Antonache i-a ie=it ]nainte, l-a luat ]n bra\e: “S[ tr[ie=ti, m`nzule, s[tr[ie=ti!… ai f[cut o fapt[bun[… s[tr[ie=ti!… s[tr[ie=ti!…” }i tremurau m`inile =i glasul…

Bietul nenea Antonache! Murise =i tata, =i mama, =i fra\ii… Eram judec[tor la C`mpulung; nu-l mai v[zusem de mai bine de trei ani — c`nd am primit o scrisoare, prin care m[vestea c[moare]n spital. M-am urcat]n tren =i am alergat. L-am g[sit]n clipele din urm[. Pe mescioara de l`ng[ patul lui era un roman =i o pereche de c[r\i, cu care f[cuse p`n[atunci pasien\e. Nimic din str[lucirea de alt[dat[nu mai era]n privirea lui]mp[ienjenit[. Totu=i m-a cunoscut. Cu m`na st`ng[m-a apucat de-o m`n[, cu cea dreapt[ m-a m`ng`iat pe cap, zic`nd cu o voce stins[: “M`nzul neichii, m`nzule…” +i a murit u=or ca un pui de g[in[. S[racul, Dumnezeu s[-l ierte!…

Mi=u Gerescu

III

Precum vezi, *iubite nene +tefane*, Victor s-a \inut de cuv`nt. }\i trimite acest vas cu flori, lucrat de el. Nu e a=a c[ e bine? Uite ce frumos sunt f[cute panselele =i ce bine e lumina vasului. De fric[ s[ nu se mototoleasc[, el singur l-a ]mpachetat ]ntre dou[ sc`ndurele, a=a dup[cum]l prime=ti. Suntem to\i s[n[to=i =i a=tept[m cu ner[bdare sosirea sitarilor, care ni te va aduce.

M[ ]ntrebi cum merg afacerile. Vorba aia: dac[nu curge, pic[. Mul\umesc lui Dumnezeu c[-mi c`=tig p`inea de toate zilele =i n[d[j-duiesc]n vremuri mai bune. Stare =tiu eu bine c[n-o s[fac niciodat[.

N-am nici una din]nsu=irile pe care trebuie s[le aib[cel menit s[se]mbog[\easc[. N-am avut de la cine s[le mo=tenesc; dimpotriv[, de la bietul tata am mo=tenit dragostea bel=ugului apucat]n casa lui; de la el mi-a r[mas patima v`n[torii, dragostea de flori =i de natur[ — =i lucruri mai neprielnice izb`ndei]n lupta pentru]mbog[\ire: sete de tihn[=i pornire spre vis[torie. Cu toate astea parc[nu mi-a= schimba firea cu a altuia... }mi pare r[u numai de un lucru: c[nu m-a]nzestrat Dumnezeu cu un dar. A= fi vrut s[fiu un muzicant, un pictor, un poet. S[fi putut face cu m`na mea, poate din durerile mele, clipe de fericire pentru al\ii... D-aia mi se umple inima de bucurie c`nd v[d c[Victor are at`t talent la desen.

Odat[m[hot[r`sem eu =i f[cusem jur[m`nt s[-mi schimb tot felul meu de a fi. Parc[\i-am povestit eu... Acum doi ani m-am dus la v`n[toare spre Verzeni, mo=ia lui Lazaride, care acum face un trup cu mo=ioara noastr[ p[rinteasc[, cump[rat[ tot de el. Eram ]ntr-un porumb; n-apucasem s[ trag trei focuri, c`nd m[pomenesc cu doi turci c[se reped f[r[de veste asupra mea =i-mi smulg pu=ca din m`ini, r[cnind s[ merg la curtea boiereasc[. Astea s-au petrecut ]ntr-o clip[, ]nainte de a-mi putea da seama spre a m[ ]mpotrivi. +i am fost silit s[ merg ]ntre doi turci, ]narma\i acum =i cu pu=ca mea, p`n[la curte, de unde mi-a dat drumul arenda=ul, care m[cuno=tea, dup[ce mi-a atras cu mustrare luarea-aminte c[sunt puse pe mo=ie table cu oprirea v`n[torii ...+i ca s[ ajung la curte, trecusem a=a, ]ntre turci, pe l`ng[biserica din marginea c[tunului Gere=ti, cl[dit[de +erban Gerescu, bunicul lui tat[-meu... }\i po\i]nchipui ce s-a petrecut atunci]n sufletul meu, ce trezire. Am priceput atunci pentru]nt`ia oar[ gre=eala neiertat[ pe care o s[v`r=isem, l[s`nd s[-mi scape din m`n[mo=ioara asta, care purta numele neamului meu —la a c[rei biseric[erau]ngropa\i mo=ii mei =i ale c[rei documente vechi le am]n fundul unui sertar... M-am fr[m`ntat, m-am zv`rcolit c`teva nop\i =i am ie=it din aceste zv`rcoliri cu hot[r`rea de a-mi schimba firea, de a m[ vindeca de toate gusturile, de toate pornirile, de toate apuc[turile de p`n[atunci. Mil[, jen[, dor de via\[tihnit[, pornire spre vis[torie, v`n[-

toare, pescuit — toate trebuiau]nfr`nte, lep[date =i, ]n locul lor, un singur g`nd, un singur dor: c`=tigul de bani; iar ca r[splat[, la c[p[t`iul celalt al vie\ii,]ntrez[ream putin\a de a pune iar m`na pe buc[\ica de p[m`nt pierdut[... +i am dus-o a=a c`t[va vreme. Eu, care p`n[atunci nu m[tocmisem cu clien\ii =i care m[ru=inam c`nd ]mi pl[teau onorariile, m[ tocmeam acum cu ]nver=unare, silindu-m[ s[ m[ ]ncredin\ez c[ erau pref[c[torii jur[mintele lor c[ n-au mai mult. Timp de c`teva s[pt[m`ni n-am deschis alte c[r\i de citire dec`t codurile de legi, de team[s[nu g[sesc]n ele ceva care mi-ar sl[bi hot[r`rea. +i am dus-o a=a c`teva s[pt[m`ni, lupt`ndu-m[, silindu-m[s[ucid]n mine pe cel care-mi =optea din c`nd ]n c`nd: “Nu \i-e sil[de tine?” +i am dus-o a=a p`n[ c`nd,]ntr-o noapte, uite ce am visat. Se f[cea c[eram]ntr-o gr[din[de o frumuse\e f[r[seam[n. Brazi uria=i, s[lcii pletoase, tei]mb[ls[ma\i, paji=ti ca de catifea verde, ronduri de flori]n toate fe\ele, cascade de clematit[, alei =i bol\i]ntunecoase de umbr[=i izvoare, =i f`nt`ni, =i statui albe de marmur[, — toate frumuse\ile c`te le v[zusem prin c`te gr[dini am trecut se adunaser[aici ca s[fac[un rai. +i se f[cea c[, umbl`nd prin gr[dina asta cu sufletul ]mb[tat de fericire, v[d la c`\iva pa=i]naintea mea, jos pe nisipul aleii, un ban mare de aur. M[plec,]l iau =i, ridic`ndu-m[, v[d altul la c`\iva pa=i mai]nainte. M[duc,]l ridic =i pe acesta =i iar, ridic`ndu-m[, v[d altul mai departe... +i am mers a=a, mult, mult plec`ndu-m[s[ridic mereu banii de aur, pe care]i b[gam]n buzunare =i z[rind necontenit altul]nainte. Dar, pe m[sur[ce]naintasem, gr[dina se schimbase. Acum eram pe o potec[ ]ntr-un cr`ng s[lbatic. Din cr`ng am intrat]ntr-o crivin[ml[=tinoas[,]ntre dou[m[ri de c[tin[. Aurul din buzunare m[ ]ngreuia de nu m[mai puteam mi=ca, =i am]nceput s[m[ ]nglodez]n n[mol =i am]nceput s[m[ ]nfund... p`n[ la glezn[, p`n[la genunchi, p`n[ la br`u, p`n[ la g`t. Sim\eam c[-mi n[v[le=te n[molul]n gur[, sim\eam c[mor]n[bu=it,]necat, cu buzunarele pline de aur, pe c`nd]n minte]mi fulgerau cascade de clematit[ ]nflorit[, statui de marmur[alb[, vedenii din gr[dina frumoas[din care plecasem... M-am sculat speriat,]ngrozit de acest vis, care mi se p[rea un simbol;

iar a doua sear[, dup[-mas[, M[rioara]mi c`nta la pian sonata care-\i place dumitale, pe c`nd eu reciteam *Anna Karenin*... Greu]=i schimb[omul firea mo=tenit[, mai ales c`nd are]n suflet]ndoiala, nesiguran\a dac[schimbarea o fi spre mai bine, ori spre mai r[u... +i iaca a=a, am r[mas acela=i, care te dore=te, te]mbr[\i=eaz[=i te a=teapt[cu drag.

Mi=u Gerescu

P. S. M[rioara, cu toate c[e foarte nec[jit[, nu te uit[=i m[roag[s[-\i scriu o mie de vorbe bune din parte-i. E sup[rat[, biata fat[, =i are de ce: de zece zile suntem f[r[buc[t[reas[. P-a care-o aveam a trebuit s-o d[m afar[, c[a=a muiere lene=[, risipitoare =i sanchie nici c-am mai v[zut... Ce greu e de g[sit]n ziua de azi slugi credincioase, cu mil[=i cu dragoste de st[p`ni =i de cas[... A! ...unde sunt slugile de odinioar[, din casa p[rinteasc[?... P`rvu, vizitiul, a stat la noi treizeci =i =ase de ani;]l mo=tenise tata de la bunicu-meu. Dinu, feciorul, a murit]n curte la noi, dup[dou[zeci =i opt de ani de slujb[; iar buc[t[reasa... S[raca Para=chiva!... Era ca o rud[; cu ea ne-am pomenit pe lume. Ea ne desc`nta c`nd eram deochea\i, ea ne tr[gea c`nd eram r[ci\i, ea ne m`ng`ia c`nd eram nec[ji\i... Parc-o v[z]n curtea din fund, curtea p[s[rilor,]nconjurat[de o sut[de lighioane, pe care le cuno=tea =i le deosebea de ne minunam: *pestri\a cu mo\, pestri\a bearc[, neagra porumbac[, neagra pintenoag[, alba mare;* o sut[de lighioane, g[ini, g`=te, ra\e, avea fiecare numele ei deosebit... Parc-o auz vorbind cu ele: “Ei ho! nebuno, ce te-nde=i a=a, parc[ n-ai m`ncat de asear[“; ori: “Dar tu, ce-mi stai ca o mironosi\[? Vezi dac[te-ndopi nebune=te? Ia s[vaz[maica dac[ai c[ldur[.” +i lighioanele se l[sau s[le ia]n m`n[, f[r[ nici o ]mpotrivire, sim\ind bun[tatea sufletului ei curat =i f[r[ ascunz[tori... Trei zile dup[ ce am ]ngropat pe mama, Para=chiva a stat ]ncuiat[ ]n cas[, bolnav[. La trei zile, c`nd a ie=it =i am dat cu ochii de ea, am r[mas]ncremenit — a=a i se schimbase chipul =i privirea,]n care murise toat[vioiciunea, toat[voio=ia de alt[dat[... A venit la mine, mi-a luat capul]ntre m`ini, m-a

s[rutat ad`nc pe frunte =i a plecat ]nspre poart[... “Unde te duci, Para=chivo?” C`nd a ajuns la poart[s-a oprit, s-a uitat lung]napoi de jur]mprejurul cur\ii, s-a]nchinat, a s[rutat st`lpii por\ii =i a ie=it. “Unde te duci, Para=chivo?...”

Pe sear[am g[sit-o sp`nzurat[la hanul lui Piti=...

IV

}\i mul\umesc, *iubite nene +tefane*, din ad`ncul inimii, pentru buna dumitale scrisoare plin[de grij[=i de dragoste p[rinteasc[. }\i mul\umesc =i pentru \igaretul cu eucaliptol. Da, ai dreptate, se poate s[-mi fi venit =i din prea mult fumat, a=a zice =i doctorul. Din ce, din ne-ce, =tiu, am dat ochii cu moartea. +i f[r[nici o preg[tire, din chiar senin. M-am pomenit deodat[la =ase seara cu un junghi ca o s[geat[ ]n partea dreapt[a pieptului. M-am b[tut, m-am frecat, a=! de unde? La fiecare r[suflare m[durea p`n[ ]n um[rul drept. M-am culcat devreme; dar nu puteam s[ adorm, pentru c[ nu g[seam ]n ce pozi\ie s[ stau ca s[ r[suflu mai slobod; iar pe la unsprezece noaptea am sim\it c[ m[ ]n[bu= de tot. Mi-a ajutat M[rioara s[ m[ t`r[sc p`n[ la fereastra pe care a deschis-o. Junghiurile, care m[ fulgerau la fiecare r[suflare, nu \i le pot descrie. }mi venea s[ m[ sf`=ii, s[-mi v`r m`na]n piept, s[smulg nodul care m[ ]mpiedeca s[-mi dau sufletul... =i sim\eam c[m[ ]ntunec... sim\eam c[m[duc... =i-mi p[rea r[u. }n od[i\a de al[turi dormeau frumos copila=ii, aci l`ng[ mine \ineam str`ns trupul M[rioarei, =i sus pe cerul vioriu str[luceau stelele... ah! ce frumos str[luceau!... Doctorul]mi recomand[odihn[. Am s[fac ca nenea Antonache. Asta]mi aduce aminte o caricatur[v[zut[nu =tiu unde. Un nenorocit de muncitor, rupt, h[rt[nit, la consulta\ie. Doctorul]l examineaz[=i-i prescrie fel de fel de doctorii scumpe =i o lun[de odihn[la Ostanda. Negre=it c[mi-ar prii odihna departe de fleacurile =i neajunsurile meseriei, =i n-a= a=tepta pova\a lui, nici porunca durerii, ca s[mi-o d[ruiesc, mai ales c[nu m[pr[p[desc de dragul meseriei mele. Nu, nu m[pr[p[desc de dragul ei, dimpotriv[, sunt]ncredin\at

c[sila, grea\a ce mi-o inspir[felul de munc[pe care mi l-am ales]mi]nzece=te,]mi]nsute=te povara ei. O s[zici c[orice munc[f[cut[de nevoie... Nu e a=a. +i, fiindc[n-am ceva mai bun, nici mai pl[cut de f[cut, dec`t s[ stau cu dumneata de vorb[, s[ m[ ]ncerc s[ \i-o dovedesc. Las[ c[ sunt meserii care — m[car c[ f[cute de nevoie — aduc o mul\umire sufleteasc[ mare, at`t de mare,]nc`t precump[ne=te oboseala, cum e munca me=te=ugarului: dar nu e meserie care, dac[nu e=ti o sec[tur[lipsit[de orice p[trundere, s[-\i aduc[o sil[de tine]nsu\i, ca meseria de avocat. Negre=it,]nv[\[tura dreptului, a feluritelor legiuiri, a schimb[rilor prin care au trecut de la neam la neam, de la un veac la altul, e plin[de interes =i vrednic[de cercetat; dar nu e vorba despre aceasta — e vorba despre meseria de avocat. Ei bine, ca s[fii avocat iscusit =i c[utat, va s[fii =iret, pi=icher, chi\ibu=ar, s[po\i ascunde cu me=te=ug adev[rul, care ar fi p[gubitor pricinii pe care o aperi. Trebuie s[po\i, f[r[grea\[de tine]nsu\i, s[sus\ii ast[zi una, m`ine alta, pov[\uit de interesul pricinii =i ]ndemnat, ]ncurajat de nestatornicia p[rerilor judec[torilor, tuturor judec[torilor — de la cea mai ne]nsemnat[ judec[torie de \ar[ p`n[la Curtea]nalt[. Trebuie s[te faci tovar[= cu cel nedrept, s[-i dai tot sprijinul pentru]mpilarea celui nedrept[\it. C[ci]n\elegi u=or, cel ce n-are dreptate pl[te=te mult mai bine dec`t protivnicul s[u. }nchipuie=te-\i c[ unul r[pe=te f[r[ drept altuia, s[ zicem, zece pogoane de p[m`nt, singura lui avere. Ce poate s[pl[teasc[cel dezbr[cat? Mai nimic; =i pentru c[n-are =i pentru c[nu se]ndur[, c[ci — oric`t o pl[ti de pu\in — ceea ce pl[te=te e pentru el o pagub[. Pe c`nd celalt, jum[tate din cele zece pogoane de ar da, r[m`ne ]n c`=tig cu restul de cinci. +i de aceea foarte adesea vezi n[p[stui\i pierz`nd procese drepte ca lumina zilei, pentru c[nu au putut sau nu s-au]ndurat s[-=i ia avocat bun, ci un biet]ncep[tor, nepriceput]n meserie =i]n toate chichi\ele meseriei.

Un avocat care s-ar hot[r] =i s-ar \ine s[nu ia dec`t pricini drepte, s[ nu dea nici un sprijin ]mpilatorului pentru str[g[nirea sau biruirea protivnicului s[u — ]n ziua ]n care i s-ar duce vestea de om cu des[v`r=ire drept, ar r[m`nea numai cu clientela nedrept[\i\ilor, obijdui\ilor,

s[racilor: “{la umbl[cu crucea-n s`n...” A! de c`te ori mi-a fost sc`rb[ de mine ]nsumi dup[ ce am am`nat pentru un clenci de procedur[procesul unuia care st[p`nea toat[averea p[rinteasc[=i ai c[rui fra\i =i surori veniser[la judecat[pe jos, descul\i, drum de dou[po=tii.

G`nde=te-te apoi c[, v[z`nd necontenit pe oameni sub acela=i unghi al]ntrem`nc[rilor pentru un petic de interes, ajungi la urma urmei s[ prinzi o ad`nc[sc`rb[ de oameni =i, vai! o =i mai ad`nc[sc`rb[ de tine ]nsu\i, c`nd te g`nde=ti c[ r[utatea =i nedreptatea omeneasc[, gunoiul din care-\i ridici p`inea de toate zilele. Da, noi, avoca\ii, suntem ni=te microbi care nu pot tr[i dec`t ]n puroiul r[ut[\ii omene=ti. Trebuie neap[rat ca oamenii s[ se m[n`nce]ntre ei, ba trebuie s[-i ajut[m s[se m[n`nce, ca s[ne priasc[.

S[-\i spui]n privin\a asta dou[p[\anii. (Precum vezi, nu sunt eu degeaba nepotul lui nenea Antonache.)

Odat[, sunt c`\iva ani de-atunci, vine la mine un birjar cu o cita\ie de la judec[torie.

“Uite, domnule, ce-am p[\it. Am v`ndut un cal lui Ioni\[ pe 215 lei. Asta a fost la Sf`nt[M[ria-mic[. Acum, peste o lun[, dup[ce s-a slujit de el at`ta vreme, m[ pomenesc c[ m[ d[ ]n judecat[, s[-mi iau calul =i s[-i dau banii ]npoi, c[ cic[ are tegnafes. Se poate? Peste o lun[? +i v[z c[ cere s[-i dau =i desp[gubiri. Procesul e poim`ine la judec[torie. V[rog s[merge\i Dumneavoastr[cu mine s[mi-l sub\ine\i. +i dac[e s[-mi iau calul]nd[r[t, s[-mi pl[teasc[=i el m[car c`te trei lei pe zi, c`t s-a slujit de el, c[=i acum umbl[cu el la tr[sur[. Nu sunt om bogat... v[dau un pol, vi-l aduc poim`ine diminea\[, s[-mi sub\ine\i procesul.”

A treia zi a venit cu banii =i am plecat la judec[torie.

Cum am intrat, am dat cu ochii de Ioni\[Panait. Zic: “Bine, Ioni\[, ce fel de treab[e asta? Te sluje=ti de cal o lun[=i mai bine de zile, umbli =i azi cu el la tr[sur[=i ceri s[=i-l ia]nd[r[t?” “Are tegnafes, s[rut m`na, domnule.” “P[i cum n-ai b[gat de seam[ p`n[l-ai cump[rat? }l cuno=teai, c[\i l-a v`ndut din ham.” “}i \inea ascuns cu doftorii, s[rut m`na. Acum c[nu mai ia doftorii, i-a r[suflat =i tu=e=te... +i am

dat pe el o groaz[de bani, zece poli =i cincisprezece franci aduna\i cu francul, Dumnezeu =tie cum, s[r[cu\ de mine.”

+i l[crima cre=tinul.

“+tiu eu dup[ce umbli tu, Ioni\[. Umbli dup[ciupeal[, s[mai scazi ceva din pre\. A=a e?” “P[i bine, domnule, s[rut m`na, cal cu tegnafes zece poli =i cincisprezece franci? E p[cat de Dumnezeu! S[-mi dea]nd[r[t m[car doi poli.”

Zic: “+tii ce? ia un pol =i]mp[ca\i-v[, c[altfel pierzi procesul. Uite, mie mi-a dat [sta un pol. Na, \i-l dau \ie =i stinge\i pricina.”

I-am dat dou[zeci de lei =i am intrat la judec[tor, care a]nchis pricina. Ce crezi c[s-a]nt`mplat? Clientul meu a r[mas foarte nemul\umit. A spus la toat[ lumea c[ n-ar mai veni la mine, s[-l pice cu cear[ ro=ie; c[ el era bucuros s[ dea de trei ori p-at`t ca s[c`=tige procesul, nu s[-l piard[dup[cum l-a pierdut — c[se cheam[c[l-a pierdut, dac[protivnicul i-a luat dou[zeci de lei. Prin urmare, vezi, ca s[-i fi p[rut avocat bun, trebuia s[-i]mbr[\i=ez ambi\ia, r[utatea...

Alt[dat[era]ntr-o vacan\[, prin august. Tribunalul]nchis, lips[lucie de afaceri; toate fondurile sleite; p`n[ =i banii copiilor aduna\i ]n pu=culi\e ]i scosesem r`nd pe r`nd cu cu\itul. Stam la birou =i m[ ]ntrebam pr[p[dit ce o s[ d[m a doua zi ]n pia\[, c`nd, arunc`ndu-mi ochii pe fereastr[, v[d ]n curte doi \[rani, rup\i, pr[p[di\i. }i bag ]n birou =i... peste un sfert de ceas intram radios la M[rioara ]n odaie, f`lf`ind o h`rtie de o sut[. Ne-am]ntors am`ndoi spre icoane =i ne-am]nchinat: “Mul\umescu-\i \ie, Doamne!” +tii pentru ce]i mul\umeam? Pentru c[un om ucisese pe frati-s[u. |[ranii veni\i la mine erau: unul tat[l mortului, celalt fratele uciga=ului. A! s[-i fi auzit: “Suntem cu dou[focuri care ard pe noi... Am luat bani din punga altuia cu]mprumut, ca s[b[g[m pe unul]n p[m`nt =i s[ sc[p[m pe altul de gura ocnei... “Jalea =i disperarea p[rin\ilor b[tr`ni, a nevestei =i copiilor mortului, a nevestei =i copiilor uciga=ului, groaza lor la vederea autopsiei cadavrului,]ntins pe o u=[ ]n mijlocul cur\ii, =i]ngroparea lui =i petrecerea f[ptuitorului]ntre jandarmi p`n[dincolo de marginea satului — din astea era f[cut[bucuria pentru care mul\umeam lui

Dumnezeu. Ce deosebire]ntre mine =i domnul Stelic[, m[celarul, pe care l-am v[zut deun[zi? Ce gu=[=i ce ceaf[cu etajuri! Pe c`nd m`na i se juca cu lan\ul gros de aur, care-i]ncingea p`ntecele de la un buzunar al jiletcii p`n[la celalt, ochii]i str[luceau de bucurie, uit`ndu-se la seninul de sticl[ al cerului. Secet[ de trei luni, islazurile arse, miri=tile negre, vitele mureau de foame, \[ranii alergau cu ele pe capete la t`rg, s[i le dea lui pe nimica...

Nobila profesie de avocat! Ph!

La revedere. E t`rziu. Va s[ m[ odihnesc, s[ fiu m`ine ascu\it la minte =i aprig.

Al dumitale,

M. Gerescu

V

Iubite nene +tefane,

M-am hot[r`t, ]mboldit =i de M[rioara, s[ plec ]ntr-un loc singuratic =i pl[cut, unde s[ stau zece-cincisprezece zile, o lun[, c`t voi putea, s[tr[iesc c`t tr[ie=te o plant[; am g[sit un om de isprav[, care mi-a pus la dispozi\ie o c[su\[ de b`rne cu o odaie =i o prisp[; =i iaca sunt de o s[pt[m`n[ singur, aici, la Lunca Bolbocilor, un col\ de rai ]n mun\ii no=tri, aproape de izvoarele Ialomi\ei. +i mi-e bine ]n s`nul naturii, cum mi-era c`nd eram copil ]n poala mamii-doichii. }mi pare r[u c[ nu sunt un pictor, c[ \i-a= zugr[vi =i \i-a= trimite c`teva vederi nepomenit de frumoase. S[m[ ]ncerc s[\i le zugr[vesc prin cuvinte, ar fi o nebunie. O s[cite=ti vorbe, n-ai s[vezi culorile, miile de culori care alc[tuiesc frumuse\ea tabloului; =i cu c`t a= ad[uga mai multe vorbe, cu at`t \i-a=]ntuneca realitatea. +i dac[m[g`ndesc bine, nici me=te=ugul c`t de mare al unui pictor nu \i-ar putea da toat[negr[it de dulcea frumuse\e a tabloului, c[ci ar lipsi dintr-]nsa c`ntecul izvorului, leg[narea ramurilor, ]ng`narea frunzi=ului, plutirea mi=c[toare a

norilor]n v[zduh =i o mul\ime de alte impresii, care nu se pot preface nici]n cuvinte, nici]n culori, dar pe care le sim\i c[\i se vars[de pretutindeni]n suflet, umpl`ndu-\i-l de evlavie, de smerenie, de cucernicie. Azi dup[-pr`nz am fost]ntr-o p[dure de brazi uria=i. Abia am f[cut c`\iva pa=i sub bolta lor de ramuri, ca bolta unei catedrale, =i deodat[ mi s-au t[iat picioarele; f[r[ s[-mi dau seama m-am a=ezat jos =i timp de mai bine de un ceas am stat neclintit, treaz =i totu=i f[r[ un g`nd, f[r[o judecat[, ca =i c`nd n-a= fi fost. Parc[ uria=ii brazi neclinti\i, a c[ror ]ncremenit[ lini=te veneam s-o tulbur, nec[ji\i de prisosul meu de via\[, mi-ar fi trimis o mireasm[ ame\itoare care s[ m[ paralizeze, s[ nu-mi ]ng[duie s[ tr[iesc dec`t at`t c`t tr[iau ei... M-au trezit glasurile scutarilor]n fundul dep[rtat al p[durii: “h[[-[p!... h[[... [p!”

Nu e sat aici; e o st`n[ =i un fer[str[u, care nu umbl[ dec`t]n timpul verii, la care lucreaz[ni=te italieni. Iarna se duc to\i =i nu r[m`ne dec`t Nic[, un b[ietan de =aisprezece ani. Bietul b[iat! Asear[la foc mi-a povestit via\a]n timpul iernii =i istoria unui c`ine, ucis de st[p`nul st`nei de al[turi. }mi spunea cum toamna, spre sf`r=itul lui noiembrie, o tulesc devale, pe r`nd, oile de la t`rla lui Pan\uroiu =i to\i ciobanii =i baciul; pe urm[lucr[torii din p[dure, scutarii, italienii de la fer[str[u — to\i, =i r[m`ne singur ]n pustiul muntelui, numai cu Ursei =i cu Neam\u, c`inii lui. Povestea cum r[cnea criv[\ul]n brazi =i cum viscolea de nu se vedea la doi pa=i; cum f[cea de c`te trei ori pe zi m[m[lig[ la c`ini, de fric[s[nu plece, s[-l p[r[seasc[; cum uneori, noaptea, Ursei se a=eza]n col\ul od[ii, ridica botul spre grinzi =i]ncepea s[urle, s[urle, de i se-ncre\ea carnea pe el =i-i venea s[se bage]n zid de ur`t... }ntr-un r`nd]mpu=case]n scorujul de l`ng[ cas[ un coco=ar =i, cum era numai aripat, l-a crescut vreo trei s[pt[m`ni pe fereastr[, =i-i era drag c[-i \inea de ur`t, ciripind, parc[ r[spundea la ]ntreb[rile lui... Dar ]ntr-o diminea\[ l-a g[sit cu aripa lipit[ de geam, mort, ]nghe\at: “Parc[ mi-a murit un frate...” }mi spunea bucuria lui nebun[ c`nd se]nt`mpla arareori s[ soseasc[ vreun om cu t`rla, cu bilet de la st[p`nu-su, s[-i dea voie s[ lucreze nisc[iva sc`nduri; dragostea cu

care-l ducea]n cas[=i-i da de toate c`te avea =i cum nu-i venea s[-l mai lase s[ plece... +i pl[cerea nespus[ pe care i-o pricinuiau ]nt`ile urzici ie=ite]n coast[,]nt`ile flori de p[p[die: “M[uitam la ele cu drag, ca la stele...”

“+i sunt buni c`inii, m[ Nic[?” “Buni... dar aveam unul, tiii! ...p-at`ta, c`t un vi\el, dar mi l-a ]mpu=cat Pan\uroiu... S[racul ...]l chema Codreanu...” “Dar de ce \i l-a ]mpu=cat, m[ Nic[?” “Vezi c[-i fura oi =i le m`nca. Se ducea noaptea cu [=tilal\i doi. {=tilal\i mai mici luau oaia =i o duceau t`r`=, iar el]i ap[ra de c`nii de la t`rl[... |inea piept la opt c`ini... era c`t un vi\el... S[racul,]l chema Codreanu...”

}mi place aici, iubite nene +tefane, nu numai pentru c[-mi prie=te s[n[t[\ii, dar =i pentru c[, departe de ropotul lumii, de fr[m`nt[rile ei, mintea put`ndu-se]ndeletnici cu g`nduri mai presus de trebuin\ele vie\ii de toate zilele — parc[ te m[re=ti ]n propriii t[i ochi, parc[ \i se spore=te stima de tine ]nsu\i. C[, vezi, mintea e ]nsetat[ de priceperea lucrurilor, de p[trunderea tainelor; =i os`nda de a]nfr`nge aceast[ sete, de a tr[i f[r[ potolirea ei, ]nseamn[ os`nda de a te]ntoarce la una din formele trecute, de care natura n-a fost mul\umit[,]nseamn[os`nda de a ucide ]n tine tocmai ]nsu=irea cu adev[rat =i cu deosebire omeneasc[: n[ziun\a de a oglindi ]n tine o c`t mai mare parte a lumii]n care tr[ie=ti... Azi, st`nd singur pe marginea izvorului vorb[re\, m[ g`ndeam a=a: Nu e a ta setea asta de pricepere, de p[trundere a tainei care te-nconjoar[. E setea lumii]ntregi, e setea substan\ei din care e alc[tuit[. Urmeaz-o cu mintea]napoi de-a lungul nenum[ratelor mii de veacuri =i ai s-o g[se=ti necontenit ars[, mistuit[de dorul de a se dest[inui ei]ns[=i. La]nceput una =i aceea=i, f[r[deosebiri]n s`nul ei, ]nv`rtindu-se nebune=te]n haos. Din aceast[ ]nv`rtire pesemne =i din locurile deosebite pe care le ocupau, fa\[ de osia ]mprejurul c[reia se ]nv`rteau, p[r\i dintr-]nsa cap[t[ ]nsu=iri deosebite. Aceste p[r\i]nr`uresc apoi unele asupra altora, se ]mperecheaz[ ]ntre ele ]n fel de fel de chipuri =i dau na=tere nenum[ratelor corpuri din chimie. Din ]mperecherea unora din ele, ]n ]mprejur[ri ce nu putem ]nc[ p[trunde cu mintea, se nasc ]nt`ile vie\uitoare. Trec veacuri dup[veacuri =i

]ncet-]ncet, dar cu o st[ruin\[ce o clip[nu sov[ie=te, o clip[nu se odihne=te, vie\uitoarele]ncep s[capete sim\uri rudimentare, cioburi de oglinzi aburite,]n care materia abia se poate]ntrez[ri. Nu-i ajunge cu c`t se poate auzi, vedea, pip[i, gusta, mirosi ]n vie\uitoarele de p`n[atunci; instinctul nu-i ajunge; ea vrea s[se priceap[=i,]n cele din urm[venite,]n urma=i de urma=ii lor, se face om. Formele]n care s-a]mbr[cat ea p`n[ atunci nu le stric[, le p[streaz[. O s[ le ]ntrebuin\eze omul ]n fel de fel de chipuri =i-i vor sluji =i ca o d`r[, ca s[-i ajute s[vaz[de unde vine. +i nu chipul omului]i trebuia, ci mintea lui. O ascute,]l face s[-=i descopere unelte de prelungire a sim\urilor cu care s[poat[vedea, auzi, sim\i lucrurile mici, lucrurile dep[rtate, dincolo de hotarul sim\urilor slobode;]i toarn[ ]n suflet setea =tiin\ei. +i acum, dac[dumneata e=ti chinuit de aceast[sete, gre=esc eu c`nd zic c[ acest chin e al ei, al materiei, — c[ ce e=ti dumneata dec`t o form[trec[toare]n care s-a]mbr[cat ea, ca s[-=i potoleasc[dorul de a se cunoa=te? G`nde=te-te c[ nu numai spre binele lui ]l ]mbr`nce=te pe om r`vna =tiin\ei, poate dimpotriv[, spre pieirea lui; adu-\i aminte de apostolii =i de mucenicii =tiin\ei. Vrea materia s[se cunoasc[cu orice pre\, cu orice mijloace.

+i ia te uit[dumneata, acum, cu c`t[ me=te=ugire, cu c`t[m[iestrie ajunge la]mplinirea scopului ei.

Cu c`t o vie\uitoare e mai jos pe scara vie\uitoarelor, cu at`ta e mai de timpuriu de sine st[t[toare. Pic[o s[m`n\[ dintr-un pom ori dintr-o floare; singur[ ]ncol\e=te, prinde r[d[cini =i tr[ie=te, mai bine sau mai r[u, dup[ cum va fi fost de prielnic locul unde a dus-o ]nt`mplarea. Pomii, florile, ierburile nu se sinchisesc unde le va pica s[m`n\a. Dac[ te ui\i la vie\uitoarele care vin dup[ plante, le vezi c[ sunt m`nate de grija de a-=i pune ou[le]ntr-un loc prielnic]nvierii lor. Vine fluturele,]=i alege o frunz[ ]n apropierea mugurilor viitori, o unge cu un fel de clei,]=i pune ou[le pe ea, o leag[de ramur[cu un firicel de m[tase, de care va sta sp`nzurat[ tot timpul iernii — =i pleac[. Cleiul, usc`ndu-se,]ncovoaie frunza dup[el =i o preface]ntr-un fel de pl[pumioar[, care va ocroti, va ad[posti ou[le de frig. At`ta grij[are fluturele. La

prim[var[, c[ldura va]nvia singur[ou[le =i omizile mici, abia de v[zut cu ochii slobozi, f[r[ajutorul nim[nui, se vor hr[ni din frunzele mugurilor]ncol\i\i odat[cu ele. Sunt pe dat[de sine st[t[toare. Cu c`t te urci mai sus pe scara vie\uitoarelor, cu at`t sunt mai t`rzii. Ia vezi p[s[rile pl[p`nde, unele gola=e: ce s-ar face ele f[r[grija p[rin\ilor care le hr[nesc at`t timp, p`n[s[-=i poat[singure purta de grij[? +i ce s-ar face, mai sus, m`njii, vi\eii, c[\eii, f[r[ ugerul mamei lor, f[r[ grija ei, f[r[ ap[rarea ei? Iar cel din urm[ venit dintre vie\uitoare, omul, ce t`rziu e de sine st[t[tor! Ce]ndelungat timp sunt sili\i p[rin\ii lui s[-i poarte de grij[, s[-l apere... +i acum, ia seama. Aceast[t`rzie stare de sine a urma=ului unei fiin\e, cu at`t mai t`rzie cu c`t e mai sus pe scara vie\uitoarelor, e me=te=ugul prin care materia ajunge la putin\a de a se p[trunde. Prea v[ ]ngriji\i numai de via\a voastr[, — a zis ea vie\uitoarelor]n a c[ror form[se]mbr[case p`n[ atuncea — prea v[ cheltui\i toat[ puterea numai ca s[ fi\i. +i le-a f[cut urma=ii pl[p`nzi =i neputincio=i, ca s[le sileasc[la biruirea egoismului, la lep[darea de sine. +i din aceast[ ]ndeletnicire silit[, din aceast[grij[de altul, urmat[necontenit =i necontenit sporit[din urma=i]n urma=i, at`tea mii =i mii de veacuri, s-a n[scut lep[darea de sine, care te t`r[=te]n pierzare pentru aflarea unei sc`ntei de adev[r... Vrea substan\a din care e alc[tuit[lumea aceasta s[se priceap[, s[se p[trund[cu orice mijloc, cu orice pre\.

E t`rziu. Scap[t[luna. De ce nu e=ti aici, s[vezi ce lumin[de apoteoz[fac razele ei]n aburii care se ridic[din Cheia T[tarului?

Al dumitale,

M. Gerescu

CUPRINS

“C{L{TORULUI }I +ADE BINE CU DRUMUL”

Prietenului meu Ioan A. R[dulescu-Pogoneanu

B[utura l-a pr[p[dit pe Pitache Cojescu, c[altfel unde ajungea el p`n[ acuma, s[-=i fi v[zut el de treburi cum se cade =i s[-=i fi p[strat banii care i-au trecut prin m`n[?... C[de noroc nu se poate pl`nge; pe ce-a pus m`na, i-a mers. Dac[a \inut mo=ie cu arend[, c`nd era anul mai r[u, de se v[itau to\i vecinii, lui Pitache ]i mergea de-\i era mai mare dragul. Numai din t[ierea p[durii de la Nuceteanca putea s[ c`=tige, s[aib[p`n[ la ad`nci b[tr`ne\e. M[ rog: nou[ sute de pogoane de p[dure de construc\ie, stejari — s[ fi luat numai pe trunchiul unuia doi poli, f[r[ st`njenii de ars =i cr[cile. Dar cine era s[fac[chefurile r[mase de pomin[, care se]ncepeau azi =i \ineau cu s[pt[m`nile? Pitache. }n vremea asta logofe\ii =i contabilii nu stau cu m`inile]n s`n. Lumea zice c[unul dintre ei, d-acolo, din jaful de la Nuceteanca =i-a f[cut starea de azi.

Ei! dar acum s-a sf`r=it. Pitache s-a cumin\it. S-a ispr[vit cu via\a de p`n[acum; i-a pus cruce. Toate merg p`n[ la un timp. De aceea s-a jurat, ]mpreun[ cu prietenul s[u N[i\[ Dinculescu, c[ de aci ]ncolo intr[ ]n r`ndul oamenilor cumin\i.

Sunt zece zile de c`nd se p[zesc unul pe altul; =i n-au b[gat]n gur[nici o lacrim[de b[utur[. Ap[, c[e s[n[toas[=i e l[sat[de la Dumnezeu.

S-a mai jurat el =i alt[dat[=i nu s-a \inut. Ei! dar acum e altceva. Toate merg p`n[la o vreme. A dat omul cu capul de pragul de sus.

Ce? E om de aproape cincizeci de ani. Nevasta s-a luat de g`nduri; copiii ]ncep s[ se m[reasc[... P`n[c`nd? De r`ndul [sta s-a ispr[vit, s-a m`ntuit.

Cu cele c`teva mii de franci ce i-au mai r[mas, s-a hot[r`t s[ia]n arend[mo=ia satului Drug[ne=ti, al c[rei contract expir[la toamn[, mo=ie frumoas[la care s-au pricopsit c`\i au \inut-o. Deputatul de la colegiul al doilea, c[ruia =i-a dat votul =i pentru care a alergat de a dat pe br`nci la alegerile din urm[, i-a f[g[duit formal c-o s[fac[s[i se dea lui mo=ia. +i fiindc[Pitache c`nd spune o vorb[ — e vorb[, a =i ]nceput s[-=i puie ]n lucrare hot[r`rea. Mo=ia fiind la o po=t[=i jum[tate de la ora=, =i-a cump[rat un cal buiestra= “de m[n`nc[nori, nu altceva”, =i-a luat jambiere ro=ii de piele, o =apc[frumoas[, =i pleac[chiar acum la Drug[ne=ti,]mpreun[cu prietenul N[i\[, s[vaz[mai bine mo=ia.

N[i\[n-are cal, dar a]nchiriat unul de la Ta=cu, care \ine birje =i po=talioane. Pitache s-a sculat de la cinci =i-=i a=teapt[cu ner[bdare prietenul, care]nt`rzie, cu toate c[ i-a spus deslu=it asear[ s[ vie c`t de devreme, ca s[nu-i apuce c[ldura pe drum, aduc`ndu-i aminte =i de vorba rom`nului: c[l[torului =i =ade bine cu drumul. C`nd colo, poftim! cinci =i jum[tate, =i el nu vine — =ase, =i el tot nu vine.

Din c`nd ]n c`nd se duce la poart[=i se uit[-n lungul drumului, s[-l vaz[venind.

}n sf`r=it, aproape de =apte, N[i\[ se ive=te. Vine la trap. Pitache ]l zore=te, r[sucindu-=i =apca cu m`na, ca acarii de la drumul-de-fier, =i strig`nd c`t poate:

— Hai, nene! p[catele mele, hai odat[!

A fost o]ncurc[tur[. B[iatul lui Ta=cu uitase de vorba lui de asear[, =i]nh[mase la un po=talion care pleca la G[ie=ti calul]nchiriat de el, singurul cal care merge bine la c[l[rie. A trebuit s[-l porneasc[cu alt cal dup[po=talion.

— }n\elege\i, explic[N[i\[f[c`ndu-=i v`nt cu p[l[ria, p`n[ s[-l ajung[, p`n[s[deshame pe unul, s[puie p-[l[lalt, p`n[s[vie]nd[r[t...

— Tiii! p[cat, r[spunde Pitache]nc[lec`nd, ne apuc[z[duful pe drum!

Dar N[i\[a desc[lecat =i se zbate s[g[seasc[chinga, s-o mai str`ng[ni\el, c[s-a cam sl[bit.

— Haide, N[i\[; d[mai iute,]l sile=te Pitache. |i-am mai spus-o de o mie de ori: c[l[torului]i =ade bine cu drumul...

Acum au pornit-o.

N-are a face calul lui N[i\[, slab, ne\es[lat, ros de ham]n toate p[r\ile, cu bidiviul lui Pitache, gras ca pepenele =i lucios la p[r, parc[e uns cu untdelemn; precum n-are a face nici costumul lui; =apc[nu, jambiere nu — cu costumul lui Pitache. Nici]nf[\i=area unuia cu a celuilalt. Pe c`t de gros =i de voinic e Pitache, pe at`t de uscat =i de pipernicit e N[i\[...

Dar merg la pas, la \[c[neal[.

Au ie=it din ora= =i acum \in =oseaua drept.

E o diminea\[frumoas[de iunie, plin[de miresme de flori =i de tei, de sulfin[=i de lev[n\ic[. La dreapta drumului,]n vale, se \in lan\ z[voaiele Ialomi\ei, printre care c`nd =i c`nd se vede apa sclipind]n b[taia soarelui; la st`nga, p`n[la poalele dealurilor, gr`ne de toat[ frumuse\ea; lanuri galbene de gr`u copt cu chenare ro=ii de maci]nflori\i, lanuri de ov[z de un verde-brum[riu, lanuri de porumb de un verde-]nchis =i lucitor; iar pe dealurile care]nchid zarea, vii cu r[zoare de vi\[paralele =i drepte, parc[sunt trase cu condeiul, printre care se z[resc ici =i colo puncte albe: muncitori la plavil[.

R[sun[lunca de c`ntecele pitpalacilor =i de h`r`itul c`rsteilor.

Frumuse\ea firii umple de mul\umire inimile c[l[re\ilor. Se vede din bun[voin\a z`mbetului cu care r[spund saluturilor \[rancelor, care trec spre ora= duc`nd cobili\e de pui =i de boboci de ra\[sp`nzura\i de picioare, b[sm[lu\e cu ou[, oale mari cu lapte =i cu sm`nt`n[, co=uri de cire=e ori donicioare de fragi — toate bun[t[\ile pr[site, adunate ori p[strate pentru gura or[=enilor.

Femeile mo\[ie din cap a “bun[diminea\a”; iar ei le r[spund cu dragoste:

— Mul\umim dumitale. V`nzare bun[...

S[fie un ceas de la plecare, c`nd ajung la capul podului de peste Ialomi\a. Aici e r[sp`ntie de trei drumuri; =i la r[sp`ntie, drept]n fa\a podului, e hanul, vestitul han al lui Manolache Ciol[nescu. }naintea hanului, o polat[ ]nc[p[toare,]nvelit[cu =indril[, pe acoperi=ul c[reia e firm[mare cu numele proprietarului; iar]ntre *Manolache* =i *Ciol[-nescu*, un rotocol albastru,]n care sunt zugr[vite dou[ciolane]ncruci=ate. Pe o s`rm[ care leag[ doi st`lpi stau sp`nzura\i covrigi rumeni, iar pe alta perechi-perechi de c`rna\i proaspe\i, acoperi\i cu un tulpan,]n ciuda viespilor care le dau t`rcoale b`z`ind. }n fereastra c`rciumii, r`nduri de sticle cu b[uturi de toate culorile pietrelor nestemate. Nici un mu=teriu — oamenii sunt du=i la munc[.

Scularea de diminea\[, aerul curat =i c[l[ria, =i soarele, care a]nceput s[dogoare, le-a deschis o poft[de m`ncare =i o sete — mai ales o sete grozav[. De aceea, f[r[ vreo prealabil[ ]n\elegere, au oprit am`ndoi]n dreptul hanului =i bat cu fri=tile]n st`lpii polatei, f[r[ s[ se uite unul la altul =i strig`nd:

— Hei! stabiliment!

B[iatul, care mo\[ia la tejghea, se t`r[=te alene ]n u=a pr[v[liei, frec`ndu-se la ochi.

— M[,]ntreab[Pitache, ai ceva rece de b[utur[, un pelin cu sifon, ceva?

— Este, r[spunde b[iatul, silindu-se s[nu ca=te.

— D[-ne dou[pelina=e cu sifon.

— Ori cu borviz, adaug[N[i\[.

B[iatul pleac[agale.

— Mi=c[-te mai repede, b[iete!]i sile=te Pitache, aaa! mi=c[-te, b[ie\a=.

+i nu-l sl[be=te deloc, strig`ndu-i din c`nd]n c`nd: “D[ zor, m[ neicu\[, c[ suntem gr[bi\i, =i =tii, vorba rom`nului: c[l[torului]i =ade bine cu drumul!”

B[iatul se]ntoarce aduc`nd pe o tav[verde dou[pahare de vin cu sifon. E rece: se cunoa=te dup[abureala paharului.

Pitache bea jum[tate paharul,]=i plesne=te limba de cerul gurii =i,]ntorc`ndu-se spre N[i\[, se uit[ ]n ochii lui, ridic`nd spr`ncenele]n semn de]ntrebare, adic[: “ce zici?”

N[i\[, care =i-a b[ut paharul p`n[-n fund, zice:

— Phiii — stra=nic!

— Unde-l \ine\i, m[,]ntreab[Pitache pe b[iat, de e a=a rece?

— La ghea\[.

— Dar de unde ave\i ghea\[?

— P[i n-are jup`nu ghe\[rie]n curte?

— Ce vorbe=ti, domnule!? se mir[Pitache =i N[i\[ ]ntr-un glas =i tot]ntr-un glas poruncesc: Ia mai adu dou[; iar Pitache adaug[: Dar nu fi moc[it, umbl[repede, c[suntem gr[bi\i.

Al doilea pahar se bea pe ner[suflate; tocmai al treilea, care s-a dus acum, se bea mai pe-ndelete, cu]ntreb[ri puse b[iatului:

— Cum te cheam[, m[?

— Tilic[.

— De unde e=ti tu?

— De la Priseaca.

— Al cui e=ti de la Priseaca?

— Al lui Tache Dr[goi.

— +i de mult e=ti aici?

— De patru luni.

— Dar st[p`nu-tu unde e, m[?

— E dus colea la ni=te trifoi.

Pitache scoate o rubl[, o d[b[iatului =i-l zore=te s[-i aduc[restul, c`nd se aude al[turi]n livada cu pruni: lip-lip! lip-lip! Vine Manolache Ciol[nescu pe poteca dintre pruni cu papucii lip[ind.

El cunoa=te bine at`t pe Pitache c`t =i pe N[i\[— =i nu i-a v[zut de mult. C`nd d[cu ochii de ei, nu mai poate de bucurie.

— Bun[ziua, dom’le Pitache. Uite =i domnu N[i\[! da-ncotro?

— }ncoa’, la vale: dar m[, Manolache, grozav pelin ai. M[b[iete, s[mai aduci un r`nd! trei pahare! de unde-l ai?

— A=a c[e grozav? De la frati-meu Ilie.

— Stra=nic! dar =tii? un lucru nu-mi place mie: b[iatul. Nu face. Aici la han]n drum, la r[sp`ntie, trebuie un b[iat iute, spirt. S[ umble ca sf`rleaza. Omul vine, bea, pleac[repede. Vorba rom`nului: c[l[torului]i =ade bine cu drumul.

C`nd se-ntoarce b[iatul, hangiul zice:

— Dar de ce nu desc[leca\i ni\el? Mai r[sufl[=i caii oleac[.

Iar Pitache =i N[i\[g[sesc c[are dreptate: mai r[sufl[=i caii oleac[. De aceea se coboar[, leag[d`rlogii cailor de c`te un st`lp =i se a=eaz[la mas[sub polat[.

Ei, noroc s[dea Dumnezeu =i cine te-am g[sit!

Noroc! Bine a\i venit s[n[to=i!

— Stra=nic pelin! Dar de c`nd \i-ai f[cut ghe\[rie?

— Acu un an. M-am g`ndit: g`rla colea, ghea\a de poman[, boii tot stau degeaba iarna. Ia s[-mi torn eu o ghe\[rie — =i am f[cut-o. M-a \inut o sut[=i mai bine de lei, da-ncai am f[cut un lucru bun.

+i v[z`nd c[ N[i\[ se uit[ de c`t[va vreme cu st[ruin\[la c`rna\ii sp`nzura\i pe s`rm[:

— Sunt proaspe\i, dom'le N[i\[; asear[i-am f[cut, pe via\a mea! M[Tilic[, ia d[jos o pereche de c`rna\i.

A=a e, sunt proaspe\i, se vede c`t de colo.

— P[i s[vezi ce-am p[\it, explic[Manolache, — am un blestemat de taur, dar-ar lupu-n cornu lui! c-o s[plec cu el joi la t`rg s[-l v`nz, s[m[scap de el, c[numai buclucuri]mi face. Mai deun[zi nu era s[-mi omoare un copil? Ieri diminea\[, nu =tiu, ori c[din joac[, ori de-al dracului ce e,]mi]mpunge o frumuse\e de purcea drept]n burt[. Noroc c-am fost aici. Dac-am v[zut c[e]mpuns[r[u, a trebuit s-o tai. Am avut Ignat ieri pe neg`ndite. Asear[ tot se ducea frati-meu la t`rg, i-am dat carnea s-o v`nz[la un m[celar =i am oprit =i eu ceva dintr-]nsa. Mi-a prins bine ghe\[ria. S[puie s[frig[o pereche?

Pitache, dup[ce r[spunde hot[r`t: "S[ puie!", ia =i avizul lui N[i\[: "Hai? ce zici, N[i\[?" Iar N[i\[ nu poate s[ strice gustul lui Pitache, dar recomand[ b[iatului, cu bl`nde\e =i cu duio=ie:

— Dar, m[Tilic[, umbl[mai repede, m[b[ie\a=.

P`n[ s[ frig[ c`rna\ii, nu e de refuzat propunerea hangiului de a merge s[le arate ghe\[ria. Se duc deci s[vaz[ghe\[ria sistematic[,]nvelit[cu stuf de o frumuse\e; apoi intr[ ]n gr[dina din fund. Cum]n vremea asta soarele s-a ridicat sus =i a]nceput o vipie de c[ldur[care frige, nu altceva, ce pl[cere f[r[seam[n simt Pitache =i prietenul s[u c`nd ajung]n gr[din[, sub bolta de umbr[a unor nuci uria=i! Cel din mijloc mai cu seam[trebuie s[fie de mai bine de dou[sute de ani. Degeaba, nici o umbr[ca umbra de nuc.

E r[coare!... +i vine de undeva un miros de sulfin[=i de lev[n\ic[...

— Ia auzi, m[i N[i\[!

+i c`te=itrei tac, s[ aud[ cum c`nt[pitpalacele. Una, aici aproape, chiar l`ng[gardul gr[dinii, zice deslu=it: “Pitpalac!” Altele mai departe]i r[spund: “Petpedec! petpedec!”, iar lor le r[spund altele =i mai de departe, tocmai de colo, din poalele viilor: “Pitpidic! pitpidic! pitpidic!”

— +i-ncotro zice\i c[merge\i dumneavoastr[?

— La Drug[ne=ti.

— A! p[i v-a apucat z[duful pe drum. Eu, =ti\i ce-a= face]n locul dumneavoastr[? a= r[m`ne s[ m[n`nc aici, c[tot e aproape de nimez. Dup[-pr`nz v[ spui eu c-o s[ trag[ o sf`nt[de ploaie de un ceas, s[rup[p[m`ntul. +i a= pleca dup[ploaie pe r[coare: praf nu, c[ldur[nu.

Nu e pe tot cerul, senin ca sticla, pic de nori=or, nici m[car c`t un bob de mei; dar dac[ spune Manolache c-o s[ plou[... +i Pitache =tie c[ [=tia de la \ar[ se pricep la ale vremii lucru mare. N-a p[\it-o el odat[, c`nd \inea Merenii? Tot a=a din senin ca acuma. El,]n loc s[asculte pe unul care-i spunea s[plece cu tr[sura cu coviltir, a plecat cu o bri=c[ne-nvelit[; =i peste un ceas l-a apucat o ploaie cu piatr[, s[-l omoare =i mai multe nu. Tot a=a a p[\it odat[=i N[i\[.

— Ce zici, m[N[i\[?

Ce s[zic[N[i\[, mai ales dup[ce hangiul le pomene=te de ni=te pastram[bun[de capr[=i de ni=te uger de purcic[?

— Nu m[-nnebuni! ai oprit ugerul de la purcic[?

— E pus la ghe\[rie.

— E! d[porunc[s[bage caii undeva la umbr[, frate Manolache, =i reguleaz[de-ale m`nc[rii.

Hangiul, om]n toat[firea, care =tie c[c[l[torului]i =ade bine cu drumul, pleac[zorit s[dea porunci; iar Pitache]i strig[din urm[:

— +i p`n[una-alta, trimite-ne o velin\[ceva =i o baterie de pelin cu sifon...

Ce mas[ ]nfrico=at[! Ce pastram[fraged[ca roua! Dar ugerul [la de purcic[de se topea-n gur[!... Dar ceapa verde!... Nu se mai puteau s[tura.

— M[N[i\[, dac[m[iube=ti, ia de ici buc[\ica asta gras[.

— M[Pitache, s[m[-ngropi, gust[colea, s[zici c[n-ai m`ncat de c`nd e=ti.

Dar pelinul cu sifon \inut la r[citoare!

Un singur lucru nu i-a pl[cut =i nu-i place lui Pitache: b[iatul. A spus-o hangiului de c`teva ori =i i-o spune =i acuma, cu limba ]mpiedecat[, parc[ ar avea clei ]n gur[ =i sughi\`nd la r[stimpuri:

— Nu face, 'scult[-m[p['ine... h`c!... aici e han mare... 'a r[sp`ntie... Va un b[iat spirt. Omu' se gr[be=te la drum, don'le... Vine, cere, bea =i pleac[... n-are vreme de pierdut =i c['[torului-i =ade bine cu dru'u...

Acum soarele scap[t[ ]napoi spre ora=. }n gr[dina din spatele hanului, Pitache =i N[i\[dorm du=i cu fa\a-n sus =i sfor[ie, s[zici c[umbl[fer[str[ul; iar hangiul, care-i cunoa=te de mult, a preg[tit pentru desear[o ciorb[cu ardei grozav[, ni=te pui de pus la frigare apelpisi\i, o salat[de \`ri b[t[ioas[, a pus clondirele la ghea\[ =i a trimis pe Tilic[-n sat s[ caute pe Dima l[utarul. +tie el c[ domnu Pitache =i domnu N[i\[ nu se-ntorc cur`nd acas[, c[sunt c[l[tori, =i c[l[torului]i =[de bine cu drumul.

CUPRINS

BLANA LUI ISAIA

Acum fiecare e la locul s[u. }n odaia dinspre strad[=eful serviciului jude\ean al prefecturii concepteaz[rezolu\iile venite de sus; aici]n arhiv[unul \[c[ne la ma=ina Yost; al\i doi scriu felurite adrese; altul munce=te la un tablou cu rubrici]ncurcate; al cincilea coase dosarele; iar Isaia Vasilescu, registratorul, cu ochelarii pe nas, trece tacticos]n registrul de intrare h`rtiile sosite.

A=a, cu p[rul =i must[\ile c[runte, cu obrajii sup\i =i plini de]ncre\ituri, cu umerii adu=i, pare de =aptezeci de ani, — =i n-are bietul om dec`t cincizeci; dar l-au biruit necazurile: cinci copii mor\i, cinci vii =i boala nevesti-sii =i s[n[tatea lui =ubred[, =i c`te =i mai c`te...

Azi]ns[e fericit. Se vede dup[z`mbetul care lic[re=te ]n ochii lui mici, de c`te ori =i-i ridic[de pe registru =i =i-i]ndreapt[spre cuierul de l`ng[ u=[. C[ci ]n cuier sunt sp`nzurate cinci paltoane vechi =i o blan[nou[; iar blana nou[e blana lui, blana cump[rat[chiar azi, blana la care viseaz[=i pe care =i-o dore=te de dou[zeci =i trei de ani de c`nd e slujba=, poate =i mai de mult.

Care om n-are sl[biciune de ceva? Unul de una, altul de alta... Uite, aici]n cancelaria asta: Piscupescu are patima v`n[torii; arhivarul are sl[biciune de porumbei — acum o lun[ a dat treizeci =i doi de lei pentru nu =tiu ce misirliu; =eful are sl[biciune de m[rci po=tale pe care le adun[ cu mare grij[ — zice c[ a adunat p`n[acum dou[l[zi pline.

Sl[biciunea lui Isaia a fost s[-=i cumpere =i el o blan[; =i ast[sl[biciune nu era numai o n[z[rire a min\ii lui, ci o t`nguire a ]ntregului s[u trup, slab =i pl[p`nd la frig. Dar de aici]ncolo poate s[sufle c`t o pofti c`inele de criv[\ — lui Isaia nu-i mai pas[. Azi nici at`tica

nu l-a sim\it,]n lungul drum pe marginea g`rlei, de acas[ p`n[la cancelarie.

+tie el c[e imita\ie nurca din[untru =i tot imita\ie =i lutrul de la guler, dar e blan[; =i =eful cancelariei n-a vrut s[-l creaz[c-a dat pe ea numai 223 de lei.

E! dar de c`nd se tocme=te el cu Herman Grünblat de la care a cump[rat-o? Din august. C`t[diploma\ie n-a]ntrebuin\at el la cump[-r[toarea asta? Dup[patru luni de tocmeal[se ajunseser[cu 230 lei; =i acuma,]n s[pt[m`na din urm[, sub pretext c[ a g[sit ]ntr-un loc o ciupitur[ c`t v`rful, nu c`t g[m[lia, c`t v`rful acului, tot i-a mai rupt ovreiului =apte lei, pe care]i are]n buzunar, pentru ald[ma=ul de b[ut cu colegii la “Piticu”, desear[, c`nd vor ie=i de la cancelarie... Are prin urmare de ce s[ fie mul\umit =i s[ z`mbeasc[de c`te ori i se indreapt[ privirea spre cuier. M`na lui scrie: “ *10.643... Decembrie 10... Medicul veterinar a se aproba v`nzarea animalelor de ras[ notate*”; iar mintea lui e la primirea care i s-a f[cut de colegi azi-diminea\[ c`nd a sosit. A fost o nebunie, nu altceva. L-au luat]n bra\e =i l-au ridicat de trei ori]n sus, strig`nd: ura! de credeai c-o s[ se d[r`me tavanul. To\i i-au pip[it-o, to\i i-au c`nt[rit-o, to\i au]ncercat-o, to\i au admirat-o. Timp de aproape un ceas s-au perindat prin cancelarie func\ionarii celorlalte servicii, care aflaser[vestea, veni\i s[-i vad[blana =i s[-i ureze s-o poarte s[n[tos. C[ci Isaia — “nenea Isaia” pentru cei mai mul\i — e drag tuturor, c[e om de isprav[, care-=i vede numai de treab[=i de nevoile lui... De dou[zeci =i trei de ani de c`nd e aici registrator, cu unul nu s-a certat, pe unul nu l-a p`r`t, =i =tie de glum[... Mai c`te]i face Mitu Steriu... fel de fel de bazaconii... =i el r`de. Cel mult dac[la mare disperare]i zice: “Fir-ai]ncuiat!” Asta e cea mai aspr[ocar[a lui Isaia...

+i a=a, pe c`nd ochii lui z`mbesc de mul\umire, m`na lui scrie automatic: “*10.652... idem... idem... Revizorul =colar a se mandata suma notat[pentru trasportul unor elevi la Bra=ov*”...

Deodat[unul dintre copi=ti se scoal[zic`nd: “Trece mortul!” }n adev[r, din dep[rtare se aude muzica militar[. Atunci to\i trec]n odaia

dinspre strad[. Peste ei vin ceilal\i func\ionari ai prefecturii, ale c[ror birouri n-au vedere la uli\[. To\i se]ngr[m[desc la ferestre, sui\i pe scaune, pe mese, care pe ce g[se=te, =i privesc cu]ncordare. Strada s-a umplut de lume, alergat[de la tribunalul =i de la casieria de al[turi, s[vad[ ]nmorm`ntarea maiorului.

Vine convoiul din sus. Iat[,]n costume de amirali, falaitarii, care duc c[l[ri steagurile; =ase tr[suri cu preo\i,]n cap cu arhiereul venit]nadins pentru aceast[ ]nmorm`ntare; iat[ =i dricul cu co=ciugul pe care stau chipiul =i sabia mortului. Patru maiori duc panglicile. Dup[ dric sunt toate notabilit[\ile ora=ului =i c`teva figuri str[ine. +eful cancelariei d[l[muriri: c[b[tr`nul pr[p[dit din mijloc e tat[l maiorului; cel din dreapta, cu favorite, frate-s[u; iar cel din st`nga, de l`ng[prefect, cumnatul mortului, doctorul Vlangari. Iat[=i calul maiorului,]mbr[cat]n negru... =i muzica militar[, elevii =i ofi\erii =colii de cavalerie, =i]n capul =irului de tr[suri un cupeu,]n]ntunericul c[ruia se z[re=te, ca o masc[de cear[, chipul so\iei mortului... Acum,]n locul muzicii care s-a dep[rtat, r[sun[glasul sf`=ietor al tr`mbi\elor c`nt`nd mar=ul soldatului mort...

}ncet-]ncet convoiul s-a scurs, lumea se risipe=te, slujba=ii veni\i din alte od[i se duc, iar cei de aici trec fiecare la locul s[u.

Isaia pune m`na pe condei; dar, arunc`ndu-=i ochii spre cuier, vede c[blana lui lipse=te. Un fulger de-o clipit[ ]i trece prin inim[; apoi, b[nuind c[asta trebuie s[fie iar o glum[a lui Mitu Steriu, colegul care scrie la ma=ina Yost,]ncepe s[r`d[ cu haz, zic`nd]ncet: “Mare pehlivan!”

Arhivarul de al[turi, auzindu-l r`z`nd,]l]ntreab[:

— De ce r`zi, Isaio?

El r`de ]nainte cl[tin`nd din cap cu mare satisfac\ie, repet[: “Mare pehlivan!”, apoi =opte=te arhivarului:

— Secul de Mitu mi-a ascuns blana.

— Aha! r[spunde arhivarul dup[ce s-a uitat la cuier; apoi f[c`nd cu ochiul r`de =i el pe]nfundate...

Isaia scrie: “*12.858... idem... idem... La dirigintele oficiului po=tal,*

*loco, a comunica unde se g[se=te aparatul telefonic care p`n[ la 1 iulie curent era instalat la fosta primarie Urseiu, devenit[ Vi=ine=ti*”; =i se g`nde=te c[trebuie s[i-o fi ascuns colo,]n cuiul din dosul dulapului din anul trecut... “Secul naibii, numai de fleacuri se \ine” ...+i trage cu coada ochiului spre Mitu Steriu, s[vad[dac[nu z`mbe=te. Dar Steriu scrie serios, f[r[ un z`mbet, f[r[o ochire c[tre d`nsul. Tot a=a de serios sta c`nd i-a]ndopat =o=onii cu h`rtie, de nu putea s[-i mai desfunde... +i Isaia face haz, c[ci, cu toate =otiile lui Mitu,]i e drag, c[e b[iat bun, priceput =i harnic...

“*12.859... idem... idem... La prim[ria Pietro=i\a cu ordonan\a de plat[No. 5.749 a se da titularului*”...

Numai dac[nu i-ar fi ascuns-o undeva s[se mototoleasc[ori s[se umple de praf. +i g`ndindu-se astfel, Isaia cheam[ cu degetul pe aprodul care mo\[ie l`ng[sob[, =i-l]ntreab[pe =optite:

— Unde mi-a ascuns Mitu blana?

— Nu =tiu, domnule Isaia, r[spunde aprodul, \in`ndu-se cu m`na de gur[ca s[nu pufneasc[de r`s.

— Ia vezi, =opte=te Isaia, nu e colo]n cuiul de dup[dulap?

Aprodul se duce]ntr-acolo, se uit[=i face semn din cap c[nu e.

S[=tii c[i-a mototolit-o, v`r`nd-o]n vreun dulap.

La g`ndul acesta nu mai poate r[bda =i zice tare:

— M[, Mitule, c`nd o s[-\i vie \ie mintea la cap nu =tiu!

— De ce, nene Isaio?]ntreab[Mitu mirat.

— Nu mai face pe chinezu. Mi-ai ascuns blana. Cine =tie pe unde ai b[gat-o, s-o mototole=ti.

— Pe onoarea mea! protesteaz[Mitu, pe c`nd ceilal\i r`d cu hohote. R`de\i degeaba, zice Mitu serios, c[pe cinstea mea dac[i-am ascuns-o. Te pomene=ti c[i-a furat-o. Ghi\[, cine a intrat aici?

Dar Ghi\[r`de cu m`na peste gur[.

Isaia scrie c`t[va vreme cl[tin`nd din cap; apoi se scoal[, deschide pe r`nd toate dulapurile, se urc[pe un scaun =i caut[sus pe dulapuri, pe urm[trece]n odaia =efului.

— Ce e, Isaio?

— Ia fleacuri! Secul de Mitu mi-a ascuns blana.

— Aici nu e, zice =eful z`mbind.

Pe c`nd Mitu protesteaz[ cu t[rie: “Pe via\a mea, pe ce am mai scump c[ nu i-am ascuns-o eu!” Isaia trece la locul lui, ]=i ia condeiul, apoi — g`ndindu-se c[trebuie s[i-o fi dus]n vreo odaie vecin[— iese indignat, zic`nd: “Prostii!”

R`nd pe r`nd intr[la serviciul administrativ, la serviciul tehnic, la revizorat, cu aceea=i vorb[: “Secul de Mitu mi-a ascuns blana”. De pretutindeni, dup[ce s-a]ncredin\at c[nu e, pleac[ ]n r`setele func\ionarilor. Atunci se urc[ sus, dar blana nu e nici la contabilitate, nici ]n cabinetul secretarului, nici ]n al directorului, nici la prefect. Atunci se ]ntoarce ]n cancelarie, tr`ntind u=a:

— Astea sunt glume proste=ti care nu se fac, domnule...

+i pun`nd m`na pe condei scrie b[\os =i ap[sat: “*12.860... idem... idem... la comuna Bezdead cu 300 de librete de munci agricole*”...

Dar Mitu s-a apropiat =i vorbe=te serios:

— Nene Isaio, c`nd e glum[ — e glum[... Caut[-\i blana, s[ nu \i-o fi furat cineva adineaori, c`nd ne uitam la mort, c[eu, pe via\a mea, pe tinere\ile mele dac[\i-am ascuns-o!

Isaia, cu bra\ele c[zute de-a lungul trupului, se uit[de jur]mprejur, cu dorin\a de-a descoperi un z`mbet pe fa\a vreunuia din colegi: dar sunt to\i serio=i: unul cerceteaz[ pe aprod unde a stat ]n timpul c`t trecea mortul, dac[n-a v[zut pe nimeni intr`nd, altul propune s[se dea de veste prin telefon la poli\ie.

Isaia]=i duce m`na la inim[, care parc[ vrea s[-i sparg[ pieptul s[ ias[; apoi, g`ndindu-se c[tonul serios cu care Mitu se lep[da de c`te ori ]i f[cea c`te o glum[(c`nd cu ungerea condeiului cu miere, c`nd cu praful de pu=c[pres[rat]n tutun acum doi ani), se domole=te =i zice cu glas bl`nd:

— Glume de astea nu se fac.

Vrea s[scrie, dar]=i aduce aminte c[ ]n tot timpul trecerii mortului a stat cu m`na rezemat[de um[rul lui Mitu... Nu mai =tie ce s[creaz[...

Se scoal[, se plimb[de colo p`n[colo, vorbind ca-n aiurarea unor friguri, cu un glas obidit.

Adic[ce? s[-i fi furat blana, blana pe care =i-o dorise at`ta amar de vreme ...El chef n-a =tiut... plimb[ri n-a =tiut... C`nd ie=ea prin t`rg, la alte ferestre nu se uita dec`t la ferestrele bl[narilor... Acolo se oprea vreme mult[=i nu se dezlipea din loc dec`t dup[ un oftat lung din b[ierile inimii... Iarna, c`nd se ducea sus cu vraful de h`rtii la isc[lit, se oprea ]n sal[ ]n dreptul cuierului de care era sp`nzurat[blana prefectului... o pip[ia... o netezea...]=i lipea obrazul de ea ca s[guste din m`ng`ierea ei cald[=i dulce... +i acum... Acum...

— M[, Mitule... m-ai am[r`t destul, d[-mi blana.

— D[-i, frate, blana, intervin ceilal\i]nduio=a\i.

— Pe tot ce am mai scump]n lume! protesteaz[Mitu.

}n vremea asta s-a]nserat. Directorul a plecat, =eful s-a]mbr[cat =i el, =i iese zic`nd:

— V[\ine\i de fleacuri.

Isaia, dup[ce a]ncercat]n zadar s[-=i reia locul,]ncepe iar s[se plimbe,]ng`n`nd ca pentru el singur, cu acela=i glas]n care tremur[ceva.

De c`nd se \ine el s[-=i cumpere blan[! Acum zece ani adunase vreo 200 de lei, dar i s-a ]mboln[vit nevasta, dup[ na=terea lui F[nic[, =i a dat banii pe doctori; acum trei ani iar a=a... =i i-a murit Anicu\a... fat[ mare de 14 ani... +i a dat banii ca s-o bage ]n p[m`nt... +i acum, c`nd l-a ]nvrednicit Dumnezeu... c[ s-a lipsit de toate ]ndulcirile, de toate... s-a lasat de tutun, ca s[ adune ban cu ban... acum, chiar ]n ziua c`nd a pus-o]nt`i... Nu se poate!...

— M[, Mitule, fii b[iat de treab[! Uite, am =apte lei, hai la “Piticu”, s[bem ald[ma=ul.

I se rupe inima lui Mitu;]i pare r[u c[nu i-a ascuns-o cu adev[rat, c[poate nu i-o fura; =i, pricep`nd c`t[durere o s[-i pricinuiasc[risipirea celei din urm[iluzii,]i ia m`na =i-i zice cu bl`nde\e:

— Nene Isaio drag[, nu \i-am ascuns-o eu, c[nici nu-mi arde de

glum[... +tii c[mi-e mama bolnav[. S[dea Dumnezeu s-o g[sesc moart[acas[, dac[\i-am ascuns-o eu!

Acum e t`rziu, s-a ]nnoptat de mult. }n tot localul prefecturii nu mai e nimeni dec`t Isaio, colo l`ng[ sob[, cu coatele pe genunchi, cu capul ]n m`ini... R`nd pe r`nd au plecat de mult to\i colegii... De c`teva ori s-a deschis u=a:

— Ce, tot nu \i-ai g[sit blana, nene Isaio?

El a cl[tinat din cap, =i cei ce l-au]ntrebat s-au dus...

+i acum e singur... A trimis aprodul s[-i aduc[de acas[paltonul [l vechi ...+i pe c`nd criv[\ul url[ ]n burlanele sobei, prin mintea lui ostenit[ trec vedenii din scurta fericire: azi-diminea\[, la plecare, nevasta i-a luat capul cu am`ndou[m`inile =i l-a s[rutat: “S-o por\i s[n[tos, Isaio...” +i Florica, fata a mare, care-i netezea cu sfin\enie gulerul... =i Irina, care-l peria cu ]ngrijire: “S-o por\i s[n[tos, t[ticule”... +i pr`slea, R[ducu, din bra\ele slujnicei: “S-o pol\i s[n[tos, t[ticule”...

CUPRINS

METAMORFOZ{

— Lino, zice domnul,]ntinz`nd slujnicei o pies[de cinci lei, eu am sunat. Na, du-te la tutungerie... +tii unde e tutungeria?

Lina se g`nde=te. Nu prea =tie. Domnul explic[:

— }n t`rg... peste drum de cofet[ria aia mare...

Lina =i-a adus aminte =i face “Aha!...”

— S[te duci acolo =i s[-mi cumperi un pachet de \ig[ri *Intim-club. Intim-club.*

+i fiindc[Lina abia de trei zile e venit[de la \ar[, domnul o]ntreab[:

— O s[\ii minte, ori s[-\i scriu pe h`rtie?

Dar Lina vrea s[dovedeasc[domnului c[e fat[de=teapt[. Nu prime=te s[-i scrie.

— Las’ c[\in minte. Zic p`n[acolo: *intinclup.*

+i se duce]n odaia slugilor s[-=i puie basmaua]n cap, c[nu face s[se duc[ ]n t`rg cu capul gol. Pe c`nd se g[te=te]n oglind[,]i pare r[u c[n-a]ndr[znit s[cear[cucoanei s[-i dea =apte lei din leaf[, ca s[-=i ia o pereche de pantofi... dar m`ine diminea\[ neap[rat o s[-i cear[... =ade r[u cu picioarele goale... jup`neas[la boieri... =apte lei nu e lucru mare...

+i Lina pleac[zic`nd p`n[la poart[:

“Intinplug... intinplug... intinplug...”

C`nd deschide poarta, d[cu ochii de un cal b[lan, care de vreo dou[zile umbl[singur de pripas p-aici pe uli\[. Ieri, fiind poarta deschis[, a intrat]n gr[din[=i s-a sup[rat domnul foc, c[i-a stricat ni=te flori.

“Al cui naibii o fi?” se g`nde=te Lina, uit`ndu-se]n dreapta =i]n st`nga; =i nev[z`nd pe nimeni, pune m`na pe o piatr[=i-l gone=te:

— Dii! gloab[, m`nca-te-ar lupii!

Apoi, dup[ce calul s-a dep[rtat, se-ntoarce =i o porne=te spre t`rg, zic`nd cu grij[, ca s[nu uite:

“Intimpliu... intimpliu... intimpliu.”

}n col\ul uli\ei, la Mih[escu, lucreaz[ni=te zidari la soclul casei. Unul dintre ei, v[z`nd-o trec`nd,]i zice cu bun[tate, f[c`nd cu ochiul tovar[=ilor:

— Drag[, \i s-a descheiat pantoful.

E de crezut c[Lina ar fi primit mai bucuros o palm[, dec`t aceast[ batjocur[, care arde la inim[. A=a se explic[ violen\a r[spunsului ei, din care nu se poate transcrie dec`t sf`r=itul:

— ...bat[-te Dumnezeu, de p`rlit, c[nu-\i vezi de treab[!

Dar aduc`ndu-=i aminte de \ig[rile domnului, pe c`nd zidarii r`d de se pr[p[desc, Lina gr[be=te pasul, zic`nd mereu]n g`nd:

“Iplinitiu... iplinitiu... iplinitiu...”

C`nd s[ treac[ prin dreptul hanului lui Ta=cu, iese ]n goana mare din gang, f[r[ veste, un po=talion m`nat de un b[ietan. Ca prin minune scap[Lina nec[lcat[, =i tot b[iatul]nt`i cu gura mare:

— Chioara naibii!

N-are dreptate Lina s[se indigneze? Cum era s[vad[ea prin zid c[iese el prin gang! A=a se iese din gang?]n goana mare?

— Ptiu! tr[sni-te-ar Dumnezeu =i Maica Precista de nebun! zice ea ca]ncheiere =i pleac[explic`nd unei femei cum era c`t p-aci s-o omoare.

Femeia poveste=te c[tocmai, dar tocmi a=a i s-a]nt`mplat =i ei s[pt[m`na trecut[, “tot cu tic[losul [sta de b[iat”; ba]nc[ea de spaim[a sc[pat din m`n[un clondir, care s-a f[cut \[nd[ri; c[=i pe madama lui Iosif tinichigiul era s-o omoare]ntr-o zi...

Iac[=i tutungeria. Lina, care,]n tot timpul c`t i-a povestit femeia p[\ania ei =i a lui madam Iosif, n-a ]ncetat de a repeta ]n g`nd cu mare

sfin\enie numele \ig[rilor, intr[cu]ncredere =i,]ntinz`nd piesa de 5 lei, cere deslu=it:

— S[-mi dai un pachet de tutun *iflingiu*.

— De care?]ntreab[tutungiul]ntinz`nd urechea peste tejghea.

Lina, v[z`ndu-l b[tr`n, crede c[e surd =i-i strig[:

— Tutun *iflingiu*.

Tutungiul se uit[la ea cu b[gare de seam[. Nu cumva e nebun[? Apoi]i respinge pies[ ]nd[r[t:

— Nu se g[se=te.

Dar Lina st[ruie =i, crez`nd c[tot n-a priceput,]i silabise=te r[cnind:

— Tu-tun *i-flin-giu*.

Tutungiul, scos din r[bd[ri, strig[=i el:

— N-auzi c[nu e? Ie=i afar[! Ce \ipi a=a?

Lina se]ntoarce repede acas[pe alt[uli\[, ca s[nu mai dea ochi cu zidarii. Ajuns[ ]n odaie,]ntinde banii =i zice domnului cu un accent de mare p[rere de r[u.

— Nu mai are.

— Cum nu mai are?]ntreab[domnul mirat. Cum ai cerut?

— A=a cum mi-ai spus dumneata: tutun *aflangiu*.

CUPRINS

BIETUL TRIC

S[=tii c[o s[m[ ]ntorc iar cu m`na goal[, ca ieri, ca alalt[ieri, f[r[ un sitar ...+i ce frumos ]i st[, bietul Tric!... De la zece pa=i ]i simte. Se t`r[=te pe br`nci, \in`ndu-=i r[suflarea, =i abia calc[de grij[ca nu cumva s[fo=neasc[iarba, iar c`nd a ajuns la patru pa=i de sitar, st[ nemi=cat, parc[ e turnat de bronz, a=tept`nd s[m[apropii.

Dar frunza e prea deas[. N-a dat]nc[o brum[s-o r[reasc[, =i sitarii =ire\i zboar[f[r[a se]n[l\a deasupra l[starului. Le aud f`lf`itul, dar nu-i v[d. Dou[zeci mi-au zburat a=a alalt[ieri, tot at`\ia ieri =i n-am apucat s[ trag ]ntr-unul. C`inele o s[se enerveze =i iar o s[m[nec[-jeasc[d`nd buzna peste ei ca ieri. Mai bine ar fi s[a=tept s[dea o brum[.

Dar patima nu vrea s[=tie de pove\ile min\ii; m[ ]mpinge, m[biciuie=te, m[ ]mbr`nce=te. Mi-am ispr[vit treburile, ]mi fac socotelile. Abia sunt dou[ dup[-amiaz[. Cu bri=ca, ]n c`teva minute sunt la p[dure =i am p`n[ desear[ patru ceasuri ]naintea mea. +i ca s[-mi z[d[rniceasc[ orice =ov[ire, Tric se gudur[ pe l`ng[mine, m[bate cu coada =i m[ ]ntreab[cu o privire mai elocvent[dec`t vorba: “Mergem, nu e a=a? mergem?”... A! dar azi am cu ce s[-i domolesc enervarea. Biciul, pe care nu-l mai iau de un an ]ncoace, azi ]l iau =i, ca s[ =tie domnul Tric ce o s[ ]nsemne c`nd i-oi striga “biciul!”,]i strig: “biciul!” =i-i trag =i o stra=nic[lovitur[. El tace sub arsura care i-a]ncol[cit trupul =i se culc[ru=inat la picioarele mele]n bri=c[...

Am ajuns. A dat azi-noapte o bur[de ploaie... Trebuie s[fi picat sitari mul\i... }n adev[r, abia dup[c`\iva pa=i din =osea Tric ]=i schimb[ mersul, se t`r[=te, st[... M[apropii... El ridic[ni\el capul =i se uit[ ]n

ochii mei, parc[ar vrea s[-mi spuie ceva. M-a\iu gata =i-mi]ncordez privirea, s[pot z[ri sitarul prin frunze... C`inele st[ nemi=cat. Peste o clip[ aud l[murit p`lp`irea unui zbor, dar nu v[d nimic. La al doilea sitar aceea=i privire a c`inelui, aceea=i privire]n ochii mei =i acela=i zgomot al zborului unei p[s[ri care nu se vede =i care]=i bate joc de noi. Tric s-a enervat. Acum caut[ ]n galop. “}ncet!” strig eu — “]ncet, n-auzi? Uite biciul!” Dar patima strig[pe din[untru-i mai tare dec`t mine. Iat[-l la 30 de pa=i... St[ o clip[ =i se n[puste=te ca un nebun... Sitarul, speriat, zboar[ ridic`ndu-se o clip[deasupra l[starului. N-am putut trage... Tric st[ ]n loc, uit`ndu-se ]n ochii mei mirat. Privirea lui ]nseamn[ l[murit: “Nu l-ai v[zut?” Apoi o porne=te iar ]n galop. Strig[tele mele nu-l mai pot st[p`ni... Trebuie s[-l prind numaidec`t =i s[-i trag o b[taie... Dar st[... M-apropii; iar c`nd sunt la c`\iva pa=i de d`nsul, o porne=te spre st`nga, p[r[sind urma... “Vin’ aici! n-auzi!” strig eu. Dar nu m[ ascult[... “Biciul, Tric!” r[cnesc din toate puterile. }n acela=i moment, speriat de strig[tul meu, sitarul — f[r[ s[-l pot vedea — zboar[ din locul unde-l stase c`inele... Vas[zic[, =i-a pierdut mirosul,]mi zic eu... }l chem, pref[c`ndu-mi glasul a m`ng`iere =i, c`nd vine,]l apuc de zgard[=i, desprinz`nd biciul de la geant[, ]ncep s[-l bat... El tace sub ploaia de lovituri. Abia la a cincea ]ncepe s[ chel[l[ie pl`ng[tor... “Ce-ai f[cut, tic[losule?!...” Dup[ ]nc[o lovitur[ ]i dau drumul... El se scutur[, parc[ar vrea s[lepede de pe d`nsul cing[toarea de j[ratic care-l arde =i ]ncepe iar s[ caute cu ardoare... Aci e l[starul mai rar... pot s[-l urm[resc cu ochii... Se opre=te... Gr[besc pasul. }n vremea aceasta, Tric, ]nceti=or, face un ]nconjur =i iar st[, de ast[ dat[ cu fa\a c[tre mine; iar c`nd parc[socote=te c[m-am apropiat]ndeajuns, face repede doi pa=i]nainte... Sitarul, prins la mijloc,]ntre Tric =i mine, se ridic[acum drept]n sus... Trag,]l ucid; =i Tric, triumf[tor,]l aduce p`n[la picior...

Stau jos,]i cuprind capul cu m`inile am`ndou[=i, uit`ndu-m[ ]n ochii lui frumo=i, ]l m`ng`i peste urechile dulci la pip[it ca m[tasea... ]l m`ng`i numai pe cap ...pe trup nu... o, nu! c[poate dor]nc[nedreptele mele lovituri. C[abia acum cu mintea mea de om pricep

judecata lui de c`ine... Abia acum ]n\eleg ]ndemnul privirii lui de adineauri pe c`nd sta: “Treci dincolo, eu m[a\iu aici...” Abia acum]n\eleg rostul n[pustirii lui... Vroia s[z[p[ceasc[sitarul, s[-l fac[s[se ridice mai sus dec`t ]l pov[\uia instinctul lui de conservare... +i pentru dovada str[lucit[ de ]n\elepciune pe care vroia s[ mi-o dea, p[r[sind locul unde ]ncremenise o clip[ =i ]ncerc`nd s[ ]nconjure sitarul, l-am b[tut... l-am b[tut... Mi-e ru=ine =i m[simt umilit]naintea acestei priviri]n care str[luce=te numai bucuria izb`ndei =i]n care nu e nici umbra unei du=m[nii pentru o chinuire nemeritat[...

Iart[-m[, Tric, iart[-m[...

CUPRINS

MO+ NI|{ H~RLE|

C`nd am intrat la nenea Iorgu, am g[sit sindrofie de cucoane. C`teva prietene ale cucoanei Anicu\ei st[teau]n cerc, lucr`nd care cu acul, care cu igli\a, =i vorbeau.

Pl`ngerea doamnei Chiri\escu, c[ nu g[se=te buc[t[reas[, adusese vorba despre slugi; =i acum fiecare aducea contribu\ia sa la sprijinirea p[rerii doamnei Chiri\escu, c[ slugile au ajuns de nesuferit, c[ azi nu mai po\i g[si o slug[ cumsecade, c[ st[p`nirea ar trebui s[ia m[suri.

— Uite, Victore, f[cu nenea Iorgu, adres`ndu-se mie cu o pref[cut[seriozitate, de ce nu tragi tu o interpelare pe chestia asta?

Cucoanele, =tiindu-l c`t e de mucalit, ridicar[ochii de pe lucru =i se uitar[s[vad[dac[vorbe=te serios. Iar M[rioara Ionescu:

— Dumneata glume=ti, coane Iorgule. To\i b[rba\ii sunte\i la fel... Costic[tot a=a. S[nu m[auz[cert`nd slugile; c`nd m[pl`ng de tic[lo=ia lor, r`de ori schimb[vorba; dar masa vrea s[fie la vremea ei, toate lucrurile la locul lor.

— Draga mea, zice doamna Chiri\escu, dumneata ai slugi; bunerele, ai; dar nu vezi c[acum nu mai po\i g[si deloc?

— Ba de g[sit, se g[sesc, r[spunde M[rioara; dar mai bine lips[. S[vede\i pe Joi\a, jup`neasa mea... Trebuie s[ ai o natur[ r[bd[toare ca a mea, ca s[ nu-i dai cu ceva ]n cap, a=a e de proast[ =i de *agasant[*... Ea nu =tie s[ fac[ ceva pe t[cute. Tot ce face, spune =i din gur[ c[-l face. Dac[ ]i zic: “Joi\o, adu ap[“, “Aduc, coni\[, de ce s[ n-aduc?” Iar c`nd vine cu apa: “Uite, adusei ap[“ Regulat]n fiecare sear[ ]ncepe: “Uite, tr[sei perdeaua, c[dac[tragi perdeaua e mai cald... focul]l f[cui... lampa de la sufragerie o stinsei, c[de ce s[arz[degeaba?... a

de pe s[li\[o mai l[sai... o sting eu pe urm[, n-o las nestins[... ap[adusei... o pusei pe fereastr[, ca s[stea mai rece... c[dac[o pui pe mas[se]nc[lze=te mai iute... dar a=a, pe fereastr[, se]nc[lze=te mai anevoie... c[oricum pe fereastr[mai trage ni\el de la geam”... +i uite a=a]i toac[gura de-\i vine nebunie, nu altceva.

— Draga mea, f[cu doamna Lungeanu, tot e mai bun[Joi\a dumitale dec`t Veta mea... Dar o s[ m[ ]ntrebi de ce o \iu... Pentru c[, vorba lui *madam* Chiri\escu, nu g[se=ti alta mai bun[. Patru luni stasem f[r[ jup`neas[p`n[ am g[sit-o =i p-asta... Vorb[ s[ fie *jup`neas[*... o fat[de \ar[... o nebun[, dar nebun[ ]n toat[regula... Toat[ziulica fluier[=i c`nt[... la nimic nu se pricepe =i dac-o cer\i, r`de... Ce s[m[pomenesc mai alalt[ieri? Intr[r`z`nd, cu m`inile la spate. Ascundea ceva. “Ghici, coni\[, ce-am f[cut?” “Ce-ai f[cut?” “Chici, conit[, ce-am spart?” “Ce-ai spart?” “Ghici, se-ncepe cu f =i se ispr[ve=te cu l: farfuria lung[.” +i-mi arat[cioburile...

P[\ania doamnei Lungeanu cu Veta dumneaei a st`rnit un r`s general, cu hohote. Nenea Iorgu]=i =tergea ochii:

— Bravo! coni\a mea... A=a r`s cu lacrimi n-am r`s de mult... Zi: se-ncepe cu f =i se ispr[ve=te cu l... C`nd oi veni pe la dumneavoastr[, am s[-i dau un bac=i= Vetei... Bat[-te s[te bat[!... Dar s[=tii de la mine c[din fata asta — dac[ai pricepere =i r[bdare — po\i s[faci o slug[bun[=i credincioas[, care s[nu mai plece de la dumneata... C[vezi, poate e adev[rat c[azi se g[sesc slugi mai cu anevoin\[dec`t]nainte; e! dar =i noi st[p`nii suntem mult mai preten\io=i dec`t st[p`nii de alt[dat[... Noi am citit prin c[r\i, prin romane, c[ ]n lumea mare slugile trebuie s[tac[din gur[=i vrem slugi *stilate*. Ne sup[r[m dac[se]ntind la vorb[...

— Asta e la adresa mea, coane Iorgule, f[cu M[rioara.

— Ba nu, draga mea. Vorbesc]n general. De c`te ori nu-i spui =i Anicu\ei, uite-o e de fa\[: “Dac[ vrei s[ ai slug[ bun[, dreseaz-o cu r[bdare =i cu bl`nde\e.” “Ba nu, c[e proast[.” “P[i dac[ar fi de=teapt[, cum pretinzi tu, nu s-ar b[ga slug[; ar avea ea slugi...” Asculta\i-m[pe mine, dac[stau]n c`te o cas[ slugile c`te dou[zeci =i treizeci de

ani, lucrul se datore=te pe jum[tate bun[t[\ii slugilor =i pe jum[tate calit[\ilor st[p`nilor... +i tocmai din astea, care sunt f[r[ prea mult[ de=tept[ciune, ies slugile cele mai bune =i mai credincioase... Uite, Veta dumneaei ]mi aduse aminte de r[posatul mo= Ni\[ H`rle\, care a fost treizeci de ani slug[la tat[-meu =i al\i dou[zeci =i doi vier la mine... Tot a=a, era cam neder, cam *nea-ntr-o parte*; =i dac[a stat, cum v[spusei, at`\ia ani, de ne ajunsese ca o rud[, e c[-i treceam =i noi multe cu vederea, pentru credin\a =i h[rnicia cu care ne slujea... S[racul! de el ]mi sunt legate cele dint`i bucurii... El mi-a f[cut]nt`ile juc[rii: tilinci, speteze de zmeu, c[rucioare, =i tot de el mi-e legat[ ]nt`ia durere =i]nt`ia c[in\[... Mi-aduc aminte ca acum... eram b[iat de vro zece ani... Dase o z[pad[... }n spatele caselor p[rinte=ti era un deal minunat pentru s[niu=... Ne trebuia o t`rlie =i am t[b[r`t pe el s[ ne fac[ una... Pe c`nd]i lucra t[lpicile, eu — ner[bd[tor —]l zoream... Parc[-l auz: “Ho! zmeule! ho! c[\i-o g[tesc acuma”... Dar eu]l zoream]ntruna... +i el, r`z`nd spre mine, nu =tiu cum d[cu barda =i-=i reteaz[degetul ar[t[tor =i [l mijlociu de la m`na st`ng[.

— +i a r[mas ciung?! f[cu M[rioara.

— Da..., r[spunse nenea Iorgu oft`nd. +i cu toate astea, patru m`ini tinere =i zdravene n-ar fi putut prididi at`ta lucru c`t dovedea el cu o m`n[=i jum[tate... Bietul mo= Ni\[. |i-aduci aminte, Anicu\o, ura lui]mpotriva *=oanghinei*?

Coana Anicu\a]ncepu s[r`d[.

— Care *=oanghin[*?]ntreb[M[rioara.

— O buc[t[reas[a noastr[, r[spunse nenea Iorgu; dar ca s[pricepe\i, trebuie mai]nt`i s[ =ti\i c[ cel mai mare du=man al lui mo= Ni\[ era risipa... Mare ]nsu=ire, nu e a=a?... Dar mo= Ni\[ o ducea p`n[dincolo de extrem... Pentru d`nsul nu exista lucru care s[ nu mai fie bun de nimic, care trebuia lep[dat. Toate cutiile de lemn sau de carton, toate cutiile de sardele sau de ceai, toate dopurile vechi, toate buc[\ile de sfoar[, — ]ntr-un cuv`nt toate vechiturile de prisos el le aduna cu sfin\enie, le punea deoparte: “Cine =tie la ce prinde bine...” +i o zi]ntreag[bomb[nea, dac[se atingea cineva de ele, s[le arunce... La

fiecare trei-patru ani, biata mama profita de o zi, c`nd mo= Ni\[ era dus la vie ori la p[dure; punea de ]nc[rca repede toate troacele =i fleacurile care ]ncurcau podul =i pimni\a =i trimitea s[ le dea pe g`rl[... }n anul]n care m-am]nsurat, l-am luat din curtea tatei =i l-am pus paznic =i vier la vie... Noi,]n to\i anii, vara,]n lunile de vacan\[, ne mutam la vie. }mi aduc aminte c`nd am venit ]nt`ia oar[cu Anicu\a... El n-apucase s-o vaz[; n-o cuno=tea. Pentru d`nsul ea era str[ina intrat[ ]n casa lui st[p`n'su. M[uitam la el cum o m[sura cu ochii, o c`nt[rea, cl[tina din cap =i morm[ia: “Hm! ...de!” la orice socotea el c[ e un act de risip[... Veneau pe la noi, fire=te, mai ]n fiecare zi, fel de fel de prieteni de la ora=... I se p[rea lui — care apucase vremea c`nd c-un galben cump[rai toat[pia\a — c[se cheltuie=te prea mult cu m`ncarea, cu petrecerile =i cu g[telile cucoanei... }ntr-o diminea\[ ]i d[ Anicu\a o h`rtie de o sut[, s-o schimbe la han... Se duce de-o schimb[... Dup[-pr`nz ne vin iar c`\iva prieteni. Nu =tiu care, vr`nd s[ pl[teasc[ birjarul =i neav`nd bani m[run\i, scoate o h`rtie de o sut[ s[ i-o schimb[m. Neav`nd nici noi deplin, Anicu\a strig[pe mo= Ni\[=i-l trimite iar la han s[schimbe... Stam sus]n pridvorul caselor de la vie... Mo= Ni\[se face c[pleac[=i, c`nd ajunge pe la mijlocul cur\ii, se d[ dup[ o butie =i ]ncepe s[-mi fac[ semn cu degetul... Nu ]n\elegeam... El ]ntruna ]mi f[cea semn: s[ tac =i s[ viu jos... Zic: “Ce-o mai fi =i asta?” +i m[ dau jos. El m[ trage deoparte =i ar[t`ndu-mi h`rtia: “Ce e asta?” Zic: “O h`rtie.” “Tronc! parc[eu nu v[z c[e o h`rtie; dar de c`t e?” “De o sut[.” Dar el misterios: “Ai dumneata de =tire c-am mai schimbat una la fel azi-diminea\[?” Zic: “Da”... Mo= Ni\[se uit[la mine =i cl[tin`nd din cap: “P[i bine, a=a, cu lingura? Azi-diminea\[o sut[, acum alta?” A trebuit s[-i explic c[nu s-a cheltuit suta schim-bat[diminea\[=i c[asta nu era a noastr[.

C`nd a auzit, s-a plesnit cu palma peste gur[=i a plecat glon\ ...Din pricina groazei lui de risip[nu putea s[sufere pe slugile alelalte =i mai ales pe buc[t[reas[— *=oanghina*, cum]i zicea el.

Nu putea s-o sufere. }mpotriva ei mai avea necaz =i pentru c[-i vorbea r[stit,]i da porunci... M[rog,]n ideea ei despre ierarhia slugilor,

ea se socotea un personagiu important; ea f[cea un sacrificiu c[venea la \ar[; ei, slugile alelalte]i ziceau *madama* =i d-aia poruncea cu arogan\[vierului, slug[de \ar[. Mo= Ni\[, care zece luni pe an era la vie st[p`n, nu putea s[ rabde ca o unguroaic[ s[-i vorbeasc[ r[stit... Unde mai pui c[ era =i risipitoare?... }ntr-o diminea\[ m[ pomenesc c[ m[ trage deoparte, bag[ o m`n[ ]n s`n =i scoate un cartof c`t o nuc[. Zice: “Ia uit[-te dumneata, are vreo vin[cartoful [sta? are vreun bete=ug?” Zic: “Ce bete=ug s[aib[?” “Na! p[i asta te-ntreb =i eu.” M[uitam la cartof, dar el: “Uit[-te bine, zg`r`ie-l de vezi.” Zic: “N-are nimic, e bun.” “Apoi dac[e bun, de ce-l arunc[*=oanghina* la l[turi? Ea-i munce=te? ea-i sap[? Apoi eu]ntr-o zi o iau de coade =i o arunc de... de... de...” C`nd se apropia vremea plec[rii noastre de la vie, mo= Ni\[ cu un ochi pl`ngea de p[rere de r[u c[plec[m noi, st[p`nii, iar cu altul r`dea de mul\umirea c[pleac[slugile =i r[m`ne iar st[p`n, numai cu Du\a =i cu Leu, c`inii lui... Dou[zeci =i doi de ani ne-a p[zit via, muncind ca un rob... C`nd veneam, g[seam]n gr[din[tot felul de zarzavat,]n curte sute de p[s[ri, toate muncite =i]ngrijite numai de el... S[racul!... La urm[ ]mb[tr`nise de tot... Am b[gat un alt vier, care avea =i nevast[, sub nume de ajutor al lui. }n anul din urm[parc[-l v[d cum sta pe prispa buc[t[riei, stins, pr[p[dit, urm[rind cu ochi dispre\uitori munca f[r[rost =i f[r[spor a celorlalte slugi... La plecare, m-a tras deoparte =i m-a]ntrebat: “Eu cum r[m`i?” Nu-n\elegeam; iar el: “P[i nu vezi c[nu mai sunt bun de nimic? S[-mi pl[te=ti a=a degeaba un pumn de parale?” “Ia las[-m[ ]n pace, mo= Ni\[, te-ai]mboln[vit, ai r[cit, dar te]nzdr[vene=ti dumneata iar.”

El a cl[tinat din cap =i s-a dat s[-mi s[rute m`na... C`nd am plecat, am dat porunc[vieresei c[, dac[s-o]nt`mpla s[ se pr[p[deasc[, s[ fac[ tot ce va fi de trebuin\[ ]n socoteala mea =i s[ m[ ]n=tiin\eze... La o lun[ am primit veste c-a murit... M-am dus... L-am g[sit la biseric[... M[ uitam la el... Viereasa se purtase bine... Era ]mbr[cat curat, ]ngrijit... P[rul lui, c`nepiu, c`t fusese]n via\[, acum era alb ca z[pada... De pe chipul lui pierise orice urm[din]ncruntarea lui

obi=nuit[... z`mbea... M[ uitam =i m[ g`ndeam... Muriser[de mult tata =i mama...

El r[m[sese pentru mine ca o leg[tur[vie cu trecutul neamului meu... Iar c`nd ochii mi s-au oprit la pieptul lui, pe care stau ]ncruci=ate bra\ele care o via\[ ]ntreag[ munciser[ pentru noi... un nod mi s-a urcat ]n g`t... M-am plecat =i am s[rutat m`na de la care lipseau dou[degete...

CUPRINS

NICUL{I|{ MINCIUN{

Doamnei Eliza I Br[tianu

Nicul[i\[Gropescu, feciorul lui neica Andrei Gropescu, din c[tunul Manga, comuna M[gureni, e un b[iat cu judecat[, blajin la vorb[, m[surat la mi=c[ri, =i nu =tiu cum s[zic: *dar* sfios ori *prin urmare sfios*.

}n toate clasele primare, urmate la =coala din M[gureni, a luat tot premiul]nt`i, spre bucuria =i m[gulirea p[rin\ilor. C[, de! nu e lucru pu\in, ]n ziua de *S`mpietru*,]n =coala]mpodobit[cu flori, s-auzi c[strig[de colo: “Premiul]nt`i cu cunun[ — Gropescu Niculae”, s[ vezi pe domnul ]nv[\[tor c[-i pune peste peri=orul lui negru cununa de meri=or, pe domnul primar c[-i d[ un teanc de c[r\i m`ng`indu-l; =i apoi s[pleci pe linia satului, tu, mama de o parte, tat[l de alta, =i]ntre voi feciorul vostru,]n v[zul cons[tenilor, care zic cu dragoste: “S[v[tr[iasc[! =i la mai mare!”

La sf`r=itul =colii, domnul ]nv[\[tor Irimescu a zis c[ e p[cat ca a=a b[iat cu tragere de inim[ la ]nv[\[tur[ s[ nu mearg[ mai departe; iar neica Andrei Gropescu, de la S`mpietru p`n[ la septembrie, s-a g`ndit =i s-a r[zg`ndit]n toate felurile — a luat sfat =i de la unul, =i de la altul.

}nv[\[torul i-a spus precum v[zur[\i; =i tot a=a]=i zicea =i el]n ceasurile de trud[=i de obid[, c`nd vedea c[munca lui =i a Stanei, nevesti-sii, n-avea nici un spor pentru casa lui]mpov[rat[de patru copii: Nicul[i\[de unsprezece ani, dou[fete gemene de trei =i alt b[iat]n bra\ele Stanei.

Arenda=ul, conu Epaminonda, i-a spus c[ ]nv[\[tura mult[mai r[u

utraveste sufletul omului, c[*\ere* cheltuial[mare =i dezgust[pe om de munca p[m`ntului, i-a dat =i pild[ pe Ghi\ic[ al popii, care a urmat la liceu =ase clase =i a ie=it un apelpisit =i un derbedeu, de a speriat comuna: =i tot a=a ]=i zicea =i neica Andrei, c`nd se g`ndea la lipsa lui de mijloace =i la ajutorul ce puteau s[-i dea de aci ]ncolo bra\ele lui Nicul[i\[. C[ =i dac[ nu era prea voinic, dar era tare dibaci la m`n[=i mo=tenise de la bunicu-su, mo= Sandu Gropescu, aplecare la dulgherie.

Dup[moartea b[tr`nului, sculele fuseser[ urcate ]n podul casei, dar “iscoada de Nicul[i\[“, care la moartea b[tr`nului era un nodule\ abia de patru ani, dase]ntr-o zi peste ele; =i cu toate dojenile mam[-si: “D[-te jos d-acolo, proclete, c[d[tat-tu peste tine =i-\i moaie oasele”, copilul — care acum]=i aducea aminte ca prin vis de unchia=ul care lucrase st`lpii por\ii — c`nd =i c`nd da fuga ]n pod la sculele bunicului. +i ]ncet-]ncet, din glum[, din joac[, azi a f[cut un sc[unel, m`ine o mori=c[de speriat ciorile, care pr[p[deau cire=ul din coast[— p`n[ c`nd]ntr-o zi, c`nd s-a ]nt`mplat de-a pierdut tat-su cod`rla de la c[ru\[: “Taic[, ]\i fac eu una la fel.” +i s-a pus Nicul[i\[ pe lucru =i, din lemne vechi de prin curte, a f[cut ]nt`i cotocii, pe urm[spetezele, =i, dup[ce le-a]ncheiat frumos, a ie=it o cod`rl[, de s-au crucit =i tat-su, =i mam[-sa, =i vecinii...

Da, lipsa de mijloace,]ndem`narea b[iatului la dulgherie =i teama p[rintelui de pierderea acestui ajutor de mare pre\ au dat greutate sfaturilor lui conu Epaminonda; =i a r[mas Nicul[i\[ acas[, la munca p[m`ntului.

De p[rut r[u, lui nu i-a p[rut, c[-i pl[cea =i munca la c`mp =i mai ales dulgheria... La c`mp, c`nd p[zea boii cu al\i b[ie\i de seama lui, se juca =i el cu ei; dar mai drag]i era s[se r[zle\easc[deoparte, =i s[se uite cu b[gare de seam[la ierburi =i la lighioni. El era cel care-i]nv[\a s[scoat[din g[uri p[ianjeni =i greieri cu un glon\i=or de cear[legat cu a\[.

B[ie\ii ceilal\i st[teau ce st[teau l`ng[ d`nsul, apoi porneau la alte jocuri; iar el r[m`nea singur s[supravegheze cum se luptau furnicile

s[duc[poveri de patru-cinci ori mai mari dec`t ele ori se t`ra bini=or pe br`nci, s[ vaz[ ce face l[custa de \`r`ie a=a de tare.

+i au trecut a=a an peste an,]n totul =ase, =i a ajuns acum fl[c[u de =aptesprezece ani, frumos =i a=ezat, dar sfios...

La dulgherie acum se pricepe bine. St`lpii care stau gr[mad[ sub =opron, pentru ulucele din fa\[, pe care, dac[ i-o ]nvrednici Dumnezeu, le ridic[ la anul — el i-a f[cut; cosoroaba de la prisp[, care putrezise la un cap, el a ]nlocuit-o; furca maic[-si el a ]ncrestat-o; =i s[ v[ arate Salomia, fata lui P`rvu Miu, vecinul, donicioara nou[, cump[rat[de el din oborul de la Sf`ntul Ilie =i tot de el]nflorat[cu fierul ars... Minune, nu altceva!...

Ar fi, dup[cum vede\i, o pild[de b[iat fericit, dac[p`n[ ]n timpul de fa\[ ar fi g[sit omul me=te=ugul s[ st[p`neasc[toat[fericirea ce i se cuvine — =i dac[n-ar avea =i Nicul[i\[partea lui de am[r[ciune, izvor`t[din netrebnicia]ntocmirii de azi a lucrurilor...

Dar am[r[ciunea lui Nicul[i\[a izvor`t =i din firea lui iscoditoare, deosebit[ de firea celorlal\i... }nc[ de pe c`nd era copil i-a jucat renghiuri... De c`te ori nu l-a urecheat tat-su pentru c[-=i pierduse o jum[tate de zi, uit`ndu-se cum m`ncau ori cum ]=i f[ceau gogo=ile viermii de m[tase pe care-i cre=tea maic[-sa? De mai multe ori a m`ncat b[taie, pentru c[—]n vremea c`nd el urm[rea c`te o g`nganie — boii pe care era trimis s[-i p[zeasc[ intrau din miri=te ori din islaz ]n vreo hold[. De c`teva ori a fost trezit de arsura unei nuiele,]nso\it[de o]njur[tur[: “M[, e=ti cu du=ii de pe lume? Nu vezi c[\i-au intrat boii]n porumbul meu?” Dar nici dojana aspr[a p[rin\ilor, nici b[taia pentru pl[\i de ispa=[nu l-au putut vindeca...

Astea]ns[le-a r[bdat Nicul[i\[f[r[mare sup[rare. Ceea ce era mai greu de r[bdat era batjocura. C[ ]ncet =i treptat a ajuns de batjocur[.

De dou[ori i se]nt`mplase s[ vaz[ pe c`mp cum un b[rz[une negru-galben se luptase cu un p[ianjen mai mare dec`t d`nsul, cum]l biruise =i cum]l luase]ntre labe =i zburase cu el. Vederea acestei lupte, care i se p[ruse cumplit de cr`ncen[, at`t]l mi=case,]nc`t a povestit-o

=i altora. “O fi...” r[spunseser[unii. Tat-su r[spunsese cu dojan[: “Dup[dr[cii de astea ca=ti gura de pl[tesc eu gloab[, tutuitule!” Iar cei mai tineri: “Musc[s[prinz[p[ianjeni! M[, da' grozav =tii s[le mai croie=ti!”

Alt[dat[a s[rit ca mu=cat de =arpe =i a]nceput s[strige la al\i b[ie\i, care erau mai departe. C`nd au venit b[ie\ii =i l-au ]ntrebat de ce i-a strigat, le-a povestit ]nsp[im`ntat c[a v[zut o l[cust[, de-ale de le zice “c[lug[ri\[“, cum odat[s-a zb`rlit, a b`z`it, a prins ]ntre gheare o l[cust[ mai mare ca ea =i a ]nceput s-o m[n`nce.

— Unde, m[?

— Uite colea.

— Unde, m[?

— Colo, l`ng[ m[r[cinele [la... mai la st`nga...

S-au plecat b[ie\ii cu to\ii, s-a plecat =i el, s-au uitat, dar n-a g[sit “c[lug[ri\a”. Iar unul din ei:

— Hai, m[,]ncolo, s[ne ispr[veasc[Marin istoria cu Frusina. Nu-l =ti\i pe Nicul[i\[? M[, s[te duci la popa Alecu, s[-\i citeasc[o molitv[.

— S[n-am parte de...

— Nu te mai jura, m[, degeaba.

}ntr-o zi, cum sta pe un sc[unel, crest`nd un b[\ cu briceagul, v[zuse ]n stratul de m[rar de l`ng[d`nsul pisica lor, pe br`nci, la p`nd[ dup[ un stol de vr[bii, care, la patru-cinci pa=i de ea, ciuguleau pe jos, ciripind, ni=te m[lai risipit. Uit`ndu-se cu luare-aminte la pisic[, o v[zuse c[sc`nd pu\in gura =i o auzise l[murit f[c`nd din g`tlej ca vr[biile. Parc[ ar fi vrut s[ le ademeneasc[, s[ vie ]nspre locul unde era ea pitit[. +i ]n adev[r vr[biile se duseser[ dup[ m[lai ]nspre d`nsa. O v[zuse cum]=i]ncorda picioarele, =i c`nd a judecat c[ sunt destul de aproape, h`r=ti! odat[s-a repezit =i a prins una]n gheare.

Seara a povestit la poart[cele v[zute =i auzite. Era de fa\[=i P`rvu Miu =i fii-sa Salomia =i lea Manda, mama Salomiei, =i mo= Grigore, alt vecin.

— Cum le vezi =i le auzi numai tu pe toate, m[Nicul[i\[? a]ntrebat

mo= Grigore z`mbind. Iaca, eu sunt om de merg pe =aptezeci =i patru de ani, dar pisic[ s[ fac[ din g`t ca vrabia n-am auzit.

— Mo= Grigore, nu =tiu alte pisici; dar a noastr[face. Am auzit-o, uite, cum m[auzi dumneata.

— M[, o s[-\i scorneasc[lumea o porecl[. O s[te pomene=ti odat[cu unul: “Nicul[i\[Minciun[“, =i a=a o s[r[m`i.

Salomia a]nceput s[r`z[ cu hohote, zic`nd de c`teva ori, parc[ ]nadins, ca nu cumva s[uite: “Nicul[i\[Minciun[“...

...+i n-a mai trebuit s[se g[seasc[altul s[-i scorneasc[porecla prorocit[de mo= Grigore cu o pova\[p[rinteasc[... “Nicul[i\[Minciun[” o s[fie de acum]ncolo pentru tot satul... +i, negre=it,]l doare c`nd i-o spun b[ie\ii; iar c`nd Ghi\ic[al popii l-o lua]n zeflemea,]ntreb`ndu-l: “Ce-ai mai v[zut, m[ Nicul[i\[!” =i i-o spune, ]n hohotele de r`s ale celorlal\i, c-a v[zut =i el greiere prinz`nd o cioar[ =i m`nc`nd-o — Nicul[i\[o s[se ru=ineze =i o s[ ]nceap[s[se]ndoiasc[el]nsu=i dac[a v[zut =i a auzit cu adev[rat ce =tie, de vreme ce acest om de=tept, care f[cuse =ase clase de liceu, nu-l credea.

+i azi a=a, m`ine a=a, dojana p[rin\ilor pentru vremea pierdut[degeaba “dup[prostii =i dup[g[rg[uni”, ne]ncrederea unora, batjocura altora au]nchis inima b[iatului =i l-au f[cut t[cut =i sfios... Un singur om era de se-n\elegea cu el: bietul Isaia ciobanul — =i a murit =i [la...

Dar durerea cea mai mare a lui Nicul[i\[venea tot din z`mbetul de ne]ncredere al frumo=ilor ochi ai Salomiei... C[ pe b[ie\i putea s[-i ocoleasc[. La han, despre partea b[ie\ilor, putea s[ se uite f[r[ s[ intre ]n hor[; =i ]n munca cu sapa ori cu tesla g[sea, ]mpotriva ]nvenin[rii pe care i-o aduceau zeflemilele lor, doftorie — de parc[ i-o lua cu m`na. Dar acela=i leac era f[r[nici o putere fa\[de durerea pe care i-o pricinuia z`mbetul batjocoritor al fetei — z`mbet dup[care nu trebuia s[alerge o dat[pe s[pt[m`n[ la han, c[-l avea, acolo, peste gard, la fiecare ceas al zilei; iar duminica, la han, peste acest z`mbet se ad[ugau glumele =i limbu\ia lui Petric[al lui Stan Pa=alan, care urm[rea st[ruitor pe Salomia...

La c`t[va vreme de la ]nt`mplarea cu mo= Grigore,]ntr-o dup[-pr`nz, Nicul[i\[ =i-a f[cut drum spre casa ]nv[\[torului. L-a g[sit ]n livad[, culeg`nd prune. }nt`i s-a sfiit s[-i spuie la ce venise =i a ]nceput s[ culeag[ =i el ]n r`nd cu ceilal\i. Dar pe urm[, fiindu-i team[c[prea]nt`rzie =i folosindu-se de o clip[ c`nd se g[sea numai cu]nv[\[torul mai la o parte, a]ndr[znit s[-l]ntrebe:

— Domnule, ne te sup[ra, dumneata =tii multe...

— Ei?... a]ntrebat Irimescu, v[z`nd c[nu mai urmeaz[.

— Uite ce e... dumneata =tii multe, c-ai]nv[\at carte mult[... Nu e a=a c[pisica face ca vr[biile?

— Cum ca vr[biile?

— Face din g`t ca vr[biile...

}nv[\[torul s-a uitat la el cu luare-aminte; iar Nicul[i\[a urmat:

— +i m[g`ndeam c[ poate ai dumneata vreo carte ]n care scrie c[ pisica face din g`t ca vr[biile... =i-\i lucram =i eu la vreo uluc[... la ceva...

— N-am nici o carte]n care s[scrie bazaconii d-astea, m[Nicul[i\[.

I-a p[rut r[u grozav la]ntoarcere, r[u de tot... Tii! s[fi avut domnul]nv[\[tor o carte a=a... s[fi adus pe Salomia, s[citeasc[ea... cu ochii ei... C[poate c[alt[dat[nu mai r`dea, cum r`sese atunci, la poart[, c`nd cu vorba lui mo= Grigore, r`s frumos, care]n pieptul lui se pref[cuse]n junghi.

A doua zi, dup[ce a lucrat la ni=te z[brele, a pres[rat m[lai prin locul unde v[zuse el vr[biile =i, dup[ce =i-a zgornit surorile, a adus pisica, a luat pe frati-su Ilie l`ng[ d`nsul, ca s[nu se mi=te — =i s-a a=ezat la p`nd[ crest`nd un b[\. La scurt[vreme au venit c`teva vr[bii, =i a ]nceput =i pisica s[ fac[ din g`t ca ele... Atunci Nicul[i\[a]nceput s[strige =uierat Salomiei, care scutura ni=te \oale pe prispa casei:

— Salomio, Salomio!

Fata a ridicat capul =i el, st`nd nemi=cat, a =optit:

— Apropie-te bini=or de gard... bini=or...

Dar Salomia s-a apropiat, se vede, prea zgomotos, c[odat[au zburat vr[biile.

— Le speria=i... dar, dac[nu e=ti prea zorit[, treci pe poart[=i vino-ncoace ni\el. Uite pisica colea-n m[rar... Vin’ s-o auzi cum face.

Era curioas[=i fata s[auz[=i a venit. El i-a dat un sc[unel =i s-a a=ezat cu un genunchi]n p[m`nt l`ng[d`nsa, \in`nd pe frati-su Ilie al[turi de el. +i au stat a=a al[turi... au stat... au venit dou[-trei vr[bii; dar pisica mo\[ia nep[s[toare... +i cum =edeau a=a al[turi nemi=ca\i, deodat[a sim\it Nicul[i\[c[din p[rul auriu al Salomiei =i din s`nul ei de fecioar[ de =aisprezece ani se r[sp`ndea un miros de busuioc =i de sulfin[, mai ademenitor =i mai dulce dec`t toate florile pe care le-ncresta el, dec`t toate g`ng[niile a c[ror cunoa=tere ]l ispitea; =i, ]mb[tat de fericire, a ]ntins m`na dreapt[=i a cuprins-o de mijloc... Dar Salomia, care, pe c`nd se uita la pisic[, se g`ndea la de=tept[ciunea =i puterea lui Petric[al lui Stan Pa=alan, =i-a]ntors capul mirat[, a]nceput s[r`d[ =i desprinz`ndu-se:

— Zi, d-aia m-ai chemat, Nicul[\[Minciun[! =i a fugit zglobie acas[.

Dup[ziua aceasta i-a lucrat ei donicioara,]nflorind-o cu fierul ro=u, care ardea ca z`mbetul ei necredincios =i batjocoritor... Salomia i-a dat =i ea niste bete — bete ca toate betele; dar lui Nicul[i\[i s-au p[rut c[altele asemenea nu mai sunt pe lume...

*

A plecat Nicul[i\[la ora=, cu c[ru\a cu lemne. C[s-a g`ndit neica Andrei c[ tot ]i stau boii degeaba acum la ]nceputul lui octombrie... Ce bruma porumb a f[cut l-a c[rat, prunele asemenea; de arat nu era chip, p`n[nu s-o]ndura Dumnezeu s[dea o bur[de ploaie, c[era p[m`ntul cremene...

A cump[rat omul de la domnul Frim, din p[durea care o taie, trei st`njeni de lemne: c`nd =i c`nd s[-ncarce c[ru\a cu c`t or putea duce boii — =i ori s[se duc[el la t`rg, ori s[ m`ie pe Nicul[i\[, s[le v`nz[ cu ceva c`=tig. Au]nc[rcat am`ndoi de asear[ mai bine de un sfert de st`njen, l-au legat regulat cu lan\ul s[nu pice =i, c`nd mai erau dou[ ceasuri p`n[la ziu[, =i-a]mbr[cat Nicul[i\[cojocul; maic[-sa i-a strigat de la vatr[: “}ncheie-te la piept, c[e frig”; tat-su i-a adus aminte pentru

a patra oar[: “S[nu le dai din unsprezece lei nici o para mai jos — =i fii cu ochii]n patru s[nu te-n=ele frunul, c[tu e=ti cam tutuit!”

Era]ntuneric bezn[; dar Nicul[i\[nu =tia ce e frica, nici ur`tul. Pe tot drumul, treisprezece kilometri, mai mult ]n c[ru\[, sus pe lemne a stat, fluier`nd]ncet, cu ochii la stelele grozav de str[lucitoare]n aceast[noapte limpede de r[coarea toamnei. }i erau dragi lui stelele toate =i-l]nv[\ase r[posatul Isaia ciobanul cum le cheam[mai pe fiecare. +i cum venea]nspre r[s[rit, a v[zut cum s-a ivit =i s-a ridicat din marginea z[rii luna nou[, apoi luceaf[rul de ziu[; pe urm[s-a f[cut o gean[ro=ie, s-a deschis fa\a cerului, s-a tot deschis, stelele s-au topit una c`te una, =i luceaf[rul, =i cornul lunii; iar]n dreapta locului unde se ivise geana ro=ie au]nceput s[ias[suli\i aurii... ca p[rul Salomiei...

C`nd a ajuns la ora=, soarele era sus. C`rciumarul de la bariera ora=ului l-a]ntrebat c`t cere pe lemne.

— Unsprezece lei, a r[spuns Nicul[i\[.

Iar negustorul c[ruia nu-i trebuia, c[el avea lemne, dup[ce s-a uitat bine la marf[, a zis:

— Face, c[sunt lemne bune de tuf[curat[. +i, dup[ce s-a uitat =i]n ochii b[iatului, i-a dat o pova\[: “M[, b[ie\a=, tu s[ceri pe ele cincisprezece lei, s[ai de unde l[sa.

Acum trei zile s[fi venit Nicul[i\[cu lemnele astea la t`rg, numaidec`t le desf[cea — c[nepriceperii lui la negustorie i-ar fi venit]ntr-ajutor v`ntul pizma=, care a b[tut p`n[ieri diminea\a; dar azi, soarele cald care l-a f[cut s[-=i scoat[cojocul,]i stric[vertul m[rfii... Unul]i d[opt lei, altul zece, altul zece =i =ase bani; dar nu le d[=i umbl[prin ora= p`n[la ziua-jum[tate.

— Dar ce e=ti tu, turc, s[nu la=i nici un ban din c`t ai cerut?]i r[cne=te un brutar. Trage]n[untru-n curte.

— Dar s[=tii, unsprezece lei, jup`ne.

Dup[ce le descarc[Nicul[i\[=i le a=eaz[unul c`te unul, sfert regulat, brutarul]i num[r[ ]n gologani zece lei =i jum[tate.

— P[i, ne-a fost vorba unsprezece lei, jup`ne.

— Dar ce e=ti tu, turc? Dac[-\i place; dac[nu,]ncarc[-\i-le =i pleac[.

Nicul[i\[ ]i d[banii]napoi =i, f[r[sup[rare,]ncepe s[ ]ncarce lemnele la loc, frumos, tacticos, cum le]nc[rcase asear[la p[dure.

Lini=tea pesemne c[i-a pl[cut brutarului, c[ ]ncepe s[r`d[ =i, sco\`nd unsprezece lei deplini,]i d[zic`nd: “{sta s[=tii c[e P[cal[.”

Nicul[i\[=i-a b[gat banii]i chimir,]=i]njug[boii =i pleac[... Se g`nde=te c[ mai bine i-ar fi dat banii ]n fi=ice. A=a, te pomene=ti c[ la-ntors, de neodihna de peste noapte, ]l pridide=te vreun somn ]n c[ru\[ =i i se risipesc gologanii. De aceea, merg`nd pe uli\[, caut[cu ochii pe jos, doar o g[si vreun petic de h`rtie, s[ fac[ banii fi=ice. Nu caut[ de prisos: prin dreptul tribunalului g[se=te o jum[tate de coal[ de h`rtie. O ridic[, o bag[ ]n s`n =i, dup[ ce iese din ora=, se suie ]n c[ru\[, taie h`rtia]n dou[; o jum[tate o taie iar]n dou[=i, sco\`ndu-=i banii din chimir, face dou[fi=ice: unul de cinci lei, altul de =ase. Le bag[frumos]n chimirul pe care-l]nchide cu]ngrijire =i zice: “Cea! Joian!”...

...Mai t`rziu, c`nd se]nnoreaz[=i]ncepe s[bat[v`ntul, ]=i pune cojocul pe d`nsul =i simte ceva rece]n s`n. E cealalt[ jum[tate de h`rtie ne]ntrebuin\at[, pe care n-a aruncat-o. O scoate =i se uit[la ea. E scris[de m`n[ =i, cum =tie s[ citeasc[, cite=te: “...f[c`nd aplica\ia articolului 327, a c[ruia cuprindere este urm[toarea: Cel ce, g[sind pe drumuri ori pe uli\[lucruri ce nu sunt ale sale, =i]ntreb`ndu-se despre ele le va t[g[dui, se socote=te c[ a comis un abuz de ]ncredere =i se va pedepsi cu ]nchisoarea de la 15 zile p`n[la 3 luni...”

“Adic[cum? se g`nde=te Nicul[i\[, dac[ oi g[si eu ]n drum, s[ zicem un galben, s[ nu fie al meu care l-am g[sit? Dar ce, l-am furat? Nu l-am g[sit? P[ ce s[-l dau altuia?” +i cite=te ]nc[ o dat[; =i c`nd ajunge la “]ntreb`ndu-se despre ele”, deodat[ duce repede m`na la chimir. Fi=icile sunt la locul lor; “Dar dac[[l de l-a pierdut a muncit pe el? Dac[s-a dus la p[dure, cum s-a dus el cu tat-su, =i i-o fi c[zut peste picior un bu=tean, cum i-a c[zut lui tat-su? Dar dac[o fi umblat c`t a umblat el prin t`rg ast[zi? +i dac[a schimbat banii pe un galben ca s[-l duc[de pus]n salb[unei fete ca Salomia?...”

+i aduc`ndu-=i aminte de o vorb[auzit[de mai multe ori de la tat-su: “de banul nemuncit nici praful nu s-alege”,]nainte de a a\ipi]n

c[ru\[ ]=i zice c[el chiar de nu l-ar]ntreba nimeni, dac[i s-ar]nt`mpla s[g[seasc[o pung[cu bani, ar duce-o la prim[rie la domnul =ef de jandarmi...

Cine i-a auzit g`ndul de i l-a ]mplinit a=a de cur`nd? C[la patru zile dup[asta]ntocmai a=a i s-a]nt`mplat. Erau cu to\ii la porumbi=te, t[iau cocenii. La un timp tat-su zice:

— M[Nicul[i\[, era vorba s[dregi u=a de la podul =opronului, =i n-ai dres-o. P`n[desear[,]n patru ceasuri eu zic s[faci una nou[.

— Fac.

— Bra\ele noastre ne ajung aici s[d[m gata =i s[ ]nc[rc[m p`n[desear[.

— A=a e.

+i Nicul[i\[pleac[; =i, ca s[ajung[mai degrab[acas[, o taie prin prunii boiere=ti, sare p`rleazul din dreptul crucii C[minarului, o cruce ]nalt[ de piatr[ ]n marginea =oselei, o coboar[ la st`nga pe =osea; =i cum umbl[pe poteca din marginea drumului, vede jos, dinaintea lui, un portofel de piele neagr[... }i ridic[,]l deschide =i vede, =i]n buzunarul din dreapta, =i]n buzunarul din st`nga al portofelului, h`rtii de bani, h`rtii multe, c`te n-a v[zut neam de neamul lui... Se uit[de jur]mprejur: nimeni... Mult la g`nduri nu st[ =i o porne=te; dar, ]n loc s[ \ie drumul spre cas[, sare alt p`rleaz =i se]ndreapt[spre re=edin\a jandarmeriei. Merg`nd a=a, z`mbe=te g`ndindu-se: “De! s[ nu-l am acum colea ]n m`n[=i s[spui la lume c-am g[sit un portofel cu bani, ar zice c[mint.” Oamenii sunt du=i dup[treburi; se]nt`lne=te numai cu copii mici, n-are cu cine vorbi... Ajunge la re=edin\[, deschide u=a. Domnul =ef e singur ]n odaia din dreapta. Tol[nit pe pat, cite=te o gazet[... Din fund se aude c`nt`nd un glas de femeie. E glasul cucoanei Stelu\a, ibovnica domnului =ef. O fi lucr`nd ceva =i c`nt[: “...suspine crude pieptu-mi zdrobe=te...”

— Ce e, m[?]ntreab[domnul =ef, ridic`nd ochii de pe gazet[.

— Uite, domnule =ef. Venind p-ici pe =osea — c[m-a m`nat taica acas[, s[ dreg u=a de la gura =opronului, — =i a=a, am dat prin prunii boiere=ti =i am s[rit p`rleazul din dreptul crucii C[minarului, =i cum

umblam a=a, v[z, jos o tomoa=c[neagr[. Zic: “Ce s[fie aia?” +i c`nd m-aplec, uite ce g[sii: portofelul [sta cu bani de h`rtie mul\i. +i am venit de vi l-am adus Dumneavoastr[, c[trebuie s[se arate p[guba=ul...

Domnul =ef se uit[de mai multe ori, c`nd la fl[c[u, c`nd la banii din portofel, =i dup[o lung[t[cere]ntreab[:

— Mai era cineva cu tine?

— Nimeni.

— Ai spus la al\ii?

— La nimeni. Am venit p-ici pe poteca de din dos, drep la Dumneavoastr[.

Domnul =ef tace, apoi:

— Ia ascult[, m[Nicul[i\[, parc[a=a te cheam[...

— A=a.

— S[nu mai spui la nimeni p`n[ nu s-o ivi p[guba=ul, c[ te aude spun`nd cum e portofelul =i se scoal[vreunul =i zice c[el l-a pierdut, f[r[s[-l fi pierdut el. Nici m[-tii, nici lu tat-tu s[nu le spui p`n[nu se arat[paguba=ul, auzi?

— Auz!

— Bine ai f[cut c[l-ai adus, bravo! E=ti b[iat cinstit. +i s[=tii c-o s[spui eu p[guba=ului s[te cinsteasc[frumos.

Nicul[i\[o porne=te spre u=[; dar c`nd e ]n prag, domnul =ef, g`ndindu-se la procesul-verbal ce va trebui s[dreseze,]l mai]ntreab[:

— Cum te cheam[pe tine?

— Gropescu Niculae.

— Carte =tii?

— +tiu...

R[mas singur, domnul =ef scoate h`rtiile din portofel, le num[r[ de trei ori: sunt cinci mii patru sute de lei ]n h`rtii de c`te o sut[, ]ncolo nimic. }=i scoate tabachera, ]=i face o \igar[, o fumeaz[ dus pe g`nduri, se]nchin[a mirare =i,]nainte de a]ncepe s[scrie, se las[cu scaunul pe spate =i strig[:

— Stelu\o!

Dar Stelu\a c`nt[=i n-aude.

Domnul =ef se scoal[=i strig[din pragul od[ii mai tare:

— Stelu\o!

— Ei? face Stelu\a, ridic`nd ochii de pe bluza la care lucra.

— Ia vin' ni\el...

Dup[ce domnul =ef i-a povestit istoria toat[, dup[ce i-a ar[tat banii, au r[mas am`ndoi amu\i\i... G`ndindu-se la bluzele de m[tase, la jachetele, la p[l[riile pe care =i le-ar fi putut cump[ra dumneaei pe at`\ia bani, cucoana Stelu\a a zis ]ntr-un r`nd:

— Cum nu-i g[sii eu, Doamne!?

+i iar a t[cut =i i s-a dus g`ndul la ifosele prim[resei =i ale Irimeasc[i, care se uit[ la ea de sus... }ntr-un t`rziu a]ntrebat:

— {la de-i zice “Nicul[i\[Minciun[“? +i iar dup[o t[cere: +i zici c[nu l-a v[zut nimeni?

Dar domnul =ef s-a uitat]n ochii ei =i n-a r[spuns nimic...

*

}n vrmea asta Nicul[i\[se =i apucase de lucru =i, sco\`nd cu cle=tele cuiele u=ii celei vechi, se g`ndea c[maic[-sii =i lui tat[-s[u tot trebuie s[le spuie, n-are]ncotro.

— Ce lucrezi acolo, m[Nicul[i\[?

B[iatul ridic[ochii,]n care a]nflorit un z`mbet de fericire de la ]nt`iul sunet al glasului care-l]ntreab[, =i vede pe Salomia. E urcat[pe un bu=tean, cu bra\ele pe gard. V`ntul ]i flutur[-n p[rul auriu =i ochii ei verzi, ca apa ad`nc[=i limpede de la umbr[, z`mbesc a batjocur[...

— Dreg u=a de la podul =opronului, r[spunde Nicul[i\[, =i se g`nde=te: “Nu, ei nu-i spui, c[ nu m[ crede =i o s[ spuie la al\ii r`z`nd de mine. Mai bine s[ afle singur[ de la al\ii, c`nd s-o ivi p[guba=ul...”

S-a ivit p[guba=ul. E colo, pe linia satului,]n mijlocul mul\imii de femei =i de copii aduna\i]n jurul lui. C[l[re\ul care a trecut adineauri]n buiestru, [la e p[guba=ul.

Salomia, care, de pe bu=teanul pe care era urcat[, vede copii alerg`nd ]ntr-acolo, se coboar[ =i d[ fuga la poart[ zic`nd:

— Nu-=’ ce s-a]nt`mplat pe linie, c[v[d c[dau copiii fuga-n sus.

Nicul[i\[ ]=i las[lucrul =i iese =i el la poart[. O femeie care vine dintr-acolo]l dumere=te:

— E un negustor care cic[a pierdut o pung[cu bani =i]ntreab[dac[n-a g[sit-o cineva.

Nicul[i\[se duce gr[bit]ntr-acolo,]=i face loc printre copii =i, ajuns l`ng[negustor,]l atinge de bra\ =i-l]ntreab[:

— Cum era punga dumitale?

— Un portofel de piele neagr[, zg`riat]ntr-un col\, portofel de-alea care se]ndoie=te a=a, cu dou[buzunare...

Nicul[i\[zice cu simplitate:

— L-am g[sit eu adineauri l`ng[crucea C[minarului =i l-am dus la domnul =ef de jandarmi.

Negustorul pare nebun de bucurie, nu =tie ce s[mai zic[. +i pe c`nd femeile se crucesc de mirare, pleac[ cu fl[c[ul spre re=edin\a jandarmeriei, cu droaia de copii dup[ d`n=ii.

*

Mi=care neobi=nuit[ ]n M[gureni. Lume adunat[la prim[rie ...Se a=teapt[sosirea domnului procuror, care vine s[ancheteze cazul la fa\a locului; =i sosirea autorit[\ii se a=teapt[cu ner[bdare, ca s[se fac[odat[lumin[ ]n aceast[afacere]ncurcat[, care \ine lumea]n nedumerire... Ciudat[ ]mprejurare! Alalt[ieri, mar\i, pe la toac[, s-a ivit]n comun[domnul Ni\[Andreescu, de \ine]n t[iere p[durea Colfescului,]ntreb`nd din om ]n om dac[ nu cumva i-a g[sit vreunul un portofel cu 5400 de lei, pe care l-ar fi pierdut diminea\a, c`nd trecea spre vale. +i pe c`nd ]ntreba ni=te femei din c[tunul Manga, s-a pomenit cu Nicul[i\[, feciorul Gropescului, [la de-i zice “Nicul[i\[ Minciun[“, c[ l-ar fi dat ]n m`na =efului; iar =eful cic[habar n-are. P[guba=ul, ne=tiind ce s-aleag[din ar[t[rile b[iatului =i din t[gada =efului, s-a pl`ns procurorului, care trebuie s[pice...

+i iat[-l sose=te, numai cu grefierul. C[pitanul de jandarmi care trebuia s[-l]nso\easc[, lipsea, dus la Bucure=ti. Trage la prim[rie unde-l a=teapt[p[guba=ul; se sup[r[c[nu sunt veni\i nici =eful de jandarmi, nici b[iatul care zice c[a g[sit banii, d[porunc[s[trimit[numaidec`t dup[ ei; iar p`n[la sosirea lor cere l[muriri de la primar, de la notar, de la perceptor.

De, domnule procuror, vorbe=te primarul, =tiu eu ce s[zic! Asta vorbeam =i noi]ntre noi alalt[ieri... S[min\[=eful?... de! ... Sum[mare... cinci mii patru sute de lei... Banul e ochiul dracului... Te pomene=ti... Dar iar m[g`ndesc: s[bagi pe om]n pu=c[rie a=a, pe vorba unui z[natic.

— Cum z[natic?]ntreab[procurorul.

R[spunde notarul:

— P[i s[vede\i, domnule procuror, b[iatul [sta e cam a=a... cum s[zic...

— Cum]l cheam[?

— Nicul[i\[Gropescu, dar lumea]i zice “Nicul[i\[Minciun[“.

— De ce?

— I-a scornit a=a o porecl[.

Procurorul, din ce]n ce mai intrigat =i ner[bd[tor,]ntreab[:

— Pe cine a\i trimis dup[ei?

— Am trimis un v[t[=el; dar iat[, vine =eful. Dac[binevoi\i s[-l asculta\i.

Domnul procuror binevoie=te.

U=a se deschide =i domnul =ef intr[, scoate capela, o \ine cu m`na st`ng[, lipit[de sabie; =i, al[tur`nd c[lc`ile zorn[itoare, zice uit`ndu-se drept]n ochii procurorului:

— Tr[i\i!

Autoritatea superioar[ ]l examineaz[de sus p`n[jos. Constat[c[e acela=i b[rbat voinic, oache=, de toat[frumuse\ea]n uniform[cu]ntreite galoane. }l cunoa=te de mult =i-l]ntreab[:

— Ce e, Albescule, cu chestia banilor?

Domnul =ef z`mbe=te, dar cu m[sur[(a! cucoan[Stelu\o, me=ter[profesoar[e=ti!) =i r[spunde:

— De! domnule procuror, dac[crede\i Dumneavoastr[c[sunt eu]n stare de a=a ceva — =i c[trebuie...

Dar domnul procuror a venit s[ancheteze; =i dumnealui, c`nd vine s[ ancheteze, nu-i place vorba mult[. Dumnealui, c`nd cel c[ruia]i pune vreo]ntrebare nu-i r[spunde scurt =i se lunge=te la vorb[, i-o taie. Din experien\a dumnealui de doi ani a constatat c[asta e cea mai bun[sistem[... “Altfel nu mai ispr[ve=ti niciodat[.” De aceea taie vorba =efului =i chiar]l]n=tiin\eaz[:

— Mie, te rog s[-mi r[spunzi scurt. Unde erai c`nd a sosit paguba=ul la re=edin\a jandarmeriei?

— Eram acolo.

— S[vie Andreescu.

Paguba=ul Andreescu vine de afar[. Procurorul]l]ntreab[:

— Unde ai g[sit pe domnul =ef c`nd te-ai dus la jandarmerie?

— S[vede\i, domnule procuror... dup[ce m-a]ntrebat b[iatul cum era portofelul meu =i i-am spus c[era negru, cu o zg`rietur[la un col\...

— A! pardon, pardon! Mie ieri la parchet mi-ai spus c[b[iatul \i-a spus dumitale]nt`i cum era portofelul. Acum zici c[dumneata i-ai spus lui... Uite ici]n procesul-verbal...

— S[vede\i, domnule procuror...

— Ce s[v[z? Mie, te rog s[-mi r[spunzi scurt: el \i-a spus dumitale]nt`i cum era portofelul ori dumneata lui?

— Eu lui.

Notarul]n=tiin\eaz[pe domnul procuror c-a sosit b[iatul; =i domnul procuror, care e foarte curios s[-l vad[, spune p[guba=ului =i jandarmului s[a=tepte afar[, =i d[porunc[s[i se aduc[b[iatul... B[iatul intr[. E tras la fa\[, cu o frunte larg[, sub care sclipesc doi ochi negri,]n care tremur[parc[o lic[rire de friguri... Altfel foarte cur[\el...

V[t[=elul]=i explic[ ]nt`rzierea:

— Nu vroia s[vie, s[tr[i\i, domnule procuror. Abia l-am adus.

— De ce nu vroiai s[vii, m[b[iete?

Nicul[i\[ridic[din umeri... A! de mar\i dup[-pr`nz s-au petrecut multe, pe care nu le-ar putea povesti cu =ir Nicul[i\[. Mai ales cele petrecute pe din[untrul lui. Toate tremur[, sclipesc =i se sting nestatornic ca fulgerele.

...A ajuns la jandarmerie cu p[guba=ul =i cu al\i oameni dup[ei,]ntre care parc[=i primarul... +i a zis z`mbind: “S-a g[sit p[guba=ul, domnule =ef...” +i =eful a zis mirat: “Care p[guba=?” ...+i el s-a uitat bine s[ vaz[ dac[ vorbe=te cu =eful, =i a zis: “P[guba=ul cu portofelul de l-am g[sit l`ng[crucea C[minarului ...de vi l-am adus adineauri...” +i =eful a zis: “Ce, m[, visezi?” ... +i el s-a uitat la lume =i s-a pip[it =i a zis iar: “Adineauri c`nd c`nta cucoana Stelu\a pe p[limar...” +i domnul =ef a r[cnit: “Ce, m[, e=ti nebun?” ...+i el atunci a sim\it c[parc[i se rupe ceva]n cap,]n[untru, =i a zis, dar n-a zis cu g`ndul s[-l supere... a zis duios, ca din pragul unei mari primejdii: “Domnule =ef, ori te poart[ cum \i-e vorba, ori vorbe=te cum \i-e...” +i domnul =ef l-a plesnit cu pumnul peste gur[ de l-a podidit s`ngele... +i pe urm[nu mai =tie, p`n[ unde a venit m[-sa =i cu mama Paraschiva care-i desc`nta =i-i da s[bea ap[dintr-o oal[nou[... Era pe prispa casei. Al[turi era parc[nea P`rvu Miu =i cu mo= Grigore, vorbeau cu tatsu... Mo= Grigore-l ]ntreba: “Dar \ie =i m[-sii cum de nu v-a spus nimic? cum n-a dat fuga s[ v[ spuie ]nt`i vou[?”... Nea P`rvu a zis: “Cu ei nu s-a ]nt`lnit, n-auzi? dar fii-mii cum de nu i-a spus nimic? c-a vorbit cu ea dup[aia...” +i s-a]ntors nea P`rvu cu fa\a spre gard =i a ]ntrebat: “A=a e, Salomio?” +i Salomia era urcat[ pe bu=tean l`ng[gard, se uita speriat[=i a r[spuns: “A=a e...” +i el s-a sculat =i a r[cnit odat[: “Uite aici, cu m`inile am`ndou[l-am \inut — ca lemnul s[mi se usuce m`inile!” =i pe urm[ iar nu mai =tie... Parc[ au venit ieri primarul =i notarul =i s-a dus cu ei de le-a aratat unde a g[sit portofelul, pe unde a s[rit p`rleaza, pe unde a stat, pe unde s-a]ntors...

Astea tot le mai z[re=te Nicul[i\[, c[sunt lucruri tr[ite, v[zute =i auzite... Dar ce nu mai poate z[ri e treptata pierdere a sim\ului realit[\ii pe care i-a adus-o]ndoiala, ne]ncrederea tuturora... =i indignarea =efului, care nici n-a mai putut s[se st[p`neasc[... sunt

c`teva ceasuri de c`nd nu mai e a=a de sigur c-a g[sit]n adev[r banii... Venind pe drum cu v[t[=elul se silise s[-=i or`nduiasc[ g`ndurile =i s[spuie cum s-a]nt`mplat, de la]nceput...

— N-auzi, m[b[iete,]ntreab[a doua oar[domnul procuror, de ce nu vroiai s[vii?

— De!...

— Cum de!... Faci o p`r[contra unui om: viu eu, procurorul, s[cercetez faptul; trimit dup[tine =i nu vrei s[vii? Ce fel de socoteal[e asta?...

— De!...

— Cum te cheam[?

— Gropescu Nicolae.

— Nu-\i zice \ie lumea “Nicul[i\[Minciun[“?

La asta nu se mai g`ndise Nicul[i\[. A=a e!!... Lui]i zice “Nicul[i\[Minciun[“!! Vezi dumneata!?...

— N-auzi ce te-ntreb? }\i zice lumea “Nicul[i\[Minciun[“?

— Mi-o fi zic`nd.

— Cum “mi-o fi zic`nd”? }\i zice; spune toat[lumea. De ce?

— De!...

— Iar “de”!... }n sf`r=it... Spune cum e cu chestia banilor?

B[iatul se code=te; se sile=te s[-=i adune min\ile risipite... Vrea s-o ia de la]nceput, cum =i-a f[cut planul venind cu v[t[=elul... Se freac[cu m`na pe frunte,]nghite]n sec... Procurorul a=teapt[...

— Uite, domnule... C`nd mi-a dat mie brutarul...

— Care brutar?

— Brutarul de i-am v`ndut lemnele ]n unsprezece lei, azi se-mpline=te o s[pt[m`n[...

— Ce-mi tot]ndrugi mie de brutar?... Ce are a face brutarul?

— S[v[spui...

+i Nicul[i\[tace =i iar se sile=te s[-=i adune min\ile care se amestec[... Domnul procuror se uit[cu luare-aminte la tremurarea m`inilor b[iatului, la privirea lui r[t[cit[; =i cum e om bun la inim[=i milos, =i

cum a]nceput s[ ]n\eleag[, dup[ce se uit[ ]n ochii primarului =i ai notarului, zice bl`nd:

— Spune.

— C`nd mi-a dat mie banii brutarul... de m-a m`nat taica la t`rg cu lemnele... =i am v[zut stelele...

Nicul[i\[tace.

— Spune.

— C[ ]nt`i a vrut s[-mi dea numai zece lei =i jum[tate, dar pe urm[... Ghi\ic[al popii mi-a scornit mie porecla, c[el nu crede c[ia b[rz[unul p[ianjeni...

}n capul domnului procuror s-a f[cut lumin[deplin[. Nu mai]ncape]ndoial[... Se vede c`t de colo. Deci ca s[nu piarz[vreme mult[,]l opre=te din povestire =i-i zice s[mai a=tepte afar[. Dup[ce b[iatul a ie=it, zice celor de fa\[:

— Bietul b[iat.

— Eu ce v[spuneam, domnule procuror? zice notarul.

Procurorul st[pe g`nduri. Se g`nde=te matur!... Asear[la club, unde se vorbea de acest caz, Mitic[lonescu, avocatul, zisese: “Te pomene=ti c[reclamantul n-a pierdut nici un ban =i-=i preg[te=te vreun faliment...” +i cazuri de astea cunoa=te destule domnul procuror... Nu mai departe, cazul de deun[zi cu Daradan... Dar atunci b[iatul? Dar a=a e... b[iatului]i spusese o femeie c[un om a pierdut un portofel pe care-l caut[. Asta a m[rturisit-o p[guba=ul de ieri; iar cum era portofelul a m[rturisit adineauri p[guba=ul c[i-a spus-o chiar el... Dup[matura g`ndire domnul procuror face: “hm” =i]ntreab[pe primar:

— C`t e d-aici p`n[la spitalul din D[lgeni?

— Patru kilometri.

— Spune birjarului s[ ]nhame caii =i s[se duc[un v[t[=el cu scrisoarea pe care o s-o scriu eu acum, s-o dea doctorului... S[-i spuie =i din gur[c[-l a=tept aici, s[vie neap[rat...

+i domnul procuror scrie repede: “Doctore drag[... Urc[-te]n tr[sur[=i vino imediat p`n[aici... Un caz curios de autosugestie, de

telepatie, de *pseodomanie*. Cum]ns[nu vreau s[-mi asum singur responsabilitatea, am neap[rat[nevoie de avizul unui om competent ca dumneata. La revedere. Vino neap[rat c[am s[-\i povestesc ceva nostim despre Nineta.”

*

Tat[l lucreaz[la gluga de coceni. Mama, uit`ndu-se din c`nd]n c`nd spre prisp[, m[tur[ prin b[t[tur[: s[ fie curat, c[ vine popa Alecu. I-a pov[\uit lumea s[ cheme popa s[ citeasc[ o molitv[... Desc`ntecele mamei U\ii nu mai ajut[la nimic, =i mai r[u]l]nd`rje=te vorba ei bl`nd[: “Nicul[i\[mam[, nu te mai g`ndi la banii [ia, maic[... o fi fost vreo vraj[... \i s-o fi p[rut — farmece, fir-ar pe pustii locuri...”

Nicul[i\[st[pe prispa casei \in`ndu-=i ]ntre palme t`mplele care-i zv`cnesc =i se g`nde=te =i nu poate s[-n\eleag[de ce i-au b[gat degetul]n gur[=i doftorul =i domnul procuror...

Cum o s[priceap[Nicul[i\[, c`nd nici ceilal\i care erau de fa\[n-au priceput?...

Doctorul, dup[primirea scrisorii procurorului, luase cu d`nsul volumul de medicin[ legal[ al lui Vibert =i pe tot drumul citise partea referitoare la cazurile de *pseodomanie*, at`t de frecvent[la copii, =i v[zuse c[e manie care se vindec[, dac[nu cumva e o prim[manifestare a unei nebunii care are s[progreseze ...*}n spe\a*, dup[ce ascultase pe b[iat, pe ceilal\i oameni,]ntre care =i pe mo= Grigore, venit =i el la prim[rie,]=i f[cuse convingerea deplin[. Nu mai]nc[pea nici o]ndoial[c[era vorba de *prodromele* unei aliena\iuni]n toat[regula: vorb[f[r[=ir, oare=care temperatur[, halucina\ii: lighioni, pisic[pe care o aude ciripind, caz tipic... De aceea, dup[ce sf[tuise pe p[rin\ii b[iatului s[se poarte bl`nd cu d`nsul, aduc`ndu-=i aminte de o dovad[ peremptorie, chemase din nou pe b[iat, ]l pusese s[ ca=te gura =i, pip[indu-i cerul gurii cu degetul ar[t[tor, zisese procurorului: “Uite, bag[ degetul =i pip[ie... mai la st`nga... Sim\i o protuberan\[a palatului?” “Da”, r[spunsese procurorul complet edificat. Aceast[ultim[dovad[, venit[dup[explic[rile doctorului, ilustrate cu cita\iuni din autorul la-

ndem`n[, risipiser[ toate ]ndoielile domnului procuror. Urc`ndu-se]n tr[sur[, se felicitase de admirabila idee ce avusese de a trimite dup[doctor =i,]nduio=at de v[dita =i zgomotoasa dezn[dejde a p[guba=ului, dase porunc[primarului, notarului, =efului,]ncet, ca s[nu fie auzit de grupul de oameni, care stau mai deoparte: “}n orice caz, voi supraveghea\i. Vede\i dac[vreunul face cheltuieli mai mari dec`t de obicei...”

Nicul[i\[st[pe prisp[dus pe g`nduri, cu t`mplele-ntre m`ini. Deodat[ sare ]n sus... +i-a adus aminte c[ jum[tatea de coal[ din care f[cuse fi=icele i-a r[mas ]n buzunarul cojocului... +i i se pare c[ aceasta ar fi cea mai puternica dovad[ de g[sirea banilor. D[ fuga ]n odaie =i caut[ prin buzunare, caut[... +i neg[sind h`rtia iese]n curte =i]ncepe s[strige la surori, prinde pe frati-su Ilie =i-l bate peste m`ini:

— La ce mi-ai umblat]n buzunarele cojocului? la ce, hai? la ce umbli]n alea ale mele?...

Copilul \ip[. Mama cheam[ ]n ajutor pe b[rbatu-s[u =i am`ndoi ]l cuprind unul de-o m`n[, altul de alta. Dar el]njur[cu ochii tulburi =i se zbate... De pe prispa casei de al[turi Salomia se uita cu groaz[,]nchin`ndu-se.

}n a=a stare]l g[se=te popa Alecu. El a mai v[zut de astea =i, =tiind puterea de vindecare a rug[ciunii,]=i petrece patrafirul =i]ncepe s[citeasc[: “Domnului s[ne rug[m, Dumnezeul Dumnezeilor =i Domnul Domnilor, f[c[torul cetelor celor de foc =i lucr[torul puterilor celor f[r[de trup, me=terul celor cere=ti =i al celor p[m`nte=ti, pe carele nimenea din oameni nu l-a v[zut, nici poate s[-l vaz[...”

Nicul[i\[suspin[ad`nc =i zice cu am[r[ciune:

— L[sa\i-m[.

P[rin\ii]l las[=i el se duce de se a=eaz[cuminte pe prisp[... De acolo se aud numai parte din cuvintele pe care le cite=te popa, restul se pierde]ntr-un murmur u=or: “...blestemu-te pe tine, duh necurat ca Savaot.. =i cu toat[... Adonai... Eloi... blestemu-te pe tine... ad`n-curile cele de pre sub cer... blestemu-te ...Gomorenilor... =i cu piatr[pucioas[l-a ars... blestemu-te... teme-te, fugi, fugi...”

*

Nicul[i\[nu mai poate dormi: iese]n curte. E sear[, t`rziu... M[car c[ bate un v`nt rece, cerul e limpede sticl[. Luna scap[t[, colo, peste crestele prunilor boiere=ti. V`ntul face s[tremure a=a sclipirea stelelor?...

+i cum st[Nicul[i\[a=a]n curte, l`ng[ gardul lui P`rvu Miu, se deschide bini=or u=a vecinului... coboar[treptele o umbr[care se]ndreapt[ ]ncoace... E Salomia. O cunoa=te =i orb de-ar fi, de pe pas. Trece]ntre cas[=i gard spre gr[din[. Acum e la doi pa=i de el.

— Salomio! cheam[el duios ca un c`ntec.

Fata d[un \ip[t =i se lipe=te de peretele casei, privindu-l cu spaim[.

— Salomio, nu-\i fie fric[... N... nu... nu sunt nebun, Salomio... +i nu vreau s[-\i fac nici un r[u, Salomio...

Ea se uit[cu ochii mari,]n care nu mai e nici o umbr[de batjocur[, ci numai groaz[, =i zice tremur`nd:

— Fugi, Nicul[i\[, mi-e fric[de tine... mi-e fric[de tine!... +i fuge]nspre gr[din[.

*

Cele dou[umbre care peste un ceas,]n fundul gr[dinii lui P`rvu Miu, stau al[turi =optind, sunt Salomia =i Petric[al lui Stan Pa=alan.

— M[, stai bini=or... S[=tii c[m[sup[r. Ce ciorile! Prea m[str`ngi tare... Ce, eu sunt de fier?

— Ba nu e=ti de fier, neic[, e=ti de carne, trup=orul t[u de carne e... =i numai s[-l m`ng`i a= vrea! dar c`nd te cuprind ]n bra\e, parc[ tot mi-e fric[ s[ nu mi te fure altul, =i atunci ]mi vine s[ te str`ng, s[te fac mic[, s[...

— Ia!

— Ce e?

— N-ai auzit?

— Ce?

— Parc-a oftat cineva.

Ascult[am`ndoi cu luare-aminte; dar nu se aude dec`t v`ntul.

— |i s-a p[rut.

Nu i s-a p[rut, dar femeia aude mai de departe... Cel care a oftat, acum se duce repede. }ncotro se duce,]l m`n[ ni=te cuvinte auzite de mai multe ori, dar auzite unde?... la =coal[? la biseric[?... cuvinte care dormeau ]n partea ]ntunecat[ a min\ii lui =i care acum, de c`teva ceasuri, au ie=it la lumin[=i-i sun[mereu la ureche: “Veni\i cu mine cei osteni\i =i]mpov[ra\i =i eu v[voi odihni pre voi...”

}l cheam[cuvintele acestea de colo, din culmea pe care este ridicat[crucea C[minarului... Ajuns sub cruce,]=i descinge betele de la br`u, le s[rut[ =i pl`nge, pl`nge... Apoi se uit[ ]n sus =i de jur ]mprejur. Tremur[ stelele. Sufl[ v`nt rece ... Nu mai sunt nici l[custe, nici greieri... au murit toate de frig...

Du-te cu bine, Nicul[i\[, =i Dumnezeu s[te ierte...

Peste o s[pt[m`n[, c`nd g`ndaci de care n-a v[zut niciodat[ Nicul[i\[ ]i vor m`nca ochii lui negri, frumo=i =i iscoditori, se vor g`ndi =i vor vorbi despre d`nsul fiecare dup[cum se va pricepe.

Cuconu Epaminonda, ca vrednic urma= al lui Platon =i al lui Aristot, va explica proprietarului, care va fi citit]n gazet[c[la mo=ia dumnealui s-a sp`nzurat un b[iat:

— Da, da, al lui Andrei Gropescu... Era nebun, s[racu... Dac[ve adu\e\ aminte, un bae\el frumusel... udata la Simpetru, la impar\irea de premiile... Tocmai me vurbeam cu nevasta... Eu crede]nva\atura l-a zmintitu... De la fasolica lui tat-so udata la inva\atura multa, asta adu\e utrava in sindzele...

Proprietarul, dup[matur[g`ndire, o s[r[spunz[:

— Asta a=a e.

Salomiei o s[-i fie ur`t uit`ndu-se]n curtea de al[turi, de unde va lipsi cu cine s[-=i treac[vemea p`n[ la ]nt`lnirea cu Petric[...

Neica Andrei, uit`ndu-se la gr[mada de bulumaci de sub =opron, o s[ se g`ndeasc[cu durere c[z[brelele nu sunt ispr[vite toate =i c-o s[trebuiasc[s[duc[iar]n pod sculele lui mo= Sandu...

Iar biata mama lui Nicul[i\[o s[se bat[cu pumnii]n cap pe prispa casei, jelindu-se:

— C[era bun =i bl`nd =i nim[nui nu-i f[cea nici un r[u... c[dac[-i ziceam s[taie pas[re, zicea: “D[-o, maic[, lui mo= Grigore, c[eu nu pot...” Lume, lume tic[loas[...

Dar ori c[=i-ar zice ei *tic[loas[*, ori c-ar zice lumii, dreptate n-ar avea. C[ea ce vin[are? Iar lumea de dou[mii de ani tot s-a]ndreptat. C[azi oamenii, dac[nu e=ti la fel cu d`n=ii, nu te mai r[stignesc ei cu cruzime, ci (mai ales dac[nu le e=ti o prea mare primejdie) te aduc f[r[mult[r[utate, ba poate chiar cu comp[timire, s[te r[stigne=ti singur... +i tot e o]ndreptare...

CUPRINS

PRIVIGHETOAREA

— Ce ai, nene Iorgule? Parc[ai fi sup[rat.

— E!...

— Ba nu z[u, \i s-a]nt`mplat ceva?

— Mi s-a]nt`mplat o tic[lo=ie... Nici nu =tiu cum s[-\i spui... +ti\i c[ prin fundul cur\ii mele trece iazul morilor. C`nd n-am ce face, dau cu undi\a la pe=te. Am acolo,]n st`nga sc[rii (c-am f[cut o scar[ pentru sc[ldat), o ad`nc[tur[,]n care arunc]n toate serile c`te o bucat[ de m[m[lig[ ori c`te un pumn de gr`u fiert: nad[ la pe=te... +i uneori, c`nd e apa merie, mai ales acuma prim[var[, se d[bine =i prinz... nu cine =tie ce pe=ti mari, dar]n sf`r=it: cleni, mrene... Am prins de multe ori =i mai m[ricei — a=a, c`t un cu\it de mas[obi=nuit... Tu nu e=ti pescar; n-ai dat cu undi\a niciodat[... E p[cat... La mine, acolo, e frumos de tot: o umbr[deas[=i r[coroas[, =i apa aia care curge lin printre s[lcii pletoase... S[vii o dat[s[vezi... Acum, eu am undi\e sistematice, de se str`ng, se fac baston; dar aici ]n iaz nu le ]ntrebuin\ez, c[ prea sunt lungi... Iau c`te o nuia de alun,]i pun a\[, plumb =i c`rlig, =i gata; iar c`nd plec de acolo,]nf[=or a\a pe nuia =i o bag]ntr-un tufi= de r[chit[. }n tufi=urile astea =i]n s[lciile de pe marginea iazului vin privighetori =i c`nt[ toat[ noaptea... Foarte de multe ori, c`nd stau lini=tit la pescuit, vin s[racele p`n[ l`ng[mine, aproape de tot, s[le prinzi cu m`na, parc[ ar fi oarbe: umbl[ dup[ ou[ de furnici =i dup[ r`me... Ce e azi? Joi. Alalt[sear[, mar\i, a venit pe la noi c[pitanul Delescu cu nevast[-sa =i am stat cu to\ii]n pridvor s[le ascult[m. Nu c`nta una, c`ntau zece, cincisprezece; r[suna tot z[voiul... +i cum era o lun[ca ziua =i mirosea liliacul... am petrecut o

sear[... s[-l]ntrebi pe el... Mai ales una, chiar]n gr[din[la mine,]ntr-o salcie pletoas[, c`nta... Doamne, Dumnezeule!... De c`te ori]ncepea, f[cea]ntr-un fel nou. }nc[Victori\a, nevasta c[pitanului, luase un condei s[ ]nsemne cu vorbe toate felurile de sunete pe care le scotea. Uneori f[cea: fi, fi, fi, tiha! tiha! tiha! chiau! chiau! chiau! clings!... iar c`nd ispr[vea ]ntr-o cascad[ de triluri, z[u dac[ nu-\i venea s-o aplauzi ca pe-o primadon[... +i din crin[ ]i r[spundeau altele =i altele... Frumoas[ sear[ am petrecut, n-am s-o uit niciodat[! +i ne ]ntrebam cu to\ii, dac[ o fi adev[rat c[ toate vie\uitoarele de pe p[m`nt se trag dintr-o tulpin[=i c[s-au deosebit unele de altele numai silite de]mprejur[rile deosebite prin care au trecut — ce fel de]mprejur[ri au fost alea, care au putut sili privighetoarea s[ajung[s[c`nte a=a, iar c`rsteiul bun[oar[s[h`r`ie, ca un ceasornic de buzunar c`nd ]l ]ntorci? Mare tain[! E!... Pe la dou[sprezece ne-au plecat musafirii, iar nevasta c[pitanului, dup[ ce ne-a zis nou[ “Bun[-seara”, a f[cut bezele ]nspre salcia pletoas[, strig`nd: “La revedere, puic[, pe m`ne sear[!”

+i au venit =i asear[; dar]n salcie nu mai c`nta privighetoarea... Se auzea ]n z[voi, dincolo peste iaz, o mul\ime; aici ]ns[ nu... Ne g`ndeam c[poate =i-a g[sit so\ia =i s-o fi dus dup[ea]n z[voi; =i ne sileam s-o recunoa=tem de pe c`ntec; dar, ori c[ era prea departe =i nu puteam deosebi toate sunetele, ori c[ nu c`nt[toate la fel; dar lucru hot[r`t, lipsea un sunet; n-auzeam pe niciuna f[c`nd: clings! Nu-l auzeam =i s[vezi de ce... Azi-diminea\[, neav`nd treab[, m[ cobor la g`rl[. L[sasem]n ajun undi\a acolo]ntr-un tufi=... O caut: nimic. Zic: s[=tii c[mi-a furat-o cineva. C`nd m[ uit mai bine, o v[z mai departe pe jos. Dau s-o ridic: a\a de=irat[ de pe b[\ =i ]ncurcat[ ]n r[chit[. M[ iau dup[ fir =i ce s[ v[z? Parc[ =i acuma mi se sf`=ie inima... L[sasem r`ma ]n c`rligul undi\ei; =i biat[privighetoare, umbl`nd dup[ dem`ncare, a]nghi\it c`rligul!... S[r[cu\a! C`t trebuie s[se fi zb[tut, c`t trebuie s[ se fi chinuit!... Acum sta moart[, cu aripioarele ]ntinse, iar pe ochi=orii ei, ca dou[ m[rgele negre, n[p[diser[ furnicile... Pre legea mea! Sunt a=a ]nt`mpl[ri absurde care-\i tulbur[mintea,]\i zdruncin[

credin\a... Auzi dumneata moart[: cu c`rligul ]nfipt ]n gu=uli\a aia, care scotea sunetele alea dumnezeie=ti! Auzi dumneata cum am r[spl[tit eu p[s[rica nevinovat[, pentru c[ ne desf[tase cu viersul ei! C`nd m[g`ndesc,]mi vine nebunie; dar ce nebunie!... Ah! ochi=orii [ia negri pe care n[p[diser[furnicile!...

CUPRINS

CONTRAVEN|IE

S[v[spui o istorie auzit[de la conu Mi=u Gerescu, m[car c[=tiu mai dinainte c[, scris[de mine, o s[-i lipseasc[farmecul pe care-l d[povestirilor lui conu Mi=u, mimica lui, puterea de]ncredin\are pe care o poart[ ]n ochii lui sclipitori de pricepere =i vocea lui melodioas[,]n care se simte c`nd un hohot de r`s, c`nd o lacrim[ ]n[bu=it[.

O s[m[silesc s[v-o scriu]ntocmai cum am auzit-o, r[m`n`nd s[-i ad[uga\i dumneavoastr[cu]nchipuirea gesturile =i intona\iile povestitorului.

Vorbe=te conu Mi=u Gerescu:

— Cine v[aduce dumneavoastr[gaz? Mie]mi aduce Iosif, ovreiul [la lung, care st[ ]n c[su\ele alea mici ale lui Piti=. Neput`ndu-m[ dumeri cum poate el s[ ]ncap[, lung cum e, ]n pr[v[lioara aia joas[, am intrat ]nadins la d`nsul... Cu un deget nu d[de tavan, at`t: un deget. {sta-mi aduce gaz de c`nd m-am]nsurat. A ajuns un fel de om al casei — =i mi-e drag din mai multe privin\e.

}nt`i pentru c[ e ginerele lui Marcu, cel dint`i ovrei venit]n ora= aici, adus de bunicu-meu, ca s[-i fac[de tinichea]nvelitoarea caselor p`n[ atunci de =indril[; =i am auzit c[ [st Marcu, c`nd a fost s[moar[, =i-a adunat copiii]mprejur =i le-a spus c[n-are la ce mai tr[i pe lumea asta care se face din zi]n zi mai rea =i c[se duce acolo unde sunt du=i oameni buni ca “con] Costache =i con] Iorg] Gerescu”, bunicu-meu =i tat[-meu.

Pe urm[mai mi-e drag =i pentru c[nu seam[n[deloc a ovrei. Numai rom`neasca pe care o vorbe=te]l tr[deaz[. }ncolo, blond, lung, de=irat, cu umbletul tr[g[nat, greoi la vorb[parc[la fiecare]nchidere

de gur[i s-ar lipi din\ii de sus de [i de jos: seam[n[mai mult a sas. N-are nici agerimea de minte, nici iste\imea, nici]ndr[zneala ovreilor, nici mai ales ahtiarea lor dup[bani. C`nd se adun[ de plat[ c`teva vedre de gaz,]i e parc[ru=ine s[cear[. Vine]n curte, m[a=teapt[s[ies din cas[=i, compun`ndu-=i o fizionomie z`mbitoare, zice sfios: “S-a f[cut patr[vedre”, iar dac[-i zic s[vie alt[dat[, r[spunde: “Bine, adie”, =i pleac[leg[n`ndu-se parc[ l-ar bate v`ntul...

Nu e nici puios ca ovreii, c[n-are copii, =i,]n sf`r=it, n-are nici nume ovreiesc: ]l cheam[ Iosef Bailer, nume nem\esc. Nevast[-sa e una blond[ cu p[rul cre\, gras[, buc[lat[, cu ochii foarte deschi=i =i cu spr`ncenele ridicate, care-i fac o mutr[de p[pu=[speriat[. C`t \ine unul la altul se vede din bl`nde\ea cu care-=i vorbesc, din privirile dulci cu care se]nveselesc, =i am priceput-o mai ales c`nd a fost s[-mi lipeasc[ el o s[geat[ ]n v`rful]nvelitorii. A venit =i ea, s[se]ncredin\eze cu ochii ei de p[pu=[foarte speriat[, dac[nu cumva]nvelitoarea e prea repede =i mi-a spus]n chip de explicare, cu un sur`s ru=inos, c[-i e fric[ “p`ntr[Iozef”.

De multe ori m-am]ntrebat: cu ce-or fi tr[ind oamenii [=tia? La nici o lucrare mare nu l-am v[zut b[gat: iar]n pr[v[lioara lui sunt trei stropitori de gr[din[pe care acolo le-am pomenit ruginind, cinci ori =ase l[mpi care a=teapt[cu o lung[r[bdare mu=terii ce nu se ivesc,]ntr-un col\ o cutie cu geamuri, al[turi un bulg[re de chit =i o cutioar[cu mangal, vreo c`teva sticle de l[mpi ]n=irate pe-o sfoar[; iar la fereastr[ doi c`rna\i lungi, r[suci\i =i]mpleti\i cu me=te=ug — unul alb de fitil de lamp[=i altul galben de fitil pentru sc[p[r[tori...

Ast[-var[,]ntr-o diminea\[pe la cinci, m[pomenesc cu slujnica vestindu-m[c[m[a=teapt[afar[“domnul Iosif”, care vrea s[-mi spuie c[“s-a f[cut patr[vedre”.

M-a=tepta]n curte. }i deschiz u=a =i intru]n birou. Intr[=i el dup[mine =i st[leg[n`ndu-se ca un plop =i prividu-m[cu ni=te ochi cerni\i =i plini de dezn[dejde. }l]ntreb ce vrea. Zice:

— Eee! iu acum ce s[fac!

— Cum ce s[faci?

— S[vezi: asear[,]n lips[mea d-acas[, a venit b[iatul de la Grabinski s[cear[ni\el spirt de la nevast[. Iu totdeauna am ni\el spirt]n cas[: mai te doare un picior, mai te doare o m`n[, te freac[ nevasta. Pe urm[ var[ nici nu lucrez cu mangal: mangal face prea mare c[ldur[ =i pe Iz[ o doare la cap... Nevasta i-a dat — =i fiindc[ Grabinski =tie c[ nici iu nu sunt om bogat — a trimis =i bani. A luat o jum[tate litr[, a dat trei bani. Tocmai c`nd a ie=it b[iat[, aici a fost =i domnu' contr[lor... ast[... Meguleasc[... nu =tiu cum se cheam[. "De unde ai cump[rat spirt?" Zice: "De la madam Iz[." Vine la nevast[=i o]ntreab[. Nevast[a spus drept: "Da, iu am dat; a cerut de la Grabinski ni\el spirt =i fiindc[nici iu nu sunt bogat[, a adus =i bani; a luat o jum[tate litr[, a dat trei bani." Tocmai atunci am sosit =i iu acas[... S[vezi. A intrat domnu' contr[lor =i a c[utat peste toot... — peste tooot... uite a=a... uite a=a... haine, rochii de la Iz[, uite a=a... a aruncat pe sc`nduri... uite a=a... dar n-a g[sit nimic; s-a brodit s[ fie-n cas[ numai c`t a dat la b[iatu de la Grabinski... Ee! iu acu ce fac? Zice c[scrie proces... Zic z[u,]n via\a mea nici m[car mart[r n-am fost. Toat[noaptea n-am dormit nici iu, nici nevast[... +i a pl`ns... =i a pl`ns...

Era bietul om a=a de nenorocit =i cearc[nele dimprejurul ochilor]nt[reau a=a de v[dit vorba lui c[n-a dormit toat[noaptea,]nc[t i-am f[g[duit c-o s[vorbesc controlorului.

A ie=it]n uli\[=i timp de trei ceasuri s-a plimbat de colo p`n[ colo pe dinaintea por\ii, leg[n`ndu-se =i f[c`ndu-=i v`nt cu p[l[ria. Numai c`nd m-a v[zut ie=ind din cas[ =i dup[ ce s-a jurat ]nc[ o dat[ c[ n-a fost ]n via\a lui nici "mart[r", s-a hot[r`t s[plece... "Adie!"

Controlorul Negulescu, b[iat foarte de isprav[, mi-a spus c[a primit un denun\ c[ovreiul ar fi v`nz`nd spirt f[r[licen\[=i mi-a f[g[duit c[n-o s[-i fac[proces dec`t dac[ s-o dovedi c[ a v`ndut]n mod obi=nuit la mai mult[lume.

Au trecut d-atunci dou[luni. Ovreiul a urmat s[-mi aduc[gaz =i de c`te ori dam ochii de el, f[r[ s[-l ]ntreb, ]mi zicea, ridic`nd palmele]n dreptul umerilor: "Mul\umesc lui Dumnezeu, nimic...", c`nd azi-diminea\[m[pomenesc cu el c[-mi intr[ ]n birou,]nchide u=a cu

]ngrijire, se]ntoarce, se uit[la mine leg[n`ndu-se, se uit[ lung =i ]n sf`r=it zice:

— Ee! iu acum ce s[fac?

— ?

— Mi-a f[cut proces... }n via\a mea n-am fost nici mart[r... Toat[noaptea n-am dormit nici iu, nici nevast[...

+i scoate o h`rtie pe care mi-o]ntinde...

“Proces-verbal. Noi, Dimitrie Negulescu, controlor al circumscrip\iei a III-a, av`nd]n vedere denun\ul scris =i anonim, primit]n ziua de (19) nou[sprezece august, anul (1906) una mie-nou[-sute-=ase, prin care ni se face cunoscut c[comerciantul Iosif Bail[r, domiciliat]n acest ora=, strada Stela no. 9, f[r[a poseda licen\a cerut[de articolul”... dou[coale scrise pe toate fe\ele cu un scris m[runt =i]ndesat,]n care se descria cu o am[nun\ime vrednic[de minunat, c[de mai bine de un an vindea spirt nu numai lui Grabinski, dar =i lui Bercovici, =i lui Faibici, =i la mul\i al\ii. Zece martori ale c[ror ar[t[ri scrise =i isc[lite de ei]n=i=i]nt[reau lucrul =i dovedeau]n mod de net[g[duit c[ministerul cu drept cuv`nt confirma procesul-verbal, prin care era condamnat la patru-sute-opt-zeci de lei tax[=i amend[.

Citirea procesului-verbal nu m[ ]mpiedica de a vedea cum tremura p[l[ria]n m`na contravenientului.

— Ei apoi, zic, dup[ce am ispr[vit de citit, — va s[zic[e adev[rat c[vindeai spirt pe sub ascuns, f[r[s[pl[te=ti licen\[.

— Fereasc[Dumnezeu... At`t, la b[iatu’ de la Grabinski.

— Dar b[ie\ii de la [ilal\i, care spun c[cump[rau tot de la dumneata?

— Nu-i adev[rat. Sunt pu=i la cale de Ilie Dumitrescu din col\, care are necaz pe mine. Nu \i-a spus =i dumitale s[cumperi gaz de la el, s[nu mai cumperi de la mine. Nu-i a=a?

— A=a e, mi-a spus; dar uite, aici, declar[Tomulescu, om cinstit =i cu greutate, pe care nu putea s[-l puie la cale Ilie Dumitrescu, c[ ]ntotdeauna cump[rai de la el spirt c`te o vadr[ =i c`te dou[pe s[pt[m`n[! Ce f[ceai cu dou[ vedre pe s[pt[m`n[?

C`nd i-am pus]ntrebarea asta, a]nceput s[clipeasc[repede-repede-repede.

— Scrie acolo a=aa?

— Da.

— A=a m[-ntreab[la judecat[?

— A=a.

Atunci i s-au t[iat picioarele de la genunchi, s-a rezemat cu spatele de pervazul u=ii =i a scos un geam[t de groaz[:

— {[[[[!

Pe urm[s-a]ndreptat =i, r[sucindu-=i p[l[ria]n m`inile care-i tremurau:

— Patr[-sute-opt-zeci de lei!... De unde?... Dou[stropitori, patru-cinci sticle de l[mpi, c`teva jam[r =i zece co\i de fitil, [sta nu se face nici dou[zeci de lei ...Puntr[mine nu-i nimic... Vinde domnu' contr[-lor... bine... dar Iz[... Iz[...

Dou[lacrimi adunate]n genele de jos s-au rev[rsat =i au picat f[c`nd plici! ca dou[alice pe mu=amaua pardoselii.

— Iz[... ast[moare de ast[!

+i f[r[s[mai a=tepte r[spuns la]ntrebarea cu care venise: “acum iu ce fac?”, a plecat leg[n`ndu-se =i cl[tin`nd din cap cu dezn[dejde.

— Ast[moare de ast[. Adie...

CUPRINS

DIN CARNETUL UNUI JURAT

Iar am c[zut la jura\i: dar cel pu\in mul\umesc lui Dumnezeu c[am c[zut cu oameni de]n\eles =i nu am p[\it ca r`ndul trecut. C[ sunt unii jura\i oameni buni, lumina\i, care =tiu s[-=i recl[deasc[ cu ]nchipuirea toate ]mprejur[rile ]n care s-a s[v`r=it fapta; dar sunt mai mul\i aceia care]=i]nchipuiesc c[sunt chema\i s[r[spund[dac[fapta s-a]nt`mplat ori nu — =i care nu =tiu s[-=i ]mprumute ]ntreg sufletul ]nvinuitului din momentul f[ptuirii, spre a-l judeca cum se cuvine. Nu mai pui la socoteal[ pe cei cu totul m[rgini\i, ca maiorul de rezerv[ din r`ndul trecut, care \inea mor\i= s[os`ndeasc[pe unul.

— Dar nu sunt probe, domnule maior, nu sunt probe.

— Las[, mon=er, c[-i =tiu eu p-[=tia din Aninoasa. Sunt to\i ni=te t`lhari! S[ vezi ce am p[\it eu. Mai acum o lun[, ie=ind ]n pia\[, v[z pe unul cu o oal[ mare de unt. Zic: “De v`nzare-l ai, b[iete?” “De v`nzare.” “C`te parale?” “Doi franci =i optzeci ocaua.” +tiam c[nevast[-mea]l ia cu trei franci. M[uit la unt — frumos; galben ca m[laiul; gust — o bun[tate! Zic: “C`te ocale vine oala?” Zice: “+ase ocale vechi, din care se scade trei litre daraua oalei, r[m`ne cinci ocale =i o litr[.” Intru, domnule, la b[c[nie la Petric[: pui de c`nt[re=te oala: tocmai. M[ tocmesc cu el =i mi-l las[ cu doi =i =aizeci ocaua. M[ g`ndeam ce surpriz[o s[-i fac Lucre\iei, care chiar atunci]mi spusese c[s-a cam ispr[vit untul. Doi franci =i =aizeci ocaua! Merg, domnule, acas[vesel;]l pl[tesc =i se duce. C`nd colo, ce descoper[ nevast[-mea? }n mijlocul oalei, dar cu ce me=te=ug te crezi? un cogeamite bolovan de piatr[; pe onoarea mea! s[ ]ntrebi pe Lucre\ia. Am c`nt[rit-o... ve-

nea trei oca =i ceva... Vezi dumneata =arlatania dracului! D-aia-\i spui c[-i cunosc eu pe ho\ii [=tia din Aninoasa.

C`t p-aci s[ conving[ =i pe ceilal\i jura\i =i s[-i fac[ s[ condamne pe acuzat, c`nd din fericire Mateescu, nemai=tiind cum s[-i opreasc[,]l]ntreab[:

— Domnule maior, dar de unde =tii c[omul era din Aninoasa?

— L-am]ntrebat; mi-a spus-o el; mi-a spus =i cum]l cheam[, dar am uitat. Trebuia s[vie s[-=i ia oala, dar]n\elegi bine c[n-a mai venit.

— Dar dac[\i-o fi spus vreun nume fals =i o fi min\it c[e din Aninoasa, ca s[nu-i po\i da de urm[?

...Numai a=a a sc[pat omul de la os`nd[.

Ce nu-mi place la jura\i e limba p[s[reasc[a avoca\ilor. “Parcimonios... circumspec\ie... militeaz[circumstan\e atenuante... diversitate... militeaz[situa\ia precar[“. }\i vine s[le zici o vorb[ur`t[ ori s[ nu-i mai ascul\i deloc, ca s[-\i r[m`ie]n urechi limba bun[=i frumoas[a \[ranilor, care =i c`nd ]ntrebuin\eaz[ c`te o vorb[nou[o stric[=i-i dau un sunet =i o]nf[\i=are p[m`ntean[. Ce bine =tiu s[vorbeasc[. Cum =tiu ei s[-nvie lucrurile cu vorba. Parc[le vezi! Ce putere de... Dar ce stau eu s[v[spui! Asculta\i-i:

Proces de omor. Un b[iat de 25 de ani =i-a omor`t pe frati-s[u de 18 ani. Martora cea mai de c[petenie e sora mamei lor, care e ascultat[ f[r[ jur[m`nt. E pr[p[dit[: tremur[din cap p`n[-n picioare:

— Nu v[face\i p[cat cu noi, domni=orilor, c[nu e vinovat. Ceasu r[u... ceasu r[u... Nepot mi-era =i mortul, nepot mi-e =i [sta... N-am jurat... dar sunt]naintea crucii =i v[spui]n frica lui Dumnezeu tot... drept... cum a fost... v[spui... dac-oi putea... v[spui. Uite: s-a tras dintr-un lucru de nimic, dintr-o batist[. Ghi\[, m... m... mortu, a luat o batist[a lui nen-su, a [stuia, =i nu-=’ cum a f[cut de-a murd[rit-o de p[cur[; a sp[lat-o =i a]ntins-o pe gard s[se usuce. C`nd a venit fratisu, zice: “Cine mi-a murd[rit batista?” Tic[loasa de mine! nu spuneam c-am umplut-o eu? C[ poate nu se-nt`mpla... zic: “Frati-tu Ghi\[“. Taman atunci venea =i Ghi\[de la var[-sa, c[era dumninic[, zi de hor[, =i se dusese s[-l]ncing[. Marin, dac[l-a v[zut venind, zice: “Bine, m[,

tic[losule, ce ai avut s[-mi iei batista s[mi-o c[rc[le=ti?” Ghi\[,]n loc s[-=i cear[iertare, zice: “Ho! ca \i-oi pl[ti-o, ce m[faci tic[los?” {sta s-apleac[jos =i ia un col\ de c[ramid[p-at`tica =i d[ dup[ el =i-l atinge la m`n[. Atunci mortu se repede la gard s[ia un lemn. Am s[rit]ntre ei. M[-sa lor, sor[-mea l-a apucat pe Ghi\[ ]n bra\e, eu l-am apucat pe [sta: “Fii cuminte, Marine maic[, c[tu e=ti mai mare.” Spui]n frica lui Dumnezeu c[m-a ascultat =i a intrat]n cas[. At`ta a zis: “Leic[, leic[, tu =i cu maica ]i face\i d[ mi se urc[-n cap.” C[ cu el a crescut m[-sa p-[ilal\i patru copii, domni=orilor. De nou[ ani de c`nd mai mult tat[le-a fost dec`t frate, c[ b[rbatu sori-mii cinci ani a z[cut pe spate damblagiu =i s[-mpline=te ]n dulcile Cr[ciunului patru ani de c`nd a murit. {sta a-ngrijit de ei. De grija =i de focu lor nici nu s-a-nsurat p`n[ ]n anii ]n care se g[se=te... +i s[ aveau bine... =i-l iubea... de Pa=te acum i-a cump[rat p[l[rie de opt lei jum[tate; dar ceasu r[u =i blestemu vr[jma=ilor. Ghi\[, care nu l-am pomenit s[ r[spunz[ col\os lui nen-su, acuma ]njura c`t]l \inea gura =i se smucea s[scape din bra\ele m[-sii... Am t[b[r`t la el, s[-l scoatem pe poart[, dar n-am putut, c[ ne-a biruit =i ne-a sc[pat, =i fuga spre cas[. C[ p[catele, era un ciomag pe b[t[tur[, pe care s-a plecat de l-a luat. Taman atunci a ie=it =i Marin din cas[ =i a venit spre el, =i c`nd a ridicat Ghi\[ciomagu s[dea, [sta i l-a smucit din m`n[ =i at`ta, l-a c`rmit o dat[... =i pesemne l-a lovit ]n t`mpl[, c[odat[ ]l v[z c[pic[jos. Spui]n frica lui Dumnezeu, c[, dac[l-a v[zut pic`nd jos, nen-su a zv`rlit ciomagu =i s-a aplecat peste d`nsu =i l-a luat ]n bra\e: “M[ Ghi\ic[, tu glume=ti?”... =i l-a dus pe prisp[ =i unde se ruga: “M[ Ghi\ic[, fii cuminte, hai la hor[ c[ te a=teapt[ fetele”... a=! de unde?... at`t... a apucat s[zic[: “Maic[, d[scinge-m[, s[pot s[-mi dau sufletul...” Asta =tiu, asta spui: dar fie-v[mil[, domni=orilor, nu v[face\i p[cat cu el, c[se pr[p[de=te biata m[-sa =i r[m`n [ilal\i copii pe drumuri...

*

Proces de incendiu.

— Dumneata, partea civil[, spune cum s-au]nt`mplat lucrurile.

— Uite, dom’le, cum a fost, p[catele mele. Pr[p[ditu [sta e din sat

de la noi, din Brani=te; tat-so =i acum tr[ie=te — e cam vecin cu mine... C`nd s-a f[cut b[iat de fo paispce ani, l-a luat un rom`n din Produle=ti, care n-avea copii, cu g`nd s[-i fie d[ fun ajutor =i s[-l lase ]n p[m`ntu lui. +i l-a luat... A stat a=a dus dou[zeci de ani. C`nd =i c`nd, la un an, la doi, mai venea pe la noi p`n Brani=te la tat-so. “Ce faci, m[i Ilie? Cum o duci tu p-acolo?” “Bine.” A=a, am aflat la o vreme c[ s-a ]nsurat acolo; pe urm[ la c`\iva ani c[i-a murit nevasta, p`n[ acum doi ani, c`nd ne-am pomenit cu el c[se-ntoarce]n sat la noi. Spunea =i am auzit =i p`n al\i oameni c[ p[ h[l rom`n de l-a crescut l-a =utulit primaru d-acolo, l-a m`glisit =i l-a dus la tribunal de i-a f[cut o h`rtie; =i c`nd a murit, s-a sculat fecioru primarului =i i-a luat p[m`ntu. {sta n-avea la m`n[ nici o h`rtie, nu nimic, [la avea atistament: i-a luat p[-m`ntu. +i a=a, dac[ s-a ]ntors la noi, tr[ia =i el cu tat-so acolo, om ca to\i oamenii. A=a, ast[-toamn[ m[ pomenesc ]ntr-o zi cu el, ca s[-i dau fata asta lui. Acum el, om trainic, de treize=patru de ani, fata numai de opspce. M-am g`ndit... m-am socotit... De! avere nu; am =i eu dou[pogoane de p[m`nt =i =ase copii. La care s[ dai ]nt`i? Pe urm[acum, bine vede\i, umbl[fite=care fl[c[u dup[stare, c[sunt vremurile grele... Fata, dup[cum o vede\i, c[nici eu n-am fost fun om frumos... nici m[-sa. M-am g`ndit, m-am socotit cu muierea... de! a=a i-o fi norocu fetei, s[ ia v[duv... +i i-am dat-o... Am f[cut nunt[... cum se face la \ar[ la noi... Am cheltuit patru poli, c[ =-acu sunt dator la Socitate — c[ el s[ nu zici c-a adus d-un ban gaz d[ pus ]ntr-o lamp[; =i i-am dat zece pr[jini d[ p[m`nt, =i-a r[mas s[facem furmele de cununie c`nd ne-om mai lesni d[ parale... +i s-a dus fata la el... La dou[ s[pt[m`ni m-am pomenit cu fata acas[, b[tut[, pisat[: “Taic[, m[omoar[-n b[t[i!” “M[i fat[, s[nu te sperii, s[-i crezi b[rbatului, c-o fi =i el am`r`t de lips[=i de c`te alea; a=a e traiul la-nceput, merge h`rj`it. O sap[, c`nd o iei]nt`i, nu \i se pare la-nd[m`n[, p`n[ te dedai cu ea — darmite un b[rbat ori o muiere; c[ vii tu cu voia ta, el vine cu voia lui; p`n[v-]\i potrivi la firi. C[nici eu cu m[-ta n-am tr[it bine la-nceput, tot a=a, =i acum bine vezi c[nu ne zicem nici: d[-te mai]ncolo”. De! ca omul, g`ndeam c[s-or drege lucrurile. Fata, supus[,

s-a]ntors la el. La o lun[iar m-am pomenit cu ea... b[tut[, omor`t[: “Taic[, nu mai pot r[bda, omoar[-m[, taie-m[, la el nu m[ mai ]ntorc...” M-am dus la tat-so al lui, s[-l iau, s[ mergem s[ vedem din cine e vina. Spuneau to\i vecinii: c`ine la inim[, din nimic]i n[z[rea =i o b[tea hain p`n[ s[reau d-o sc[pau din m`inile lui... L-a judecat tat-so al lui =i al\i oameni b[tr`ni din sat... c-o fi... c-o drege... Eu am t[b[r`t iar pe fat[: “Du-te, m[i fat[, sile=ti-te d[-i pricepe voia, c[s-or]ndrepta lucrurile. Te pomene=ti c-ai r[mas grea cu el... cununat[legitim cu el nu e=ti; mi-aduci guri str[ine la mas[.” S-a dus iar fata. La c`t[va vreme iar m-am pomenit cu ea, b[tut[ c`ine=te; cu p-a=a =omoiogul d[p[r smuls din cap; s[ierta\i, tot trupu ei negru ca ceaunu. A c[zut la poart[de unde a ridicat-o m[-sa cu alte muieri d-au dus-o]n cas[. G`ndeam c[ moare. C`nd =i-a venit]n fire, zice: “Taic[,]njunghie-m[matale cu cu\itu, dar la el nu m[mai]ntorc. Mai bine m[bag sub trin; a=tept trinu p`n[ trece =i m[ bag sub el.” E! dac-am v[zut a=a: “R[m`i, taic[, =i ce-o da Dumnezeu...” }n prim[var[m-am dus s[-mi ar locu d[zece pr[jini pe care i-l f[g[duisem zestre. Era dreptu meu. Dac[nu tr[ia cu fii-mea d[ce s[-mi m[n`nce locu meu degeaba? El a s[rit cu toporu la mine. Nu =i nu, c[e locul lui — s[-i dau fata-nd[r[t c[el face omor. Fata s[se-ntoarc[la el, nici moart[. Dac-am v[zut =i am v[zut, am chemat primaru. Primaru dac-a venit, a g[sit c[e dreptu meu, p[cum =i era, c[nu era legitim, nici foaie de zestre egalizat[n-avea. El dac-a v[zut c[i-am luat locu, d[necaz, mi-a f[cut boala asta... }mi spunea mie fata =i al\i rom`ni c[ s-a l[udat c-o s[-mi puie foc... L-am p`ndit cu pu=ca nou[seri d-a r`ndu, dar n-a venit; c[ dac[-l prindeam puindu-mi foc, spui ]n frica lui Dumnezeu c[-l cur[\am =i eram eu azi ]n locu lui... La fo trei nop\i dup[ aia, m-am sculat ]ntr-un haraiman: “S[ri\i, ho\ii, s[ri\i, ho\ii!” C`nd am deschis ochii =i m-am uitat pe fereastr[, am crezut c[orbesc...]mi ardea co=aru ... Am dat fuga afar[ca un nebun... Ce s[po\i sc[pa? Un’ te puteai apropia? Par[de sus p`n[ jos. C`nd am v[zut a=a, m-a t[iat un junghi peste inim[=i m-am rezemat de un st`lp al prispei =i m[ uitam ca prostu cum s-a d[r`mat podu cu porumb peste boii mei... +i-i ascultam

n[uc cum mugeau... Abia d-un an]i cump[rasem... munca mea... boi=orii mei... bl`nzi ca doi... ca doi cop... ca doi copila=i... C`inele!... c`t m-am chinuit eu, numai Dumnezeu =tie, c-am mai vrut s[-mi cump[r o dat[ boi =i, tot a=a, adunasem ban cu ban =i mi-a murit dou[ fete ]ntr-o s[pt[m`n[=i am dat bani p[-ngrop[ciune =i p[pomeni... +i acu ce s[d[zlipesc dup[el? c[el n-are nimic... han\ele dup[el... at`t... C`nd mai ajung eu?... Da' se vede c[a=a am fost blestemat s[n-am parte de boi, s[muncesc toat[via\a cu palmele...

CUPRINS

INIM{ DE TAT{

Conu Nae st[ ]n pridvorul caselor de la vie =i-=i face \ig[ri din cutia de bectimis. Cum st[de le r[suce=te tacticos, le lipe=te duc`nd limba d-a lungul foi\ei, le taie cu foarfecele firele de tutun care ies la capete =i le a=eaz[ una l`ng[alta]n capacul cutiei, — ar vrea s[par[lini=tit; dar nu e; se vede dup[cum]=i face uneori m`na p`lnie peste ureche, ca s[asculte de nu se aude uruit de tr[sur[pe podi=ca de la poarta obra\iei, =i dup[cum se uit[din c`nd ]n c`nd cu b[gare de seam[spre peticul de =osea, care se z[re=te printre ramurile ulmului... Al naibii ulm! o s[puie s[-l taie c[-mpiedic[vederea... |ig[ri]=i face dinadins, ca s[-=i potoleasc[neast`mp[rul, c-a fluierat de mult trenul ajuns la ora= =i de mult a trecut jum[tatea de ceas]n care tr[sura trebuia s[soseasc[de la gar[la vie. Cucoana Frosa e mai lini=tit[, poate pentru c[cu preg[tirile mesei nu-=i d[seama de timpul trecut (nici nu s-a uitat de zece ori la ceasornic ca conu Nae), poate =i pentru c[cel a=teptat nu e Lic[, primul n[scut, ofi\erul ei, dragostea ei cea mare... Cel a=teptat e Mi=u, favoritul tat[lui, asemenea lui prin firea bl`nd[ =i vis[toare, prin ]ndem`narea la orice me=te=ug, prin toate]nsu=irile =i toate sl[biciunile (p`n[ =i patima v`n[torii), mo=tenite de la el cu at`ta credin\[... +i-i tremur[ m`inile lui conu Nae, g`ndindu-se la pl[cerea ce o s[-i pricinuiasc[ b[iatului toate sculele de v`n[toare: pu=ca, geanta, jambiere, dou[sute de cartu=e f[cute gata cu m`na lui la ma=in[, a=ezate cu or`nduial[ ]n od[i\a lui...

De venit trebuie s[vie, c-a depe=at; dar se vede c[s-a]nt`mplat ceva la cabriolet[... desigur iar uluba din dreapta... =i i-a spus de trei

ori vizitiului s[treac[cu ea la fierar, s[-i puie un l[n\i=or la cui, s[nu mai saie, sau... +i conu Nae strig[spre buc[t[rie:

— Drag[!

— Poftim?]ntreab[Frosa, ivindu-se]n pervazul u=ii.

— Nu cumva ai spus lui Gheorghe s[t`rguiasc[ceva din ora=?

— Da, i-am dat o]nsemnare s[-mi ia ni=te lucruri de la b[c[nie.

— Aha! face conu Nae dumerit =i-=i urmeaz[f[cutul \ig[rilor. A=a da, acum]n\elege]nt`rzierea moc[itului de Gheorghe... +i iar]=i arunc[ochii spre =osea ...Al naibii ulm! O s[puie s[-l taie c[ ]mpiedic[vederea...

+ase luni de c`nd nu l-a v[zut, =ase luni lungi ca =ase veacuri! Iar acum conu Nae z`mbe=te cu bl`nde\e, nu \ig[rii la care se uit[ r[sucind-o, ci g`ndului c[trebuie s[-i fi crescut lui Mi=u must[cioara, pe care de la vederea din urm[se c[znea s-o r[suceasc[, =trengarul... C[grozav]=i iube=te conu Nae pe Mi=u lui. +i pe cel mare]l iube=te, nu e vorb[, c[e chipe=, frumos, m`ndru, leit coana Frosa. C`nd calc[Lic[de-i sun[duri\a de la pinten, drept, falnic, cu capul sus, cu pieptul lat, parc[se l[rge=te ceva =i-n pieptul adus al lui conu Nae... E! dar altfel de dragoste are pentru Mi=u. Mi=u e tot el la tinere\e, cu]nf[\i=area lui, cu sufletul lui... +i parc[n-are cuvinte s[mul\umeasc[lui Dumnezeu c[ce n-a]nv[\at el]n vremea lui, o s[ ]nve\e acuma prin Mi=u... C[s-a]nsurat t`rziu conu Nae, la 46 de ani, =i mult[ vreme l-a fr[m`ntat =i l-a chinuit grija c[nu i-or tr[i copiii t`rziu f[cu\i; dar Dumnezeu a fost bun, iac[: pe cel mare l-a v[zut locotenent, cu cariera f[cut[, iar cel mic =i-a ispr[vit liceul, =i-a luat bacalaureatul =i acum de doi ani urmeaz[ la medicin[... +i, c`nd a fost la Bucure=ti acum =ease luni, gazda i-a spus c[n-a mai v[zut b[iat silitor, care toat[ziua =i toat[noaptea s[citeasc[, iar profesorul c[are mare]ndem`nare la disec\ie. L-a ascultat b[iatul =i i-a priceput sfatul pe care i l-a dat ]ntotdeauna: “Fere=te-te, f[tul meu, de prieteni r[i, c[ sindrofia rea stric[ firea bun[...” L-a ascultat b[iatul =i poate c-o s[-l asculte =i Dumnezeu la care se roag[ ]n toate dimine\ile =i serile =i peste zi dat`tea ori, s[-l]nvredniceasc[s[-l vaz[=i pe [sta doftor. C[el datoria

=i-a f[cut-o... Dup[ce s-a]nsurat, n-a mai =tiut de alt[grij[dec`t de-a casei =i de-a copiilor. Toate dorin\ele =i le-au ]nfr`nat =i coana Frosa, =i el — ea mai cu seam[, care era mai t`n[r[ =i care a primit s[ se retrag[ aici la vie, numai ca s[ agoniseasc[ ceva copiilor... +i iac[ le-au agonisit... nu r[m`n f[r[nimic: cas[ ]n ora=, via asta aproape ca o mo=ie =i ceva bani...

La asta se g`nde=te conu Nae, de=i las[ acum \igara jos =i-=i face cruce; iar c`nd ridic[ochii, acolo, la zece pa=i]naintea lui, vine]ncet cabrioleta urc`nd la mal. Repede-repede, c`t]l]ng[duie cei aproape =aptezeci de ani, coboar[scara, strig[sastist pe coana Frosa: “Drag[, drag[!...”, strig[tremur`nd spre cu=ca c[\elei: “Diana, a venit Mi=u...”

Diana vine repede =i trage salturii chefnind de bucurie]mprejurul tr[surii, slugile au ie=it pe prispa buc[t[riei, iar p[rin\ii primesc b[iatul]n bra\e, cu ochii str[lucitori de bucurie...

*

Conu Nae nu mai]n\elege nimic... At`ta vreme de c`nd se fram`nt[ ]n zadar s[ priceap[ pricina schimb[rii copilului lui... Mi=u lui... Unde e Mi=u lui? C[ nu e el, t`n[rul grav, serios, care acum aproape o lun[s-a cobor`t din tr[sur[ ]n bra\ele lor, rece, str[in, f[r[ un cuv`nt c[tre d`nsul, f[r[ o m`ng`iere Dianei, f[r[ un strig[t de bucurie la vederea or`nduielii sculelor de v`n[toare... Nu e a lui Mi=u fruntea asta neclintit[; nu sunt ai lui ochii [=tia nep[s[tori... Unde sunt ochii lui care priveau st[ruitor asupra lucrurilor cu drag, cu dor de pricepere? Nu e Mi=u lui b[iatul [sta care r[spunde cu monosilabe la]ntreb[rile lui, la aducerile lui aminte despre lucruri de care vorbea cu drag odinioar[, la toate st[ruin\ele lui de a-l face s[vorbeasc[... Zadarnic cherl[ie Diana de dorin\a de a pleca la v`n[toare, zadarnic i-a spus el de c`teva ori c[, plimb`ndu-se prin vie, a dat peste un stol de pot`r-nichi care-=i au stori=tea acolo, — de c`nd a venit n-a pus m`na pe pu=c[. St[, ia uneori o carte, cite=te c`tva, cur`nd o]nchide, o arunc[la loc =i tace cu ochii du=i]n zare... Nici silin\ele coanei Frosii n-au

fost de vreun folos. La]ntreb[rile ei, b[iatul a r[spuns cu r[ceal[: “N-am nimic, poate preocup[rile examenului...”

Dar pentru sufletul de tat[al lui conu Nae, [sta nu era un r[spuns mul\umitor. +i se g`ndea b[tr`nul la toate primejdiile, bolile de care i-l sc[pase Dumnezeu. +i-=i aducea aminte nop\ile de veghe, aplec[rile peste p[tucul lui ca s[-i asculte r[suflarea...

Deun[zi, cum b[iatul pornise devale]n livede, conu Nae s-a luat dup[el. C`nd l-a ajuns, l-a rugat s[stea jos =i a]ncercat din nou s[-l fac[s[vorbeasc[.

— Mi=ule tat[, ce ai tu?

— Nimic.

— |i-e grij[de examene?

— Poate...

B[tr`nul i-a luat m`na]n m`inile lui =i, pun`ndu-=i]n glas toat[bl`nde\ea sufletului, iar]n privire, dragostea de care tremura:

— Tu ai ceva, f[tul tatei, ai ceva... nu se poate... spune-mi mie. Nu te sfii... De ce te sfie=ti de mine?

}ncerc[s[r`d[:

— Ha-ha! =tiu eu ce trebuie s[fie: vreo fat[... o pereche de ochi frumo=i r[ma=i la Bucure=ti.

— Ce idee! r[spunse Mi=u cu r[ceal[.

— Poate e=ti bolnav, spune fiul tatei, nu te sfii. Boala e lucru firesc... e r[u s[ascunzi.

+i fa\[cu r[spunsul b[iatului f[cut cu acela=i glas str[in:

— N-am nimic... nimic... nimic...

B[tr`nul zisese cu durere:

— E p[cat c[te ascunzi de mine... p[cat!...

*

Sunt cinci seri de c`nd conu Nae iese bini=or ]n v`rful degetelor =i merge la fereastra od[ii lui Mi=u, s[vaz[ce face. Lumin[ ]n cas[, se poate vedea printr-un loc unde perdeaua nu e bine c[zut[. B[iatul,

cu capul rezemat]ntr-o palm[, cite=te. Atunci se-ntoarce =i]ntreab[ ]n dreptul u=ii f[r[a intra:

— Nu dormi, Mi=ule?

— Nu.

— Ce faci?

— Citesc.

Nici vocea parc[nu e a lui. +i alt[dat[ ]l]ntreba a=a =i tot a=a]i r[spundea: “Nu... citesc”; dar]n am`ndou[ cuvintele era ceva duios, dulce, m`ng`ietor, parc[mul\umirea de grija ce i-o purta. Acum acelea=i dou[cuvinte: “Nu... citesc...” au sunet mort, f[r[ ]n\eles, ca sunetul unui ban plesnit...

+i conu Nae simte cum i se urc[pe spinare un fior rece ca-n fa\a unui lucru de groaz[... A citit odat[coana Frosa]n foiletonul *Universului* o istorie a=a,]n care unul, care sem[na grozav cu altul, l-a omor`t =i a venit s[ se dea drept d`nsul. }n t[cerea nop\ii =i cu sunetul straniu al vocii b[iatului]nc[ ]n auz, conu Nae intr[ ]n odaia coanei Frosii,]nchin`ndu-se gr[bit...

Mi=u e dus]n vie; =i-a luat o carte =i-a plecat]n vie. Din odaie, ochii lui conu Nae l-au urm[rit cum se ducea]ncet la mal pe r[zor p`n[ a pierit. B[tr`nul se scoal[=i trece]n odaia b[iatului. Pe mas[, pe policioara din perete, pe scaunul de la c[p[t`iul patului sunt c[r\i. Ce de c[r\i! +i se g`nde=te b[tr`nul c[ greutatea at`tor lucruri de]nv[\at poate s[ ]ntristeze =i s[ ]ngrijoreasc[p`n[ ]ntr-at`ta sufletul b[iatului... Toate sunt c[r\i fran\uze=ti, unele cu chipuri]nf[\i=`nd oase, mu=chi, vene; unele — animale; astea r[d[cini, ierburi, flori, — c[r\ile lui de medicin[; iar altele f[r[chipuri,]nsemnate de b[iat cu semne, cu sublinieri doveditoare c[le-a citit.

“Ce-o fi scriind]n c[r\ile astea?” se-ntreab[b[tr`nul, lu`nd una =i silindu-se s[-i priceap[titlul. *De la quadruple... racine... du principe... de la raison suffisante...* O deschide =i-i pare r[u c[nu =tie destul fran\uze=te ca s[poat[ ]n\elege p[r\ile subliniate... Ce s[ ]n\eleag[el, care n-a citit nici rom`ne=te dec`t c[r\i biserice=ti, cronicarii. *Cei trei*

mu=chetari, Corina sau Italia =i din c`nd ]n c`nd vreun num[r din *Economia rural[?...* +i se c[zne=te s[traduc[: *“De la,* despre...; *quadruple*,]mp[trita...; *racine*, r[d[cin[...; *du principe*, a principiului...; *de la raison suffisante ...raison suffisante...*” asta nu =tie. El, Mi=u, trebuie s[=tie... pune m`na pe alt[ carte... =i aici sunt ]nsemn[ri... Cite=te titlul, tot fran\uzeasc[: *Les mensonges conventionnelles de notre civilisation*. A! iac[ =i o carte rom`neasc[, M. Eminescu, poezii... +i aici sunt sublinieri... Cite=te strofa]nsemnat[:

A fi?... nebunie =i trist[=i goal[,
Urechea te minte =i ochiul te-n=eal[.
Ce-un secol ne zice ceilal\i o dezic...
Dec`t un vis searb[d mai bine nimic.

Conu Nae]ntoarce foile nedumerit. Iac[iar ceva]nsemnat:

Setea lini=tii eterne care-mi sun[ ]n urechi...

+i iar]nsemnat:

Din haos, Doamne, am ap[rut
+i m-a=]ntoarce-n haos,
+i din repaos m-am n[scut,
Mi-e sete de repaos.

— Mi-e sete de repaos?...]ng`n[ ]ncet b[tr`nul...

Pe scaunul de l`ng[ pat e alt[ carte, cu un cu\it de t[iat foile ]ntr-]nsa... tot fran\uzeasc[... *Le monde... comme volonté... et comme représentation...* O deschide =i o r[sfoie=te. A! uite aici sunt pe margine lucruri scrise de m`na lui Mi=u ...Se duce l`ng[fereastr[;]=i pune ochelarii =i cite=te, silindu-se s[ ]n\eleag[:

“Da, puterea mistuitoare a]n\elegerii, care nimice=te lucrurile]nv[\ate... o parte din obiect topit[ ]n subiect, mistuit[ ]n flac[ra]n\elegerii... Unde poate duce]n\elegerea totului... reducerea]ntregului spa\iu la un punct =i nici at`t... a ]ntregii ve=nicii la o clip[ =i nici at`t... confundarea des[v`r=it[ a obiectului cu subiectul, dac[ nu la o des[v`r=it[indiferen\[, la nefiin\[?... +i atunci de ce aceast[str[duire, de ce aceast[fr[m`ntare, c`nd aceast[nefiin\[mi-o pot

procura de acum, de]ndat[, cu o mi=care, cu o singur[ap[sare pe tr[gaci?...”

A! cum pic[cartea din m`inile tremur[toare ale b[tr`nului, galben ca turta de cear[. Azi-diminea\[l-a v[zut umbl`nd cu revolverul... Vrea s[ strige: “Drag[! ...Frosino!...”, dar nu poate, ]l ]mpiedic[ un nod ]n g`tlej... }mpleticindu-se, iese din odaie, coboar[scara, intr[ ]n vie =i]ncepe s[urce gr[bit r[zorul cu m`na dreapt[ sprijinindu-se de araci, cu cea st`ng[ap[s`ndu-=i pieptul ]n dreptul inimii... =i urc[... =i urc[. I-e mil[ lui Dumnezeu de bietul b[tr`n. Ar fi prea dureros s[urce coasta p`n[-n v`rf. D-aia arat[vederii lui]ntunecat[, acolo, la jum[-tatea drumului, pe Mi=u, citind sub un nuc, pe br`nci, cu capul ]ntre m`ini. B[tr`nul st[ locului, r[sufl`nd din ad`nc, trec`ndu-=i m`inile peste ochi, parc[ pentru a se ]ncredin\a c[ nu viseaz[; apoi se apropie de b[iat, =ade jos, silindu-se s[-=i ast`mpere b[t[ile inimii.

— Te-a obosit, zice b[iatul cu nep[sare.

— Da, r[spunde b[tr`nul... N... n... nu mai merge...

Apoi, c`nd s-a mai lini=tit,]ncepe rar cu o voce grav[:

— Mi=ule, f[tul tatei, las[c[r\ile alea c[nu sunt bune... ascult[-m[pe mine, nu sunt bune... Cartea va s[fie omului prieten, nu du=man... Din carte va s[ ]nve\e omul — cum zice Miron Costin, cronicarul,]n predoslovia lui — s[cunoasc[pe Dumnezeu =i laude s[-i aduc[pentru toate ale lui c[tr[noi bun[t[\i.

B[iatul se uit[la b[tr`n care urmeaz[cu senin[tate:

— Prieten, nu du=man... =i c[r\ile aste]\i sunt du=mani, dac[-\i s[desc =i fac s[-\i]ncol\easc[ ]n minte g`nduri pizma=e ca alea care le-am citit adineauri scrise cu m`na ta... slova ta... du=mani dac[ponegresc bun[tatea lui Dumnezeu =i frumuse\ea lumii cl[dit[de d`nsul... Uit[-te =i vindec[-te!...

Sunt ani d-atunci. Mi=u s-a vindecat de ame\itoarea zguduire sufleteasc[ce i-a pricinuit]nt`ia c[l[torie ]n \ara g`ndurilor despre rostul lumii; — cu vremea =i o mai p[trunz[toare]n\elegere a lucru-rilor,]n locul duhului de t[g[duire =i de r[zvr[tire, i s-a cobor`t]n suflet

]mp[ciuire =i evlavie — =i niciodat[... n-o s[uite chipul b[tr`nului =i gestul lui cu m`na]ntins[spre z[rile unde, colo, soarele apunea]n pulbere de aur ca un disc uria= de v[paie cu marginile p`lp`itoare, dincolo se ridicau clocote de fumuri cu sute de nuan\e de albastru, pe c`nd ]n t[cerea serii care se l[sa ]ncet, greierii de toamn[ ]=i suspinau c`ntecul tremur[tor =i duios ca glasul b[tr`nului:

— “Uit[-te =i vindec[-te...”

CUPRINS

NENEA GU|{

...Noroc c[se mai g[se=te, pe ici pe colea, c`te un om de isprav[, care — prin dreptatea =i prin bun[tatea lui — te face s[ n[d[jduie=ti, dac[ nu pentru tine, cel pu\in pentru urma=ii t[i, o lume mai bun[ ca a de azi... A=a om e nenea Gu\[, generalul, prietenul meu de v`n[toare. Dar trebuie s[-l cuno=ti, c[gre=e=ti grozav dac[ ]l judeci pe din afar[. Nu \i-ai putea niciodat[ ]nchipui c[, sub]nf[\i=area aspr[, pe care i-o dau spr`ncenele negre, stufoase =i ]ncruntate, ochii care te m[soar[ de sus p`n[jos, musta\a de pandur =i fa\a lui ar[mie, se ascunde o inim[at`t de bun[; iar c`nd]l auzi pentru]nt`ia dat[ zic`nd, drept salutare, celui cu care se]nt`lne=te: “Ce faci, m[, ho\ule?” cu glasul lui gros =i r[gu=it, nu-\i po\i st[p`ni o mi=care de sfial[. Cur`nd vine]ns[prilejul s[descoperi ce comoar[de suflet se ascunde sub aspra lui]nf[\i=are.

Dac[ai nevoie de un sprijin, care s[-\i]nlesneasc[dob`ndirea vreunui lucru drept, s[ nu te sfie=ti: nenea Gu\[ nu preget[ niciodat[ s[ vie ]n ajutorul cuiva; =i nu se pot num[ra u=or cei pe care i-a ]ndatorat dumnealui, =i pe c`nd era]n activitate =i de c`nd s-a retras la pensie.

Iar dac[a apucat s[-\i f[g[duieasc[un lucru, po\i s[te bizui pe vorba lui, mai cu temei dec`t pe un jur[m`nt f[cut]n o sut[de biserici, sau pe un zapis]nt[rit cu toate pece\ile st[p`nirii.

La nenea Gu\[nu]ncape minciun[ori diploma\ie; dumnealui spune lucrurile]n fa\[, drept, pe =leau; =i dac[te-o duce p[catul s[vorbe=ti,]n lips[, de r[u pe vreun prieten comun, te pune fa\[cu el: “Uite, m[, ce spune [sta de tine. A=a e?”

Noi, prietenii dumnealui, avem at`ta ]ncredere ]n judecata lui dreapt[ =i incapabil[ de p[rtinire, ]nc`t — c`nd se-nt`mpl[de ne ciorov[im]ntre noi — avem o vorb[pe care cel n[p[stuit o]ntrebuin\eaz[ca o soma\ie, ca un apel la buna-credin\[a celuilalt: “O s[te dau]n judecata generalului”.

Sinceritatea =i lipsa de diploma\ie a lui nenea Gu\[a dat loc la multe scene hazlii. La una din cele mai nostime am fost de fa\[.

Cu prilejul unor alegeri ne trebuia un candidat la colegiul al doilea din Senat, de partea opozi\iei. Nu doar c[nu erau destui care pofteau locul; dar la fixarea unei candidaturi se \ine seama de o mul\ime de]mprejur[ri, care nici nu trec prin mintea unuia care n-a asistat la o a=a de important[opera\ie... Nu =tiu care din noi zice: “Dac[am pune pe generalul?”

Ar fi prea lung s[v[povestesc toate greut[\ile, toate]ncurc[turile, c[rora le punea cap[t aceast[nea=teptat[propunere. }ntr-un glas am strigat to\i membrii comitetului: “Bravo! minunat[idee!” A doua zi ne-am dus la nenea Gu\[, s[-l]ntreb[m dac[prime=te. S-a emo\ionat, s[racul; =i, dup[ce a tu=it de c`teva ori, ne-a declarat c[el “n-a mai fost]n d-astea”, nu se pricepe la propaganda electoral[=i nici parale n-are de cheltuit. Dup[ce l-am]ncredin\at c[nu trebuie nici s[cheltuiasc[, nici s[alerge dup[voturi, ne-a]mbr[\i=at =i iat[-l candidat. }n ajunul alegerilor,]ntrunire la club. }n fund, pe estrad[, membrii comitetului electoral =i candida\ii;]n sal[, lume mult[. Nenea Gu\[, pufnind dintr-un cogeamite \igaret de chilimbar,]=i rotea ochii peste mul\ime. Nu-mi aduc aminte care se urc[la tribun[=i]ncepe cuvenitul discurs, menit s[dovedeasc[toat[nevrednicia *lor* =i toat[procopseala *noastr[*. Dup[o lung[ ]n=irare a tuturor ispr[vilor de ordine general[, urm[o]n=irare lung[a ispr[vilor locale. }n vremea asta nenea Gu\[se uita c`nd la orator, c`nd la mine, cl[tin`nd din cap cu o expresie, care ]nsemna: “grozav le taie!” +i deodat[, pe c`nd oratorul ar[ta adun[rii colosalele pagube ce vor rezulta pentru ora= din criminala inten\iune a c`rmuirii de a str[muta jum[tate din

regimentul de cavalerie, adus cu at`ta greutate, — ne pomenim cu nenea Gu\[c[-=i scoate \igaretul din gur[=i zice:

— Nu e adev[rat! nu-l mut[.

Consternare printre cei de pe estrad[. Care mai de care s[-l trag[de m`nec[; iar dumnealui cu senin[tate:

— Dac[v[spui c[nu-l mut[! Viu de la divizie; am m`ncat acolo. Mi-a spus Mi=u c[nu-l mut[...

Ca s[-=i poat[urma oratorul discursul, c`\iva s-au a=ezat]n dreptul dumnealui, iar al\ii l-au tras bini=or spre fundul estradei, unde continua s[-i conving[pe =optite:

— N-auzi, frate, c[mi-a spus adineauri Mi=u, c[nici pomeneal[nu e...

Mai t`rziu, c`nd oratorul, f[c`nd deosebirea dintre candida\ii no=tri =i cei ai partidului advers, ar[ta c[ protivnicul lui nenea Gu\[ “abia =tie rom`ne=te”, iar ne pomenim cu dumnealui:

— Ei, a=i! Vorbe=te foarte bine rom`ne=te.

Iar consternare, iar trageri de m`nec[ =i silin\e de a-l face s[ tac[, pe c`nd dumnealui, \in`nd piept celor care t[b[r`ser[s[-l domoleasc[,]i da zor:

— E rom`n neao=, domnule. Am cunoscut pe tat-su. De unde o scoate c[ nu =tie rom`ne=te?

Amicul nostru Marinescu, care are focul sacru al politicii, era pr[p[dit =i-l mustra cu asprime:

— Asta nu se face, domnule general.

Dar eu, spui drept, nu m-am putut st[p`ni: l-am luat]n bra\e =i l-am s[rutat pe frunte.

— Bravo! zic, nene Gu\[. S[tr[ie=ti!

Iar lui Marinescu:

— Las[-l, m[,]n pace; a=a-i =ade dumnealui bine. }n ziua c`nd ajunge pehlivan ca tine =i ca mine, n-o s[mai aib[nici un haz.

CUPRINS

TAIN{

}ntr-o vineri, pe la sf`r=itul lui august, m[ pomenesc cu nenea Iorgu la mine, ca s[-mi propuie s[ mergem a doua zi la v`n[toare.

— G`nd la g`nd cu bucurie, zic, nene Iorgule; tocmai vroiam s[ies]n ora= s[te-nt`lnesc, tot pentru v`n[toare; dar nu m`ne diminea\[, c[am ni\ic[treab[.

— Dar c`nd?

— Plec[m m`ine dup[-pr`nz =i ne-ntoarcem duminic[seara. Pe aici primprejur, degeaba, nu sunt prepeli\e. Dac[vrei]ns[s[ne]ntoarcem cu v`nat, s[mergem tocmai la Mile=ti.

— Dar de ce? De c`nd cu ]nt`mplarea cu bietul Virgil, nici n-am mai dat pe-acolo.

}nt`mplarea la care f[cea aluzie nenea Iorgu era moartea bietului colonel Steriu, ]mpu=cat din gre=eal[ de un \[ran, v`n[tor, fost ordonan\[la el. Da, era sf`=ietoare amintirea nenorocirii, petrecut[ acum doi ani, =i pe care revederea locului unde se-nt`mplase trebuia s[ne-o evoce; dar g`ndindu-m[ c[ locurile mai apropiate de ora= le b[tusem p`n[atuncea toate zilele din urm[, f[r[s[g[sesc v`nat, =i aduc`ndu-mi aminte de zecile de prepeli\e]mpu=cate alt[dat[ ]n meiurile =i]n porumburile pline de mohor de pe locurile \[ranilor, avusei o vorb[crud[:

— E! asta e... Mor\ii cu mor\ii =i viii cu viii. Apoi, ru=inat de privirea de bl`nd[ mustrare a lui nenea Iorgu, ad[ugai: N-avem nevoie s[ mergem ]n sat la Mile=ti. Lu[m cu noi toate ale m`nc[rii =i dormim, cum]\i aduci aminte c-am mai dormit o dat[, la =irele de paie ale oamenilor. Altundeva nu v[d unde ne-am putea duce.

— La Produle=ti.

— N-am fost eu mar\i? Nimic. Porumburile de doi st`njeni, iar miri=tile parte ]ntoarse, parte tocate de oi. La Mile=ti sunt meiurile \[ranilor. }\i aduci aminte c`te am ucis acolo.

Ispita bel=ugului de v`nat l-a ]nvins pe nenea Iorgu =-a r[mas a=a: s[ plec[m a doua zi dup[-pr`nz; =i, fiindc[tot se ducea]n ora=, s[vorbeasc[el cu Piti= pentru po=talion.

Minunat tovar[= de v`n[toare nenea Iorgu! Exact la ]nt`lnire, f[r[preget la umblet, cu to\i =aizeci =i cinci de anii lui, =i nesup[r[cios la glume, =i \inta=... “pu=c[sigur[“, vorba bietului colonel Steriu. Am umblat eu cu mul\i v`n[tori, dar a=a v`n[tor cu dichis ca nenea Iorgu nici c-am mai v[zut, m[car c[nu era om bogat. Nu mai vorbesc de c`inele lui, care doar c[ nu vorbea; dar nu era scul[ trebuincioas[ unui v`n[tor care s[lipseasc[din “besacteaua” lui, f[r[de care nu pleca la v`nat. Acum ]n urm[ =i-a luat =i *termofor*. Pune ]n el cafea cu rom ]n clocote, =i fierbinte r[m`ne 24 de ceasuri. +i ce bine prinde diminea\a pe r[coare o cafelu\[cald[. Minune!

A doua zi, punct la trei =i jum[tate dup[-pr`nz, dup[ cum ne vorbisem, po=talionul era la poart[. Mi-am urcat c`inele pe capr[, m-am suit =i eu cu boccelu\a mea cu merinde l`ng[ nenea Iorgu =i am pornit-o la drum. Socoteam c[ cei patruzeci de kilometri p`n[la Mile=ti i-om putea face]n trei ceasuri =i c[vom putea v`na ceva =i ]n seara aceea: dar caii erau st[tu\i, f[cuser[ ]n ajun drumul la Ploie=ti, a=a c[ ]nmurgea bine c`nd am ajuns la =irele de paie unde aveam s[dormim.

Cur`nd dup[ ce am m`ncat,]n vederea scul[rii timpurii de a doua zi, ne-am r`nduit culcu=urile =i ne-am lungit jos,]nvelindu-ne cu paie, iar peste ele cu mantale de cauciuc.

Era o noapte de august f[r[lun[, de o frumuse\e care nu se poate zugr[vi prin cuvinte. Cum s[zugr[ve=ti =i cu ce s[asemeni bolta cerului =i sclipirea vie a mii =i miilor de stele? +tiu c[m[re\ia frumuse\ii]mi cobor`se]n suflet un sentiment de evlavie =i de admirare, care-mi t[ia r[suflarea. Nenea Iorgu, amu\it ca =i mine, sta cu fa\a-n sus, cu ochii \int[la stele.

Din c`nd ]n c`nd se auzeau sfor[ind caii, care p[=teau al[turi;]ntr-un r`nd, departe, tocmai ]n fundul z[rii dinspre miaz[zi, s-a auzit uruitul =i fluieratul unui tren care trecea spre Bucure=ti, apoi au murit toate zgomotele =i nu se mai auzea dec`t c`ntecul greierilor: fiiir-fiiir, fiiir-fiiir, acelea=i dou[ note lungi =i tremurate, ici, colo, pretutindeni; parc[ era ]ns[=i u=oara r[suflare a p[m`ntului adormit...

Deodat[,]n lini=tea aceea r[sun[un glas puternic:

— Care e=ti [la, m[?

Era paznicul.

— Oameni buni, r[spunse nenea Iorgu...

— Care oameni? Ce c[uta\i acolo?

Vizitiul, ca s[-l potoleasc[:

— E conu Victor Miculescu =i conu Iorgu Petrescu; au venit la v`n[toare.

— Aha! r[spunse dumerit omul =i apropiindu-se de noi: S[rut m`na, dumneavoastr[sunte\i?

Nu mai era nici o asem[nare]ntre vocea bl`nd[ de acum =i vocea de adineauri. Ne cuno=team. Era Toma Sit[ru=, v`n[tor =i el, nelipsit de la b[t[ile pe care le f[ceam aici, iarna, la lupi =i la mistre\i, pe c`nd tr[ia bietul colonel Steriu.

— Ce mai faci, Tomo?

— S[rut m`na, bine, coane Iorgule.

— Prepeli\e ceva sunt?

— Sunt berechet, mai ales]n lunca mic[.

— Dar [ilal\i ce mai fac? Vasile, Laz[r, Alecu al Popii?

— Sunt bine, cu munca, cu alea...

— Dar Marin Doroban\u?]ntrebai eu...

— S-a r[pus acum dou[s[pt[m`ni.

— Z[u! a murit?]ntreb[nenea Iorgu cu mare mirare.

— P[i se stricase r[u, coane Iorgule. De c`nd cu nenorocirea cu bietul domnu colonel, dup[ ce =i-a f[cut luna de os`nd[, a c[zut la darul be\iei. Nu-l mai scoteai din c`rcium[. Parc[-=i f[cea singur de cap. Eu crez c[s-au ars ma\ele dintr-]nsul.

Dup[o t[cere de c`t[va vreme, Toma mai zise:

— E! s[rut m`na =i noapte bun[, c[ e t`rziu =i m`ine va s[v[scula\i din vreme.

+i se dep[rt[, pierz`ndu-se]n]ntuneric.

Vestea mor\ii lui Marin]mi aduse aminte moartea colonelului. Cum stam cu ochii]nchi=i, vedeam limpede toate]mprejur[rile]n care se]nt`mplase. Petrecerea vesel[ seara ]n ajun la Alecu al Popii, scularea a doua zi de diminea\[ pe un ger cumplit; drumul cu s[niile p`n[la p[dure. Vedeam locul unde stam a=ezat]n b[taie. Auzeam glasul h[ita=ilor, bubuitul pu=tilor =i apoi strig[te de chemare: “H[p-h[[p! h[p- h[[p!” =i chiar pe Toma acesta chem`ndu-m[ disperat: “S[i, coane Victor, l-a ]mpu=cat pe domnu colonel”. Ce deslu=it mi se ]nf[\i=a ]n minte colonelul lungit jos ]n z[pad[, ]ntr-o balt[ de s`nge, cu hainele sf`=iate, cu o ran[ mare ]n coasta dreapt[; nenea Iorgu =i Mi=u Palad[ ]ngenunchea\i l`ng[el, c[ut`nd s[-i lege rana. Al[turi, ]nconjurat de un c`rd de oameni care-l]njurau, Marin Doroban\u, rezemat de un pom, cu o privire t`mpit[, g`fiind =uier[tor: “hhh! hhh!” +i acum m-apuca cu fiori, aduc`ndu-mi aminte ]ntoarcerea spre cas[ cu bietul Virgil ]ntins ]ntr-o t`rlie; mul\imea de lume adunat[cu trecerea noastr[prin ora=; disperarea neveste-sii =i fii-sii... =i moartea lui, acolo acas[,]n curte, cu un ultim z`mbet pe buze pentru ele...

Toate aceste]mprejur[ri mi se perindau prin minte, c`nd auzii al[turi pe nenea Iorgu zic`nd]ncet =i grav:

— Hm! Dumnezeu s[-l ierte.

— Pe cine?]ntrebai eu.

— Pe Marin Doroban\u.

...Eram gata s[adorm, c`nd ]l auzii din nou, =optind ca numai pentru d`nsul:

— Hm! Dumnezeu s[-l ierte.

— Nu dormi, nene Iorgule?

Nenea Iorgu,]n loc s[-mi r[spunz[,]=i]ntoarse capul spre po=talion =i chem[ ]ncet, dar deslu=it: “Ioni\[! Ioni\[!” apoi,]ncredin\`ndu-se c[ vizitiul dormea, se trase bini=or l`ng[mine =i-mi zise:

— Victore, nim[nui n-am spus taina pe care vreau s[\i-o spui \ie acuma; dar jur[-te c-ai s-o p[strezi numai pentru tine.

— M[jur.

— Ascult[...]\i aduci aminte c[ ]n noaptea aia, voi, adic[tu, Constantiniu, State =i cu Mi=u Palad[a\i mas la Alecu al Popii, iar Virgil =i cu mine am trecut la Marin Doroban\u. A=a e?... +tii pe nevasta lui Marin.

— Cum s[n-o =tiu? Voichi\a, dup[care ni se scurgeau ochii tuturor.

— E!... Casa lui Marin o =tii. Avea o odaie bun[ ]n dreapta, la drum,]n care am dormit noi, =i alta]n st`nga, nelocuit[; =i mai avea ]n fa\[ l`ng[magazie o alt[od[i\[,]n care dormeau ei. La c`t[va vreme dup[ce am intrat]n cas[— eu stam =i-mi f[ceam \ig[ri — v[d pe Virgil c[iese afar[=i-l auz c[strig[pe Marin =i-i spune c[ar fi bine s[vie a doua zi =i fra\ii Vintile=ti din Suseni, c[sunt pu=ti cam pu\ine, =i c[cum ar face s[le dea de veste. Marin zice: “Au un cumnat aici, =ade tocmai]n capul satului. M[duc s[-i spui, s[-i vesteasc[.” Trecuse, a=a, aproape un sfert de ceas, =i Virgil nu se mai]ntorcea, c`nd auz c[ se deschide porti\a de la drum =i tot atunci v[z pe Virgil c[ intr[ repede ]n odaie =i trage zavorul. }n urma lui ]ncerc[ cineva clan\a la u=[ =i auz un glas f[c`nd: “Hm!” Vroiam s[-l]ntreb unde a fost, dar el]mi facea semn cu m`na s[ tac din gur[. Cum stam a=a t[cu\i, auzim un geam[t dinspre od[i\a din fa\[. Virgil zice: “Vezi c-o omoar[ p-aia”. Am priceput. Am ie=it afar[. De pe prisp[ se auzea glasul ]n[bu=it al lui Marin: “A=a, c[\ea, hai? A=a, hai?” L-am strigat. C`nd a deschis u=a, i-am v[zut]n b[taia luminii l[mpii fa\a]ncruntat[=i fioroas[. C`nd a dat cu ochii de mine, odat[ s-a domolit, =i-a scos c[ciula din cap =i m-a ]ntrebat r[sufl`nd din ad`nc: “Ce pofte=ti, coane Iorgule?” Zic: “Ce-ai f[cut cu Vintile=tii?” Zice: “Am g[sit pe cumnatul lor la c`rcium[. Mi-a spus c[se duce m`ine dis-de-diminea\[ s[-i vesteasc[.” M-am f[cut c[ intru ]n cas[ =i ascultam. Nu se mai auzea nimic. C`nd am intrat]n odaie, zic: “Bine, m[Virgil, nu e p[cat de Dumnezeu? Omul [sta \i-a fost slug[bun[=i credincioas[at`ta vreme; de c`te ori venim la v`nat ]=i las[ treburile =i merge cu noi ca un c`ine, =i ce]mpu=c[

noi lu[m, =i tu drept r[splat[ ]i necinste=ti casa. La ce? S[fii becher tot a= mai pricepe; dar om]nsurat, cu fat[de m[ritat.” Zice: “E! parc[dumneata]n tinere\ile dumitale...” Zic: “Nu! pe Dumnezeul meu! Sunt om de =aizeci =i mai bine de ani, =i oi fi avut =i eu fel de fel de prilejuri; dar niciodat[nu m-am legat de nevasta altuia.” Zic: “Dac[te t[ia, ori]\i cr[pa capul cu ceva — c[, Doamne fere=te, la a=a necaz omul nu caut[— ce te f[ceai? Cum? Pentru ce?... A=a e?...” A doua zi, c`nd am ie=it ]n curte, Marin ]nh[ma caii la sanie, parc[ nu s-ar fi ]nt`mplat nimica, dar pe ea n-am mai v[zut-o... C`nd am ajuns la p[dure, ]\i aduci aminte c[ eu spuneam c[ era r[u ales locul unde stam noi: colnicul prea ]ngust. Tu cu Constantiniu =i cu [ilal\i era\i ]n flancul st`ng. }n flancul drept, era Mi=u Palad[, dup[el veneam eu, pe urm[Marin, =i,]n st`nga lui, Virgil. }=i alesese locul l`ng[o buturug[de tufan. Mania lui s[stea jos, c[dac[sta]n picioare poate-l]mpu=ca]n =old ori]n picioare, nu tocmai]n coast[... Mistre\ul a dat s[ias[ ]nt`i la mine, pe urm[ a cotit-o la st`nga. Eu am tras numai de datorie, c[era departe. A ie=it tocmai]ntre Marin =i Virgil... E! acuma spune tu — l-a ucis cu dinadinsul ori din gre=eal[? Eu, c`nd s-a dat vestea c[ e r[nit =i am aflat cine-l ]mpu=case, am ]nghe\at, dar nu mi-am pierdut min\ile. Merg`nd]ntr-acolo, am v[zut locul de unde tr[sese, locul pe unde trecuse mistre\ul, locul unde sta Virgil... colnicul]ngust,]n pov`rni=... =i mi-a intrat o ]ndoial[ ]n suflet. Dac[ o fi numai o ]nt`m-plare? Cu o vorb[a mea bag omul]n ocn[f[r[vin[. +i c`nd el a zis oamenilor care-l ]ntindeau: “N-am vrut s[-l ]mpu=c”; iar oamenii ]l ]njurau: “Cine zice c-ai vrut, p[c[tosule?” am sim\it c[ vorbele alea pentru mine le spunea, c[ numai eu puteam spune c-a vrut s[-l ]mpu=te. Dar n-am spus, c[ nici nu credeam c[ Virgil o s[ moar[... Pe drum, c`nd ne]ntorceam spre ora=, eram hot[r`t ca, de s-o ]nt`mpla s[moar[, s[-l dau de g`t. Dar, dup[ ce a murit, ]n fa\a dezn[dejdii nevesti-sii =i a fii-sii, mi s-a p[rut c[ l-a= ucide a doua oar[ ]n dragostea lor, dac[ a= vorbi; =i am t[cut p`n[acuma =i mi-am zis c[dac[l-o fi ucis cu dinadinsul, Dumnezeu nu doarme. +i ia auzi cum a murit Marin Doroban\u.

— Va s[zic[, f[cui eu, nene Iorgule, dumneata crezi?...

— +tiu eu? a r[spuns nenea Iorgu, =i am r[mas am`ndoi pe g`nduri...

Trebuie s[fi fost t`rziu de tot, c[ era o t[cere des[v`r=it[, nu mai c`ntau nici greierii, c`nd am adormit =optind]ntr-un glas cu nenea Iorgu:

— Hm! Dumnezeu s[-l ierte!

CUPRINS

PATIM{

La club. E devreme. Juc[torii vin mai t`rziu. Acum, l`ng[sob[sunt numai cinci in=i. Stau la taifas.

— E! ce-ai f[cut deun[zi la v`n[toare, coane Manole? ]ntreab[ conu Iancu; =i ]nainte de a primi r[spuns, poveste=te celorlal\i: Alalt[ieri treceam pe la poarta dumnealui, tocmai c`nd pleca cu Gu\[Steriu... Cizme, pu=ti, cartu=iere cu dou[r`nduri, parc[plecau]mpotriva leilor. Se duceau la sitari... E! =i ce a\i f[cut?

Conu Manole r[spunde]n sil[, ca unuia care nu e v`n[tor:

— Am]mpu=cat vreo cinci sitari.

— Carevas[zic[, pentru cinci sitari a\i umblat o jum[tate de zi prin cr`nguri, prin h[\i=uri, prin noroi... Curioas[patim[!

Lui conu Manole]i e sil[s[r[spund[. D[cu cotul lui Nicu Milescu =i zice at`t:

— De, m[!

Iar Nicu Milescu, v`n[tor =i el:

— Toate patimile sunt curioase, coane Iancule. Cum te miri dumneata c[un v`n[tor umbl[o jum[tate de zi ca s[ ]mpu=te cinci sitari, a=a s-ar putea mira altu' de dumneata, cum po\i s[stai]n fiecare zi patru ceasuri pe scaun, s[faci dou[taloane de preferan\[, la care te superi, te otr[ve=ti.

— Ce are a face?

— Cum ce are a face? Dumneata te miri cum poate cineva umbla cinci ceasuri prin aer curat =i g[se=ti firesc s[stai \intuit pe scaun ceasuri]ntregi,]ntr-o od[i\[ ]ngust[, dinaintea unui petic de postav

verde, s[ ]nghi\i fumul de tutun =i al dumitale =i al altora, =i s[te dai de ceasul mor\ii c[te liciteaz[altul la =apte cupe.

— Bravo! strig[conu Manole.

Iar Nicu Milescu,]ncurajat, urmeaz[:

— Eu, care joc =i pref[,]n\eleg foarte bine mul\umirea pe care o sim\i dumneata, c`nd — dup[ ce te-a licitat unul =i s-a dat cartea pe fa\[ — vezi c[ po\i s[-i faci mori=c[ =i s[-l bagi de dou[ ori, ca s[-l ]nve\i minte s[ te mai liciteze =i s[-\i strice opt jocuri ghintuite. Dar dumneata nefiind v`n[tor, bine]n\eles c[n-o s[pricepi pl[cerea v`n[torii... Are =i v`n[toarea farmecele ei... Las[c[trupe=te face un bine nespus... Uite eu, acas[m[n`nc pe sponci, mai nimic. C`nd m[cau\i, sunt sc`r\`it... Aia]mi face r[u, ailalt[e greu de mistuit... Se ia =i nevasta de g`nduri; nu mai =tie ce s[ g[teasc[... La v`n[toare, dup[c`teva ceasuri de umblet, m[n`nc =i pietre, =i n-am nici pe dracu'... +i are un haz m`ncarea pe c`mp!... Ciorba de g[in[pe care o g[te=te c[ru\a=ul c`t umbl[m noi... +i mu=chiul fript ]n b[taia v`ntului... Hai, ce zici, nene Manole?

— De! face conu Manole ridic`nd din umeri.

+i Nicu Milescu urmeaz[:

— Nu mai vorbesc de ajutorul pe care \i-l d[c`inele la descoperirea v`natului, mi=c[rile lui care dovedesc o inteligen\[cum nici nu b[nuie=ti... Dar mai]nt`i umbletul [la s[n[tos ]n mijlocul firii, unde ai prilejul s[ vezi frumuse\i nemaipomenite. Mereu m-am \inut, dar nu m-am ]nvrednicit, s[-mi cump[r un aparat de fotografiat, c[ nimeni nu are prilejul s[ dea peste col\uri frumoase de fire ca v`n[torul... S[pleci]nadins dup[c[utarea lor, nu-\i vine: dar a=a, umbl`nd dup[ v`nat, dai uneori peste locuri]n care r[m`i ]ncremenit, nu altceva! A! =i ce doftor minunat e natura!... Cum te vindec[ ea ca prin farmec de toate necazurile, de toate am[r[ciunile, de cum ai p[truns ]n mijlocul ei. Ce mici =i nevrednice de \inut ]n seam[ \i se ]nf[\i=eaz[ toate fr[m`nt[rile =i netrebniciile vie\ii!... S[stai o dat[la paz[de sitari... Hai, ce zici, nene Manole?

— De! morm[ie conu Manole.

— C`nd scap[t[ soarele =i r[m`ne]n fundul z[rii o gean[ro=ie, iar deasupra ei cerul]nt`i portocaliu, pe urm[ de un galben din ce ]n ce mai stins, din ce ]n ce mai stins, p`n[se tope=te]n azuriul bol\ii. Treptat-treptat am[nu\imile lucrurilor pier =i r[m`n numai siluete... Cum se tope=te lumina pe cer, a=a =i zgomotele pe p[m`nt... Adineauri se auzea duruitul unei c[ru\e pe =osea. Pe urm[au venit p[s[rile s[se culce. }nt`i co\ofenele s-au ab[tut pe v`rfurile copacilor, strig`ndu-se: “caracara-ca! caracara-ca!” Mai t`rziu au fluierat mierlele. Pe urm[alt[pas[re a]ng`nat ]ncet, adormind: “\ie! \ie! \ie!” Acum e t[cere des[v`r=it[. Totul pare]nlemnit. Stai =i a=tep\i]n fa\a p[durii cu ochii \int[spre lumina care moare ...+i-n]ncremenirea asta de o clip[, deodat[se ive=te deasupra codrului silueta sitarului... Vine repede drept spre tine... E o clip[de mul\umire!...

— +i-l]mpu=ti, adic[-l asasinezi! strig[conu Iancu.

— Ei vezi, aicea ai dreptate, coane Iancule. +i [sta e un lucru pe care niciodat[nu mi l-am putut explica. Cum poate ca]n acela=i suflet de om s[existe sentimente at`t de opuse?... Cuno=ti =i dumneata destui v`n[tori... Iac[: nenea Manole, nenea +tefan D[r[scu, colonelul Toporanu. Gu\[Steriu, eu... Suntem noi oameni mai r[i, mai haini dec`t al\ii? Dimpotriv[, mai c[-mi vine s[ zic c[ to\i v`n[torii, pe care i-am cunoscut, sunt oameni buni, milo=i... Iaca, eu unul, nu \i-a= t[ia un pui de g[in[, s[-mi dai nu =tiu ce... Ori s[stau eu de fa\[la o opera\ie, sau m[car c`nd ]i scoate cuiva vreun dinte? Ferit-a Dumnezeu!... E! la v`n[toare, tot sufletul meu milos se duce, =i-n locul lui vine altul, vine sufletul r[sstr[mo=ilor no=tri, c[altfel n-am ce s[zic... C`nd m[ g`ndesc pe urm[acas[la lucruri pe care le-am s[v`r=it la v`n[toare, m[apuc[groaza... Uite, a stat c`inele. Sitarul e la c`\iva pa=i]naintea lui, jos pe br`nci, ascuns ]n frunzele uscate din care nu se poate deosebi. }mi caut un loc bun, unde s[ nu m[ st`njeneasc[ramurile, ca nu cumva s[-l gre=esc. Zboar[=i trag. A picat. C`inele]l aduce. Nu e mort, e]mpu=cat numai]n arip[; =i ca s[-l ucid,]i smulg

o pan[=i i-o v`r pe la ceaf[ ]n creieri. Atunci, ]nt`i se zg`rce=te =i bate din aripi repede-repede-repede, parc[ ar vrea s[ fug[ de moartea care-l ajunge; apoi se mole=e=te, p`lp`irea aripilor contene=te, =i moare ]ntinz`ndu-se ca pentru o odihn[lung[...

— Barbarie! r[cne=te conu Iancu.

Iar Nicu Milescu urmeaz[:

— Ziceai adineauri, coane Iancule: “curioas[patim[“. Eu zic: curioas[e puterea cu care patimile, oricare ar fi, pun st[p`nire pe inima omului... Ni se pare c[-n noi mintea e st[p`n[, dar e numai o p[rere... La sf`r=itul fiec[rui sezon de v`n[toare m[hot[r[sc s[m[las de ea. }mi fac toate socotelile; toate mi le pui]nainte: oboseal[, neglijare de afaceri, cruzime, — de m`ncat v`nat nu m[n`nc... Degeaba! C`nd vine vremea v`natului, nu m[ \ii legat cu lan\ul... Odat[ m-am jurat... parc[ mi-e =i ru=ine s[ v[ spui... Sunt d-atunci optsprezece ani... }mi n[scuse Caterina pe Victor, ]nt`iul n[scut... A\i trecut cu to\i prin emo\iile alea: noaptea de veghere la c[p[t`iul femeii, cu m`na ei fierbinte]n m`inile tale tremur[toare, — sf`=ierea de inim[la vederea chinurilor ei... +tiu c[la un moment dat n-am mai putut]ndura... am ie=it n[val[pe u=[r[cnind, am dat fuga]n a treia odaie =i, pl`ng`nd cu hohote, mi-am ascuns capul sub pern[... Cur`nd s-a deschis u=a =i m-a strigat servitoarea: “Cona=ule!” La lumina sfe=nicului pe care-l \inea ]n m`n[, i-am v[zut fa\a r`z[toare; iar c`nd mi-a zis: “S[v[tr[iasc[!... b[iat!...” Ei! dar astea sunt fericiri pe care dac[le-ai sim\it, bine, dac[nu, nu se pot descrie... +tiu c[peste vreun ceas, pe la =ase diminea\a, am ie=it]n strad[. Nu m[mai]nc[pea nici casa, nici curtea... Era pe-atunci p-aici un maior, unul Polizu. Nu-l cuno=team... Se ducea spre cazarm[... A=a, f[r[s[-l cunosc, zic: “Domnule maior, mi-a n[scut nevasta un b[iat!” S-a uitat omul la mine ca la un nebun... Eram pe-atunci supleant la tribunal... M[pomenesc pe la opt ceasuri cu o tr[sur[cu patru cai la poart[. Era avocatul satului =i grefierul tribunalului. Veneau s[m[ia la o cercetare local[, pe care o uitasem cu des[v`r=ire, m[car c[chiar atunci]n ajun vorbisem despre

ea... }nt`i zic: “Nu merg”. Dar pe urm[, fa\[ cu st[ruin\ele avocatului, care-mi vorbea de cheltuielile f[cute cu aducerea martorilor, cu aducerea inginerului din Bucure=ti =i fa\[ cu asigur[rile doctorului, care venise =i care-mi spunea c[ s[ n-am nici o grij[, am hot[r`t s[plec... Ei! s[vezi ce va s[zic[patima. C`nd s[ m[ urc ]n tr[sur[, dau cu ochii de c`inele de v`n[toare... Era spre sf`r=itul lui septembrie... Cercetarea o aveam la Pietrari. }n drum spre Pietrari era un loc unde la sigur g[seam pot`rnichi de c`te ori m[duceam... Dumneata =tii, nene Manole: *la tufele lui Mihalcea*. Zic: ia s[-mi iau pu=ca =i c`inele; dac[ s-o ispr[vi cercetarea mai devreme, la ]ntoarcere m[ abat un sfert de ceas p-acolo. Dup[ ce am plecat, ]mi ziceam c[ era o nebunie, c[ nu putea s[-mi arz[ de v`nat. G`ndul mi-era acas[ la nevast[ =i copil... Acolo la Pietrari am stat ca pe ghimpi... La ]ntoarcere zoream pe birjar... Galopul cailor mi se p[rea \[c[neal[... +i cu toate astea, c`nd am ajuns pe la patru dup[-amiaz[ ]n dreptul *tufelor lui Mihalcea*, am oprit =i m-am dat jos “m[car pentru zece minute”. Patima!... N-am apucat s[fac trei sute de pa=i =i din ni=te m[r[cini, b`=ti!]mi sare un iepure; dar, lucru curios,]n loc s-o]ntinz[la fug[, dup[dou[s[rituri, v[z c[se]ntoarce s[se uite la mine... Era prea aproape s[trag... E!... dar parc[mi-e ru=ine s[v[spui...

+i Nicu Milescu tace; iar ceilal\i]n cor:

— Spune! Spune!

— Am f[cut un pas spre el, gonindu-l cum ai goni o pisic[=i, c`nd s-a pus pe fug[, am tras. C`inele, care c[uta]n dreapta mea, l-a v[zut, s-a repezit =i a pus gura pe el... M-am dus s[i-l iau din gur[; =i cum m[luptam cu el s[-i dea drumul, simt c[mi se scurge ceva cald]n m`n[... Credeam c[ e s`nge... nu... era lapte... Era o iepuroaic[... }n m[r[cinii de unde s[rise i-am g[sit stratul =i patru pui, n[scu\i atunci de cur`nd... Deodat[ mi-a r[s[rit ]n minte chipul nevestii =i copilul, l[sa\i acas[... Eram =i ostenit de noaptea de veghere... m-a cuprins o groaz[ =i un fior de moarte... Mi se p[rea c[ i-am ucis pe ei... Am l[sat iepuroaica acolo =i n-am =tiut cum s[ fug spre tr[sur[, pl`ng`nd ca

un copil... O vorb[n-am putut scoate p`n[ acas[, cu toate ]ntreb[rile avocatului: “Ce e? ce s-a ]nt`mplat?” Atunci am f[cut jur[m`nt, jur[m`nt mare, dar n-am putut s[m[\in de el...

— Ptiu! p[c[tosule! face conu Iancu]n culmea indign[rii.

+i lu`nd pe unul de bra\:

— Hai, m[Iorgule, p`n[ ne vine partida, s[ facem un dard[r =i s[ l[s[m pe nelegiui\ii [=tia... {=tia sunt c`ini, nu sunt oameni.

CUPRINS

Din volumul
FIRIMITURI
(1929)

CUPRINS

MINUNEA

Am fost]ntr-una din zilele trecute,]mpreun[cu un nepre\uit prieten al meu, martor la s[v`r=irea uneia din cele mai minunate ispr[vi din c`te am v[zut]n via\a mea. Face s[v-o povestesc =i dumneavoastr[.

Eu, dup[cum ve\i fi aflat, am patima pescuitului. Vara,]n lunile de vacan\[, m[duc]ntr-o regiune de munte =i-mi petrec cea mai mare parte din vreme pe marginea izvoareior, pescuind p[str[vi cu undi\a. Cine nu =tie cum se practic[pescuitul p[str[vilor cu musca artificial[nu-=i poate]nchipui farmecul acestei]ndeletniciri. }=i]nchipuie c[pescarul de p[str[vi se a=eaz[pe marginea apei, arunc[undi\a]n ap[=i a=teapt[, cu ochii a\inti\i asupra dopului, s[-l vad[mi=c`nd sau scufund`ndu-se. Nici prin g`nd nu-i trece c[pescuitul p[str[vului e un sport greu, care nu]ng[duie o clip[de =edere.

Am s[m[hot[r[sc]ntr-o zi s[scriu pe]ndelete despre aceast[ ]ndeletnicire =i o s[rog =i pe un prieten dibaci s[-mi fac[ilustra\ii...

+i cum v[spusei,]n vacan\[m[duc la munte; iar prim[vara =i toamna m[duc uneori la Snagov, unde, din barc[, pescuiesc bibani, pl[tic[=i =tiuc[.

}n \ara noastr[, =i mai ales]n vechiul regat, pescuitul cu undi\a e o indeletnicire foarte desconsiderat[. }n afar[de pescarii de meserie, e practicat de b[rbieri =i de l[utari; =i iac[eu nu cunosc opt oameni de condi\ie social[mai ridicat[, care s[se]ndeletniceasc[cu pescuitul. Oamenii gravi, oamenii serio=i, c`nd v[d pe unul cu undi\a, ]l privesc cu un z`mbet de u=oar[batjocur[=i s-ar considera mic=ora\i dac[=i-

ar pierde m[car un sfert de ceas din pre\iosul lor timp pe marginea unei ape, cu undi\a]n m`n[.

Eu unul nu m[m`ndresc, dar nici nu m[ru=inez c[sunt p[tima= pescar.

Pe \[rmurile apelor, ori pe luciul lacurilor am tr[it ceasuri de fericire =i de]nc`ntare, pe care]n zadar le-am c[utat aiurea.

Lua\i-o a=a, bini=or,]n sus, pe \[rmul unui p`r`u de munte, =i asculta\i-l.

Ce nu te face s[auzi clocotirile apei lui printre pietre?

Necontenit te]ntorci s[cau\i cu ochii: unde sunt copiii care r`d, sau care c`nt[a=a de frumos]n cor? unde e femeia al c[rei glas t`n[r pl`nge at`t de duios? unde sunt unchia=ii care vorbesc pe =optite? Cine te-a strigat a=a de deslu=it pe nume?...

A=eza\i-v[jos pe marginea unui r`u =i privi\i la apa care se scurge sub umbra aninilor =i a s[lciilor, =i o s[ sim\i\i cum v[ ia =i v[ duce cu d`nsa toate am[r[ciunile, toate necazurile, toate g`ndurile rele. Peste c`t[va vreme v[sim\i\i sufletul sp[lat, primenit, lini=tit.

Eu v[m[rturisesc c[pe marginea apelor]mi dau g`ndurile la trior. Pleava se alege singur[=i pleac[cu apa. Acolo, pe marginea apelor, nemul\umiri, am[r[ciuni, care]n ora=]mi p[reau catastrofale, se reduc singure la propor\ii ne]nsemnate; credin\e ce-mi p[reau nestr[mutate se destram[=i se spulber[; ambi\ii =i dorin\e, ce cu o jum[tate de ceas]nainte]mi p[reau grozav de legitime, mi se v[desc deslu=it ridicole =i vane.

+i mai m[rturisesc c[tot ce am scris, acolo pe marginea apelor l-am cugetat.

Acolo, g`ndul, aiurea s[dit ]n mintea mea, ]ncol\ea, cre=tea, ]nflorea. Acolo =i numai acolo puteam g[si cuv`ntul din urm[, cu care aveam s[termin, cuv`nt ce]n zadar m[chinuiam s[g[sesc aiurea...

C[prind ori nu prind vreun pe=te, mi-e indiferent; dar]ntotdeauna nu m[hot[r[sc s[plec de pe \[rmurile apelor dec`t gonit de]ntunerecul nop\ii...

Precum vede\i, sunt p[tima= pescar, =i a=a fiind,]ntr-una din zilele

trecute,]ntov[r[=it de un nepre\uit prieten, am plecat la Snagov. Cine a fost la Snagov a putut vedea frumuse\ea acestui minunat lac cu fund de piatr[, care ar putea fi un admirabil loc de vilegiatur[duminical[pentru bucure=teni, dac[cei ce c`rmuiesc treburile \[rii n-ar socoti drept un lucru secundar =i de minim[ importan\[ preocuparea de a ]nlesni neferici\ilor locuitori ai capitalei putin\a de a-=i primeni sufletul o dat[ pe s[pt[m`n[, f[r[mare cheltuial[, undeva aproape, dar afar[din tic[lo=ia ora=ului...

Pe prietenul meu =i pe mine ne cunosc pescarii de la Snagov. Cum sosim, ne preg[tim sculele =i plec[m pe lac cu barca,]ntov[r[=i\i de doi localnici: Stroe, care conduce barca, =i Niculae, care cunoa=te piscurile unde joac[bibanii.

}n diminea\a aceea pornisem dis-de-diminea\[, a=a c[la sosirea noastr[abia r[s[rea soarele.

Cu un bucium]nadins f[cut pentru chemarea oamenilor de pe celalt mal al lacului, din satul Dobrote=ti, am vestit pe Stroe =i pe Niculae, care cur`nd au sosit =i]mpreun[am plecat pe lac. Prinseser[de cu sear[r[nchi\[=i oble\i, pe=ti mici, care slujesc drept nad[pentru prinderea bibanilor =i a =tiucilor... +i am]nceput a pescui...

Din c`nd ]n c`nd se vedeau =erpi trec`nd]not lacul: un punct negricios, capul ie=it din ap[, iar]n urma lui un triunghi de valuri, care]ncre\eau luciul lacului.

La un timp, Stroe zice:

— Nea Niculae, nu farmeci un =arpe?

Iar acesta f[cu cu indiferen\[:

— E!...

— Dar ce, =tii s[farmeci =erpii?]ntrebai eu.

Cu simplitate, f[r[nici o umbr[de vanitate, Niculae r[spunse:

— +tiu.

La scurt[vreme, v[z`nd unul care trecea ca la dou[zeci de metri de barca noastr[:

— Uite =arpele, Niculae, f[cu prietenul meu ar[t`nd cu degetul, ia farmec[-l, s[vedem =i noi.

Niculae se]ntoarse cu fa\a spre =arpe =i, fix`ndu-l cu ochii, ]ncepu s[ ]ng`ne ceva. Din ce spunea nu se auzea dec`t sf`r=itul: porunca deslu=it =uierat[: “Groz[vior, stai pe loc!’

Punctul negricios =i triunghiul de ap[ ]ncre\it[ ]naintau mereu, dep[rt`ndu-se. Dar la a treia porunc[au pierit, s-au stins.

— Hai spre el, a zis Niculae lui Stroe. Acesta a]ntors barca =i am]naintat. Ajun=i la patru-cinci metri de =arpe, l-am v[zut. Era verzui, lung ca de un metru =i de grosimea unui baston obi=nuit.

Valurile apei]l s[ltau u=or, iar el sta nemi=cat, plutind parc[ar fi fost de lemn.

Ne-am uitat c`t[va vreme la el: p[rea mort.

Atunci Niculae,]ntinz`nd m`na, l-a chemat cu glas prietenos:

— Hai! vino-ncoa.

}ndat[=arpele a]nviat, a venit]not`nd, s-a ridicat pe marginea b[rcii =i s-a ]ncol[cit pe bra\ul lui. Ochii ]i str[luceau o\eliu, iar limba ]nfurcat[ ]i \`=nea mereu din gur[.

}ncremeni\i =i]nfrico=a\i ne uitam cum pescarul]l l[sa s[-i ating[obrazul cu capul.

Niculae z`mbea cu un z`mbet simplu,]n care nu era nici o umbr[de poz[sau de trufie. S[v`r=ea aceast[ minune, care pe noi ne ]nfiora, cu lipsa de preocupare de efect cu care p`n[atunci]=i r[sucise \ig[rile.

Dup[c`t[va vreme a descol[cit =arpele de pe bra\ =i l-a l[sat bini=or]n ap[.

Acolo =arpele =i-a reluat]nf[\i=area de lucru ne]nsufle\it. F[r[o mi=care, f[r[o tres[rire, plutea leg[nat de valuri la marginea b[rcii.

— Dac[l-a= l[sa a=a vr[jit, a zis Niculae, aici ar r[m`ne =i ar muri. Dar e p[cat s[-l ucizi, ori s[-l la=i a=a vr[jit. Trebuie s[-l desfac de vraj[.

+i cu ochii \int[spre =arpe, a]nceput a]ng`na ceva din care nu se auzea dec`t sf`r=itul: porunca deslu=it =optit[: “Du-te!”

La a treia porunc[=arpele, parc[i-ar fi fost pus sufletul la loc, a]nceput s[ ]noate =i s-a dep[rtat spre \[rmul opus: un punct negricios, urmat de un triunghi de valuri, care]ncre\eau luciul apei...

Dup[masa luat[la hanul din Dobrote=ti, Niculae m-a luat deoparte =i mi-a spus:

— Farmecul [sta, de vr[jesc cu el =erpii,]l =tiu de la un unchia= b[tr`n, care a murit. Eu nu l-am mai spus la nimeni, dar dumitale \i l-a= spune... +i-ai s[-i po\i vr[ji, dar se cere s[ crezi, s[ nu te-ndoie=ti =i s[ nu te sfie=ti... Ai dumneata un condei =i un petic de h`rtie?

— Am.

— Scrie. Pentru vr[jit zici a=a, uit`ndu-te drept la =arpe:

Sub o piatr[mare-nvoalt[,
+ade-un bou negru urnit,
Din b[rbie d`nd,
Din limbi sc[p[r`nd.
M[i Cernate, blestemate!
Blestema-te-ar Dumnezeu
S[-\i curg[veninul t[u,
Ca untura slinului,
Trei nuiele de alun]mpleticite,
Gura =arpelui]mpietrit[.
Herendeu!
Berendeu!
Groz[vior, stai pe loc!

Iar ca s[-l dezlegi zici a=a:

+arpe!
S[fii viteaz,
S[umbli precum ai umblat,
S[mu=ti precum ai mu=cat.
S[treci prin v[i ad`nci,
Ape reci,
Du-te!

Dumneata s[-nve\i bine pe dinafar[vorbele astea =i c`nd [i mai veni s[cerci — =i ai s[vezi c[-i vr[je=ti; se cere s[crezi, s[nu te-ndoie=ti =i s[nu te sfie=ti. +i]nc[ceva: s[nu mai spui altora vr[jile

astea, c[dac[apuci de le spui la mai mult de trei in=i, dumneata nu mai ai nici o putere s[-i vr[je=ti.

A=a m-a sf[tuit Niculae; dar eu, neav`nd ambi\ia s[=tiu s[vr[jesc =erpi, iac[vi le spusei tuturora.

CUPRINS

MOARTE GRABNIC{

Dlui G. Ibr[ileanu

Sunt fra\i buni =i de mam[=i de tat[; totu=i, oameni mai deosebi\i unul de altul, =i ca]nf[\i=are =i ca fire, greu s-ar putea]nchipui.

S[iei a=a, la]nt`mplare, un om dintr-un cap[t al \[rii =i altul din cap[tul opus, ar sem[na desigur intre ei mai mult dec`t ace=ti doi fra\i.

Cel mai mare — numai cu un an mai mare — e un uria=.

De cum]l vezi umbl`nd \an\o=, cu pieptul scos, cu capul sus, cu rotiri de ochi de inspector, cu gesturi t[ioase de comandant, de cum ]l auzi vorbind tare, pompos =i poruncitor, ]\i dai numaidec`t seama c[ai]naintea ta un biruitor. +i e]n adev[r un biruitor. De=i f[r[alt[cultur[dec`t cea c[p[tat[ ]n =ase clase de liceu absolvite, la care s-au ad[ugat cuno=tin\ele c`=tigate din zilnica citire a gazetelor politice, pun`ndu-=i for\a muscular[ ]n slujba unui partid =i specul`nd cu dib[cie, pe de o parte c`teva condamn[ri ce-i atr[sese ]ntrebuin\area acelei for\e, pe de alt[ parte fr`ngerea unui bra\, cu care se alesese cu prilejul unor alegeri, a ajuns =eful politic al unei culori din Capital[.

O voce grozav[, care ar putea birui sunetul a zece tr`mbi\e, o voce care p[trunde ]n auz ca un pumn ]ntr-un geam de h`rtie, o vorb[rie toren\ial[, teatral[, bombastic[=i sfor[itoare, o lips[total[de scrupul, care-l f[cea s[f[g[duiasc[ ]mp[r\irea tuturor bunurilor ce nu-i apar\ineau lui — =i o tot at`t de complet[lips[de team[de ridicol — f[cuser[dintr-]nsul un foarte apreciat orator de]ntruniri publice.

Nu ve\i fi surprin=i afl`nd c[ a fost p`n[acum]n c`teva r`nduri

deputat =i c[desigur va fi =i]n viitor, c`nd partidul c[ruia apar\ine va reveni la c`rma \[rii.

E v`duv. Tr[ie=te ]n cas[ cu o sor[ mai mare dec`t el =i cu doi copii: b[ie\i, am`ndoi studen\i la Drept. Cel de-al treilea copil, fata, e m[ritat[ ]n provincie dup[un maior.

Cu sor[-sa, cu copiii =i cu slugile se poart[autoritar, ba uneori crunt. Ca s[v[pute\i da seama p`n[ unde putea merge cruzimea lui, e destul s[ v[ spun c[, ]ntr-un r`nd, prinz`nd pe un \igan care pescuia cu undi\a ]ntr-un hele=teu de la o vie pe care o avea ]n apropierea ora=ului, dup[ ce l-a b[tut stra=nic, l-a pus s[ m[n`nce r`mele. Pe onoarea mea! {sta nu e un lucru scornit de mine: l-a pus s[ m[n`nce r`mele.

Acest om stra=nic, viteaz =i biruitor, are cam de dou[ori pe an ni=te crize de sufoca\ie,]n timpul c[rora d[spectacolul unei ridicole la=it[\i.

Pl`nsete, gemete, v[ic[reli: “Ah! oh!... mor... nu m[ l[sa\i!... sc[pa\i-m[!” O slug[ e trimis[ ]n grab[ dup[ frati-s[u, alta dup[ doctor, un b[iat la spi\erie. Pe urm[, c`nd to\i sunt aduna\i]mprejurul lui, cu un glas sc[zut,]n care totu=i r[m`ne ceva teatral, adres`ndu-se c`nd unuia, c`nd altuia:

— M[duc... m[duc... Simt c[m[duc... Doctore, nu m[l[sa... Luxi\o, telegrafiaz[Aurorei. B[ie\i, v-am iubit =i v-am crescut bine... ah! of!... Luxi\o, s[le fii, ca =i p`n[ acuma, mam[ bun[... S-o asculta\i, m[ b[ie\i, =i s-o iubi\i, c[ v[ vrea binele... Doctore, nu m[ l[sa, barem p`n[o sosi Aurora... Aoleu!... Iorgule, Luxi\o, cheile de la casa de bani sunt aici, sub pern[... O s[g[si\i acolo bani de]nmorm`ntare =i chitan\ele de pe la b[nci... Aoleu!... Iorgule, fr[\ioru meu, Stelu\o, da\i-mi m`inile... =i voi, b[ie\i, veni\i colea... sta\i jos... a=a... s[v[am pe to\i]n fa\a mea... Aoleu!... ierta\i-m[...

+i timp de dou[ceasuri o \ine a=a,]n gemete =i-n v[ic[reli, f[r[s[-i tac[gura o clip[.

O zi, cel mult dou[dup[o astfel de criz[, pare]nvins, obosit; pe urm[ ]=i reia]nf[\i=area trufa=[=i biruitoare...

{sta e domnul Basile N. Ombrian.

Celalt frate, cu un an mai t`n[r, e nenea Iorgu Umbreanu, un

unchie=el c[runt, m[runt, care se strecoar[sfios =i al c[rui glas sun[ca o =oapt[.

}n toat[f[ptura lui cenu=ie, singurul lucru sclipitor sunt ochii, ni=te ochi frumo=i, negri,]n care se cite=te bun[tatea lui proverbial[, care i-a atras porecla de “omul lui Dumnezeu”.

Nimeni nu-i zice altfel.

Trebuie s[-l fi v[zut dumneavoastr[. Nu se poate s[nu-l fi v[zut. E b[tr`nelul simpatic, care, c`nd umbl[pe strad[, se opre=te]n loc =i se]nal\[s[m`ng`ie pe bot caii de la birje sau se apleac[s[dezmierde copiii ori c`inii care trec pe l`ng[el.

E registrator-=ef la unul din multele ministere, unde e stimat =i iubit de to\i. E]nsurat cu o femeie bun[ca =i d`nsul, cucoana Stelu\a, cu care duce o c[snicie at`t de armonioas[,]nc`t nimeni nu i-a auzit niciodat[ zic`ndu-=i m[car: “du-te mai]ncolo”.

}n lips[de copii,]ngrijesc de lighioane =i au, pe l`ng[ c`ini =i pisici, la c[su\a lor modest[, o gr[din[de p[s[ri, dintre care unele au fost mult admirate la expozi\ia trecut[din parcul Carol. Dar de faima acelor frumoase p[s[ri, pr[site =i]ngrijite cu mult[trud[de nenea Iorgu Umbreanu =i de cucoana Stelu\a, ei n-au profitat nimic; a profitat tot domnul Basile N. Ombrian, care =i-a sporit popularitatea,]nt`mpin`nd pe vizitatori, recomand`ndu-se ca frate al expozantului =i primind felicit[ri]n aceast[calitate.

Despre bl`nde\ea lui nenea Iorgu, colegii lui din minister povestesc fel de fel de ]nt`mpl[ri. Una cred c-o s[v[ajung[. Cic[ ]ntr-un r`nd a rugat pe unul s[ mearg[ cu d`nsul la croitorul lui, s[vaz[=i el cum]i vin ni=te haine pe care le comandase. Se duc acolo, constat[c[-i veneau de minune, =i, ca s[fac[=i cucoanei Stelu\ei o surpriz[, r[m`ne ]mbr[cat cu hainele ale noi. Ies ]n strad[ =i nu fac dou[ sute de pa=i, c`nd iac[un b[iat, care venea duc`nd ]n spate un burlan de tinichea, d[ buzna peste nenea Iorgu =i-i sf]=ie o m`nec[: cogeamite sf]=ietur[, s[bagi pumnul]n ea. Haine noi-nou\e, atunci]mbr[cate. Ce-a\i fi f[cut dumneavoastr[? A\i fi]njurat, a\i fi tunat, a\i fi fulgerat.

Nenea Iorgu at`ta a f[cut: “|\!... \\... \\!... Bine, m[b[iete, m[, de

ce umbli, m[, cu burlanul pe trotuar?”

At`t. +i s-a ]ntors la pr[v[lie, s-a dezbr[cat de hainele noi, a ]mbr[cat iar pe ale vechi =i a rugat pe croitor s[-i puie alt[ m`nec[.

Uneori, negre=it, e =i nenea Iorgu bolnav. Cine e s[n[tos tun, c`nd nu-i mai r[m`ne dec`t un an p`n[la]mplinirea a =aizeci?

Dar cine l-a auzit vreodat[v[it`ndu-se?

C`nd =i c`nd]=i duce m`na =i se freac[ ]n partea st`ng[a pieptului, unde simte uneori o]n\ep[tur[, care l-a f[cut s[se lase de tutun. At`t...

*

Unu dup[miezul nop\ii. Bate cineva]n geamul de la salona=. Nenea Iorgu se scoal[, trece]n odaia de al[turi, ridic[perdeaua. E servitorul lui frati-su:

— Veni\i repede, c[moare boierul!

}n grab[se]mbrac[=i el, =i cucoana Stelu\a =i pornesc]ntr-acolo.

De cum deschid u=a, se aud gemetele bolnavului,]mprejurul patului c[ruia sunt aduna\i sor[-sa, doi doctori, am`ndoi b[ie\ii. La intrarea lui nenea Iorgu =i a cucoanei Stelu\ii, muribundul]ntinde bra\ele:

— Iorgule, Stelu\o!... mor... m[duc... nu m[l[sa\i... Luxi\o, telegrafiaz[Aurorei... ah!.. of!... B[ie\i, s[fi\i cumin\i... s[v[spriji-ni\i... s[v[ajuta\i... Luxi\o, s[-ngrije=ti de ei... Aoleu, doctore; barem p`n[o sosi Aurora...

Nenea Iorgu, pe care-l]neac[mirosul de eter =i c[ruia]i displace profund acest zgomotos spectacol, la care de at`tea ori asistase p`n[acum, se strecoar[bini=or, iese]n antreu, de acolo afar[. E o noapte bl`nd[ de septembrie. El arunc[ o privire spre cerul ]nflorit de stele, se a=eaz[ pe treapta de sus a sc[rii, ]=i duce m`na]n partea st`ng[ a pieptului =i, rezem`ndu-se]n col\ul dintre zid =i u=[, scoate un suspin prelung =i duios.

Mai t`rziu, c`nd]ncetarea v[ic[relilor din[untru dovede=te c[bolnavul s-a lini=tit, cucoana Stelu\a deschide u=a =i-=i vede so\ul dormind acolo,]n col\. Ea]i z`mbe=te cu dragoste:

— Iorgule, putem s[mergem... s-a lini=tit... i-a trecut.

Nenea Iorgu, cu ochii]ntredeschi=i, nu r[spunde.

Ea, ca s[-l trezeasc[,]i pune m`na pe fruntea rece ca ghea\a...

A! nu \ipa a=a, cucoan[Stelu\o! }n\eleg ce amar[sf`=iere trebuie s[-\i pricinuiasc[, dup[ treizeci de ani de c[snicie ca a voastr[, aceast[ desp[r\ire, f[r[ o str`ngere de m`n[, f[r[ un cuv`nt de adio... Da, dar nu \ip[a=a.

Dumneata =tii bine c[lui nenea Iorgu nu-i pl[ceau \ipetele...

CUPRINS

GHEORGHI|{ AL ANGHELINEI

Pictorului +tefan Popescu

Nu f[g[dui\i niciodat[ceva, dec`t dup[ matur[ chibzuire. Cine f[g[duie=te cu u=urin\[, adesea f[r[ voia lui s[v`r=e=te un p[cat. Cel ce vine s[-\i cear[ceva e m`nat fie de-o mare nevoie, fie de-o vie dorin\[. Dumneata ]i f[g[duie=ti, ]ntr-o doar[, ca s[ scapi; iar el ]=i cl[de=te pe vorba dumitale planuri, iluzii, a c[ror risipire, ]n ceasul ]n care vede c[ nu te \ii de cuv`nt,]i poate pricinui ad`nc[durere.

Eu, care de multe ori am avut din pricina asta chinuitoare remu=c[ri, m[vindecasem de acest cusur. Am f[cut]ntr-o zi jur[m`nt s[ nu mai f[g[duiesc pripit; dar, cu tot jur[m`ntul,]n vara trecut[am c[zut iar]n p[cat.

S[vede\i.

}mpreun[cu doi buni prieteni, nedesp[r\i\i tovar[=i de pescuit, am fost spre sf`r=itul lui iunie la lacul Uciga=ului[1] de la Cheile Bicazului. A\i fost vreodat[ pe acolo? Nu? P[cat. E unul din cele mai ]nc`nt[toare din multele col\uri de rai ale \[rii noastre. }nchipui\i-v[,]n mun\i, la o]n[l\ime de 1300 de metri, un lac de trei-patru ori mai mare dec`t parcul Carol, f[cut prin pr[bu=irea unor st`nci, care au]nchis valea unui izvor. De jur]mprejurul lacului cu apa ca lacrima, mun\i]mbr[ca\i]n brazi seculari =i st`nci uria=e de toate culorile curcubeului. Admirabil loc pentru o sta\iune climateric[, =i de iarn[, =i de var[.

La un ceas de la sosire, dup[ce ne-am desc[rcat lucrurile din

[1] Lacul-Ro=u

automobil =i am or`nduit unde o s[ m`nem noaptea, am plecat la pescuit, fiecare]n alt[direc\ie, ca s[nu ne st`njenim unii pe al\ii...

Cum mergeam a=a, purt`nd geanta, undi\a =i minciocul, la o cotitur[ m[ ]nt`lnesc cu un cioban,]nso\it de un b[iat ca de doisprezece ani.

— Sunt p[str[vi p-aici, m[vere?

— Sunt, dar nu p-aici, mai]ncolo, spre coada rece.

— +i unde e coada rece?

— V[duc eu, r[spunde gr[bit b[ie\a=ul, =i]ntinz`nd m`na: da\i-mi mie minciocul, s[-l port eu.

— Dar tu treab[n-ai?

— N-am; am dus ni=te berni\e[1] la st`n[ =i acum m[ ]napoiez spre cas[. +i ]ntorc`ndu-se spre cioban: B[die, te rog, spune matale m[icu\ei s[n-aib[grij[de mine, c-am r[mas aici cu un boier, s[-i ajut la pescuit.

}i dau minciocul mul\umit de aceast[tov[r[=ie dorit[: e]ntotdeauna bine s[fii]ntov[r[=it la pescuit de un b[ietan, care-\i poate fi de mare ajutor. +i m[duce la un loc bun de tot. De la prima arunc[tur[a mu=telor pe ap[, prind un p[str[v zdrav[n. }l aduc bini=or spre minciocul pe care b[iatul]l m`nuie=te cu mare dib[cie.

Aflu din vorba lui: c[-l cheam[Gheorghi\[al Anghelinei, c[tat-su a murit]n r[zboi, c[el e al =aselea fecior =i c-a f[cut cinci clase de \ar[. +i pe m[sur[ce trece vremea,]mi dau seama ce minunat tovar[= mi-am c[p[tat. Cu c`t[ tragere de inim[ =i dib[cie m[ sluje=te, s[r[cu\ul! De c`teva ori s-a urcat sprinten ca o veveri\[,]n brazi, ca s[-mi desca\e mu=tele prinse]n cr[ci — =i tot de at`tea ori a intrat p`n[la br`u ]n apa rece ca ghea\a, ca s[ poat[ prinde ]n mincioc p[str[vii pe care, din pricina st`ncilor, nu-i puteam aduce la mal.

C`nd ne-am ]ntors la pr`nz la casa p[durarului, mi-a cerut un briceag cu care a cur[\at p[str[vii, i-a]nvelit frumos]n frunze de brusture; a alergat la izvor s[ne aduc[ap[proasp[t[, =i-n loc s[stea

[1] Berbin\[— b[rb`n\[, vas de lemn pentru lapte =i br`nz[.

s[m[n`nce merindele pe care i le]ntindeam, a cerut nevestei p[durarului o donicioar[, cu care a alergat]n p[dure, s[ne caute fragi.

Seara, f[r[s[-l]ndemne nimeni, a adus c`teva bra\e de lemne, a ]ngrijit de foc, ne-a tras tuturor cizmele, le-a cur[\at =i le-a a=ezat frumos ]n dosul cuptorului; a ]ntins o sfoar[ de la balamaua u=ii p`n[la fereastr[, a sp`nzurat pe ea hainele; =i n-a plecat s[ se culce ]n f`nul din podul grajdului dec`t dup[ce s-a]ncredin\at c[nu mai aveam nevoie de absolut nimic.

A doua zi, c`nd se ]ng`na ziua cu noaptea, tot el a venit s[ne trezeasc[, cioc[nind cu sfial[ ]n geam.

*

...+i cum st[al[turi de mine,]l aud oft`nd.

— De ce oftezi, m[Gheorghi\[?

El se treze=te ru=inat:

— Ce, oftai?

R`c`ie cu b[\ul minciocului p[m`ntul dinaintea lui =i f[r[s[ridice ochii:

— }mi pare r[u c[automobilul nu e al matale...

— De ce?

— Mi-a spus =oferul c[domnul doctor =i-l duce singur, n-are nevoie de ajutor... S[fi fost al matale, poate m[luai ajutor...

— Dar ce, tu ai vrea s[te faci =ofer?

— Tii! tare mi-ar fi drag... Matale n-ai automobil?

— N-am.

— P[cat!

— Zi, d-aia ofta=i?

— P[i...

M[uit la el. Abia acum bag de seam[ce copil frumos e, cu ochii lui inteligen\i, negri ca dou[pic[turi de p[cur[. S[r[cu\ul, cum a= vrea s[-l ajut...

Nu =tiu cum sunte\i dumneavoastr[, dar eu m[ ]nnebunesc dup[b[ie\a=ii de seama asta, c`nd nu mai sunt copii =i nici nu sunt]nc[oameni; mai ales fl[c[ia=ii [=tia de la \ar[.

B[ie\a=ii de la ora=, de seama lui Gheorghi\[, sunt de obicei prea de=tep\i, prea iste\i, prea =tiu multe... +tiu eu? Discu\iile auzite]n casa p[rin\ilor, articolele citite prin ziare, unele filme de cinematograf, lipsa contactului cu frumuse\ile naturii, otrava care plute=te]n atmosfera ora=elor, toate astea la un loc le pr[p[desc fr[gezimea sufletului. Fl[c[ia=ii de la \ar[sunt negre=it mai pu\in iscusi\i, mai ne]nv[\a\i, dar le r[m`ne parc[sufletul mai curat.

Eu, unul, v[m[rturisesc c[-mi place grozav s[stau de vorb[cu ei. Dup[o jum[tate de ceas]mi simt sufletul primenit...

— Matale, eu zic, c[trebuie s[ai mul\i prieteni care au automobil... Poate cuno=ti vreunul care s[aib[nevoie de =ofer...

— +tiu eu? s[vedem... poate...

La acest r[spuns, care totu=i nu cuprinde nici o f[g[duial[, copilul ridic[ochii,]nflori\i de bucurie =i de fericire. Mie nu mi-ar trebui leaf[... A= munci numai pe m`ncare =i pe]mbr[c[minte.

— Dar bine, tu e=ti prea mic, prea crud.

El r[spunde ofensat:

— Sunt de doisprezece ani, merg pe treisprezece.

— Dar maic[-ta ce zice? Te-ar l[sa?

— Maica?... Ei! de c`te ori zice ea: “Cum n-ai =i tu noroc, m[i Gheorghi\[, ca Vasilic[ al lui Boian?” E un b[iat de la noi... n-a f[cut dec`t trei clase... +i l-a luat un boier de la Bra=ov,]nt`i ca ajutor... +i acum e =ofer... Eu am]nv[\at cinci clase, =i acum... stau a=a... m[prostesc cu vitele la p[=une...

E]n vorba lui,]n privirea lui,]n toat[ ]nf[\i=area lui, un fermec[tor amestec de gravitate =i de dr[g[l[=ie...

S[r[cu\ul, cum a= vrea s[-l ajut...

M[g`ndesc c[, de=i n-am automobil personal, a=ez[m`ntul de care at`rn are... L-a= lua cu mine la Bucure=ti =i a= st[rui s[fie primit ca ajutor de =ofer... De locuit ar locui la mine... Lucrul]mi pare foarte u=or de realizat... Dorin\a mea de a-l ajuta]mi ascunde toate piedicile, toate obiec\iile; iar oftatul lui: “ce mare poman[\i-ai face matale cu mine!”]mi]nl[tur[orice rest de codire.

— Bine, m[i Gheorghi\[, dac[e a=a, te iau cu mine la Bucure=ti.

El]mi ia m`na, mi-o s[rut[=i]ntreab[:

— Dumneavoastr[c`nd pleca\i?

— M`ine diminea\[.

— C`te ceasuri sunt?

M[uit la ceas:

— Opt =i jum[tate.

— Eu m[duc s[spui maichii; s[m[-mbrac =i s[-mi iau ceva primeneli. Matale m[a=tep\i aici, c[eu peste dou[ceasuri sunt]nd[r[t...

Uite a=a m-am legat s[aduc]n Bucure=ti pe Gheorghi\[al Anghelinei din Bicaz.

*

Nu se]mpliniser[dou[ceasuri, c`nd s-a ]ntors, g[tit frumos, curat, cu p[l[rie nou[, cu c[m[=u\[ ca fuiorul, cu cojocel ]nflorat =i cu ghete noi, ]nso\it de mam[-sa, o femeie pe a c[rei fa\[ ofilit[ se vedeau r[m[=i\ele unei frumuse\i pr[p[dite. S-a oprit la c`\iva pa=i de mine, a]ng`nat m`r`it: “ ’n[ ziua” =i, dup[ ce c`t[va vreme m-a privit cercet[tor, c[ut`nd s[deslu=easc[din]nf[\i=area =i din chipul meu cu ce fel de om avea de-a face, a ad[ugat:

— S[rut m`na.

Zic:

— Vas[zic[,]l la=i s[\i-l iau la Bucure=ti?

Ea a stat ni\el]n cump[n[; dar Cheorghi\[a r[spuns repede:

— M[las[; de ce s[nu m[lase?

Zic:

— Nu te-ntreb pe tine, o]ntreb pe m[-ta.

Femeia s-a =ters cu col\ul maramei la gur[, pe urm[,]naint`nd p`n[l`ng[ mine, mi-a luat m`na =i, dreg`ndu-=i glasul:

— }l las, domnule, dar s[ai mil[de el, c[e crud.

Gheorghi\[nu-mi d[pas s[r[spund =i zice:

— D-asta s[n-ai mata grij[, m[icu\[, c[eu =tiu ce fel de om e domnu.

— Dar de unde =tii tu, m[? l-am]ntrebat eu.

El a cl[tinat din cap a om sigur de ce spune:

— +tiu eu.

Am asigurat pe femeie c-o s[m[port cu el p[rinte=te, i-am spus c[ ]n fiecare lun[o s[-i trimit prin po=t[, deocamdat[c`te trei sute de lei. Ea s-a dat s[-mi s[rute m`na, pe urm[=i-a cuprins copilul]n bra\e =i, s[rut`ndu-l,]l pov[\uia s[nu ias[din vorba mea =i s[m[slujeasc[cu credin\[.

El]i =tergea ceva de pe obraz:

— Las[, m[icu\[, s[vezi matale, c`nd m-oi]ntoarce eu ca Vasilic[al lui Boian.

Dup[ce a plecat, mi-am adunat sculele de pescuit =i am pornit cu Gheorghi\[spre gazd[, unde m[a=teptau tovar[=ii cu dejunul.

— Dar ce te-ai g[tit a=a, m[Gheorghi\[? l-a]ntrebat doctorul.

Am r[spuns eu]n locul lui:

— }l iau cu mine la Bucure=ti.

Doctorul a ridicat spr`ncenele a mirare; iar Gheorghi\[=i-a a=ezat boccelu\a pe prisp[, a cerut nevestei p[durarului donicioara =i a plecat fuga]n p[dure, s[ne culeag[fragi.

Pe c`nd m`ncam, doctorul zice:

— Adev[rat? Iai b[iatul la Bucure=ti?

I-am explicat c[mai demult aveam inten\ia s[caut pentru automobilul a=ez[m`ntului un ajutor de =ofer, =i, fiindc[ copilul ]mi spusese c[ visul lui era s[ ajung[ =ofer, m-am hot[r`t s[-l iau pe el.

+oferul doctorului, care ne servea la mas[, zice:

— D-aia m[ ]ntreba el azi-noapte dac[ave\i =i Dumneavoastr[automobil =i ce fel de om sunte\i. M[ ]ntreba: “Ce fel de om e boieru [sta? O fi b[t`nd r[u c`nd]i gre=e=te cineva ceva?” +i c`nd i-am spus c[sunte\i om bun, nu mai putea de bucurie.

— Nu =tiu dac[faci bine... a zis doctorul la o vreme.

— De ce?

— +tiu eu?... Poate c[gre=esc, dar eu]n locul dumitale nu l-a= lua.

— De ce?

Ca s[nu priceap[=oferul, doctorul]mi r[spunse]n fran\uze=te:

— Eu nu m-a= putea hot[r] at`t de u=or s[smulg un b[ie\a= de la

\ar[=i s[-l duc]n Bucure=ti, mai ales ca s[-l bag]n corpora\ia celor mai tic[lo=i oameni... Dar...]n sf`r=it... dac[ ai hot[r`t a=a... loc]n automobil e... =i pentru el =i pentru boccelu\a lui.

Dup[c`t[va vreme de t[cere, doctorul ad[ug[:

— }l iai cu dumneata]n vilegiatura de dou[luni, de care ne vorbeai?

Aceast[ ]ntrebare a doctorului a fost ca o ridicare de cortin[,]nd[r[tul c[reia]mi ap[ru toat[realitatea, pe care dorin\a mea de a ajuta pe Gheorghi\[mi-o ascunsese.

+i realitatea era a=a: ne g[seam la sf`r=itul lui iunie. Peste trei zile =eful a=ez[m`ntului pleca]n str[in[tate, de unde nu se]ntorcea dec`t pe la mijlocul lui septembrie; eu de asemenea plecam din Bucure=ti, pentru dou[ luni, ]ntr-o sta\ie climateric[. +eful luase dispozi\ia ca, ]n ajunul plec[rii sale, automobilul, care avea nevoie de repara\ii radicale, s[ fie b[gat ]ntr-un atelier, de unde nu trebuia scos dec`t]n ajunul]ntoarcerii sale din str[in[tate...

F[r[s[vreau m[ ]ntorsei brusc spre direc\ia]n care pierise Gheorghi\[, ca pentru a-l striga.

Dar de ce s[-l strig? De ce?

Ca, dup[ce]i f[g[duisem c[-l iau, dup[ce alergase s[se]mbrace, dup[ce]=i luase r[mas bun de la maic[-sa, acum s[-i spui c[nu-l mai iau? C[ci era l[murit c[nu-l puteam lua. Cum =i cui l-a= putea l[sa singur timp de dou[luni]n Bucure=ti?

Din clipa aceea nimic din frumuse\ile raiului]n care ne g[seam n-a mai putut p[trunde]n mintea =i]n inima mea, fr[m`ntate numai de c[utarea chipului]n care a= fi putut s[-i spui c[preg[tirea =i bucuria lui fuseser[zadarnice.

Doctorul m-a sf[tuit]ntr-un fel, celalt prieten]ntr-altul. Dar am`ndou[ sfaturile mi-au p[rut absurde, ridicole. Nici unul nu putea nici s[ explice, nici s[ scuze aceast[ brusc[ revenire asupra hot[r`rii mele. Ce era de f[cut? V[jur c[nu exagerez spun`ndu-v[c[m[g[seam]n starea unui bolnav, care-=i mut[perna de la un cap[t al patului la altul, ca s[se r[coreasc[.

}n vremea asta Gheorghi\[s-a]ntors cu donicioara de fragi — a m`ncat]n grab[=i acum ajuta p[durarului la afumatul p[str[vilor. }l auzeam:

— Bade Niculae, nu e a=a? Pe urm[, dup[ce s-o afuma bine, s[punem pe foc un bra\ de urzici, c[fumul de urzici vine de le d[un glan\[1]: se fac ca de aur... A=a]i face badea Sandu.

Acum e l`ng[ =ofer. Se ]nv`rtesc]mprejurul ma=inii. Are]n m`na st`ng[un notes mic,]n dreapta un plaivaz. }ntreab[pe =ofer cum se cheam[diferitele p[r\i ale ma=inii, moaie plaivazul]n gur[=i]nseamn[ ]n notes.

}mi face r[u. Ca s[nu-l mai v[d, pe c`nd tovar[=ii mei dorm, ]mi iau undi\a =i plec, spun`ndu-i r[stit s[r[m`ie la afum[toare, c[n-am nevoie de el...

Nimic n-am putut prinde; iar spre sear[, c`nd m[-ntorc, ]l g[sesc lucr`nd cu zor la]mpletitul h`rzoabelor de cetin[,]n care vor fi pu=i p[str[vii afuma\i.

— M[, dar dibaci e=ti, m[Gheorghi\[, la toate te pricepi, zise p[durarul, parc[ ]ntr-adins; ca s[-mi r`c`ie mie inima...

*

Abia t`rziu, spre ziu[, dup[ lungi fr[m`nt[ri =i zv`rcoliri, mi s-a ar[tat chipul]n care s[-l vestesc c[nu mai pleac[cu noi.

C`nd m-am trezit, era pe prisp[— ajuta =oferului la adunatul lucrurilor.

Geamul era deschis — m[putea auzi.

Pref[c`ndu-m[c[nu-l v[d, am zis doctorului:

— Doctore, ce vis ciudat am visat azi-noapte. Se f[cea c[m[ ]ntorceam de la pescuit, =i ici, l`ng[ capul podi=tii, ]mi iese ]nainte Maica Domnului, a=a cum e zugr[vit[ ]n biseric[: frumoas[, cu un cerc de lumin[ ]mprejurul capului. Numaidec`t am cunoscut-o =i mi-am scos =apca din cap... Nu vedeam pe Gheorghi\[, dar]l sim\eam cum

[1] Glan\ — luciu.

asculta. Maica Domnului a f[cut un pas spre mine =i m-a]ntrebat: “Vrei s[iei pe Gheorghi\[cu dumneata?” Zic: “Da.” Ea mi-a r[spuns, cl[tin`nd din cap: “S[nu-l iei, c[moare pe drum”. Am r[mas]ncremenit. Zic: “Vas[zic[, s[nu-l iau niciodat[?” “Ba da, mi-a r[spuns Maica Domnului. Alt[dat[po\i s[-l iei, dar acuma nu, c[moare pe drum”... +i a pierit, iar eu m-am de=teptat...

B[iatul a cioc[nit]n u=[.

— Intr[! am strigat =i, d`nd cu ochii de el, zic: M[Gheorghi\[, =tii ce vis ciudat am visat azi-noapte?

El r[spunde cu un glas obosit:

— Am auzit...

Pe urm[, dup[ce]=i mu=c[degetul ar[t[tor de la m`na st`ng[:

— +i zici matale c-avea cerc de lumin[ ]mprejurul capului?

— Da,]ntocmai cum e zugr[vit[ ]n biseric[.

— Dar nu e a=a? a spus c[alt[dat[po\i s[m[iei.

— Da, i-am r[spuns, alt[dat[te iau neap[rat.

Am scos c`teva parale, i le-am pus ]n m`n[=i l-am s[rutat pe frunte.

B[iatul s-a uitat la bani, s-a uitat de jur]mprejur, =i-a mu=cat buza de sus, =i-a mu=cat buza de jos =i pesemne f[c`ndu-=i socoteala c[n-ar fi putut asista cu destul[lini=te la plecarea automobilului:

— Eu m[duc, c[pl`nge maica degeaba dup[mine...

...+i m-ai fi a=tept`nd =i acuma, Gheorghi\[al Anghelinei...

CUPRINS

APRECIERI CRITICE

Pentru graiul cuminte =i adeseori glume\ al \[ranului moldovean, Creang[este recunoscut ca model. Al[turi de el, Caragiale a ridicat la valoare literar[vorbirea tipic[a incul\ilor =i semicul\ilor din ora=e cu ridicolul lor, precum =i expresiile de spaim[=i de cruzime ale celor de la sat *(N[pasta, F[clia de Pa=ti)*. Dl Br[tescu-Voine=ti se apropie de ei prin]nf[\i=area fireasc[a tot ce a r[mas mai s[n[tos, dup[ame\eala at`tor inova\ii pripite,]n p[tura de mijloc a societ[\ii noastre.

Icoanele acestei vie\i,]ndeosebi provinciale, sunt descrise cu o c[ldur[de stil care c`=tig[ de la ]nceput inimile cititorilor =i le las[ impresia unei binefaceri suflete=ti — cu at`ta iubire =i cu o a=a respectuoas[decen\[a c[utat autorul s[priceap[genera\ia care dispare din mijlocul nostru =i s[ne-o]nf[\i=eze]n forma nepieritoare a artei.

Titu MAIORESCU, *Critice*, II, Bucure=ti,
Editura pentru literatur[, 1967, p. 176—177.

Dl Sadoveanu, evoc`ndu-ne misterul vie\ii, ]nfior`ndu-ne de tragedia ei, este mai impresionist =i mai impresionant. Stilul s[u e plin de imagini, adic[de expresii explozibile,]nc[rcate de senza\ii =i de emo\ii, de]n\elesuri =i de sub]n\elesuri; dl Br[tescu, fiind un “realist” clasic, un observator, un analist, nu are nevoie de un asemenea stil. Acesta nu ar putea reda ce vrea autorul s[ne dea. El are un stil transparent, pentru c[trebuie s[fie c`t mai clar =i mai precis, c[ci el n-are s[ne]nfioare, ci s[ne explice. O fraz[separat[a dlui Sadoveanu e artistic[, o fraz[separat[a dlui Br[tescu pare o fraz[de ziarist; o fraz[a dlui Sadoveanu]\i evoc[sentimente, o fraz[a lui Br[tescu]\i spune un am[nunt nou =i interesant. Iar via\a — at`t de intens[— rezult[din suma acestor fraze.

Chiar =i]n imagini apar calit[\ile stilului dlui Br[tescu-Voine=ti: imaginile sale

sunt clarificatoare, nota ce rezult[din ele e sonor[, curat[, dar unic[, pe c`nd imaginile dlui Sadoveanu trezesc serii de armonice.

Garabet IBR{ILEANU, *Scriitori rom`ni =i str[ini*, vol. I,
Bucure=ti, Editura pentru literatur[, 1968, p. 197.

(I. Al. Br[tescu-Voine=ti) e un povestitor foarte limpede, de o ging[=ie superioar[, zugr[vind din v`rful penelului. Personajele sale de c[petenie sunt]ntotdeauna simpatice, =i scriitorul]nconjur[cu o palid[aureol[de mil[pe ace=ti p[str[tori ai amintirilor ce dorm]n sufletul lor ca moa=tele sfin\ilor]n m[tase]ntins[peste aurul stropit cu pietre scumpe, pe ace=ti lini drume\i ai vie\ii, care pl`ng zilnic la c[p[t`iul unui dor ce a murit de mult[vreme, lu`ndu-le =i o parte din via\a lor, ace=ti]nfr`n\i care tac]naintea oamenilor.

Nicolae IORGA, *Studii literare*, vol. I,
Bucure=ti, 1969, p. 284.

Acela care a adus o]ntreag[clas[de eroi suferind de r[ul noului veac, melancolici =i mizantropi, purt`ndu-=i reveriile poetice prin ora=ele de provincie, este Ioan Al. Br[tescu-Voine=ti. Acesta publicase]ntre 1890 =i 1896,]n “Convorbiri”, afar[de poezii, buc[\ile cele mai tipice]n proz[.

Izbitoare sunt la Ioan Al. Br[tescu-Voine=ti, ca de altfel la mul\i din contemporanii s[i, lipsa de inven\ie =i de productivitate. Schi\ele =i nuvelele se bizuie pe simpla observare a unor medii ce sunt chiar acelea]n care tr[ie=te scriitorul. Via\a provincial[printre magistra\i, avoca\i =i grefieri, atmosfera reuniunilor ori cluburilor unde se joac[c[r\i, mergerea la v`n[toare =i la pescuit, sfera familial[, astea sunt punctele de plecare ale acestei literaturi ]n fond de amator, fiindc[ hot[r`rea de a scrie este evident legat[de ivirea unui prilej, nu de capacitatea de a crea lumi nou[. Uneori aspectul schi\ei este chiar de cronic[(=i nu f[r[ ]nr`urirea jurnalismului caragialian), ca bun[oar[ ]n *Mo= Ni\[ H`rle*, unde punctul de plecare este discu\ia]n jurul problemei slugilor...

Br[tescu-Voine=ti nu e un poet descriptiv al naturii, de=i calitatea de poet i-a fost descoperit[de unii ca not[esen\ial[, nu e m[car un bun observator. “Natura” sa,]n loc s[fie o simbolizare plastic[de st[ri suflete=ti, r[m`ne un concept gol de orice con\inut concret, un prilej de considera\ii etice =i sanitare. Scriitorul are fa\[de spectacolul geologic o como\iune oarb[pe care n-o poate transpune, din care cauz[se mul\ume=te s[exprime monologic sau dialogic reac\iunea verbal[

a omului comun. }ns[transcrierea oral[a como\iunii este f[cut[,]n linia artei caragialiene, cu]ndem`nare =i, dac[nu asist[m la priveli=tea cosmic[, recept[m m[car cu emo\ie emo\iunea altora...

}n aceste schi\e din via\a sufleteasc[automat[, rudimentar[a oamenilor cu con\inut sufletesc s[rac (=i la ei se al[tur[=i animalele mai inteligente, precum c`inele) st[tot meritul lui Br[tescu-Voine=ti. Arta e]mprumutat[de la Caragiale, cu toat[acea observare exclusiv[a conduitelor verbale, f[r[capacitatea poeziei directe, f[r[viziune a naturii =i f[r[limbaj rafinat. }ns[schi\ele au o desf[=urare de o economie perfect[, care face ca prin mijloace a=a de simple s[se capete efecte emo\ionale at`t de durabile. Br[tescu-Voine=ti nu e un scriitor mare ]n termeni absolu\i, nu e un poet ca Sadoveanu, dar prin intensitatea atins[ ]n c`teva puncte, prin originalitatea indiscutabil[a “duio=iei” lui, ce]nf[\i=eaz[o treapt[superioar[curatei sim\iri etice, ocup[ ]n literatura rom`n[un loc remarcabil...

George C{LINESCU, *Istoria literaturii rom`ne de la origini p`n[ ]n prezent*. Edi\ia a II-a, rev[zut[=i ad[ugit[, Bucure=ti, Ed. “Minerva”, 1986, p. 575, 576, 581.

S-a obiectat lui I. Al. Br[tescu-Voine=ti c[nu percepe natura plastic =i c[descrip\iile de natur[sunt]nlocuite la el cu exclama\ii sau onomatopei. Lucrul nu e adev[rat]n totul, e adev[rat]ns[c[scriitorul nu e un “poet”... Ca scriitor clasic din familia lui Caragiale, Br[tescu-Voine=ti este preocupat]n primul r`nd de lumea moral[=i... opera sa con\ine]n cea mai mare parte caracterologii sau cel pu\in fiziologii. Era... un “narator de ras[... pu\in fecund: cizelator, nu sculptor; miniaturist, nu pictor”.

Al. PIRU, *Analize =i sinteze critice*, Craiova, Editura “Scrisul rom`nesc”, 1973, p. 225.

Literatura din *}n lumea drept[\ii* =i *}ntuneric =i lumin[* pare mai mult o ridicare direct[de]nt`mpl[ri de pe planul imediat al vie\ii de toate zilele. Este ceea ce autorul confirm[de altfel]n conferin\a de la Facultatea de Litere, cerut[de profesorul Caracostea (cunoscutul autor al studiului *Poetul Br[tescu-Voine=ti*) =i publicat[ ]n *Din pragul apusului*. Pan[Tr[snea are sl[biciunea gr[dinii de flori, ca =i tat[l scriitorului, *Neamul Udre=tilor* descrie ceva “din ne]n\elegerea din c[snicia p[rin\ilor”, Mi=u Gerescu din *Scrisorile lui Mi=u Gerescu* este Alexandru Voinescu, “fratele mamei, fost c[pitan de geniu, cel mai extraordinar povestitor

pe care l-am]nt`lnit ]n via\a mea”, *Blana lui Isaia* cuprinde o ]nt`mplare adev[rat[, *Inim[de tat[* fixeaz[literar “nelini=ti” p[rinte=ti =i tot astfel mai departe: mediul familial poate fi identificat la tot pasul fie]n eroi, fie]n peisajul de cele mai multe ori restr`ns la gr[din[. }n aceea=i conferin\[ g[sim formulat[ =i norma artistic[, ]n respectul c[reia =i-a scris literatura Br[tescu-Voine=ti: “Scriitorul nu trebuie s[ dep[=easc[ limita credulit[\ii cititorului, el e dator s[ fie mai veridic dec`t realitatea]ns[=i, s[se sileasc[din toate puterile ca nu cumva cititorul s[-=i zic[: asta nu poate fi adev[rat, aici autorul altereaz[adev[rul!”

Vladimir STREINU, *Pagini de critic[literar[*, vol. I, Bucure=ti, Editura pentru literatur[, 1968, p. 182—183.